

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Bedreddin El Ghazzi'nin İstanbul Seyahatnamesi

Bedreddin El Ghazzi'nin İstanbul Seyahatnamesi

Abdulrahim ABUHUSAYN

Tarih profesörü, Beyrut Amerikan Üniversitesi Tarih Bölümünde öğretim üyesi. Çalışmaları, Bilad'üş-Şam bölgesi (günümüz Filistin, Ürdün, Lübnan ve Suriye'sini içine alan geniş coğrafya) tarihi ve özellikle bu bölgenin Osmanlı dönemindeki siyasî, idarî ve kültürel tarihi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Türk Tarih Kurumu onursal üyesidir.

Tarek ABUHUSAYN

Sabancı Üniversitesi Tarih Programı mezunudur. Harvard Üniversitesi Ortadoğu Çalışmaları Merkezi'nde doktorasını tamamlamaktadır. Osmanlı entelektüel tarihi ve Arap dünyası üzerine çalışmalar yapmaktadır. Tezini klasik dönemin son yarısındaki Bilad'üş-Şam'ın eğitim tarihi hakkında hazırlamaktadır.

TAKDİM

Birkaç asır öncesine kadar insanlık, farklı coğrafyaları bir kenara bırakın, yanı başındaki köylerle bile yakın ilişki içinde değildi. Bugün birkaç saatlik uçuşla gidebileceğimiz yerlere, aylar süren yolculuktan sonra varılabiliyordu.

İşte bu nedenledir ki seyyahlar, asırlardır insanlık tarihinin en önemli iletişim kanallarından biri olmuşlardır. Gezdikleri yerler hakkında tuttıkları kayıtlar ve yaşadıkları olayları kaleme aldıkları seyahatnameler yapılan yolculukları tarihi birer kayıt haline getirmiştir.

Bu yazılı kaynaklar farklı coğrafyalardaki insanlarla iletişim kurulmasında ya da ticari alışverişin kolaylaştırılmasında insanlığın ufkunu açan bir ruhun yansımasıdır. Şüphe yok ki eski zamanlara dair bu yol hikâyeleri, modern dünyamız için de eşsiz birer kültür hazinesi ve tarihi bir vesikadır.

1463 yılında dünyaya gelen ve döneminin en büyük alimlerinden olan Bedreddin El Ghazzi de işte böylesi bir zenginliği kaleme almış bir şahsiyet ve önemli bir seyyahdır.

Her şeyden önce El-Matali' El-Bedriyye Fi' El-Manazil El-Rumiyye ("Rum Diyarlarında Ayın Doğuşu") adını verdiği seyahatnamesi, Osmanlı ve Arap dünyası arasındaki fikir köprülerinden biri olmuştur. 1516'da Osmanlı Padişahı I. Selim'in fethiyle birlikte Türkler ve Araplar arasındaki kültürel etkileşim adına yeni kapılar açılmıştı. Bu tarihi dönüşümün etkisiyle birlikte El Ghazzi, ünlü seyahatine başladı.

Bu yönüyle 1530 yılında Suriye'den yola çıkarak önce Anadolu, sonrasındaysa İstanbul'a yapılan yolculukları, ücretsiz PDF kitap olarak <https://hamey.org> günlerin sosyal, kültürel ve idari yaşamına dair önemli bir kaynaktır.

El Ghazzi bir yandan Osmanlı topraklarındaki kültürel zenginliği aktarırken, diğer yandan da gittiği yerlerdeki coğrafyanın özelliklerini şairane bir üslupla anlatmıştır. 500 yıl öncesine dair Osmanlı ve Arap dünyası arasındaki temas noktaları bu eserle birlikte gözler önüne serilirken aynı zamanda İstanbul'un eşsiz güzellikleri de bu kitabın satırlarında yer almıştır. Secili (düzyazıda kafiye) anlatımla yazdığı seyahatnamesi İstanbul'u, fethinin üzerinden yüz yıl geçmeden ilk tasvir eden eserlerden biridir. Aynı zamanda şehrin entelektüel hayatına bu erken dönemdeki derin bir bakışı yansıtmaktadır. Yine önemli bir özellik olarak, Arap topraklarının Osmanlı yönetimine girmesinden kısa bir zaman sonraki Türk-Arap ilişkilerini ve imparatorluk dahilindeki farklı etnik gruplar arasındaki ilişkileri örneklerle kayda geçirmektedir.

Biz de İstanbul Ticaret Odası olarak bu tarihi öneme sahip seyahat kaydını, Arapça asıl metni ve incelemesini ayrı bir kitapta yayınlamanın yanısıra elinizdeki yayınlı Türkçe'ye kazandırmış olmaktan dolayı büyük bir memnuniyet duyuyoruz. Eserin ayrı ayrı bu iki dilde yayınlanmasıyla, uzun bir tarihte birleşmiş ve ortak bir kültürel geleneği paylaşmış olan Türkler ve Araplar arasındaki ilişkilerin yeni bir nişanesi de ortaya konmuş olmaktadır.

Bu vesileyle seyahatnameyi inceleyen ve yayına hazırlayan Prof. Dr. Abdulrahim Abuhusayn'a ve Tarek Abuhusayn'e çok teşekkür ediyorum. İnanıyorum ki *Bedreddin El Ghazzi'nin İstanbul Seyahatnamesi*, tarihçiler kadar Osmanlı kültür tarihi ve Türk - Arap ilişkileri konularına ilgi duyan herkes için yararlı olacaktır.

Saygılarımla,

İbrahim ÇAĞLAR
İstanbul Ticaret Odası
Yönetim Kurulu Başkanı

Bedreddin El Ghazzi, *El-Matali' El-Bedriyye Fi El-Manazil El-Rumiyye*

Tahkik

Abdulrahim Abuhusayn

Tarek Abuhusayn

921/1516 tarihinde Sultan I. Selim, Şam diyarının daha önce hiç görmediği büyüklükte bir orduyla Şam şehrine girdi. Kısa bir süre sonra, Ramazan 936/Mayıs 1530 ayında, Şam'ın seçkin ailelerinden birine mensup Bedreddin El Ghazzi ismindeki bir alim, Osmanlı İmparatorluğu'nun Türkçe konuşulan topraklarına doğru yollara düşerek, kendi kültürel ve entelektüel fetihlerinin seferine çıktı.

İstanbul kendisinin nihai varış hedefi olsa da Ghazzi, İmparatorluğun bu muhteşem başkentine gelmeden önce Osmanlı topraklarının kuzey Suriye bölgesi ve Anadolu'da bulunan birçok kasaba ve şehirlerinden geçmiştir. Bunların içinde diğerlerine göre daha büyük ve önemli addedilecek Halep, Adana, Konya ve İznik gibi yoğun nüfuslu şehirlerin yanı sıra, yol üzerinde karşısına çıkan Maarre El-Numan Akköprü, Ermenipazarı ve Yenice gibi daha az bilinen küçük kasaba ve köyler de vardır.

El-Matali' El-Bedriyye Fi' El-Manazil El-Rumiyye (Rum Diyarlarında Ayın Doğuşu) adını verdiği seyahatnamesi; II Mehmed'in kenti fethetmesinden yaklaşık bir yüzyıldan daha kısa bir süre sonra kaleme alınmış olması bakımından, Osmanlı Anadolu'sunun ve İstanbul'un coğrafi özelliklerini ve topografyasını anlatmaya yönelik ilk çabalardan biridir. Bunun yanı sıra, merkezi Osmanlı yönetiminin zihniyeti ve kültürel yaşamının derinlemesine anlaşılması için çok değerli bir kaynak oluşturmakta ve Arap topraklarının Osmanlılar tarafından fethinden çok kısa bir süre sonra Araplar ile Türkçe konuşan halkların arasında gerçekleşen temaslara hakkında da ilk elden, en erken döneme ait bilgi sunmaktadır.

Osmanlı kültürel ve düşünsel yaşamının bir gözlemcisi olarak Bedreddin Ghazzi'nin önemi temelde iki nedene dayanmaktadır. Birincisi, Şam'ın bir yerlisi ve orada ikamet eden bir kişi olarak, Osmanlıların Mem-

luk Devleti'ni yıkmasına yol açan olayların doğrudan görgü tanığı olmuş ve daha sonra Suriye'nin İmparatorluğa dahil edilmesi sırasında burada bulunmuştur.

Buna ek olarak, Ghazzi çok köklü ve uzun bir geçmişe sahip entelektüel bir ailenin üyesi ve Şam'da vücut bulan geniş bir "ulema" ve "müftü" soyunun ferdi olarak öne çıkmaktadır.

Bu özelliklere sahip olduğu için, hem Türkçe konuşan Osmanlı dünyası ile aniden ve belki de şok edici bir şekilde yüz yüze gelen bir ahalinin parçası olmuş, hem de Osmanlı İmparatorluğundaki yaşam üzerine bilinçli, sadece eğitilmiş bir insanın aktaracağı düzeyde seçkin bir anlatım sunan bir yorumcu işlevi görmüştür. Sözü edilen nedenlere dayanarak, Osmanlı Devleti ve meşhur (bazen de meşhur olmayan) şahsiyetler hakkındaki tasvirleri önem kazanır.

Osmanlıların ve ikamet ettikleri toprakların Araplar tarafından gözlemlenen hemen ilk ve erken bir örneği olması açısından şaşırtıcı öğeler içeren anlatımları ve izlenimleri, İmparatorluk içinde süregelen değişik etnik katmanlar arasındaki ilişkileri yansıtmaları bakımından da değerli bir kaynak oluşturur.

Seyahatnamenin kendisi doğrudan ve dolambaçsız anlatımlarla bezenmiş olmakla beraber sade ve kolay okunur bir eser değildir. Ghazzi sıklıkla (ancak her yerde değil) secili (kafiyeli) düzyazı tarzını kullanmaktadır ve Arapça edebiyat geleneğinin şaşmaz bir kuralı olarak birçok kez nesir içine şiirsel fasılalar yerleştirmiştir.

Gezginimizin oğlu olan ve aynı zamanda biyografisini de yazan Necmeddin El Ghazzi, seyahatnamenin başlığına ait esas fikrin Abdulrahim El-Abbasi adlı Kahireli eski bir dostu tarafından verildiğini ifşa etmektedir. Araştırmacı doğal olarak, sözü edilen Abdulrahim'in, Osmanlıların Mısır'ı fethedene kadar Memluk himaye ve vesayeti altında varlığını sürdüren gölge Abbasi halifeliğinin merkezi konumundaki Kahire'nin bir yerlisi olarak, halife sülalesi ile bir akrabalığı olup olmadığını merak ediyor. Ancak döneme ait kaynaklarda buna dair herhangi bir bilgi bulunmuyor.¹

1. Necmeddin El Ghazzi, *Al-Kawakib al-Sa'ira bi A'yan al-Mi'a al-'Ashira* (Beyrut, 1979, 2. baskı), Jibrail Jabbour (ed.), C. 2, s. 162, bundan sonra Necmeddin El Ghazzi, *Kevakib*

Abdulrahim İstanbul'a yerleşiyor ve Bedreddin El Ghazzi Osmanlı başkentine geldikten sonra kendi evinde onu misafir ediyor. Eserin başlığının ilk bölümü (El-Matali` El-Bedriyye) aslında çift anlamlı, zekice kurulanmış bir kelime oyunu; sözlük anlamı "Dolunay Çıkması, Bedrin Yükselmesi" karşılığını veriyor fakat asıl atıfta bulunduğu, yazarın kendisidir çünkü Matali Bedriyye aynı zamanda "Bedr(eddin) ilerliyor" anlamına da gelmektedir.

Ghazzi'nin Matali'yi Kaleme Almasının Arkasındaki Bir Belirsizlik Unsuru

Seyahatnamesinin başlangıç bölümünde Ghazzi gezilerinin perde arkasında gerçek neden ve amacı hakkında oldukça müphem, üstü kapalı bir görünüm vermekte, sadece İmparatorluğun başkentinde bazı şahsi işleri ile meşgul olmayı planladığına işaret etmektedir. Gezi anılarının hemen tamamında yazarın kesin niyeti umutsuzluk yaratacak bir düzeyde muğlâk ve belirsiz kalmaktadır. Ghazzi İstanbul üzerine olan bölümün sonlarına doğru ise kesin ve net olarak, gerçek amacının kendisinin daha önce sahip olduğu resmi makam(lara) iade edilmek olduğunu ortaya koymakta ve bu noktada da özellikle, daha sonraki bölümlerde değinilecek nedenlerle, Vezir Ayas Paşa ve Anadolu Kazaskeri Kadiri Çelebi'ye yardımları ve çabaları için şükran borçlu olduğunu dile getirmektedir.²

Bedreddin El Ghazzi'nin belli bir dönemde Şam'ın Şafii müftüsü olarak görev yaptığını kesinlikle biliyoruz. Ancak mevcut kanıt ve belgelerden bu görevi ne zaman ve hangi koşullarda devraldığını net bir biçimde tespit etmek çok zor.

Buna bağlı olarak, öncelikle, Ghazzi'nin azledildiği (Osmanlı yerel makamlarınca olduğu tahmin edilir) resmi görevin, müftülük görevi mi yoksa başka bir makam mı olduğunu (hatta ailesinin yönetimindeki bir vakıf mülkün yönetiminden de azledilmiş olabilir) belirleyemiyoruz.

Bunun ötesinde, Bedreddin'in oğlu Necmeddin El Ghazzi'nin babasının biyografisinde, seyahatname bir yana, babasının gezilerinden bile bahsetmemesi de oldukça beklenmedik bir davranış olarak göze çarpmaktadır (ancak kendisine ait biyografik sözlüğünde birçok yerde seyahate doğrudan atıfta bulunmaktadır). Daha da önemlisi, oğul Ghazzi, Bedreddin'in Şam Şafii Müftüsü olarak ne zaman görev yaptığını da belirtmemektedir.

Bu gözlemlerin ışığında, Ghazzi'nin eserinin temelde Şam'ın belirli bir münevverler kitlesine ve bunlar arasında Ghazzi'nin şahsen tanıdığı ve kendisinin çağdaşı olan ulemaya hitap ettiği anlaşılmaktadır. Bu insanlar

2. Seyahatnamede geçer

Ghazzi'nin seyahatinin temel amacını önceden biliyor olmalıdırlar. Buna bağlı olarak da, Ghazzi'nin Kostantiniyye'ye seyahatinin ana hedefinin ne olduğunu bu kişilere ifşa etmeye, en azından detaylı olarak anlatmaya, gerek duymadığı sonucu çıkarılabilir.

Osmanlı Dünyasına Yönelik Arap İlgisi

Her ne kadar Ghazzi'nin İstanbul'a doğru yola koyulması daha çok pratik düşüncelerden kaynaklanmış olsa da, kendisinin daha sonra kaleme aldığı Matali, Türkçe konuşulan evrenin nasıl olduğuna, kültürüne ve sosyal çevresine ilgi duyduğuna işaret etmektedir. Özellikle Osmanlı'nın Suriye ve Mısır'ı ele geçirmesinden sonra, Arapça konuşan aydın ve münevver çevreler arasında bu yeni yöneticilere yönelik, karşılanması gereken belirgin bir ilgi ve merak birikimi oluşmuştu. Bu merak sadece Şam'a özgü değildi: Osmanlı dünyasına yönelik Arap ilgisinin çok daha öncelere gittiğini simgeleyen bazı seyyahlar örnek verilebilir. İbn Batuta'yı bir kenara bırakacak olursak, Kuzey Afrikalı dikkate değer bir örnek olarak, uzun yıllar geçirdiği Suriye'de birçok mürit kazanmayı başaran bir Mağripli Sufi olan ve yolculuklarında Bursa'ya kadar giden, Fez şehrinden 'Ali b. Meymun'u sayabiliriz.³ Bu bağlamda, gene Şamlı bir biyografi yazarının bize aktardığına göre, Mekke'de yaşayan ve ismi Şihab El Din Ahmed b. El Huseyin (ö. 926/1519-20) olan bir kişinin, içinde Sultan'ın kendisine yazılmış kaside ve methiye sunan bir siyasetnameyi II. Bayezid'e ithaf ettiğini öğreniyoruz.⁴ Görünürde bu, az da olsa sıra dışı ve garip bir durum. Çünkü Şihab El Din'in Rum diyarına seyahat ettiğine veya hatta ömrünü hep geçirdiği ve sonunda defnedildiği Mekke'yi herhangi bir zamanda başka bir ülkeye gitmek için terk ettiğine dair hiçbir işaret veya belirti yoktur. Her şeye rağmen, bütün bu küçük bilgi parçaları bize, İslamiyet'in merkez topraklarının Osmanlılar tarafından ele geçirilmesinden çok önce bazı çevrelerde Rumilerin dünyasına yönelik belirgin bir ilgi ve merak olduğunu kanıtlamaktadır.

Osmanlı dünyasına odaklanan ilginin ve merakın özellikle Arap topraklarının büyük bir kısmının fethedilmesinden sonra artış gösterdiği sonucuna varmak en doğru yol olarak görünmektedir. Zira bu, İmparatorluk hakkında Ghazzi'den sonra ve Arapça dilinde yazan diğer 16. yüzyıl seyyahlarının eserlerinde açıkça görülmektedir. Bunlar arasında günümüze ulaşan iki örnek Faslı Abu'l Hasan El Tamgruti ile Mekkeli Kudbuddin El Nahravali'ye aittir.

3. Bkz. Michael Winter, "Sheikh 'Ali Ibn Maymun and Syrian Sufism in the Sixteenth Century", *Israel Oriental Studies*, 7 (1977), s. 281-308; C. Brockelmann, "Ali b. Maymun b. Abi Bakr al-Idris: al Maghribi", *El2: Necmeddin El Ghazzi, Kevakib*, C. 1, s. 271-278; Abi al-Falah 'Abdul-Hayy Ibn al-Imad al-Hanbali, *Shadharat el-Dhahab fi Akhbar man Dhahab* (Beyrut, 1980), C. 8, s. 82; bundan sonra İbn al-Imad, *Shadharat el-Dhahab*

4. İbn al-Imad, *Shadharat el-Dhahab*, C. 8, s. 141

Mağrip ve hatta Arap yarımadasının en ücra köşelerindeki topraklarda yaşayan ve Arapça konuşan aydın ve mütefekkirlerin Osmanlıya ait her şeye yönelik zamanla yoğunlaşan bir ilgi ve merakı bulunduğu anlaşılmaktadır.

Ghazzi'nin çağdaşı ve önde gelen bir Hanefi bilim adamı olan İbn Tulun, 15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başları arasındaki dönemde Şam'da yaşayan ve kendi şehrinin (ve diğer Memluk topraklarının) Osmanlılar tarafından işgalini tam ayrıntısıyla anlatan bir vakayiname yazan bir tarihçi olarak en yaygın tanınanlardan biridir.

Bize aktardığı ilgi çekici menkıbelerinden biri fethin gerçekleşmesinden bir gün sonra kendisinin Şam'daki Osmanlı ordugâhının bulunduğu kamp mevkiine yaptığı bir ziyarete ilişkindir; burada, Osmanlıların fetih sırasında uyguladıkları gerçekten olağanüstü operasyona duyduğu hayranlık bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Tek düş kırıklığı birkaç Hanefi ulema ile konuşmak istediğinde olmuş, onlar Arapça bilmediği için bunu başaramamaktan dolayı üzüntü duymuştur.⁵

Selim'in büyük ihtişamla Şam'a girmesinden bir gün sonra İbn Tulun'un, çadırlardan müteşekkil Osmanlı ordu karargâhına yaptığı ziyaret belki de diğer birçokları gibi kendisinin de Osmanlı ordusunu bir işgal gücü olarak algılamadığına işaret etmektedir.

Osmanlılara karşı herhangi bir düşmanlık veya gerçek bir korku duyması halinde böyle bir işe kalkışması düşünülemezdi. Dolayısıyla bu olay, Arap aydınlarının Osmanlılara ilgi, saygı ve takdir gibi olumlu duygu ve düşünceler beslediklerine işaret etmektedir.

5. Şemseddin Muhammad İbn Tulun, *Mufakahat al-Khillan fi Hawadith al-Zaman*, ed. Mohamed Mustafa (Kahire, 1964), C. 2, s. 31

Ghazzi Ailesinin Şamlı Alimler ve Ayan Olarak Önemi

16. yüzyılın başlarında Bedreddin El Ghazzi Şam'ın önde gelen bir alimi olarak ün kazandığında Ghazzi soyu, Şam entelektüel cemaatine saygın biçimde hizmet etmiş sayısız ulemayı öncelerden beri çıkarmış bulunuyordu. İsmi de işaret ettiği üzere aslen Gazzeli olan aile 14. yüzyılda Şam'a yerleşmiştir. Ailenin ilk fertleri zaman kaybetmeksizin kendilerini ilim ve irfan dünyasının kucağına atmışlar ve 15. yüzyıl içinde veya 16. yüzyıl başlarında, Bedreddin'in babası Radiyuddin El Ghazzi, daha sonraları birçok başka Ghazzi'nin de (Bedreddin'in kendisi de dahil olmak üzere) dolduracağı bir makam olan, şehrin Şafii Müftüsü mevkiini elde etmiştir. Ghazzi sülalesinin daha sonraları daha da artan önemi, 18. yüzyılda yaşamış Şamlı biyografi yazarı Muradi'nin yazdığı tarih kitabında tam on dört üyesine yer vermesiyle kanıtlanır.⁶ Gerçekten de, 18. yüzyılda Ghazziler Şam'daki Şafii Müftüsü makamını hemen hemen tekellerine almışlar ve 19. yüzyılın ortalarına kadar ellerinde tutmuşlardır.⁷

Hem oğlu hem de biyografi yazarı olan Necmeddin'e göre, Bedreddin El Ghazzi, babası Şeyhülislam Radiyuddin ile Mısır'a gitmiştir (Kahire o dönemde Şafii ilim ve irfanının tartışmasız merkezi konumundaydı). İslami ilim ve irfan konularında ona ders veren ve kılavuzluk eden birçok alim arasında o dönemin en tanınmış ve ünlü alimlerinden olan ve Memluk çağıının ışığının parladığı yıllarda en önde gelen Mısırlı tarihçiler arasında gösterilen Celaledin El Suyuti bulunmaktaydı. Bilhassa hadis alanındaki uzmanlığıyla tanınan⁸ Bedreddin El Ghazzi daha sonra alimler ve öğrencilerden oluşan seçkin bir çevreyi kendi etrafında topladı. Bunların arasında daha sonra İstanbul'da müftü olan ve Şam'da yerleşik iki Anadolu kökenli kadı da bulunuyordu. Ghazzi ağırlıklı dinsel olmak üzere, ama din dışı konuları da içeren yüzden fazla değişik alanda eser kaleme aldı; bunların çoğunluğu ya şimdiye kadar hiç yayınlanmamıştır ya da günümüze ulaşamamıştır.⁹

Ghazzi'nin az sayıdaki basılı eserleri arasında, oğlunun biyografisi içinde zikredilmeyen iki adet büyüleyici güzellikte kaleme alınmış sos-

6. Linda Schatkowski Schilcher, *Families in Politics: Damascene Factions and Estates of the 18th and 19th Centuries* (Stuttgart 1985), s. 169; bundan sonra Schatkowski Schilcher, *Families*

7. Schatkowski Schilcher, *Families*, s. 121

8. Necmeddin El Ghazzi, *Kevakib*, C. 3, s. 4

9. Necmeddin El Ghazzi, *Kevakib*, C. 3, s. 6

yal davranış kitapçığı yer almaktadır. Bunlardan birincisinin başlığı Adab El-Mu'akala'dır (İçtimai İşretin Adab-ı Muaşeret) ve ikincisinin ismi de Adab El-İşra va Dikr El-Sohbeti Ve'l-Uhuvva'dır (Sosyalleşme Adabı ve Ahbablık ve Kardeşliğin Hatırlanması). Her ikisi de temelde sosyal yaşama ait pratikleri ve davranış biçimlerini açıklayan, öğütleyen el kitapçıkları olup, okuyucularına erdemli ve uygun bir şekilde nasıl hareket edileceğini göstermekte, ilk kitapçıkta bilhassa yemek yenirken kaçınılması gereken uygunsuz ve toplulukta rahatsız edici davranışlar açıklanmaktadır. Gerçekten de, yazarının da belirttiği üzere, Adab El-Mu'akala "utanç verici birtakım haller vardır ki böyle olduklarının farkına varılması halinde bu farkındalığa sahip olanlar toplulukta yemek yeme konusunda uzmanlık kazanacaklardır." Ghazzi, başkalarıyla beraber yemek yerken kaçınılacak toplam 81 uygunsuz hareket tarzını anlatmıştır.¹⁰

Oğlunun onun hakkında aktardıklarına dayanarak seyyahımızın dünyevi otorite ve onların uygulayıcılarından çekinmediğini anlarız. Kendisini ziyarete gelen Derviş Paşa'nın (görev dönemi 1566-7'de başlamıştır)¹¹ yerel yönetimin şehir halkı arasındaki itibarı hakkında bir soru yöneltmesi üzerine, Ghazzi'nin (o sırada Müftü sıfatıyla) sadece bir sözcük ile yanıt verdiği anlatılmaktadır: "Adaletsizlik."¹² Bu hikâyenin abartılmış (Bedreddin'in kendisi veya ona hayran olan oğlu Necmeddin tarafından) olduğu düşünülebilirse de, Bedreddin'in hemşerisi olduğu şehrin halkı nezdindeki gerçek etki ve nüfuzundan şüphe etmek için hiç bir sebep yoktur.

Böylelikle, Bab-ı Ali'ye yolculuğuna başlayan Ghazzi'ye, seyahatinin ilk aşamalarında, anlaşıldığına göre Şam Beylerbeyi İsa Paşa ile kendisi de anlaşmazlık yaşamış olan, onun yerine merkezî idare ile ilişkisini iyileştirmeye çalışan eski Şam ve Halep kadısı Veliyuddin İbn El Farfur refakat etmiştir.¹³ Ancak, Halep'e vardıktan kısa bir süre sonra, merkezi idarenin emri ile İbn El Farfur'un geriye dönmesi istenmiş ve görev dönemi sırasındaki şaibeli davranışlarından dolayı, hasmı olan beylerbeyi tarafından hapse atılmıştır.¹⁴

10. Bedreddin El Ghazzi, Adab al-Mu'akala (Şam, 1967). 'Umar Moussa Basha (ed.), s. 6

11. Necmeddin El Ghazzi, Kevakib, C. 3, s. 150

12. Necmeddin El Ghazzi, Kevakib, C. 2, s. 5

13. Seyahatnamede geçer

14. Necmeddin El Ghazzi, Kevakib, C. 2, s. 22

Osmanlı Anadolu'suna Bir Bakış

Bedreddin El Ghazzi, Osmanlı topraklarının orta bölgelerini genellikle çok övgü ve beğeni içeren ifadelerle resmetmiştir. Ziyaret ettiği kasabalar ve kentlere dair sık sık yaptığı tasvirlerde genellikle ilk önce, karşılaştığı insanları tanıtmakta ve daha sonra da boyutları, dış görünüşleri, en dikkat çekici binaları ve kamusal alanlarına ağırlık vererek coğrafi mevki ve yerleri açıklamaktadır. Bu ise, alışlageldiği üzere, halkın kullanımına açık bahçelerden, çarşılarından, dinsel amaçlı binalardan ve benzer yapılardan söz etmek demektir. Bir kentin veya kasabanın kayda değer bir dinsel ve/veya tarihi önemi olduğunu algıladığı zaman Ghazzi bu önemle ilgili ayrıntılı bilgi vermektedir. Bazı durumlarda ise, daha ilerde de göreceğimiz üzere, o kent ve kasabalarda yaşayanların belirleyici bir vasfı veya davranış biçimi olduğunu anladığında bunu da uzun ve ayrıntılı biçimde anlatmaktadır.

Bilindiği gibi İznik, Ghazzi'nin de vurguladığı üzere, ince porselen imalatı başta olmak üzere çanak çömlek işçiliği ile meşhurdur.¹⁵ Gezgini-mizin anlattıklarına göre Orta Anadolu'da yer alan Akşehir ise, Rum diyarlarının hemen bütün köşelerine meyve ihraç eden ve hatta İstanbul'a kadar taze ürün sevk eden önemli bir kasaba konumundaydı.¹⁶ Ghazzi aynı zamanda bu kasabanın eski Karamanlı Devleti içinde de var olmuş olduğunu belirtmektedir; Suriyeli-Arap zihninde Karamanlı Beyliğinin (El-Bilad El-Karamaniyye) hatırasının kalmış olduğunu görmek ilginçtir. Ghazzi, Akköprü kasabasına sadece eski Memluk topraklarının en uç Batı sınırı olarak atıfta bulunmakla kalmıyor, aynı zamanda onun Karamanlı kasabalarının ilki olduğunu da belirtiyor.¹⁷

Ghazzi'nin Rum illerini hemen her yerde methederek yaptığı tasvirlerinde bir de, Osmanlı'nın Şam bölgesini fethetmesinden böyle kısacık bir zaman sonra ona İslam dünyasının gizemli bir bölümü gibi gelmiş olacak bu yerleri keşfederken duyduğu ve beklenilir bir duygu olan belirli bir hayranlık sezilmektedir. Buna karşın bazı bölümlerde ise Ghazzi İstanbul yolunda içinden geçtiği kasaba ve köyler hakkında çok az bilgi vermekte ve yorum yapmaktadır. Örneğin, Erikli'de, yerel ulema ile tanışma

15. Seyahatnamede geçer

16. Seyahatnamede geçer

17. Seyahatnamede geçer

veya sohbet için hiçbir çaba harcamadığı sonucunu çıkartıyoruz. Yine nedense, Osmanlı Anadolu'sunun bazı yörelerine sınırlı bir ilgi duyduğunu da ifade etmektedir (İstanbul'a bir an önce varma telaşından olsa gerek). Ayrıca, bir yerde de, isimlerini hiç bilmediği kasabalara girdiğini belirtmektedir.¹⁸

Benzer şekilde, Ghazzi'nin gezdiği yerlerde insanlarla iletişim kurmakta zorlandığına dair hiç bir kayıt bulunmaması da hem şaşırtıcı, hem de kafa karıştırıcıdır.

Şüphesiz, Ghazzi bu seyahati boyunca ağırlıklı olarak Rum mülkünün tanınmış uleması ile iletişim kurmuştur ve bunların da klasik İslami eserleri öğrenme yoluyla yeterli derecede Arapça bilgisine vakıf oldukları varsayılabilir (ancak, İbn Tulun vakasında da gördüğümüz gibi, bu her zaman böyle olmayabilir). Belirli bir seçkinci zihniyetle hareket ediyor olsa da gezginimizin Türkçe konuşan halk ile herhangi bir temasından söz etmemesi alışılmadık geliyor. Ghazzi'nin Türkçe bilmemesi, Osmanlı ulemasının Arapça bilgisiyle ilgili yukarıdaki varsayımı doğrular; Ghazzi büyük ölçüde ulema ile temas etmiştir, ancak yine de bu kadar zengin bir insan çeşitliliğini barındıran bu kadar geniş toprakları kat edip de bırakınız anlaşma güçlüğüünü, hiç bir alelade insana rastlamamış olması düşünülemez.

Ghazzi'nin Rumilerle (Anadolulular, bunlara kelimenin çoğul haliyle arvam olarak atıfta bulunuyor) karşılaşmasına dair ilk bahis, Adana hakkındaki bölümde yer almaktadır ve anlaşıldığı kadarıyla burada bahsettiği kişiler kendisinin daha önce karşılaştığı insanlardır. Ghazzi'nin anlatımına bakacak olursak, bunlarla birlikte birkaç Arap gezginin (bunların Arap olduğunu belirtmektedir) Bilad'üş-Şam'a müteveccihen yola düştükleri anlaşılmaktadır. Ancak, yolculuklarının amacını açıklamaktan kaçınmaktadır.¹⁹

Kendisinin ziyaret ettiği Anadolu'nun değişik köylerinde konakladığı, mola verdiği zaman nerelerde kaldığını kestirmek önemlidir. Bu, metin içinde her zaman açık değildir ve her halükarda Ghazzi gelişigüzel her yerde durup, dinlenme amaçlı konaklamamıştır. Buna karşın, bazı haller-

¹⁸ Seyahatnamede geçer

¹⁹ Seyahatnamede geçer

de de bir gece veya bazı durumlarda birden fazla gece geçirmeye karar verdiği belirli yerlerin adını vermektedir. Şüphe yok ki, İstanbul'da bulunduğu sırada Abdulrahim El Abbasi'nin ikametgâhında uzun haftalar geçirmiştir; ama, varışının hemen ertesinde Sultan II. Mehmed'in imaretinde kaldığını biliyoruz.²⁰ Birçok kez yerel ulema mensupları ile arkadaşlık tesis etmiş ve onların evlerinde ve konaklarında ikamet etmiştir. İstanbul'da çok kere yaptığı üzere, Ghazzi, Şam'a dönüş yolunda da bazı resmi binalarda gecelemiştir. Dönüş yolunda İznik'ten geçerken Ghazzi, dönemin Başveziri İbrahim Paşa'ya (Şam Beylerbeyi İsa Paşa'nın babasıdır) alt imarette de bir gece kalmıştır.²¹ Akşehir'e ikinci kez girerken, istirahat mekânı olarak Ghazzi, Hüseyin Paşa'nın imaretini seçmiştir.²² Konya'da ise, Ghazzi bir gece konaklamak için, Sultan I. Selim'in ve çok kısa bir süreliğine de I. Süleyman'ın hükümdarlığı altında İbrahim Paşa'nın selefi olan Piri Mehmed Paşa'nın imaretini yeğlemiştir.²³ Bir veba salgını nedeniyle varışından kısa bir süre sonra aniden İstanbul'u terk etmeye mecbur kaldığı zaman (Şevval 937/Haziran 1531 tarihinde), Ghazzi ve arkadaşı Abdulrahim El Abbasi İzmit'e doğru yola koyulmuşlardır ve burada ismi Hacı Muslihuddin Mustafa olan (bilindiği kadarıyla ulema sınıfına mensup bir kimse değildi) bir dostuna ait evde ikamet etmişlerdir.²⁴ Bu noktada, değinmek gerekir ki 1531 yılında patlak veren İstanbul'un veba sorunu incelenmeye değer bir felakettir. Çünkü, gene bilebildiğimiz kadarıyla, bu musibet hakkında salgınlar tarihiyle ilgilenenlerin araştırmasını bekleyen konular vardır. Aynı zamanda, bu tür felaketler ve salgın hastalıklar o dönemde çok sıklıkla patlak vermesine ve hemen her yerde ortaya çıkmasına rağmen, Ghazzi'nin de anlattığı gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun ve genel olarak Akdeniz'in salgın hastalıklar tarihinde bu veba salgınının diğerlerine kıyasla çok çok ciddi boyutlara ulaştığı anlaşılmaktadır. Gerçekten de, Ghazzi de bu veba salgını nedeniyle hayatını kaybeden birçok insandan bahsetmekte ve İzmit'e kelimenin tam anlamıyla naçar vaziyette kaçmadan sadece birkaç gün önce tanıdığı, yitik sayısız kişinin adlarını vermektedir.

20. Seyahatnamede geçer

21. Seyahatnamede belirtilir

22. Seyahatnamede belirtilir

23. Seyahatnamede geçer

24. Seyahatnamede geçer

Seyahat Yoluyla Sosyal ve Fikri İlişkilerin Geliştirilmesi

Ghazzi daha başlangıçta, seyahatnamesinin gezdiği yerlerde karşılaştığı alimleri tanıtmaya yönelik bir girişim olduğu kadar, aynı zamanda da kuzey Suriye ve Rum illerini gezerken ziyaret ettiği kasaba ve köyleri tanıtmayı hedeflediği doğrultusunda okuyucularını haberdar etmektedir.²⁵ Aslına bakarsak, Ghazzi'nin belki de, kendisinin ziyaret ettiği fiziki mekânları ve hatta bazı durumlarda da kısa süreli yerleştiği mahalleri anlatmak, bunlarla ilgili bilgi vermek yerine, Rum memleketinde mukim meslektaşları olan ulema mensupları ile tesis ettiği insani temaslarını kayda geçirmeyi yeğlemiş olduğu, buna daha fazla önem verdiği haklılıkla düşünülebilir. Aslında Şam'lı gezginin (ve babasının) daha önceden tanışmış oldukları ayan ile şimdi kendisinin yaptığı karşılaşmalar en önemli olgular olarak göze çarpmaktadır. Çünkü bunlar sözünü ettiğimiz dönemde Arap İslam mütefekkir camiasının geniş bir etnik ve coğrafi çeşitlilik üzerinde var olan sosyal ve fikrî temaslarına işaret etmektedir. Daha önce de vurguladığımız üzere, Bedreddin El Ghazzi'yi İmparatorluğun başkentinde evine davet ederek, onu ağırlayan, İstanbul'da ikamet eden Kahireli müderris Abdulrahim El-Abbasi'ydi.²⁶ Abdulrahim, hiç şüphe götürmez ki, Bedreddin El Ghazzi'nin babası Şeyhülislam Radiyuddin'in himayesinde ilim ve irfan öğrenmesinin bir karşılığı olarak, belki de Ghazzi ailesine olan bir içten dostluk ve fikri bağlılık bedeli ödüyordu.²⁷

Aslında Abdulrahim orada yerleşmeye karar vermeden önce İstanbul'a daha erken bir tarihte bir ziyarette daha bulunmuştu. Sultan'a hediye olarak bir elyazması kitap sunmuş ve Sultan da kendisinin huzura çıkmasına karşılık olarak çok cömert bir hediye ile onu ödüllendirmiştir. Bilindiği kadarı ile, oldukça nadir bulunan evsaffta bir bilim insanı olması nedeniyle, II. Bayezid'in hükümdarlığı sırasında (örneğin: Memluk topraklarının ve mülkünün Osmanlılar tarafından fethedilmesinden önce) bir Osmanlı medresesinde ders verme teklifi almıştır (muhaddis olarak). Ancak, biyografisini kaleme alan Necmeddin El Ghazzi'nin naklettiğine göre, kendisi vatanına dönmeyi tercih etmiştir. Ne var ki, Memluk Devleti'nin ve hanedanının ortadan kaldırılmasıyla birlikte, Abdulrahim yeniden dönmeye karar vermiş ve son yıllarını İstanbul'da geçirmiş, gün başına

25. Seyahatnamede geçer

26. Seyahatnamede geçer

27. Seyahatnamede geçer; Necmeddin El Ghazzi, Kevakib, C. 2, s. 162

yaklaşık 50 akçe tutarında, o dönem için oldukça yüksek sayılabilecek bir emeklilik maaşı almaya hak kazanmıştır (Osmanlı başkentinde din ilimleri alanında en yüksek dereceli müderrislere verilenlerle aynı düzeyde).²⁸

Şam'ın eski Şafii Müftüsü olan Radiyuddin El Ghazzi, Bedredin'in Rum diyarına seyahat yapmaya karar vermesinden çok kısa bir süre önce vefat etmişti. Bu da anlamlı bir noktadır. Şamlı, Suriyeli ve diğer önde gelen Müslüman aileler arasında pek de seyrek olmayan bir durum şuydu: ulema mensubu olan tanınmış ve seçkin ailelerin çocukları, aile büyüklerinin dönemin diğer ayan üyeleri ile tesis ettikleri sosyal ve fikri ilişkileri korumaya, geliştirmeye ve kalıcı hale getirmeye çabalıyordu ve bunu istemeleri çok doğal karşılanıyordu. Bu bağlamda, Ghazziler, şehir içinde hemen hemen benzer bir etkinliğe, nüfuza ve özelliklere sahip başka bir Şamlı aile olan Muhibbilere benziyordu. Hatta, Muhibbi sülalesinin, Hanefi olmalarına bağlı olarak, özellikle Türkçe konuşan Osmanlı seçkin kadrolarına çok daha yakın durdukları öne sürülebilir. Her şeyden önce, Muhibbiler 16. yüzyılın ortalarından itibaren, Osmanlının payitahtındaki dini ve ulema sınıfının en yüksek düzeydeki mensupları ile ciddi temas kurmuşlar, içli dışlı hale gelmişlerdir.

Bilad'üş-Şam'ın farklı kasaba ve yerleşim alanlarında adli makamlar üstlenen ve kadılık yapan bir kimse olan Muhibbuddin Ebu'l Fadl El Muhibbi, İstanbul'a 16. yüzyılın sonlarına doğru, sonuçta ve belli bir süre içinde İstanbul Müftüsünün hizmetine girmesiyle noktalanan iki yolculuk yapmıştır. Kendi kasabasına döndüğü zaman, İslam'ın kutsal şehirlerine yapılan kervan ve hac farızası için kadı olarak tayin edilmiştir. Yaşamı sırasında Muhibbuddin El Muhibbi'nin torunu Fadlallah da İstanbul'a iki kez gelmiştir. Mehmed İzzeti isimli bir Anadolulu alimin çabaları sonucu, Fadlallah El Muhibbi kendisi için iki değişik mekânda öğretim görevi temin etmeyi başarmıştır. Bunlardan birincisi, Bursa'da bir medresede 25 akçe maaşlı bir görev, diğeri ise daha sonra İmparatorluğun başkentinde 40 akçe maaşlı bir medrese hocalığı. İstanbul'a yaptığı gezilerden birinde kaleme aldığı seyahatname ne yazık ki korunamamıştır.²⁹

Şecerenin daha ünlü bir üyesi olan, 17. yüzyılın tanınmış biyografi yazarı Muhammed Amin El Muhibbi de Osmanlı payitahtına yakın

28. Necmeddin El Ghazzi, Kevakib, C. 2, s. 163-164

29. C. Brockelmann, "el-Muhibbi", El2

vilayetlerde öğretim makamları almış ve özellikle Bursa'ya giderek, daha önce babası tarafından boşaltılan aynı görevi, 25 akçelik medrese hocalığını üstlenmiştir. Muhibbi'nin istihdamını temin eden kişi, bu mevkii daha önce babasına teklif eden aynı Mehmed İzzeti olmuştur.³⁰ Burada ilginç olan, Şamlı biyografi yazarının bu seyahatinde ona eşlik edenler arasında sadece amcası Sunullah olmayıp, aynı zamanda ve daha da önemlisi çok sonraları İstanbul Müftüsü olarak atanacak olan ve ailenin çok değerli ve yakın dostu, Bursa'da ikamet eden Mehmed b. Abdulhalim'in de bulunmasıdır.³¹ O dönemde Anadolu kazaskeri olarak henüz tayin edilen Mehmed İzzeti'nin erkek kardeşi, Mustafa Muhibbi ve amcasını Edirne'de kabul etti. Bu serhat kentinde genç Şamlı bilim adamı hem eğitimine devam etti, hem de çok önemli yeni dostluklar kurdu.³² Nihayetinde, Edirne'den sonra sıra İstanbul'a gelmişti; burada da iki Muhibbi ailesinin üyesi toplam iki yıl geçirdiler, ancak payitahtta geçirdiği süre içinde Muhammed Amin'in kendisine herhangi bir hocalık mevkii temin edip etmediği veya gene aynı amaçla olmak üzere, hali hazırda oldukça sağlam temellere dayanan dini eğitimine ek olarak bir İstanbul medresesinde aldığı ilim ve irfanı katıp katmadığı pek kesin değildir.³³ Buna karşın, kesin olan bir şey varsa, o da Muhibbilerin birkaç nesil boyunca, Türkçe konuşan Osmanlı uleması ile olan mevcut ilişkilerini kalıcı hale getirmek üzere çok çaba sarf ettikleridir.

Ghazzi İstanbul'da daha önceleri babası ile tanışmış olan bir takım kimselerle karşılaşmıştır. Bunların arasında, Hicaz'a yapılan hac seyahatinden dönüşte Radiyuddin El Ghazzi ile yolları kesişen Molla Hacı Çelebi Abdulrahman b. Ali de bulunuyordu.³⁴ Aynı zamanda Mu'eyyidi olarak da bilinen bu Hacı Çelebi, Osmanlı İstanbul'unda Sufilik ve Tasavvuf üzerine bu akımın en tanınmış alimleri ve ünlü taraftarları arasında yer alıyordu ve ilmi/ruhani mesleki icraatının önemli bir bölümünde birçok müridi için ilham ve telkin kaynağı olmuştu. Ancak, döneme ait kaynaklar ve hayatını yansıtan eserlerde kendisinin bağlı olduğu tarikatın hangisi olduğuna dair bir bilgi yer almamaktadır.³⁵ İstanbul'da iken Ghazzi'nin tanıştığı en önemli kişi, tahmin edileceği üzere Vezir ve Şam'ın eski beyler-

30. Layla al-Sabbagh, *Min A'tam al-Fikr al-'Arabi fi al-'Asr al-'Uthmani al-Awwal*: Muhammad Amin al-Muhibbi wa Kitabuhu Khulasat al-Athar fi A'yan al-Qarn al-Hadi 'Ashar (Şam, 1986), s. 95; bundan sonra al-Sabbagh, *Min Alam*.

31. Abdulhalim Efendi'nin biyografisi için bkz. Muhammad Amin al-Muhibbi, *Khulasat al-Athar fi A'yan al-Qarn al-Hadi 'Ashar* (Kahire, 1284/1869, Beyrut yeniden baskısı, t.y.), C. 3, s. 482-87, bundan sonra Muhibbi, *Khulasat al-Athar*.

32. al-Sabbagh, *Min Alam*, s. 96.

33. al-Sabbagh, *Min Alam*, s. 96.

34. Seyahatnâme'de geçer.

35. Ahmed bin Mustafa İsköprüzade, *al-'Irad al-Manzum fi Dhikr Afadil al-Rum* (Beyrut, 1975), s. 375; Necmeddin

beyi olan Ayas Paşa olmuştur. Ayas Paşa, Bilad'üş-Şam'da görev yaptığı sırada hem Radiyuddin hem de Bedreddin El Ghazzi ile çok yakın ilişkiler içine girmiştir ve yazarımız kendisinin Ayas Paşa ile mektup teatisi şeklinde sürekli temas içinde bulunduğunu belirtmektedir.³⁶ Görünürde, Ayas Paşa'nın çok iyi Arapça bildiği anlaşılmaktadır, çünkü Galata'da ilk bir araya geldikleri zaman uzun bir görüşme yaptıkları bildirilmektedir. Daha sonra, bu kez Vezirin evinde yapılan ikinci görüşmelerinde ise, Ayas Paşa Kur'an'dan sureler ve diğer Arapça metinleri okuma konusunda beceri sahibi olduğunu kanıtlamıştır.³⁷

Ayas Paşa ile buluşması, Ghazzi'nin İstanbul'daki misyonunun gelecekteki başarısı açısından da hayati derecede önemliydi. Çünkü Vezir Şamlı alimlerin huzursuzluklarını ve şikâyetlerini yetkililere iletmede aracı rolü oynuyordu. Ghazzi ile bir araya geldikten sonra, Ayas Paşa Anadolu Kazaskeri olan Abdulkadir "Kadiri" Çelebi'ye Şamlı alimlerin şikâyet konularını aktardı. Tüm bu süreç içinde "(Ghazzi'yi) ilgilendiren her ne ise, o beni de doğrudan ilgilendirir" diyerek durumu netleştirdikten sonra, Kadiri Çelebi'nin Ghazzi ile özel olarak ilgilenmesini talep etmiş, "Şam'da (Ghazzi) ve babası dışında hiçbir başka dostu kalmadığını" vurgulamıştır. Daha sonraki süreç içinde Ghazzi, Kadiri Çelebi ile kendisi görüşmüş ve onun için en yüksek perdeden övgüler düzmüştür.³⁸ Ancak, zamanlaması çok talihsiz bir döneme rast geliyordu, çünkü Sultan Süleyman'ın maiyeti ve Saray erkânı Sultan'ın şehzadelerinin sünnet töreni için yapılacak hazırlıklarla meşgul bulunuyorlardı. Bununla bağlantılı olarak, Divan'ın da her zamankinden daha uzun bir süre faaliyet dışı kaldığı gözlemlenmiştir. Fakat Ayas Paşa, Vezir'in daha sonra şahsen Kazasker Kadiri Çelebi'ye elden teslim ettiği ayrıntılı bir dilekçe yazması için Ghazzi'ye talimat vermiştir. Şu var ki, bu olaylardan çok kısa bir süre sonra, Süleyman ve Veziriazamı İbrahim Paşa Bursa'ya müteveccihen hareket ettiler. Bu gelişmeler ise, şüphesiz ki, Ghazzi davasının daha da fazla geciktirileceği anlamına geliyordu.³⁹ Her şeye rağmen bütün bunlar, oldukça yüksek düzeyde ve önemde Osmanlı bağlantılarına sahip bilge bir Şamlı olarak Bedreddin El Ghazzi'nin, Suriye'deki Osmanlı yönetiminin erken bir döneminde ka-

36. Seyahatnamede geçer

37. Seyahatnamede geçer

38. Seyahatnamede geçer

39. Seyahatnamede geçer

zandığı önemi gözler önüne sermektedir. Osmanlı tebaasının büyük bir çoğunluğunun, ulema ve aynı düzeydeki diğerlerinin aksine, Şam ayanının bir mensubu ve Vezir Ayas Paşa'nın yakın bir dostu olan Ghazzi'nin Divan'da huzura çıkmak için rutin idari formalitelerden geçmesi gerekmiyordu. Bu ise, bazı Arap asıllı kişilerin Osmanlı devlet sistemi içinde nasıl hareket edecekleri ve bundan nasıl yarar sağlayacakları konusunda böyle erken bir dönemde bile bilgi sahibi olabildiklerini göstermektedir.

Müslüman Seyyahların Temel Serzenişi Olarak Sıla Özlemi

Doğup büyüdüğüleri toprakları ve kasabaları terk ettikten sonra birçok Arap asıllı ilim ve irfan sahibi kişi, vatanlarına dönmek için dayanılmaz ve derin bir sıla özlemi ve arzusu ile yanıp tutuşmuşlardır. Bu vakalardan bazıları, olumsuz kişisel ve/veya mesleki gelişmelerden sonra ortaya çıkan umutsuzluk ve yılgınlık duygularının benliklerinde ve zihinlerinde yarattığı toptan bir tahribattan kaynaklanmıştır ama büyük bir çoğunluğu da, çok uzaklardaki topraklarda şekillendirilen başarılı yaşamlar ve kariyerlere rağmen meydana gelmiştir. Özellikle, Muhibbi ailesinin fertlerinin elde ettiği mesleki başarılar ve kariyer farklılaşması bu duruma şahadet etmektedir. Hemen hepsi, İstanbul'da uzatılmış ikametlerinden sonra peyderpey Şam'a geri yönelmişlerdir. Bedreddin El Ghazzi'yi de benzer bir akıbet beklemiştir. Zaman içinde insanlar doğru bir teşhisle şu görüşe ulaşmışlardır: "Seyahat...Müslüman cemaatin, ümmetin birliğini sağlama alan bir teşebbüstür fakat aynı anda da insanın evini özlemesini ve dolayısıyla değerini idrak etmesini teşvik etmektedir."⁴⁰

Sözünü ettiğimiz durum kesinlikle Ghazzi'nin seyahat kitabı için de geçerlidir. Birçok satır arasında ve sayısız kere sıla, ev özlemi, memleket hasreti ve yakınlarına kavuşma arzusunu dile getirmektedir. Ghazzi, Şam'dan ayrıldığı için bir hayli pişmanlık ve beis ifade eder ve yolculuğunun başlangıcında çok çetrefilli ve ürkütücü görünen Kostantiniyye'ye seyahat etmenin güçlük ve zorluklarla dolu külfetiyle yüzleşmekten çok, "veda etmenin ızdırabının" kendisinde tesir bıraktığını ihsas eder.⁴¹ Kendi kasabasını terk ettikten sonra, gözyaşlarının akmasını, Şam yakınlarındaki Barada Nehri'nin su şavklarının hareketlerine benzeter.⁴² Anlatılarının daha sonraki bölümünde, Ghazzi, kendisinin de Şam'dan geldiğini söylediği ve ismini vermediği bir adamia Karahisar'daki (Afyon) tanışmasını nakleder. Ancak, bu kişi denizden karaya olan daha süratli bir güzergâh kullandığını açıklar. Ghazzi doğal olarak bu fırsattan vesile, ailesi ve sevdikleri hakkında bilgi almak ister ve onların durumlarının iyi olduğunu ve kendisine selamlarını gönderdiklerini öğrendikten sonra tutamadığı hic-kırıklara

40. Sam I. Gellens, "The Search for Knowledge in Medieval Muslim Societies: A Comparative Approach" in Dale F. Eickelman, James Piscatori, Muslim Travellers: Pilgrimage, Migration, and the Religious Imagination (Berkeley, 1990), s. 51

41. Seyahatnamede geçer

42. Seyahatnamede geçer

boğulur.⁴³

İstanbul'da iken Ghazzi, yazılarında çok büyük bir kaygı ve endişeye kapıldığını, yabancılaştığı ve dışlandığı düşüncesine gark olduğunu belirtir ve kendisini "siyah bir boğanın sırtındaki beyaz bir beneğe" benzeterek;⁴⁴ şehrin, anadili Türkçe olan ağırlıklı nüfusu içinde bu Şamlı seyyahımızın yersiz yurtsuz, uyum sağlamamış olduğu duygusuna sürüklendiğini gösterir. Ayrıca, Ghazzi, İmparatorluğun başkentinde, II. Mehmed'in imaretinde geçirdiği ilk gece sırasında da "ailesi, çocukları ve vatani" için de yoğun özlem ve sıla hasreti çekmiştir.⁴⁵

Ghazzi ayrıca, geniş anlamıyla Bilad'üş-Şam'a olan bağlılığını da ifade eder. Halep'te altı gün geçirdikten sonra, kenti terk etmekten kaynaklandığını vurguladığı büyük bir acıya kapıldığından ve derin düşüncelere gömüldüğünden söz eder.⁴⁶ Bu ise, kuşkusuz hem keskin bir kimlik bilincini hem de kuzey yörelerde keşfedilmemişe yönelik (Ghazzi'nin kendi dünyasındakiler) gerçek bir korku duygusunu yansıtmaktadır. Halep'ten ayrıldıktan hemen sonra, Ghazzi'nin daha yakından tanıdığı ve aşina olduğu, yakın zamana kadar Memluk mülkü olan arazi ve toprakları terk etmekte olduğu anlaşılmaktadır ve Rumilerin topraklarına doğru yönelirken, büyük Suriye bölgesine (kendi tanımlamasıyla El-Bilad El-Şamiyye) veda eder. Gerçekte, Rum topraklarında iken ise sık sık Bilad'üş-Şam'ın sahip olduğu coğrafyayı aklına getirir ve örneğin Güneydoğu Anadolu bölgesinin önemli kenti Adana'yı Suriye'nin kuzey şehri Hama'ya benzetir.⁴⁷ Her ne kadar her iki kentin niçin birbirine benzediğini açıklamayı ihmal ederse de, bu ve benzer beyanları Ghazzi'nin etrafındaki dünyayı bütünüyle hemen hemen doğal bir Suriyeli gözlüğü ile gördüğü ve algıladığını ortaya koyar. Bu da, dolaylı olarak yerel bir kültürel kimlik şekillendirmesinde ona katkıda bulunmuştur. Aynı nedenden dolayı, Ghazzi'nin Bilad'üş-Şam ile güçlü bir biçimde özdeşleşmesi, büyük bir ihtimalle Osmanlı İmparatorluğu'nun Arapça konuşulan dünyasının geri kalan kısmına şamil değildi. Çünkü Güneydoğu Anadolu'da bulunan ağırlıklı Arap köy ve kasabaları hakkında konuşurken benzer duygulara kapılmadığı anlaşılmaktadır.

43. Seyahatnamede geçer

44. Seyahatnamede geçer

45. Seyahatnamede geçer

46. Seyahatnamede geçer

47. Seyahatnamede geçer

Rum diyarında kendilerine çok başarılı kariyer sağlayan Arap asıllı ilim irfan sahibi bilginlerin sayısı neredeyse sınırsızdır. Bunların bazıları memleketlerine çok derin özlem duyacaklar ve bu sıla hasreti onları zamanla benimsedikleri yeni mekânlarından zorla çıkartacaktır. Buna güzel bir örnek, eğitimi Rum diyarında elde eden ve çok düzgün Türkçe konuşan Şamlı bilgin İbrahim İbn El Tabbakh'dır (ö.1006/1597-98) Bu alim, bir Bursa medresesindeki 40 akçelik görevden, günde 50 akçe gibi daha yüksek bir günlük kazanç karşılığındaki öğretim pozisyonuna terfi etmeyi beklememeye karar vermiş, sonunda "sınırsız meyvelerin sunulduğu bir cennet" olarak gördüğü kendi memleketine dönmek üzere bulunduğu yerden ayrılmıştır.⁴⁸ Dikkat çekici diğer bir örnek ise, İstanbul'a deniz yoluyla giden ve bir kez oraya vardıktan sonra şehrin en iyi ve seçkin bilginleri ile kaynaşan ve hatta Osmanlı Sultanlarının en muhteşemi olan I. Süleyman ile bile tanışma fırsatı yakalayan Tunuslu Maliki alimi Muhammed İbn Maguş'tur. Necmeddin El Ghazzi'ye göre Sultan, bu kişiden pek hoşlanmış ve kendisine maaşlı bir mevki vaadettikten sonra İmparatorluğun başkentinde kalması için resmen davette bulunmuştur. Ancak, İbn Maguş bütün bu iltifata rağmen burada fazla uzun süre kalmamayı yeğlemiş, Sultan'a nazikçe "Rum diyarının kışlarından ve soğuğunun şiddetinden usandığını" nakletmiştir.⁴⁹ Az bir süre sonra ise, İbn Maguş Mısır'a uzun süren bir kara yolculuğu yapmış, yol boyunca Halep ve Şam da dahil olmak üzere Bilad'üş-Şam'ın birçok köy ve kasabasının içinden geçmiş, bunlardan bazılarında uzunca süreli ikamet etmiş, sayıları sürekli artan öğrencilerine bu yörelerden yeni isimler katmıştır. Ghazzi, kendisinin çok yakın öğrencilerinden biri olan Şamlı Şihab El Din El Tayyibi'nin ustasının onuruna bir kitap kaleme aldığını ve Muhammed İbn Maguş'un destansı seyahatine ait birçok hikâyeyi kayda geçirdiğini nakleder.⁵⁰ Günümüz tarihçisi Abderrahmane El-Moudden 17. yüzyılda Mekke'de hatırı sayılır uzunlukta bir zaman geçiren başka bir Mağrip'li gezgin olan Abu Selim Abdullah El Ayyaşi'nin anlatımlarında da aynı güçlü sılaya bağlılık duygularının yansıdığını belirtir. Moudden'e göre, Ayyaşi, "evine dönmek için ne kadar derinden arzu duyduğunu göstermiştir. Yurt dışında kaldığı otuz aylık dönem ona sanki bir yüzyıl gibi gelmiştir."⁵¹

48. Al-Hasan al-Burini, *Tarajim al-A'yan min Abna' al-Zaman* (Şam, 1959-1963). Salah al-Din al-Munajjid (ed.), C. 1, s. 300, bundan sonra Burini, *Tarajim al-A'yan*

49. Necmeddin El Ghazzi, *Kevakib*, C. 2, s. 16

50. Necmeddin El Ghazzi, *Kevakib*, C. 2, s. 16-17

51. Abderrahmane El-Moudden, "The Ambivalence of Rihla: Community Integration and Self-Definition in Moroccan Travel Accounts" in Dale F. Eickelman and James Piscatori, *Muslim Travellers: Pilgrimage, Migration, and the Religious Imagination* (Berkeley, 1990) s. 79

Bedreddin El Ghazzi'nin gerçekleştirdiği seyahatten sonraki dönemde de benzer seyahatlerin yapıldığı Arap tarihi kaynaklarında yer almaktadır. Kudüs yerlilerinden Hanefi bir alim olan Car-Allah b. Abu Bekr Anadolu'ya bir gezi yapmış ve İstanbul'a ulaşmıştır. Yol boyunca bazı görevlerde bulunmuş ve ilave eğitim almış, memleketine döndükten sonra ise müftü olarak tayin edilmiştir.⁵² Kuzey Afrika'da yer alan Trablusgarp'ta doğup büyüyen Muhammad b. Şaban (ö. 1020/1611-12) yaşamının sonuna doğru İstanbul'u ziyaret etmiş, kendisini burada Müftü Sunullah kabul etmiş ve anlaşıldığına göre Muhammad'ın memleketine duyduğu sevgiye bir karşılık olarak, kendisini Trablusgarp kadısı olarak tayin etme vaa-dinde bulunmuştur.⁵³ Benzer bir şekilde, Muhammad b. Abdul-Hak da (ö. 903/1497-98) Rum diyarındaki eğitimini tamamladıktan sonra memleketi olan Kudüs'de bir hocalık mevkii verilmesini resmen talep eden bir alimdi. Ancak, şehrine döndükten sadece iki gün sonra, bir felaketle karşılaşmış, şiddetli bir rahatsızlık sonrasında vefat etmiştir.⁵⁴

Yeni mecalara, bilinmez meralara doğru derin bir bağlılık duydukları evlerini terk ettikten sonra sılada memleket özlemi çekenlerin sadece Arapça konuşulan topraklardaki alimler olmadığı görülmektedir. Perslerin yaşadığı ülkeye (Bilad El-Acem) gençliğinde bir seyahat yapan ve yol üzerinde Herat, Semerkant ve Buhara'dan geçen Alauddin Ali b. Yusuf (ö. 903/1497-8) adında bir Anadolulu, bu şehirlerde çok yönlü ve geniş kapsamlı eğitim almış ve İslami ilimlerde hocalık mevkilerinde bulunmuştur. Sonraları, kendisinin hayatını kaleme alan İbn El İmad El Hanbeli'nin yazdıklarına göre, "memleketine olan sevgisi (hubb el-vatan) ağır basmış, böylelikle Rum vilayetlerine (Bilad El-Rum) geri dönmeye karar vermiştir.⁵⁵ Alauddin Efendi bundan sonra kendi memleketi olan Rum diyarında büyük başarılar elde etmiş ve baş kadı mevkiine yükselmeden önce Bursa'da bir hocalık görevi elde etmiş ve en sonunda da Rumeli kazaskeri olarak hizmet ederken vefat etmiştir.⁵⁶ Bursa'nın yerlisi olan ve yaşamının büyük bir bölümünü bu şehirde geçiren, mütevazı imkanlarıyla ortalama bir alimden fazla bir özelliği olmayan Abdulrahman b. Hüseyin (ö. 954/1547-48), memleketini, 15 akçelik bir medrese hocalığı görevi

52. Burini, *Tarajim al-A'yan*, C. 2, s. 127

53. Muhibbi, *Khulasat al-Athar*, C. 3, s. 474

54. Muhibbi, *Khulasat al-Athar*, C. 3, s. 482

55. İbn al-İmad, *Shadharat al-Dhahab*, C. 8, s. 18

56. İbn al-İmad, *Shadharat al-Dhahab*, C. 8, s. 19

almak için Edirne'ye doğru yol almak üzere terk etmiştir. Aynı biyografi yazarına göre, "kendisi etrafında bir yoldaşı olmadan, evinde tek başına ikamet ederken Edirne'de bir hastalığa tutulmuştur." Hastalanıp yataklara düştükten kısa bir süre sonra, Abdulrahman Bursa'ya dönmüş ve çok sevdiği bu şehirde vefat etmiştir.⁵⁷ Şam'da baş kadı olarak iki kez görev yapan ve İznik doğumlu, daha yüksek sosyal statüde bir şahsiyet olan İbrahim b. Ali (ö. 1028/1618-19) ise emekli olduktan sonraki günlerini kendi memleketinde huzur içinde geçirmeyi yeğlemiştir.⁵⁸

57. İbn al-İmad, *Shadharat al-Dhahab*, C. 8, s. 303

58. Muhibbi, *Khulasat al-Athar*, C. 1, s. 32

Modern Dönem Öncesi Bir Ortamda Önyargıların ve Yakıştırmaların Sürdürülmesi

Ghazzi, Osmanlı başkentinin yerleşik nüfusu ile ilişkilerinden söz ederken, İmparatorluğun Türkçe konuşan tabası hakkında Şam'da mevcut, hakikatte yanlış ama süregelmiş bir algıdan dolayı kaygı ve rahatsızlık duygusunu ifade etmektedir. Ghazzi, "hemen her şeyi bildiğini iddia eden (mutamakilin) ve avam tabakasının çok olumsuz bir tasvirini yapan bazı Şam'lılardan" bahsetmektedir. Yazara göre, bu Şamlılar Rumilerin pek de dostane olmayan tavırlarından daha önceleri kendisine söz etmiş ve başka kökenlerden gelen insanları karşılar veya bunlarla iletişim kurarken şevkli olmadıklarını öne sürmüştür.⁵⁹ Ancak, Ghazzi, bu basmakalıp yaklaşımlara ve önyargılara, hem Şam toplumunun mutamakilin zümresinin kibirli ve biraz da saygısızca davranışları olarak niteleyerek, hem de İstanbul'da bulunduğu sırada kendisinin tanıştığı kişiler tarafından her daim saygı ve nezaket ile muamele gördüğünü belirterek karşı çıkmaktadır.⁶⁰ Rumilere yönelik doğrudan veya örtülü biçimdeki olumsuz ifadeler aynı dönemde yaşamış diğer Şamlı bilim adamlarının eserlerinde de pek seyrekler. Rumilere karşı etnik önyargı üzerine belki de en açık örneği bize, 16. yüzyıl Suriye tarih kaynaklarına dayanarak, İbn Tulun vermektedir. Kendisinin naklettiğine göre, Ferhad Paşa (ö. 928/1522) isimli bir erken dönem Şam beylerbeyi öldükten sonra, şehir halkı "Türkler tarafından yağma edilecekleri" (nahb el-avam) korkusuna kapılmışlardır. Çünkü Şamlıların sahip olduğu bir peşin hükme göre liderlerinden herhangi birinin vefatı halinde Rumilerin bu tarz eylemlere girişmeleri alışlagelmiş bir davranıştır. Ancak, Ferhad Paşa'nın vekili Kaymakam Ali Paşa insanları rahatlatacak şekilde davranmıştır. Beylerbeyi'nin ölümünden sonra Osmanlı askerlerinin şiddet uyguladıklarını veya art niyetle davrandıklarını gösterecek hiçbir işaret yoktur.⁶¹ Ayrıca genel olarak, okuyucular 16. yüzyıldaki Osmanlı Suriyesine ait tarihi kaynakların tümü içinde Şamlıların "Türlere" karşı duydukları önyargı ve yakıştırmalarının bundan başka ve daha güçlü bir örneğini bulmakta zorlanacaklardır. Üstelik hem Ghazzi hem de İbn Tulun'un bize aktardıkları hususlar, "Türk" hakkındaki genel geçer olumsuz yargıları devam ettirmenin tersine bunları çürütmektedir.

59. Seyahatnamede geçer

60. Seyahatnamede geçer

61. Şemseddin Muhammad İbn Tulun, *İ'lam al-Wara birman Wulliya Na'iban min al-Atrak bi Dimoshq al-Sham al-Kubra* (Şam, 1964), Muhammad Ahmad Duhman (ed.), s. 240

Bunun yanı sıra, dindarlık ve dini icapların yerine getirilmesi konularında, Türkçe konuşan Osmanlıların garip adetlerine ilişkin birçok dokundurma vardır. Bir gece geçirdiği Konya'da, Sufilerin (her ne kadar yazarımız bu şekilde tanımlamasa ve isimlerini vermese de, sözü edilen Mevlevilerdir) nüfuzu Ghazzi'nin dikkatinden kaçmamıştır. Fakat şehirde gördüğü ve putperestlik kabilinden telakki ettiği unsurlar karşısında hem hayrete düşmüş hem de kızmıştır. Şamlı seyyahımız Konya'da birçok bina üzerinde gördüğü heykel figürleri ve insanların resim halinde tasvirlerini tasvip etmemektedir. İnanç ve iman konusunda alışılmadık bulduğu uygulamalara sadece Konya'da rastlamış değildir. Ghazzi, bir cuma günü Karahisar (Afyon) şehrine giriş yapar ve cuma namazına iştirak etmek için camiye doğru yönelir. Burada, hatibin vaazı çok yüksek sesle ve ritmik bir tarzda vererek ve bunun yanı sıra namazın kılındığı sırada sürekli, sağa sola bakınarak sünneti birçok kez ihlal ettiğini gözlemler.⁶²

Veba salgının bitmesini ve Süleyman'ın İstanbul'a dönmesini beklerken Abdulrahim ile beraber birkaç gün geçirdiği İzmit'te şehrin camiinde cuma namazına katılır. O gün tanık olduğu hutbenin birçok garip ve tuhaf addettiği tarafları üzerine görüşlerini kayda geçirir ve imamın performansından da hiç hoşnut kalmaz. Ghazzi'ye göre, imam hutbesinde harfleri, sözcükleri ve terkipleri yozlaştırmaktan (icam), bunları değiştirmekten (tadil) ve bozmaktan (tahrif) kabahatlidir. Belirli bir örnek olarak, Ghazzi, za' hecesinin dad ile karıştırılmasını gösterir. Kuşkusuz bu, ana dili Türkçe olan kişinin Arapça telaffuzunu mükemmel hale getirmekte zorlanmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu Şamlı alimin bağışlayabileceği bir durum değildir. Bundan daha kötü olanı, hatibin atıfta bulunduğu, Ghazzi'nin ilk kez duyduğu hadisler ve söylediği "anlamsız, abuk sabuk kavilleridir" (turrahat). Ghazzi, kıldığı namazı gayrı muteber (batıl) addeder ve daha sonra telafi edeceğini belirtir.⁶³

Bugün bile hala karşımıza çıkan birtakım Suriye bölgesi kaynaklı önyargıları Ghazzi'nin tekrarlamaı ise Osmanlı Dönemi'nde Suriyeli (ve özellikle Şamlı) elit kesimin zihniyetinin tarihinde başka bir önemli unsuru gösterir. Baalbek'te, Ghazzi kendisini kabul edip ağırlayan ancak yiyecek bir şeyler sunmayan bir Şii alimden söz eder. Aylardan ramazandır ve iftar

62. Sadece namaz sonunda selam verilirken yapılması gerektiği halde. Seyahatnamede geçer.

63. Seyahatnamede geçer

vaktinde Şamlı seyyahımız ağzına koyacak bir lokma dahi bulamaz. Bu durum karşısında Baalbekli ev sahibinin cimriliğini anlatan birkaç gazel yazmayı uygun bulur.⁶⁴ Bu yorumu, Ghazzi'nin şehrin çeperlerinde yaşayan kasaba halkı hakkında duyduğu şehirli önyargısının bir göstergesi olabilir ama, Şii karşıtı önyargısının açık bir tezahürü olduğu da kesindir. Gerçekten de, Şamlı gezgin daha sonraki bölümlerde, belde ahalisinin bazılarının "Sünnetten ikrah ettiklerine" işaret ederek Baalbek'teki hatırı sayılır (çoğunluk olmasa) Şii nüfusa atıfta bulunur.⁶⁵

Küçük bir kasaba olan Maarre El-Numan da Ghazzi'nin Matali'sinde aynı derecede olumsuz bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Kasabanın entelektüel yaşamında bir çöküşten, ahlak dışı ve kanun dışı faaliyetlerin yayılmasından söz eder; Ghazzi Maarre El-Numan'ın ahali-sini istisnasız topyekun kınar ve uygarlaşmamış hırsızlar ve budala cahiller olarak nitelediği bu halka "elbise içinde kurtlar" tabirini layık görür.⁶⁶ Ghazzi'nin görüşüne göre, kuzey Suriye'de yer alan Rastan kasabası hırsızlar ve suçlular için meşhur bir av sahasıdır. Dahası, Rastan içinden geçerken edindiği bir deneyime bağlı olarak, gerçekliği kuşku götürür bir kısa menkıbe nakleder. Buna göre Ghazzi, iki hırsız ile karşılaşır ve kendisine refakat eden kölesi (memluk) anlattığı üzere dehşete kapılırken, efendisi kılıcına sarılır ve uğursuzları kaçırtmada başarılı olur.⁶⁷ Hayatının büyük bölümü büyük bir kentte geçen ve savaşma yeteneği varsa bile ancak pek az olabilecek bir alim olarak Ghazzi'nin aktardığı gibi iki hırsızı kovalamış olabileceği şüphe götürür; dolayısıyla bu hikaye yine, büyük şehrin "uygar" insanının Suriye kasabalarındaki bedevileri küçük gören önyargısının bir yansıması olsa gerektir.

Eserinde yansıtarak sürdürülmesine katkıda bulunduğu özellikle komik bir yakıştırma, görülmedik ölçüde akılsız olduklarına inandığı Humus şehri yerlilerinin yapmacık davranışlarıyla ilgilidir. Humus insanının kafa yapısını, akıl ve zihin özelliklerini naklederken ve alaya alırken Ghazzi, bir dizi kısa hikaye aktarmaktadır. Bunlardan bir tanesi oldukça eğlenceli, akıldan çıkmayacak bir fıkradır. Anlatımına göre, namaz sırasında cemaate rehberlik eden bir imam, ayaklarından birini mihrap dışına sarkıtır, çünkü

64. Seyahatnamede geçer

65. Seyahatnamede geçer

66. Seyahatnamede geçer

67. Seyahatnamede geçer

bu ayağına bir köpek değmiştir ve bu suretle de dini açıdan mundar olmuştur.⁶⁸ Burada anlatılmak istenen, imamın yeniden abdest almak yerine murdar olan vücut azasını namaz için tahsis edilen mekanın dışına çıkartmak gibi bir düşüncesizlikte bulunmuş olmasıdır. Ayrıca, imamın bir köpek ile temas neticesinde sadece ayağının mundar olduğunu sanması da aynı derecede hatalıdır.

Humus kasabasının ahalisinin sözüm ona akılsız olduklarına dair yakıştırmalar sadece Ghazzi'nin neslinin veya Bilad'üş-Şam bölgesi halklarının tanık olduğu genellemeler değildi. 12. yüzyıl alimlerinden Bağdatlı Abu'lfaraj Abdulrahman İbn El Cavzi, kendisine ait Ahbar El-Hamka Ve'l-Mughafilin (Budalalar ve Ahmaklar Tarihi) adlı eserinde, Humuslu ahaliye mensup birçok kişiyi tamamıyla beyinsiz olarak gösteren birçok fıkra ve hikâye nakletmektedir. Hatta bir rivayet, Humus kadısı hakkında bilgi almak isteyen Abbasi Halifesi El Mamun'un da bilgisi dahilindeki hadise üzerinedir. Anlatıldığına göre, El Mamun, halen görevde bulunan kadının istisnai derecede akılsız olduğunu duyduğu zaman şaşırır. Ancak bu hakimın yanlışlıkla davacıyı hapse göndermesiyle sonuçlanan bir olayı duyduğunda kahkahalarını tutamaz. Davacı, kendisine borcu olan kişiden alacağını talep etmiştir. Suçlanan kişi kadiya gerekli meblağı temin etmek için on iki güne ihtiyacı olduğunu beyan ettiği ve suçlayan kişinin de kendisiyle birlikte isterse teslimatı yapana kadar güvence olarak hapisshanede bekleyebileceğini vurguladığı zaman, kadının bunu kabul ettiği anlatılmaktadır. Bu durumdan keyif almakla beraber Mamun'un kadiyi görevden almaktan başka seçeneği kalmamıştır.⁶⁹

Humus'da yaşayan ahalinin belki daha da çarpıcı bir biçimde karikatürleştirilmiş hali, yaklaşık üç yüzyıl öncesinde büyük alim El-Cahiz'in kaleme aldığı eserde nakledilmektedir. Bu eser, İbn El Cavzi'nin kendisi tarafından saklanarak korunmuştur. Cahiz bir keresinde bu kasaba içinden geçerken dikkatle baktığında bir keçinin deve tarafından takip edildiğini, gördüğünü bu arada iki Humus sakininin konuştuklarına kulak misafiri olduğunu anlatır. Birinci adam, devenin keçinin yavrusu olup olmadığını sorar. Buna cevap olarak arkadaşı, daha da şaşırtıcı bir biçimde, "yetim" kalan devenin keçi tarafından evlat edinildiğini söylemiştir.⁷⁰

68. Seyahatnamede geçer

69. Abu'lfaraj Abdul-Rahman b. al-Cavzi, Akhbar al-Hamka Ve'l-Mughafilin (Şam, 2007), ed. Muhammad Sharif Sukkar (ed.), s. 91-92, "bundan sonra İbn al-Cavzi, Akhbar al-Hamka

70. İbn al-Cavzi, Akhbar al-Hamka, s. 167-168

Aynı genelgeçer tiplerin Bilad'üş-Şam bölgesinde hala daha süregelmekte olduğunu da belirtelim; bu mintika dahilinde günümüzde bile, Humuslulara dair şaka mahiyetindeki bir ahmaklık yakıştırması halka mal olmuş fıkra ve anekdotlarla dile getirilmektedir.

İstanbul'da İkamet ve Ghazzi'nin Misyonunun Tamamlanması

İstanbul'a ulaşmak şüphesiz ki Ghazzi'nin nihai hedefiydi ve doğal olarak seyahati boyunca en uzun ikametini Osmanlı'nın پایتختinde geçirmişti. Üsküdar'dan karşı yakaya kısa yolculuğun ertesinde İstanbul limanına gelen Ghazzi, Mirahur Sinan Çelebi tarafından karşılanmıştır.⁷¹ Şehrin görüntüsünden elde ettiği ilk izlenim olumluydu ve kendisi sık sık bu beldeye büyük/azametli Kostantiniyye anlamında "El-Kostantiniyye El-Uzma" diyordu. Bir takım başka tasvir ve sıfatların yanı sıra Osmanlı başkentine ayrıca, "rahatlık/emniyet veren mekan" (dar el-tama'nina), Rumların kaidesi (kaidat el-Rum), ve "bütün şehirlerin anası" (umm el-mada'in) ünvanlarını layık görmüştür.⁷² Ghazzi'nin, İstanbul'un İslam dünyasındaki genel algılaması olan, gıpta ile bakılan bir vuslat noktası ve İslam'ın ilk yıllarından beri ele geçirilmek istenen bir şehir olarak anlatılabilecek imajını paylaştığı aşikârdır. Artık Müslüman-Osmanlı mülkü olması ve Suriye'nin Osmanlı hakimiyeti altına girmiş olmasına bağlı olarak, Memluk topraklarının Osmanlılar tarafından fethedilmesinin üzerinden çok kısa bir süre geçmiş olmasına rağmen, İstanbul'u İslam dünyasının önde gelen merkezi konumunda görmek ve "İslam'ın hüküm sürdüğü mekan" (dar el-islam) olarak kabul etmek doğru olacaktır. Fakat İstanbul aynı zamanda açık bir biçimde Rumi üssü (veya başkenti) olarak da tanımlanmıştır ve böylelikle de İslam dünyasındaki evrenselliğine rağmen, Ghazzi onu hala etnik kültürel bağlamda yabancı bir unsur olarak tasavvur etmektedir. Her ne kadar İstanbul'u belirgin bir şekilde Rumi şehri olarak tanıtsa da, Ghazzi her şeye rağmen kent nüfusunun daha önce hiç tanık olmadığı ölçüdeki çeşitliliğine ve özellikle de dönemin Müslüman alim sınıfı içinde şüphesiz en tanınmış olanları arasında yer alan mümtaz ulemaya bakıp hayranlık duymuştur.⁷³ İstanbul'da büyük çoğunluğu ulema olan şaşırtacak kadar çok sayıda insanla karşılaşmış olan Ghazzi kendi hatırı sayılır zihinsel melekelerini geliştirmek için zaman bulabilmiş ve Buhari'nin hadislerini açıklayan bir eser husule getirmiştir.⁷⁴

II. Mehmed'in imaretinde iken, Ghazzi, yaşamının en bilindik ve

71. Seyahatnamede geçer

72. Seyahatnamede geçer

73. Seyahatnamede geçer

74. Seyahatnamede geçer

en özlediği bölümünü temsil eden müteveffa babası Şeyhülislam Radiyuddin'i hatırlamıştır. Bu çerçevede daha da belirgin olarak, babasının ve belki de Ghazzi sülalesinin daha önceki fertlerinin nesiller boyu yaratmaya çabaladıkları geniş ve derin entelektüel ağı koruma, kalıcı kılma ve daha da genişletme yönünde kendisinin istek ve çabası ortaya çıkar.⁷⁵

Şevval 937/Haziran 1531 tarihinde ikamet ettiği imareti terk edip dostu Abdulrahim El Abbasi'nin evine yerleştikten hemen sonra, İstanbul'u bir veba salgını vurmuştur. Sultan daha önce çoktan Bursa'ya doğru yola çıkmıştır ve Ghazzi de Abdulrahim'e refakat ederek, yakında bulunan İzmit kasabasında kendini emniyete almıştır. Ulaşımda deniz yolunu tercih etmişler, menzillerine varmadan önce Kızılada denilen bir köyün kıyısına demir atmışlar ve geceyi bu köyde geçirmişlerdir.⁷⁶ Fazla bir süre geçmeden, Sultan'ın yeniden İstanbul'a döndüğü haberi ulaşmıştır.⁷⁷ Ghazzi ve Abdulrahim vakit kaybetmeksizin Osmanlı başkentine yola düzülmeye karar vermişler fakat kendilerini tekne ile taşımak üzere para karşılığı anlaştıkları iki kişi yetenekli olmamak bir yana dürüst davranmamışlar, hesapta olmayan bir aylık bir gecikmeye yol açmışlar ve hatta seferi, rotasından saptırarak Yenice adı verilen bir kıyı köyüne yönlendirmişlerdir.⁷⁸ Gerçekten de, Ghazzi ve arkadaşı henüz İzmit'te iken, sözü edilen kişilerin sayısız sahtekarlıkları ve sözlerini tutmamalarıyla ilgili olarak mahalli kadiya şikayetlerini ibraz etmeye mecbur kalmışlardır. Ancak, her ne kadar kadının hükmü ve iradesi Ghazzi ve Abdulrahim'in lehine olsa da, bundan sonra yolculuk birkaç günden fazla bir gecikmeye maruz kalmıştır.⁷⁹ En sonunda, iki adam birkaç hafta sonra İstanbul'a yayan dönmüşlerdir.

Divan-ı Hümayun'un yeniden toplanmasından sonra, beklenebileceği üzere, Ghazzi'nin işlerinin başarılı bir şekilde sonuçlanmasında Ayas Paşa ile Kadiri Çelebi'nin nüfuzu hatırı sayılır ölçüde etken olmuş, bunun akabinde de Ghazzi artık kendisinin eve dönme vaktinin geldiği doğrultusunda bir karar aşamasına gelmiştir.⁸⁰ Artık şehirde kalmasının gerekmediğinin kesinleşmesini takiben Ghazzi'nin İstanbul'u terk etmeye yönelik kararı, kendisinin bulunduğu yerle özdeşleşmesinin derecesini ve çok sevdiği memleketine dönme arzusunu yansıtmak bakımından an-

75. Seyahatnamede geçer

76. Seyahatnamede geçer

77. Seyahatnamede geçer

78. Seyahatnamede geçer

79. Seyahatnamede geçer

80. Seyahatnamede geçer

lamlıdır. Şamlı bilgenin geçirdiği bu süreçteki kararsızlık ve duygu ikilemi çok net bir biçimde fark edilmektedir. Ghazzi'nin dengelediği duyguları sadece İstanbul'a yönelik hayranlığında ve iltifatında, hatta sadece İslam-Osmanlı dünyasının merkezini terkederken (aynı zamanda açık bir rahatlamayla beraber) duyduğu birtakım pişmanlık duygularında ifade bulmakla kalmamıştır. Bu duygu çelişmesinin temelinde aynı zamanda, Ghazzi'nin Rum diyarını anlatıp özelliklerini överken, Türkçe konuşan Osmanlı dünyasına yoğun bir ilgi geliştirmiş olan Şam'lı (belki de daha geniş bir alanda Suriyeli ve Arap) elitler kitlesine sesleniyor olması yatar.

Tahkike Dair Not

Bu esere edebi metin olma özelliğinden bağımsız, tarihî önemi bakımından yaklaştık. Bu bir anlamda çağına uymayan bir yaklaşım olarak görülebilir çünkü modern dönem öncesi İslam dünyasında yazılan eserleri edebi veya tarihi olarak ayırt etmek genellikle zordur. Kısacası, Ghazzi'nin seyahatnamesini ele alırken bizim için birincil hedef onu sadece bir edeb el-rıhla (seyahat yazını) olarak değerlendirmek değil, onu ait olduğu tarihî çerçeve içine oturtmaktır. Böylelikle, temel amacımız; bilgilendirici notlar kullanarak metni mümkün olduğunca açık ve belirsizliklerden uzak hale getirmek ve aynı zamanda da seyyahın içinden geçtiği, bazıları belirsiz kalmış coğrafi mekanları ve karşılaştığı çoğu ulemaya mensup insanları tespitte çalışmak olmuştur.

Bismillahirrahmanirrahim

Rum diyarlarında ayın doğuşu

Yazan: Allah'ın af ve mağfiretine muhtaç meşhur kari' Abdul-Ghazzi lakaplı Bedreddin Muhammed bin Muhammed.

Allah onu bağışlasın. Kefil olarak Allah bana yeter. Nimetle-Ariyle salih amelleri tamamlayan, bereketleriyle nimetleri çoğaltan, insanların yanlışlarını düzelter, rahmetiyle kızgın gözleri istikrara kavuşturan, hikmetleriyle kırık kalpleri teskin eden, kopmuş olan bağları yeniden bağlayan Allah'a hamdolsun.

Bol nimetlerini bize gölge kılan, bizlere bol bol nimetler veren ve dilediğinde geri alan Allah'a hamdolsun. Nimetlerini artırarak bize kefil olan, bizleri kerem ve lütfuna mazhar kılan Allah'a şükürler olsun.

Lütuf ve kerem denizinden avuçlamamızı sağlayan, varlığına ve vücudiyetine şehadet ettiğimiz Allah-ü Teala birdir, O'nun ortağı ve benzeri olmadığına şahitlik ederiz.

Efendimiz Muhammed'in (s.a.v.) O'nun resulü olduğuna, peygamberlerin en şerefli olduğu, kulların efendisi, dosdoğru dininin yardımcı ve hamd sancağının sahibi olduğuna şahitlik ederiz. Salat ve selam; ona, ashabına ve ona tabi olanların üzerine olsun. Yolculuklarında ya da yolculuğa niyetlendiklerinde, gecelerin vahşetinden ve yorgunluktan, sabahın huzur ve istikrarına kavuşmuş olanlara da selam olsun.

Allah'ın yardım ve inayetiyle, Osmanlı Devleti'nin kaynaklarını tespit etmek, kuzey taraflarının eserlerini zikretmek, seyahatimiz esnasında bir araya geldiğimiz imamlar, şeyhler, araştırmacılar, ilim erbapları, dostlar, kardeşler, ileri gelenler ve talebelerle (Allah ilim ve irfanlarını artırsın) buluşmak için yola çıktık. Bunun yanında, sınırları dünyayı aşan, emirleri yeryüzünün eninde ve boyunda geçerli, deniz ve karanın meliki, Haremeyn-i Şerife'nin hamisi, zamanın Süleyman'ı, çağının İskender'i Osman oğlu Süleyman'ı kastettik. Mülkünün güneşi bugün bile dünyayı aydınlatıyor. Dünya onun saltanatı sayesinde emniyet kaftanını giymiş ve insanlar adalet terazisini elinde tutan bir devlette mesut bir şekilde yaşıyor.

İnsanlar Hakk'a doğru onunla birlikte koşuyor. En güzel düzen ve en iyi amellerle Allah'ın kelimesini yüceltmeye devam ediyor. Fethin müyesser kılındığı yerlerde açık ve gizli, hem saçılmış hem nizami amelleri tacını süslüyor.

Kitabımın adını "Rum Diyarlarında Ayın Doğuşu" koydum.

Allah'tan niyetimin halis olmasını, onun müminleri kuşatan gölgelerinden gölgelenmeyi talep ediyorum. Sadece O'nun fazlı keremiyle niyetler halis ve sadikhane olabilir.

Allahü Teâlâ'dan yardım talep ederek, O'nun af ve mağfiretini umarak, bütün ahvalimde O'na tevekkül ederek, bütün işlerimi O'na havale ederek derim ki; Allahü Teâlâ'nın izniyle istiharede bulundum. İstiha-remde yanılmadım, emrolunduğum gibi ehil insanlara danıştım. Sonunda Rum ellerini kast ederek yola çıktım. Durumumun gerektirdiği üzere Kostantiniyye şehrine gitmeye niyet ettim. Yolculuğuma Şam şehrinde başladım. Babam Şeyhülislam'dan ayrılmam benim için zor oldu. Yardımlar kesildi, emin olanlar hıyanet etti, yardımcıları azaldı, destekçiler yok oldu, yardımları umulanlar hüsrana uğrattı, kardeşler dostlar yüz çevirdi, arkadaş olduklarını iddia edenler basit bir adımda ne olduklarını ortaya koydular, saf ve saflaşmış kimse kalmadı. Kötülerde eşitlik yok, güven yok, samimiyet yok.

Ne net kalmış ne de netleşen

ne destek veren ne de desteklenen

Kötülüklerde eşitlik dönemi

ne emin var ne de değerli

Yeryüzünde ruh ve maişet daraldı, köpekler çöplüklere aslanlar gibi saldırdı. Seyahatim beldeler yerine memlekete yöneldi. Ehlü iyalden değil de nefisten ayrılmak doğrusu güzel oldu.

Sıkıcı bir şikayete kalkışmadı

kulaklar her canlının takozudur

Utancı her evin eşegidir tanınıyor

özgürü inkar eder fil de aslan da

Bunlar hepsi tutulmaya bağlıdır

üzülür ama kimse ağtılamaz

Acziyet ve tembellikten Allah'a sığındım. "Keşke", "umarım" gibi bahaneleri reddettim. Azim elbisesini giydim ve azim bineğine bindim,

miskinlik ve düşüklüğü kesip attım. Hazırlık yapmaya ve arkadaş seçmeye başladım. Hazırlıklar, binekler, arkadaşlar ve azıklar tamamlandı.

936 yılı Ramazan ayının on sekizinde bir Pazar gününde Şam-ı Mahruse'yi, evlerine ünsiyet duyduğum diyarları terk ederek çıktım. Yolculukta bize yardımcı olacak hademe, arkadaş ve kadı başı Farfur'un oğlu Veliyuddin de bize katıldı. Kalp ve gözlerden uzak olanları bilen Allah da şahittir ki; onun bize katılması beni gayet memnun etti.

Onlarla birlikte Salahiye semtindeki Kasiyon Dağı eteklerinde Esadiye ve Nasiriye'ye gittik. Sonra onları yüklerle birlikte Dummer köyüne gönderdik. Ben de bazı ihtiyaçları ve işleri tamamlamak üzere geri döndüm. Lisanı halim şöyle diyordu:

<i>Dostlarım yürürken yavaşlayın dedim</i>	<i>belki bir taraftan bir engel görürüm</i>
<i>Ve toprakları görkemli yere varırım</i>	<i>ve göz yaşlarımla yerlerini sularım</i>
<i>Bir tarafımı bakıyor; gözlerimi nerde bıraksam,</i>	<i>yemin ettim ki yarın benle gelmesin.</i>
<i>Bıraksam da pisman olmayacağım</i>	<i>Çünkü onlar en değerli yerlerdedirler</i>
<i>Ama korkuyorum ömrüm tükensin</i>	<i>daha kavuşmadan geçsin habersiz</i>
<i>Allah'uma rica ediyorum bizi kavuştursun</i>	<i>O duaya layık en yüce ekremdir</i>

Günün sonunda evime vardım. Güneş sanki sevgilisini Allah'a ısmarlayan bir seven gibiydi. Vedalaşmanın acısından sapsarı kesilmişti.

<i>İçince ayrılık olan nice günler vardı</i>	<i>Yüzüm gündüzken gecesine dönmüştü</i>
--	--

Daha sonra adet üzere evimde kahvaltımı yaptım. Bazı hoş arkadaşlar da kahvaltıda yanımdaydılar. Sonra validem ve çocuklarım etrafımı sardılar, kalplerinin ateşinde şikâyet ediyorlardı. Lisan-ı halimiz şöyle diyordu:

<i>Yarın ciğerimin ateşlerine veda zamanı</i>	<i>ciğerimi serinleteceklerini umuyorum</i>
<i>Bazen direniyorum ancak açığa vuruyorum</i>	<i>ıslanan yanaklarımı ve kuruyan boğazım</i>
<i>Konuşmalarımızı unutacak değilim</i>	<i>hatta ağlayarak Ah Ya Senedi demeleri</i>
<i>Yakınlığa kalıcı bakmaktaydık sanıki</i>	<i>bu gidiş de hiç aklımdan geçmemiştir</i>

Oradan Kemaliye Medresesi'nde gittim. Daha sonra oğlum Ahmed'le birlikte Emevi Camii'ne gittik. Oğlum Ahmed benden bir an bile ayrılmak istemiyordu. Orada şunları terennüm ettim:

Yaklaşan ayrılık gününü hiç unutmadım

kalp ağlıyor ve gözler solmaktadır

Göz nurum feda ettiğim oğlum Ahmed ise

biraz yürür sonra arkasına bakmaktadır.

Adet olduğu üzere Kemaliye Medresesi'nde mum ve çıra yaktıktan sonra cemaatle birlikte teravih namazı kıldık. Geceyi endişe içinde geçirdim. Gecenin sonlarına doğru kalktığımda annemi başı ucumda buldum, o gece hiç uyumamıştı.

Gözlerim beni yendi o gece

annem ise o geceyi uyumadı

Bu iskence miydi yoksa ızdırap mı

kalbim acıdan neye uğramıştı

Nasıl uyur ki, kalbi ateş gibi yanıyor. Sıkıntı kalbini sımsıkı kaplamış, ayrılık yaralarıyla ısınmış...

Dostum kalbim hiç sağlam değil

ne kadar uyanık görünsem bile

Hiç savaş alam görmeden

yaralar içinde kalmıştım sanki

Abdest aldıktan sonra namaza hazırlandım, mevcut yemeklerden sahur yaptım. Gecedan kalan o kısa vakitte annemin ve çocuklarımla yüzüne bakarak düşünmeye başladım. Güneş doğup şafak ışıkları yolumuzu aydınlatınca, işte o an beraberlik çatımızın belirgin bir şekilde çatırdamaya başladığını anladım.

Ayrılık dediler, gözlerim kavuşmak görmedi

gözlerim yaslardan başkasıyla dolmadı

Ruhumu avuttum ki onların sözleri

Herkesin benim ölümüne inanmasıydı

Allah'ım bu sabah kalpler ayrılığa hiç alışmadı, ciğerdeki ateş ruhta büyük izler bıraktı.

Koşarken sabaha dedim

senin ayrılıklarına alıştım

Çabaların hiç memnun etmedi dedim

ancak kavuşma sözü alsam

Şeyhülislam Abdulrahim Hazretleri, bu durumlara şu iki beyti tenennüm etti:

*Sabahın gecedен iyiliği vardır
Ayrılıklarda da eli vardır hatta*

*aydınlatır kara karanlığı
gökteki dairelere bile sığdıramadı*

Allahü Teâlâ'dan salah ve muvaffakiyet temenni ederek sabah namazı için kalktım. Sabah yeryüzünü ağartınca, yolculuğun ağırlığı daha da şiddetlendi, gözyaşı içinde hazırlanmaya başladım.

Kalbimin niyetine şaşırđım

ayrılık yakkuştı da nasıl günü çatlatamadı

Dostlarım vedalaşmak için etrafımı sardılar. Yolculuğun yavaş yavaş başlaması gerekiyordu. Annem, çocuklarım ve akrabalarım ile vedalaştım. Acı ve kati bir şerbeti içmem gerekiyordu. Ehl-i iyal ve dostlarımdan sadece bana refakat edecekler yanımda kalacaktı. Onlar da vedalaştıkları kadar üzüntü içerisindeydiler.

*Bir gece sakin kaldılar ta ki
Ayrılırken özlem sardı onları*

*sarıştın beyaz sabah göründü
Aşık zorluk elbisesini giydi*

O günlerde üç çocuğum vardı. Hepsi de küçük yaştaydılar, en büyükleri yedi yaşındaydı. Kâr veya zararı bilemeyecek yaştaydılar. Olmadık şeyler söylüyorlardı. Lisan-ı halleriyle şöyle diyorlardı:

*Ey babacım merak etme bizi
Korkuyoruz ki vatan seni gizler*

*sen merak etmedikçe biz iyiz
ve sonsuza dek bizi ayırır*

İçimden şiir yazmak gelirken, gözyaşlarım sel olmuş akıyordu, Sanki yağmur yağıyor ve bu ülke ıslanıyordu. Kalbim huzursuzdu ve şuursuzca şu mısraları haykırıyordu:

*Veda günü kalbime veda etmişim
Mutluluğa da git yanımdan demişim*

*uykuya da git başımdan demişim
onlardan umut gelmeden gelmeyin*

Vedalaşmamızda, görünmeye değer sahneler vardı, gözyaşları inci gibi yanaklara dizilmişti, yanakların etrafında kolye oluşturmuştu.

*Ayrılık yerinde inciler dökülür
Birleşince kalbimize ayrılınca da*

*bu inciler gözlerde dizilmiştir
ayrılığımıza benzenmektedir*

Dostlarla vedalaştıktan sonra fanuslar yandı, atlar üzerindeki eyerlere kondu. Ağzılara gem vuruldu, gözler yaşlarla doldu. Kalpler durdu, akıllar gitti. Ayrılığın verdiği ıstırap hepimizi helak etmişti.

*Kalbini hiç heves almayanın
Orda gördüm ki en büyük bela
Ayrılığa baktım ve ölümlle*

*kalbi hevesten nasibini görmüştü
sevgili ayrılığında saklıdır
arasında bir fark görmedim*

Ehl-i iyalim annem ve çocuklarımı Allah'a emanet ettikten sonra atıma bindim, ayrılır ayrılmaz dedim ki:

Ayrılıklarından başıma ne geldi:

*Ayrılık felekte olsaydı dönmezdi
Bende ki acı ayrılık gününde*

*veya suda olsaydı acıdan içilmezdi
ayaklarda olsaydı hiç yürüyemezdi*

Yanıma bazı faydalı kitaplar aldım, sabah aydınlanınca şehirden ayrıldık. Vedalaşmaya gelenler daha fazla kalabalıklaşmasın diye hızlı bir şekilde şehirden uzaklaştık. Gözyaşlarım bazen şiddetli, bazen de hafif yağmurlar gibi akıp gidiyordu, yaşları devam ettikçe de kovasını doldurup doldurup boşaltıyordu. Azalarımızın hasret açlığı durmuyordu; açlığını susuzluk takip ediyordu, ateşleri hiç sönmüyordu, ateşi söndüğünde de dumanı yükseliyordu, azalarımızın duyuları azalmıştı. Kaburgalarımız kırılacak gibiydi. Kalp sevdiklerinin acısından titriyor, dostlardan uzaklaştıkça arada kargalar bağıırıyordu.

Sahrayı aşarak yolumuza devam ediyoruz. Sabah güneş yükselmeye başladığında Mukarrer köyüne üç mızrak mesafede bir yere varıyoruz. Burası Dummer'e bağlı, İbn-i Farfur'un köyü. Bereketi bol, hayır, hasenatı ve geliri bol, bitkilerle örtülü büyük bir köy. Burada güzel bir yerde konakladık. Etrafımız güzel kokulu yemyeşil bitkilerle çevrili, sarı pa-

patyalar, kırmızı laleler ve diğer acayip renkli bitkiler, aşına olmadığımız bitkilerle bezenmiş, etrafını Berede Nehri'nin çevrelediği bir yer. Berede Nehri, Şam'ın en büyük ve en uzun nehri. Belki de Şam bölgesi nehirlerinin aslı, en geniş, en asili ve en hızlısı. Sayısız köyleri sulamasına rağmen hiç eksilmeyen yoluna devam etmekte. Nimeti bol acayip ve garipliklerle dolu bir nehir.

<i>Berrak akan nehir akıyor</i>	<i>sakilerin elinde ilaç gibi dönüyor</i>
<i>Hastalanırsa bir yudum ceylan kanı</i>	<i>yanına eğilirse de bileğinde bilezik olur</i>
<i>Çarpışan mağrur akıntısı sanki</i>	<i>rüzgarın peşine takılan bir ateş gibi</i>
<i>Kıyısında yeşil ve kırmızı bitkiler</i>	<i>sanki yanaklarıymış o da sakalı</i>
<i>Hiç aşkı tatmayan nehre aşık olur gibi</i>	<i>şir bilmeyen aniden şair olur gibi</i>
<i>Güneş batarken sararmış yüzü</i>	<i>o manzara güzelliğine hayran kalmıştık</i>

Berede nehrini en güzel tasvir eden Abdullah bin Şare El İşbili'dir.

<i>Nehir giymiş renkli giysiye</i>	<i>üstünde altın nakışla süslemiş</i>
<i>Üzerindeki dalgalar öyle dans eder ki</i>	<i>ince belini gökten oynatır gibi</i>

Ramazan ayının on dokuzu Salı gününü orada geçirdik. Gün çok uzun ve muhteşemdi:

<i>Ayrılık günü nasıl uzun bir günsün</i>	<i>bende hiç sabır ve mantık bırakmamıştım</i>
<i>Ölümden dönen nasıl şaşmışsa</i>	<i>ayrılık da bana aynısını yapmıştır</i>
<i>Ayrılık dediler hiç şüphelenmedim ki</i>	<i>dünyadan giden bir nefis vardır diye</i>

Bu bağlamda şair Mütenebbi de şöyle demiştir:

<i>Yaşarım ve direnirim ölümden çekmedikçe</i>	<i>ayrılık ise zaafımdır adaletsizce</i>
<i>Niyetim güçlendikçe kalbim güçlenir</i>	<i>zayıfladıkça sabır yok olur vücudumdan</i>
<i>Sevdiklerimle ayrılık olmadıkça</i>	<i>ölüm hiç yol bulamazdı ruhumuza</i>
<i>Ne çok acı saklamıştım ki düşmanlarımdan</i>	<i>göz yaşlarımı sakındığımdan</i>

Günün son ışıklarını kızartıyordum, gözyaşlarımdan nehir yapıp nehri akıtıyordum. Vecdimde maziden kalan ve saklanamayacak acıları saklıyordum.

Nice acıları sakladım durdum

gizli acılardı, gözyaşlarım açık verdi

Gözlerimde kalbimin gizlediği

sırlardan olsaydı ne yapmaktaydım

Dualarımı gizledim, öyle bir gizledim ki göz kapaklarımın bağı koptu ve gözyaşlarım ağlamaya teslim oldu.

Ayrılıktan bir gün geçmişken hal buysa

aylar geçince ya ne olacak acaba

Gün sona erip, iftar vakti yaklaşınca ruhumda bir sıkıntı, kalbimde bir patlama meydana geldi. Çarşamba gecesini de orada geçirdik ama benim için çok uzun bir gece oldu. Salı gecesi ne kadar kısa oldu ise, çarşamba gecesi de o kadar uzun oldu. Öylesine kısa bir gecenin ardından böylesine uzun bir gece;

Geceler halklara ilhamdır

içinde ömürler gizler ve saklar

Kısaları acıdan uzun olur

uzunları ise muthuluktan kısadır

Ay doğup nuruyla ortalığı aydınlatınca, o parlak ışıkları çiçeklerin üstüne yayılınca ve ışıkları nehrin sedasına karışınca hareket etmeye azmettik. Yüklerimizi katırlara yükledik, geride kalan arkadaşlarla vedalaştık. Allah ömür verirse tekrar buluşacağımız vaadinde bulunduk. Hareket etmeye başlayınca daha yeni tanıştığımız arkadaşlardan ayrılmanın üzüntüsü kalbimizi durma noktasına getirdi:

Sevenlere yalvarmak olmasaydı

kulpler göğüsleri yaşatmazlardı

Öğleye kadar yürümeye devam ederek Berede Ovası'nı geçtik. Berede Ovası çok geniş bir ova olup ağaçları çok, emsali yoktur. Çok güzel bir manzaraya sahip olup, her tarafı bostanlarla çevrilidir. Berede Nehri, bostanlar arasında bir yılan gibi süzülüp akmaktadır. Semanın eli sündüsten bir örtüyü oranın üzerine sermişti. Nesim yeli kanatlarını açmış, meydanında atlarını koşturmuş, kuşlarını öttürmüş, giysilerini atmış, sırlarını ifşa etmiş, güzel kokulu bitkilerini yaymış, çiçekleri altınla yaldızlamış, dirhem ve dinarlarını serpmişti. Güllerini canlandırmış, hafif esintisi ağaç

dallarını eğmiş, öpücükler yanakları utandırmış, sanki bir askerlerini dizmiş, siyahını-beyazını ayırtmış, sancaklarını serpiştirmiş, dağlarını ve ovalarını doldurmuş, mücevherat ve kolyelerini dizdirmiş, güven ve ahitlerini yerine getirmişti.

Güneş sanki çekinircesine

Ebediyet rüzgurlarını saklar kendisine

batarken paltosunu çeker vadi üzerinden

tesnini şarabı döker ve iyice terler

Oradan Ayntalut'a geçtik. Yüksek, engelli, karanlık, gürültülü, eğrili, doğrulu, havası çok şiddetli bir yerdi. Ramazanın yirmisi Çarşamba gününün sabahında serin, tatlı ve lezzetli bir suyu bulunan Hanul Funduk konağına indik. Beraberimizdekiler ve bineklerimizin dinlenip soluklanacağı kadar durduk.

Öğleden sonra, gölgelerin uzadığı bir vakitte hareket ettik. Bizim için çok uzun bir gün oldu. Çok sıcaktı, sıcak tavadaki yağ gibi yakıyordu. Sıcaklar gittikçe şiddetleniyordu. Zebedani Ovası'na varıncaya kadar böyle devam etti. Zebedani Ovası güzel kokulu bitkileriyle, akıp giden su kanallarıyla, yumuşak rüzgârlarıyla, güzel havası ve okşayan rüzgârlarıyla çok güzel bir yerdir. Oranın ahalisi bizleri Nusaybin Gülü ile karşıladı. O gün orada nasibimizi bol miktarda aldık.

Kerametli bir halka uğradık ki

Şansımıza arttırıp

nasibimizi bolca vermişlerdi

kısmetimizi bol etmişlerdi

Ova ne kadar da güzeldi... Ne kadar geniş, ne güzel kokular yayıyordu... Bahçeleri gökyüzü gibiydi, çiçekler ovayı yakut, zümrüt, nefis mücevherler gibi süslemişti. Bahçeler, sündüsle sulanmış kızlar ellerini açmış karşılamaya hazırlanır gibiydi. İçi miskle doldurulmuş, takdime hazır fincanlar gibiydi. Ancak biz o güzel ovayı terk edip yolumuza devam etmek zorundaydık.

İkinci üzeri Sırgaye köyüne vardık, daha önceki kavimlerden geriye kalan bir yerde konakladık. Yemyeşil akan sular arasında koku saçan çiçekler, yeşil ağaçlar, üzerinde şevk ve hüzünle öten kuşlar.

Misvak çöpü tutan güvercin öterdi
Rüzgar çubuklarını öyle esnetti ki
Öyle vedalaşırdı onunla ki ayrılık
Çiğ damlası ayrılığına ağladı

ut ile öten çağlar gibiydi
tüm vücudu ve boyu ile titremiştii
yaklaşmış sevgililer arasında sanki
tüm dalları ıslanarak inceldi

Şeyhimin tercihinine uyarak Kadir Gecesi'ni o muhteşem yerde geçirdik:

Yüce değeri olan köyün

aralusunda kadir gecesi inmişti

Ay, taç giymiş kral gibi yıldızların ortasında, askerlerinin arasında beyaz ipekli elbisesiyle ortalığı aydınlatınca yolumuza devam ettik. Kolay bir yerden geçerken birden sarp bir dağlık bölgeye geldik.

El Rummane bölgesi burası. Kalplere hüznün veren engebeleri yollar, virajlar. Mahşer, hesap günü ve sıratı hatırlatan, insana hüznün ve üzüntü veren bir yer. Sabah saatlerinde, vadileri, tepeleri, inişleri, yokuşları aştıktan sonra güzel manzaralı, yeşil bitkilerle süslenmiş, kayalar üzerinde soğuk ve tatlı suların döküldüğü büyük bir ovaya geldik:

Bir vadi ki, Hansa; korkusu yoktur dedi

Ama kayalardan fıskıran iki pınarı vardır

Bahar, buraya sündüs örtüsünü sermiş, görenlerin ruhlarını huzura kavuşturuyor, nefislerini yemyeşil otların arasında dolaştırıyor.

Üzülerek burayı terk ediyoruz ve yolumuza kaldığımız yerden devam ediyoruz. Nihayet Baalbek şehrine geldik. Kendimize güvenimizin yerini kuşku aldı. Bölgeye kuşluk vakti ulaştık. Ras al-Ayn'de (Pınarbaşı) konakladık. Ras al-Ayn, ferah ancak göz alabildiğince sahrayla çevrili bir yer. Pınarın başı ise bahçeler ve yeşillikler içinde... Oradaki güzelliği ne dil ne de kalem tasvir edebilirdi:

Baalbek'e bir girdim gördüm ki
Onu değeri için değerli olduğum

gölgenmiş bir gölge beni güttü sanki
ki bir göz için bin göz omurlandırılır

Ras al-Ayn göl gibi, tuzlu ve acı olmayan tatlı, soğuk su akan bir

pınardı. Baalbek şehrine girdik ve şehrin etrafında uzun uzun dolaştık. Şehrin bir yerinde geniş bir suffice (gölgelik) bulunuyordu. Yakınında cuma namazının kılındığı bir mescit vardı. Burada bizleri şehrin ileri gelenlerinden bir cemaat karşıladı. Ramazanın bereketiyle sıkıntıları ortadan kalkmış insanlardı bunlar. Aralarında Şeyh ve Allame Elbehaiyyi Elfiki ve iki oğlu, şehrin ekâbiri ve kadılarında bulunduğu bu bilge topluluk ramazan münasebetiyle ikramda bulunamadıklarına üzülmüyorlardı.

Oruç ayı bolluk ayı

ancak siz cimrisiniz ki

Hadi tamam biz orucuz

Hiç iftar gelmeyecek mi

Oruç ayı bolluk ayıdır

ancak cimrilik sizde nişandır

Hadi gündüz biz orucuz

hiç mi akşam gelmeyecek sizce

Oruç ayı bolluktur

yolculuk kırmak için mazerettir

Oruç tutuyor olsak ta

gün batımı iftar vaktidir

Oruç ayı bolluktur

yolculuk kırmak için ruhsattır

Gecenin de orucu yoktur

Allah yemek için ayırmıştır

Günbatımında bineklerimize binerek Suffe'den ayrıldık. Girenlerini, çıkanlarını, azalmalarını, çoğalmalarını, ciddiyetlerini, şakalıklarını, zorluklarını, kolaylıklarını öğrenmek için şehir halkından habersizce şehre girdik. Şehir, eski eserler ve binaları, geniş sokak ve çarşıları bulunan bir yerdi. Sakinleri, bazı ehlişünnet düşmanları hariç, cennet ehli gibiydiler. Büyük Camii'ye geldiğimizde camiinin hademeleri bizi sevinçle karşıladı, altımıza halılar serdiler. Camide uzun süre itikâf ve ibadet ettik, Kayyım ile görüştük. Kendisi çok latif ve bilgi birikimi geniş, ilim irfan sahibi bir zattı. Kendisinden Ras al-Ayn ve Baalbek'ten bahsetmesini istedik. Oralardan şöyle bahsetti: Ras al-Ayn pınarının iki gözü vardı, bir süreliğine bu gözler kurudu. Sonrasında da, bir melun Mağripli gelerek bir gözünü çaldı ve dağa götürüp kırdı. Ardından başka bir Mağripli gelip üzüntülü şehir halkına: "Ey Baalbek halkı! Pınarınızın gözü kayboldu, şehrinizin pınarı gözsüz kaldı. Ben pınarınızı sağlam bir şekilde yapıp, temelli kalmasını sağlamak istiyorum" dedi. Şehir halkı ona bir miktar para topladı. Mağripli pınarı tekrar taş ile yaptı ve uzun süre hizmet vermesini sağladı.

Baalbek'te çok sağlam bir kale gördük, yapısı metin ve taşları çok büyüktü, altında küçük taşlar olmasaydı görenler onu büyük kaya

parçası zannederdi. Yükseklik ve sağlamlık bakımına çok meşhur bir kaleydi, şu anda orası baykuş ve kargaların yuvası durumunda. Oradaki, El Habli adıyla meşhur taşı da gördük. Eni suffice, uzunluğu ise yüksek bir bina kadar olan bu taş, şehirden üç mil uzaklıkta olup, kalenin olağanüstü taşlarından biridir. Ras al-Ayn gibi taşın da halk arasında anlatılan garip hikâyeleri var.

Allah dostlarından Şeyh Münir Atara'ya selam verdik, kendisi Allah'ın salih kullarındandır. Çokça vird ve zikir çeker, gece gündüz ibadetle meşgul olur. Babam Şeyhülislam'ı sık sık ziyaret eden dostlarındandı. Babamı her zaman, zahit ve salih bir âlim diyerek anardı. Günün ortasına doğru, dağın eteklerinde oturan Arif billah Şeyh Abdullah El Yununi'yi de ziyaret ettik. Güneş gökyüzünün elinden kurtulduğunda, iftar vakti geldiğinde çadırımıza döndük.

Akşam olup, yatsıdan sonra sıcaklık yirmi derecenin altına düşünce, kadı yola çıkmamızı istedi. Bu fikir isabetli bir fikir değildi, kolay yolu bırakıp zor bir yolu seçme anlamına geliyordu. Çünkü çok yorulmuştuk ve dinlenmemiz, rahatlamamız gerekirken boş yere istirahat vaktini heba etmiş, Hakk'ın tecellisini batıda harcamış olduk. Gece boyunca yürümeye devam ettik. Gözlerimize sürmeler çektik. Göz kapaklarımız kapanmaya çalışıyordu. El Res köyüne geldik. Hem insanlar hem hayvanlar yorulmuştu. Ramazanın yirmi ikisi Cuma günü, kuşluk vaktinde köye ulaştık. Güneş yakmaya, sıcak şiddetlenmeye başladı. Vardığımız köyde yerler taşlı, atmosfer vahşi, hava bunaltıcıydı. Suları sıcak, alışıktığımız bir tatta, az ve zayıftı. Kaylule (öğle vaktinde bir saat süren dinlenme) vaktine kadar orada kaldıktan sonra El Ziraa köyüne doğru yola çıktık. Ancak o köyde konaklamadık, geçerek yolumuza devam ettik.

Hatta bu geceyi ömrüm gibi gördüm ki

gece de gençliğimin gelişi gibiydi

Güneş de yaylaya safran saçar gibi

düvarlara da asılır gibiydi

Orada geniş, rahat, etrafı alabildiğine büyük, hayvanların otlayacağı güzel bir yerde mola verdik. Bakıldığında etrafı görülmeyecek kadar büyük, tatlı suların çağladığı bir yerdi. Buna rağmen güneş yine de kavurucuydu.

Ay doğup, ışıkları yayılıp, ufuklara ulaşıncaya; düz, uzun, geniş bir araziden geçerek yolumuza devam ettik.

Yürüdüm gizlice uyanır gibi

ölür ancak gündüz ölüsü dönmez

Azım beni gözü açık insan yapar

sanki ufuk kirpiğiymiş karanlık da yatağı

Gece sona erip, şafak bayrağını kaldırmaya, yıldızlar geriye dönmeye, güneş çarşafını kaldırıp gündüzü müjdelemeye, güneş doğup ay-nasını parlatarak bayrağını alıp yükselmeye başlayıncaya kadar yürümeye devam ettik.

Cuma günü Humus şehrine vardık. Güzel ve yeşil bitkilerin olduğu, Humus'un bileğini kavrayan Asi Nehri'nin çağladığı, güzel bostan ve çiçeklerin bulunduğu bir mekânda konakladık.

Bizi Humus'un ileri gelenleri karşıladı. Aralarında, faziletli Şeyh Abdulkadir bin El Deas da vardı. Sonra ziyaret maksadıyla şehre girdik. Şehrin büyük bölümü siyah taşlarla yapılmıştı, avluları geniş, binaları sağlam, eski binalarla ve büyük eserlerle bezenmişti. Büyük Camii'ye vardığımızda, orada bulunan meşhur sahabelerden efendimiz Halit bin Velid'i ziyaret ettik. Humus, Şam beldelerinin en havadar, toprağı ve suyu en mutedil olan şehri olarak dikkatimizi çekti. Burada akrep ve yılan yoktu. Hatta halk arasında bilinen bir söyleme göre "Humuslunun olduğu yere yılan ve akrep girmez, oranın suyu ile yıkanan elbise, ikinci defa yıkanıncaya kadar kirlenmez." Bu sözün tecrübe edildiği rivayet edilir.

Kazvini diyor ki: "Humus'un birçok garipliğinden biri de; mescidinin kapısında, üst tarafı insan, alt tarafı akrep bulunan bir resim bulunması ve bu resme sıcak çamur sürülüp, ssuya konduktan sonra suyun içilmesi halinde yılan, akrep sokulan kimsenin zehrinden kurtulacağı söylemidir."

Humus'un bir mil yakınında bir göl vardı. Bu gölde büyük balıklar avlanıp Şam ve diğer yerlere gönderilmek suretiyle ticaret yapılırdı. Humus halkı son derece saftı.

Orada nakledilen meşhur hikâyelerden biri; "Şehrin dışında bir su dolabı varmış, Humuslu kişi dolabı görünce: "Senin bu sahrada işin ne? Yoksa Humuslular seni Hama'dan çalıp mı getirdiler?" demiş ve onun ba-

şına silahlı ve atlı bekçiler dikmiş. Sabaha kadar etrafında dolaşırlarmış.

Ahmakların hikâyelerini anlatan bazı tarihçiler anlatırlar: Birisi Humus'ta Yahudi bir attar görür. Yahudi, dükkânının bulunduğu cami önünde, ezan vakitleri şöyle ezan okur: "Humus halkı şehadet eder ki; Allah birdir, ondan başka ilah yoktur, yine Humus halkı şehadet eder ki; Muhammed Allah'ın resulüdür". Aynı kişi bu sefer de, camide namaz kıldırان imamın ayağının mihrabın dışında olduğunu görür. Bütün bu gördüklerinin garipliğine akıl erdiremez ve şikâyet etmek için kadı efendinin evini sorar. Ardından adresi sorduğu adam, başını eğerek fesini çıkarır. En nihayetinde kadı efendinin yanına girer ve kadı efendinin bir çocuğu kollarından tutup yukarı kaldırmış olduğunu görür. Adam bütün bu gördükleri karşısında şaşkınlığını gizleyemez hale gelir ve dışarıya çıkmaya çalışırken kadı efendi seslenir ve: "Gel buraya kötü adam. Senin derdin ne?" der. Adam şaşkın bir halde, kadı efendiye gördüklerini anlatır. Kadı "Sana, şahit olduğun bütün bu garipliklerin sebebinin anlatayım" der ve devam eder: "Yahudi, ezanı dükkânın kirasına karşılık, Müslümanlara teberru etmek için okur. İmam, ayağına köpek pisliği bulaşmış olduğundan şüphelenerek ayağını mihrabın dışında tutar. Evimi sorduğun kişi ise, kapıda kandil asılı olduğu için, başı değmesin diye fesini çıkarma telaşındayken işaretle cevap verir. Kadı efendinin çocuğu kollarından kaldırmasına gelince; bu hareketiyle çocuğa "Büyüyüp bu boya geldiğinde malını sana teslim edeceğim" demek ister.

En garip ve emsali görülmemiş hikâyelerinden biri de şöyledir: Cin horozu lakaplı Abdusselam diye biri varmış, bir cariyesi bir de çocuğu varmış ve onları çok severmiş. Öyle severmiş ki, "bana bir şey olur da, onlardan başkaları faydalanır." diye her ikisini de öldürüp küllerinden iki çömlek yapmış. Onları âşıkların maşuklarını çağırdığı gibi çağırırmış, cariye-yi özlediğinde külünden yaptığı çömleği öper, içindeki suyla kadehini doldurur, içer ve şu şiiri okurmuş:

*Güvercin gelmiş üstüne ve
Kanıyla toprağı suladıkça da
Kılıcımı kabında sakladım ve
Topraklara basan ayaklarına yemin
Onu hak etmemiştim sanki*

*perişanlık meyvesini elleriyle dermiş gibi
dudağımdan dudağına heves sular gibi
göz yaşlarım yanaklarımdan akıyordu
olsun ve yere basan terliği kadar değeri yok
üstüne toz konduğunda ağlamadığım için*

Ancak benden başkasına sakınmıştı

güzelliğini ve göz bakışlarını

Çocuğunu özlediğinde yine çörmleği öper suyunu kadehe doldurur, içermiş ve şu şiiri okurmuş:

Zamanın ona alçaklık etmesinden korktum

ya da kavuştuktan sonra ayrılık sınavından

O bir aydı, ben onu yuvasından çıkardım

felaketlere attım ve uyuşturdum

Çok değerliydi halbuki, onu öldürdüm

tam bir kalbi vardı, benedeyse canavar

Ölüsüne sözüm; "Ne güzel uyuyorsun"du

bir tarafımsa kurbanına yaş döküyordu

Öyle bir acı ki sanki camı çıkacak

kalbiyse sanki göğsünden fırlayacak

Ölü bilseydi kendinden sonra diriye olanı

oturur da kabrinde diriye ağlardı

Bundan daha büyük ahmaklık, salaklık ve delilik olur mu? İna lillahi ve inna ileyhi raciun. Cin Horozu denilen bu kişi son derece ahlaksız, sarhoş, ahmak, eğlenceye düşkün, elde ettiği malını içki, eğlence ve ahlaksızlıklara harcayan biri olarak bilinirmiş. Ona cin horozu denmesinin sebebi ise; sakalını, bıyığını ve kaşlarını boyamasıymış. Cin Horozu 232 yılında ölmüş.

Humus Camii'nde eski ve muazzam bir minber gördüm. Ağır, sert, uzun ve enliydi. Güzelce boyanmamış bir mihraptı. Bu da gördüğümüz güzelliklerden bir başkasıydı. La havle vela kuvvete illa billah..

Humus müezzinleri öğle ezanını okudular, hemen icabet ettik ve öğle ile ikinci namazını cem ettik. Sonra da Rustun'a doğru hareket ettik.

Yolumuza azimle devam ediyorduk, sahra ayaklarımızın altında sanki katlanıyordu. Bunun yanında sıcaklar gittikçe şiddetlenmeye başlamıştı.

nice bal rengi toz üzerimi kapladı

dinim techiddir

üzerimi bozaran renk giydirdi

gençlik giysim ise daha yeniydi

Güneş sıcaklık vermektен yorulunca, köşesine çekilip kaybolmaya başlayınca, bitkisi bol, ferah ve Asi Nehri'ni kucaklayan güzel bir yerde konakladık. Orada on kanal üzerine kurulmuş bir köprü vardı. Köprü,

geniş, muhkem yapılı siyah taşlarla kuvvetlendirilmişti ve her iki tarafında da korkuluk vardı.

Rustun, fitne fesatlıklarıyla meşhurdur. Humus tarafında köprünün kesiştiği bir tepeye kurulmuştur. Şu sıralar orası hırsızların yuvası durumundadır. Ay uyanıp perdesini araladığı ve ışıklarını netleştirip Rabbimizin lütfu tecelli edince, pazar sabahı "Artık burada bize yer yok" diyerek yolumuza devam ettik, hızlı bir şekilde sahrayı aşıyorduk. Ben kafilenin önünde yürüyordum, kafiledekilere uyku hâkim olmuştu. Birden önüme iki hırsız çıktı, önümde yürüyen köle onlardan çok korktu. Ona korkmamasını söyledim, sonra onlara doğru yürüdüm. Kim olduklarını anlamak için selam verdim. İhtiyatı elden bırakmamak için de silahımı elimde tuttum. Selamımı aldıktan sonra yoldan ayrıldılar ve onları takip ettim. Hızlı bir şekilde yürüyüp kaçmaya başladılar. Sonra durup istişare etmeye başladılar. Arkalarında yürümeye başladım, onlardan birisi çukura düştü, neredeyse ölecekti. Diğeri şaşkın bir şekilde kaçmaya başladı. Oradan sahraları aşarak yolumuza devam ettik. El Ressafî'nin dediği gibi:

Perişanlıkları yenileniyor sanki

Durdular ve develere eğildiler sanki

Göz kırpmayı güzelken bırakıp

ölüm kadehinden sonra şarap almışlar

develerin ellerini öper olmuşlar

başlarında dikili gören olmuşlar

Ertesi gün güneş yüzünü gösterip karanlık aydınlığa çevrilince Hama şehrine geldik. Allah Hama'yı korusun! Hama köşkleriyle, evleriyle, suretleriyle, balkonlarıyla, kemerini bağlamış, çiçeklerle taçlanmış bekâr kızlar gibi bizi karşıladı. Sabaha kavuşup yorgunluğumuzdan kurtulduğumuz için Allah'a hamdettik. Ramazanın yirmi dördünde, bir pazar günü güneş yüzünü gösterip güldüğü bir anda Hama şehrine girdik. Hama'nın bir mil dışında çiçekleri, sallanan ağaç dalları, sıralanmış meyveli ağaçları, hafif hafif hışırdayan suları, meyve ağaçlarının arasında süzülen su kanalları ve su kaynaklarının bulunduğu bir yerde konakladık.

Kalbin içine hüznün ekleyen

Dalları suladı ve öttü

dönen bir dolap gibi

sarhoş bırakır gibi

Konakladıktan kısa bir süre sonra kadı yolculuğa devam etmek için ısrar etti. Ona çok sert sözler söyledim, "Senin bu yaptığın hiç güzel değil." dedim. "Eğer yola devam edersen ben burada kalırım ve sana kendi cemaatinden başka kimse uymaz." dedim. Bunun üzerine gitmekten vazgeçti, gecenin üçte ikisini geçinceye kadar erteledi. Ben de atıma binip şehrin büyük camiine doğru yol aldım. Kutburabbani Efendim Abdulkadir El Geylani'nin zaviyesine gittim. Allah onun bereket ve imdadından bizi mahrum etmesin! Onun zürriyetinden ve çocuklarından yaşayanlar da var. Onlardan iki genç bizi karşıladı. Bunlar mübarek, âlim ve ariflerden Şeyh Kasım'ın oğullarıydı. Şeyh Kasım'ın kardeşi, ihlas ve fazilet sahibi Şeyh Ebu Muhammed Vefa halen Zaviye şeyhi olarak hayatta. Gençler bizleri görünce sevindiler. Zaviyenin üzerinde bulunan ravaka indik. Şeyh Vefa bir saat geçmeden geldi, birbirimize sarıldık, kucaklaştık, Ayrılığın özlemini birlikte giderdik. O ne kadar iyi bir dost ve kardeş!

Akrabadır kardestir, uyumlu değil

Yakındır temizdir o da yakın değil

Sonra Asi Nehir'e uzanan ve önünde su dolabı bulunan bir yere girdik. Orası çok zarif ve güzel bir yerdi. Şeyh, kardeşlerinin rızası ile kendisinin zaviyenin şeyhi olduğunu bildiren bir kitapçık takdim etti. Elimden geldiği kadar kitaba bir takriz yazdım.

Şeyh Vefa'nın cemaatinden birisi bir soru sordu. Bir kişi hak sahiplerinin izni olmadan vakıf arazisine bir kat yapmıştı. Kendisi ve kendisinden sonra gelen çocuklarına vakfetmişti. Yolu da vakfın içinden geçiyordu. Bana bu vakfın caiz olup olmadığı soruldu. Allah'a hamd-u sena ettikten sonra dedim ki: "Adı geçen vakıf caiz değildir. Kat yapılması için sahiplerinden izin alınması gerekir. Ancak haram da değildir. Şayet vakfın faydasına ise bir ücret karşılığı kat yerinde kalabilir. Ancak ücretli de olsa vakıf sayılmaz. Çünkü vakıf üzerine vakıf olmaz." Başarı Allah'tandır.

Bir araya gelmenin tadını çıkarmaya devam ediyor, onun bahçesinde gezinti yapıyor, araştırma sahasında dolaşıyor, makul ve menkul ilimlerden bahsediyor ve haberleri tartışıyorduk. Bu durum günün ihtiyarlayıp çökme aşamasına gelmesi, güneşin kaşları eğilip mahcup bir şekilde batması, iftar vakti gelmesi ve gecenin ülkelerin gözünü kapatmasına

kadar devam etti. Zaviyede akşam namazını kıldık. Bize her türlü yemek çeşitlerinden ikramda bulundular. Sonra Şeyh, kardeşleriyle ve orada hazır olanlarla vedalaşma zamanımız geldi. Fatihâ okudular, birliğimiz için dua ettiler. Bizimle çadırımıza kadar silahlı kişiler gönderdiler. Ayrılacaklardan ayrıldık, vedalaşacaklarla vedalaştık:

Kalbime fırsatlar kolay gelmiş

boldur, uzundur ve uzantılıdır

Bunları hiç bilmedim ta ki

kalbim sevgili ayrılığı görünceye dek

Muğira İbn-i Hazım'dan şu sözlerle devam ettim:

Devam eden özlemden sevgiliye

sundum başka özlem yokmuş gibi

Kalbim size acıyan ciğer gibi

kalbim başkalarına kalpler gibidir

Konakladığımız mekâna geldik ve bostanların arasında, su kaynaklarının hışırdadığı yerde yattık.

Korkmuş ürkmüş perişan ve şaşkın

Suyu omzunda taşıyor onunla dönüp duruyor

Yürek özlüyor olduğuna

sersem Need'i özlüyor

Rıyad göz yaşlarıyla yaşıyor

göz yaşlarımı ise yanağımı yakıyor

Özlüyor ızdırapla

özlemim de sevgiliye

Rıyad göz yaşlarıyla yaşıyor

göz yaşlarımı ise yanağımı yakıyor

Özlüyor acılarla

özlemim de vatanıma

Rıyad göz yaşlarıyla yaşıyor

göz yaşlarımı ise yanağımı yakıyor

Hama şehri, Şam bölgesi beldelerinin en güzeli, en latifi, en zarifi, en nezih ve refah içinde olanıdır. Şehirde muazzam bir kale vardı. İyi korumalı, kuleleri ve kapıları muhteşemdi. Ancak acımasız eller onu harap etmişti. Şehir, camiler, tarihi eserler ve okullarla doluydu. Hepsisi nakışlı taşlarla yapılmıştı. Asî Nehri doğu ve kuzeyden şehri kucaklıyordu. Güney ve kuzey yelinin estiği bir yerdeydi. Çevresinin büyük bir kısmını bostanlar, güzel kokulu bahçeler, gölgeler çevrelemekteydi. Tatlı su yolları çeşitli yönlerde yılan gibi süzülüp akmakta ve ruhlara hayat vermekteydi. Su kaynakları hüznün verdiği elemle ağlamakta, vecdin fazlalığından şikâyet etmekteydi. Asî Nehri'nin hademeleri, pınarlardan akan suları yakına

ve uzağa dağıtmaktaydı. Doğrusu orası, hüznleri artıran ve gariplerin ailelerine olan özlemlerini hatırlatan bir yerdir.

Hama ve Şirez, diğer Şam beldelerine göre muazzam su kaynaklarının çokluğuyla şöhret kazanmıştır. Bu konuda Şeyh Cemaleddin ne güzel söylemiştir:

Güzel zamanın yüzüne hayrandım
Ya da geniş vadi aşkına
Bolluk bereket ve genişlik yeri
Değirmenli yayla suları
Çağırın güvercinin sesine ahıstım
Ayıp yok bunda fakat şarkılar
Hepsi kalbin hasretindendir
Bir dağın bir vadinin olduğu yer
Yaylaya ve nehre bakarsan
Güzelliği gözü ve gönü teselli eder
Her evin önünde bir tarla
Hiç gördün mü yapraklar arasında

yüzünden nimetleri anlayabilirsin
berrak hayat ve yeşilliklerin olduğu yer
güven ve ferahlık ile mutluluk bayrakları
ve bereketli anne ve babalar
güzel boylu ince belli olduğu zamanlar
gurbetçiye vatan sevdasını unutturur
sular akarken nasıl olmasın bunlar
suları bal gibi ağızları tatlandırır
bahar görürsün ya da Cafer'i
geniş yaylası ile ferah baharı
her köyün arasında bir yayla
bir tanesini kalpleri kuşatarak esir edeni

İbn-i Hacc'e El Hamevi de şöyle demiştir:

Değirmenleriyle korudu merayı
Şam vadisi buna gücendi
Nehrin sağından Şam vadisinden
Bu vatanın cennet suyundan tadarsan
Yer yüzünde buna benzer parça var dersen
Dediklerimi havası da suyu da
Bu nehir ayaklarını
Değirmenlerin halhalını biüküp

yeter ve artardı bu yaylaya
ben de gücenmesini istemedim dedim
yemin olsun acıyı hafifleterek bükerdi
şarap ile sarhoş gibi gezersin
hatahsın derim emin olarak
kanıtlar ki hadislerde hata yok
otları süsleyip yaygınlaştırıyor
ince bileklerine dolamıştı

Hama'yı hicveden biriye şöyle demişti:

Hama'ın yolsuzluk aldı tek başına
Sanki geçek bir değirmen gibi

kadınları ve erkekleri ile hepsi
bir varuşla hızla döner dolunur

Sonra gecenin üçte ikisi geçtikten sonra sağımıza solumuza bakmadan yürümeye devam ettik. Sabaha kadar yürüdük. Yolda giderken göçebe bedevilerle karşılaştık, oradaki dağlarda konaklamışlardı. Yanlarında at ve develeri vardı, bize deve sütü sattılar. Aralarında bir kadın bitkileri kesiyordu, arkadaşlardan biri ona: "Bu şer'an sana helal değildir" dedi. Kadın: "Biz sahrada yaşıyoruz sahranın hayrı da şerri de bize helaldir" dedi. Lahavle vela kuvvete illa billah.

Gündüz gençliğini tamamlayıp yüzünü kapatınca, Han Şeyhun'a vardık. Burası vahşi ve susuz bir yerdi. İnsanlar suyu katırla kuyulardan çekiyorlar. O gün gölgeler uzayıp sıcaklar da şiddetlenince hareket etmeye hazırlandık. Katırları yüklemeye başladık, yakıcı sahra sıcaklığıyla birlikte sahrayı geçmeye çalıştık.

Güneş gözlerden kayıp oluncaya kadar yürüdük. Sonunda Maarre El Numan'a geldik. Ramazanın yirmi altısı Salı günü hırsızları, sinekleri bol korkunç bir yerde konakladık. Orada korkarak yattık ve her gördüğümüzü insan zannediyorduk.

Maarre büyük bir şehirdi ve birçok âlim bu güzel şehirde yetişmişti. Ediplerin başı, faziletliilerin göz nuru, şairlerin medarı iftihar Ebulula'nın oralı olması bunun en büyük kanıtıdır. Şairlerin en fakihî, şairlerin sultanı, zariflerin en üstünü, âlimlerin şeyhi Zeyneddin bin Verdi'de oralıdır. Buna delil olarak Behce adlı nazım eseri kâfidir. Bunların dışında daha birçok faziletli ayan ve ekâbirler Maarrelidir.

Şu anda ise ilim erbabının yerini zulüm erbabı aldı. Fazilet ehlinin yerini, cehalet ehli aldı. Örnek olması gerekenler, rezillik ehli oldular. Fukahalar, süfaha oldular, eminler ise hırsız... Edipler kurt oldular. Bazı özel şahsiyetler hariç genelde hırsız oldular.

Gece karanlığını burada geçirdikten sonra atlarımız ve katırlarımızla birlikte, yıldızlar zuhur edip yalancı şafak zail olunca hareket ettik.

Kuşluk vakti Surakıb bölgesine geldik. Burası verimli ve geniş, iyilik ve insanlıktan büyük pay almış bir yerdi. Bunun yanında yol kesici ve hırsızlarla da doluydu. Öğle vakti olunca Zeytan köyüne doğru yol aldık:

Güneş batışa geçer hasta gibi

gece ise güneşin batışı ile doğmaktadır.

Güzel manzaralı bir yerde ikamet ettik. Burası Halep tarafından gelen bir nehirle çevriliydi. Nehrin suyu tatlı, insanı rahatlatan, hayvanlar için otlak oluşturmuş bir nehirdi. Çarşamba gecesini orada geçirdik. Sonra yolumuza devam ettik ve zorlu bir yola girdik. Taşlı, ovalı, inişli, yokuşlu bir yoldu. İnsanlar ve hayvanlar yoruldu. Gece zail olup şafağın nuru parladı, sabahın müjdesini verdi, şark tarafı bayrağını kaldırdı:

Gecenin karası, gündüz çıkarken

mavi gözde kalan sürme gibidir

Güneş doğdu ve ipini uzattı, sıcaklığı artırıp ateşini yükseltti ve Halep uzaklarda görünmeye başladı. Kadı orada, Şeyh Said'in makamında bizden ayrıldı. Bu ayrılış yerinde bir adım oldu ve bizi mutlu etti.

Ramazan'ın yirmi yedisi Çarşamba günü, Elmakam kapısına yönelerek Halep'e girdik. Şeyhim, büyük imamım, Arif billah şeyh Hüseyin El Beyri'nin (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) zaviyesine gittik, orada bizleri, Şeyh'in oğlu dostumuz takva ehli, âlim ve faziletli Ahmed Ebulabbas Şehabeddin karşıladı. Sevinçten geldiğimize inanmadı. Bizi yakından tanımaktan memnuniyet duydu. Bizi coşku ile karşıladı, birbirimize sarıldık, öpüştük, ayrılıktan sonra kavuşmanın sevinciyle ağladık. Bize üç güzel ve geniş yer ayırdı. Yerlerden birisi gayet şık, pencereleri caddeye bakıyordu. Allah en güzel ihsanlarıyla mükâfatlandırsın! Âmin

Uzun süre kendisiyle Şam'da bulunmuştuk, benden ders almıştı ve birlikte kitaplarımdan bazılarına çalışmıştı. Kendisine "El Durul El Nedid Fi Edeb El Müfid Vel Müstefid" adlı kitabımdan bir nüsha takdim etmiştim. "El Burhan El Nahid Fi Niyyet İstibahat El Vati El Haid" adlı kitabıma kendi el yazısıyla takriz yazmıştı. Birinci kitabımın büyük kısmını, ikinci kitabımın tamamını benimle okumuştur. Kendisine bir vecize yazmışım:

Dolunaya benzer bir göktasıdır

yükseklerde parlak ve mükemmeldir

Deniz de bolluk ve berekettir

armut şurubunun hakkını verir gibi

Burada herkes etrafımıza doluştu. Gece gelenler gündüz gelenler, etrafımızda halka oluşturdular. Herkes kendilerine göre bir ihtiyacını

gidermek istiyordu. Bunlardan biri de, takva sahibi, Allah'ın salih kullarından, İbn-i El Avvame İakabıyla şöhrat bulan Bab Elmakam Camii imamı faziletli Şeyh Cemalleddin Yusuf bin Muhammed bin Osman'dı. Bana El Minhac adlı kitabı ve çeşitli konuları kıraat etti, mana ve konularını çok güzel anlattı. Babam Şeyhülislam'ın vefatında yazdığım mersiyei dinletti, gönül ve kalpleri ihya etti. Mersiyeinin başı şöyleydi:

Yürek erir ve gözyaşları akar

beden ise bunların arasında yanar

Açıklamasını yaptığım Elfiye İbn-i Malik kitabını dinletti ve benden birçok şeyler aldı. Bunlardan biri de, şeyh, imam, Şeyh El Müslim'in Ebu Abdullah Muhammed Şemseddin El Hanaciri El Şafii idi. Kendisi faziletli, ekâbir ve faziletliğin imamı, kabilemizi aydınlatan, hakikat güneşiydi. Yıldızlar onunla doğar ve onunla batardı. Birçok menakıp ve faideleri vardı. İlme büyük önem veren, ilmin kapalı kısımlarını aydınlatan bir âlimdi. Nezih, dirayetli, araştırmacı bir şahsiyetti. Güleç yüzlü, kâmil ahlaklı, vakarlı, susmasını bilen muhterem bir insandı.

Güneşe güzel okur bir yayla gibi

bahar üzerinde döner bu yaylanın

Gözlere seyrân bir manzara gibi

gönüllere de bol bir ferahlık ve şân gibi

Babam rahmetli Şeyhülislam'la, önce Mısır'da sonra da Şam'da bir araya gelmişlerdi. Kendisiyle aramızda birçok konularda müzakere ve muhaveremiz oldu. Söylediklerimi kabul ediyor ve ikna oluyordu. Bana dua etti. Allah bizi, onu ve bütün Müslümanları, sevdiği söz ve amellerimizde muvaffak eylesin, bizi ve onları, hatalardan ve ayak kaymalarından korusun.

Bizi sevinçle karşılayan dostlarımızdan bir diğeri de, ilmi ile amel eden, ehl-i kemal, aziz dost ve ahibap, İbn-i El Kassab namıyla meşhur Ebu Hureyre Abdulrahman bin Hasan El Kurdi'ydı. Kadri yüce, dünyayı arkasına alan bir imamdı. Allah ona, ilmine, ameline ve ömrüne bereket ihsan etmişti. Gecesini bizimle geçirdi. Rivayet, dirayet, güzel ahlak, hidayet ve takva sahibiydi. Allah onun muhabbetini kalpte ve gönüllerde fazlasıyla artırmıştı:

Allah bir gün bir kulunu severse

içine insan sevgisi verir

Onu görenler, beyazlarını siyahlarını neleri varsa ona feda etmek isterler. Onun davetine icabet edenler davetinin bereketini nefsinde, malında ve çocuklarında görürler. Allah ondan ve salih kullarından bizi faydalandırırsın. Beni evine davet etti ve evinde bulunan leziz yemekleri hazırladı. Bir soruya cevap yazdığını, İbn-i Bilal'ın yazdığına muhalefet ettiğini, Şeyh Ahmed El Hindi'nin bir yönüyle isabet ederken bir yönüyle de hata ettiğini söyledi. Yalnız bana detaylardan bahsetmedi. Kendisi bu konu ile ilgili fikrini söyledi, ben de Ahmed El Hindi'nin, ne demek istediğini anlattım ve anlattıklarımı çok beğendi: "İşte böyle, yoksa yok efendim" dedi. Ağlaşıp, kucaklaşarak ayrıldık. Allah bizden ve ondan lütfunu esirgemesin.

Bir diğer dostumuz, araştırmacı şeyh, imam, geceleri ve gündüzleri birbirinden güzel, Müslümanların göz bebeği Ebulabbas Ahmed El Hindi El Hanefi'ydi. Allah ondan ve bizden lütfunu ve keremini esirgemesin. Kendisi, ilimlerin tetkikinde yüksek bir bilgiye sahip, ufkü geniş, nefis, çarpıcı güzellikleri sihirli ifade eden bir yeteneğe sahipti:

Faziletler çakıl taşları kadar boldur

denizden kepçe ile alınır gibi

Bir müddet Şam'da kaldı, Emevi Camiinde ders verdi, güzel ve latif tabiatlı bir insandı. Yanıma çok gitti geldi, beni dinledi, benden aldı, öğrencilerine verdi. Kendisine, İbn-i Abbas ve ona tabi olan El Şabi'nin, abdestsiz cenaze namazının caiz olduğuna dair görüşlerini hatırlattım. Konuyu tekrarladı ve kabul ettiğini ifade etti. Ebu Hanife'nin su bulunduğu halde teyemmümla cenaze namazını kılmanın caiz olacağı konusunda görüşüyle teyit etti. Sebep olarak da, cenaze namazının bir yönüyle namaz, diğer yönüyle dua olduğudur dedi. Bunun dışında birçok konuyu tartıştık.

Diğer bir dostumuz ise, dinin nuru, ilim timsali Şeyh Zeyneddin Ömer bin Usame'ydi. Bana geldi, hal hatır sorduktan sonra birbirimize dualar ettik, aramızda dostluk, muhabbet ve kardeşlik sohbetleri teati edildi.

Dostlarımızdan bir diğeri, faziletli âlim, hayır ve hasenatı seven, Kur'an tilavetinden ayrılmayan El Atruş Camii imamı Şeyh İzzeddin Muhammed bin El Şeyh Abdulrahim bin Şaban'dı. Aramızda müzakere, mu-

hadese ve muhavere geçti, tam bir fazilet ortamı olduğunu itiraf etti ve kalkarken şu şiiri okudu:

Kervanların konuşması haber etti

ilminizden ve şanınızdan en güzel haberi

Ta ki karıştık, Vallahi kulaklarım

gözlerimin gördüğünden iyisini duymamıştı

Onlardan bir diğeri, fazilet sahibi, ilmiyle amil, sükûnet ve vakar sahibi Ebu Zekeriya bin Hüseyin bin Kahkar, İbn-i Haznedar namıyla maruf Büyük Camii'nin Hanefi imamı. Bana selam verdi, elimi öptü, ikram ve muhabbetini ortaya koydu.

Diğer dostumuz, genç âlim, faziletli, kadılar kadısı Hüseyin İbn Şeyh Zeyneddin Ömer bin Celaleddin El Nasibi El Şafii idi. Hasep ve nesep sahibi, ilimde çok eski, ehl-i sünnet yolu kuvvetli, ilim ve din yuvası, etrafı geniş, güzel simalı, geçmişî temiz, hayır ehli, temiz ahlaklı bir dostumuzdu. Bana birçok kez geldi ve birçok kez selamını aldım. İtikadında şüphe yok, sevgi ve muhabbet dolu bir insandı. İstifade maksadıyla çeşitli ilimlerde bana sorular sordu. Kiraatten sordu, bizleri okulunda misafir etti ve birçok güzel şeyler hediye etti.

Bu arkadaşlarımızdan biri, faziletli âlim, eşi ve emsali olmayan, keskin zekâlı, yumuşak tabiatlı, güzel, haber vermede ve almada güvenilir, Şeyh Şemseddin Muhammed bin Halil bin El Hac Ali bin Ahmed bin Muhammed bin Kanber'di. Kendisiyle Şam'da bir araya gelmiştik, benim birçok dersime katıldı. Onunla hala mektuplaşıyoruz, kendisine hatıralarımı anlattığım latif bir mektup yazmıştım. Halep'te de kasidemin tamamını dinletti. Bize son derece ihtimam gösterdi ve bizimle meşgul oldu. Allah onu en güzel şekilde mükâfatlandırsın!

Salih itikatlı Zeyneddin Ömer İbn Şeyh Yahya bin Muhammed El Kevakibi El biri El Rahbi de bizi en güzel şekilde karşılayan dostlarımızdan bir diğeri. Kendisi, ailesi ve mahalle sakinleri gelip bizi selamladılar. Bizleri El Cellum'daki zaviyesine davet etti. Muazzam Ramazan ayının yirmi dokuzu cuma günü zaviyesine gittik, uzun müddet bizi bırakmadı. Oradan ayrılmamız mümkün olmadı ve iki Şevval Pazar gününe kadar zaviyede kaldık. Allah onu bütün hayırlarla mükâfatlandırsın, bütün kötülüklerden korusun.

Diğer bir dostumuz, Allame, yüksek anlayışlı, sünnete tabi, büyük caminin imamı ibn Hamare lakabıyla ünlü Şeyh Şemseddin Muhammed El Hanefi. Cuma namazından sonra camide selamlaştık. Çok mütevazı ve hoş görülü bir zattı.

Âlim, kâmil, çeşitli ilim ve edebiyatta mefharet sahibi, Halep müftüsü Şeyh Abdulvahab bin Şeyh İbrahim bin El Urdi'yi zikretmeden geçemem. Bana geldi, selamlaştıktan sonra korku ve umut konularından sordu. Bildiğim kadarıyla kendisine cevap verdim. Bana: "Müminin korku ile umudu tartılırsa ikisi birbirine denk gelir" hadisini sordu. Ona: "El Zerkeşi Meşhur Hadisler" adlı kitabında 'bu hadisin aslı yoktur' diyor. Oysa hadisin aslı vardı. Bin Ahmed El Zevid El, "Zuhd" adlı kitabında: 'denktir' yerine 'eşittir' ibaresiyle Sabit El Bennani'den nakletmiştir. Şeyhülislam El Suyuti de "El-Durerulmunteşir" adlı kitabında aynı şeyi ifade etmiştir." dedim ve ona umutla ilgili şu şiiri icra ettim:

*Yapabildiğin kadar hata yapsan da
Giderken bir af dilerse karşında
Pişmanlıktan ellerini ısırsun*

*bir gün kesin affeden Tanrı'ya kavuşursun
bir melik ve efendi bulursun
ateş korkusundan nefsi bırakmadığına*

O da korku ile ilgili şu beyti okudu:

*Süphan Allah bir geceden sonra
Gözler kayameti hayal ederse*

*sabahında duruşma günü getirir
hiç kırılamaz uyku tutmaz bile*

Şiiri kendi imlamlı yazdım. Sonra bana dua etti ve benden dua etmemi istedi. İkimizi de iki dünyada sevdiği şeylere muvaffak eylesin.

Münevver, âlim Muveffek El Din Ahmed Şeyh El Şuyuh Ebi Zerre de, Halep'te bize refakat etti.

Zeki, faziletli, geçmişî temiz, hasep ve nesep sahibi Şemseddin Muhammed bin Nuveyre, bizimle bir araya gelerek, ilim alışverişinde bulunmamıza vesile oldu.

Halep ayanından Şeyh âlim Muhiddin bin Değirm de, kıymet verdiğimiz dostlarımız arasında yer alan muhterem bir zattı.

Hammam El Zehep Mahallesi'nin İmamı, İbn Burhan namıyla maruf seyit, şeref ve hasep nesep sahibi Burhaneddin İbrahim bin Ahmed bin İbrahim ve Hanefi Mezhebi ileri gelenlerinden fazilet sahibi, genç, El Şerefiye Medresesi imamı İzzeddin bin Alaeddin El Hadiri, orada güzel vakit geçirmemize vesile olan mübarek insanlardandı.

Allame, yüksek anlayışlı, kadılar kadısı, zeki, asil, reis, efendilik elbisesini giymiş, El Kadı bin Cenğal ki yanıma geldi, selamlaştık birbirimize sevgimizi izhar ettik, bize tatlı ikram etti.

Genç, zahid, ibadet ehli, büyüklerin medarı iftihar, hayır erbabının en hayırlısı Efendim Ahmed İbn El Emir Muhammed bin İdris Defferdar... Ehl-i kerem, gösterişten uzak, kemalin son mertebesine erişmiş, gafletten uyanmış bir zattı. Bayram günü bizi evinde misafir etti ve ikramlarını esirgmeden takdim etti.

Burada bizi birçok kişi ziyaret etti ki; onlardan bahsetmeyi, uzatmamak ve usandırmamak için bırakıyorum. Bu arada arkadaşlarım İbn El Hanaciri, İbn Kanber, İbn El Nuveyre, El Bedr bin El Nuseybi, Halep'te İbn Bilal adında meşhur bir şahıs olduğundan bahsettiler. Kendisi cahil bir insanmış, arkadaşları onu Melik El Hamzavi ve çocukların yanında medhetmişler ve Melik onu evinde misafir etmiş, İbn El Suyufi ona bazı vazifeler vermiş ve bu şekilde çok zengin olmuş. Fakir iken zengin ve şöhret sahibi olmuş. Cahil olduğuna dair birçok şeyler söylediler fakat bunları burada zikir etmek istemiyorum. Bunun yanında bu görüşlere karşı olanlar da vardı ve onun ilim ehli olduğundan bahsettiler. İşin sırrını Allah bilir. Ancak ikinci görüşün doğru olduğu görülüyor. Çünkü adam Türkmen'di. Kimseye zararı olmadığından hakkında konuşulmuştur.

İbn-i Farfur'un Dönüşü Sonrasında Meydana Gelen Olaylar

Şevval'in üçüncü günü, Şam Beylerbeyi emiri İsa Paşa tarafından iki ulak geldi. Yanlarında emirin yazılarını getirmişlerdi. İbn Farfur'un görevinden alındığını, yaptığı zulüm için müfettiş tayin edildiğini, onun yerine Şam kadılığına İbn İsrail'in tayin edildiğinden bahsediyordu. İsa Paşa yeni kadıdan, onun ihanetini ortaya çıkarmasını istemişti. Nime-tin zail olmasından Allah'a sığınırım. Adam Şam'dan aziz olarak çıkıyor zelil olarak dönüyor. Bu haber kendisine ulaştığında hayretler içinde kaldı ve yıkıldı. Büyük makamlardan sonra zillete düştü, kibirden sonra kırıldı. Bu haber ulaştıktan sonra yanına gittim, zelil bir vaziyetteydi. Onun ve cemaatinin yüzleri değişmişti. "Çünkü o onda dehşet içinde yutkunur-ken yürekleri ağızlarına gelmiştir. Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenir şefaathı vardır (Ğafir 18)". Eyvah ediyordu ve ağlıyordu. Sonra kendini topladı ve şöyle dedi: "Allah'a şükürler olsun ki kimsenin benden alacağı, şikâyeti, tazallümü ve davası yoktur. Şam ehli bizim güzel güvenirliliğimizi ve verdiğimiz hükümleri takdir eder."

Onu teselli ettim ve sakinleştikten sonra şöyle dedim: "Şam'a dönmekten korkma, senin makamın insanların yanında yücedir." Çocuğunu kaybetmiş bir anne gibi bana sarıldı, gözümüzün yaşlarıyla yanaklarımızın otlarını suladık. Sonra ithamlarını, umudunu, umutsuzluğunu sıralamaya başladı. Ertesi gün Şam'a döndü. Bütün iplerini kopardı, arkadaş ve dost-ları ayrıldı, çaresiz kaldı, eşyaları, evleri, binaları, bostanları, arazileri ve köyleri gasp ettiği veya satın aldığı her şeyi sahiplerine iade edildi. Hat-ta karısının ve kızlarının çeyizlerini bile kurtaramadı. Yanına gidenler geri döndüler, aralarındaki hesapları kızıştırdılar, her taraftan emniyetin yerini korku aldı:

Bazen birine belanı defetsin dersin

belayı senin üzerine defeder gelir

Bazen bir genç menfaatini ister

umudundan değil korkusundandır

Şam Kalesi hapsinde, musibet oklarının üzerine yönelmiş bir şekil-de, üçüncü yılda, Cemaziyühirde öldü. Allah onun günahlarını dünya-da ve ahirette affetsin! Âmin. Allahü Teâlâ'ya istiharede bulunduk, Ca-nım El Hamzi'nin sohbetinden ayrılıp sefere çıkmaya azmettik. Onunla

Şam ve Halep'te iki defa buluşmuştuk. Bana izzet ve ikramda bulunmuştu. Aramızda fazlasıyla bir muhabbet ve sevgi oluştu. Bana güveni tamdı, hatta bana Mevlana Şeyhülislam diye hitap ederdi. Şevvalin dördü Salı günü öğleden önce Halep'ten ayrıldım. Orada altı gün kalmıştım, yarısını oruçlu yarısını da yiyerek geçirdik.

Halep muazzam ve çok eski bir şehir, kayası sağlam, suyu hafif, alanı geniş, binaları güzel, eserleri ve okulları, cami ve mescitleri boldu. Emevi döneminden Osmanlı fütuhatına kadar Kinnesrin'e bağlıydı. Bundan dolayı tarihçiler ondan çok az bahsettiler. Sonra yavaş yavaş imar edildi, Kinnesrin ise harap olmaya yüz tuttu. Abbasiler döneminde Kinnesrin Halep'e bağlandı. Hicretin on altı, on yedisi veya on beşinde fet-hedildi. Halep'le Kinnesrin arası on iki mildir veya biraz eksik veya fazladır. Orası dördüncü mutedil iklimlerden sayılır, bu yüzden insanları çok canlı ve sağlıklıdır, Kiblesi Şam kiblesine uygundur. Muazzam çiftliklerinde fıstık, zeytin, incir ve diğer nefis meyveler yetişir. Orası ağaçları ve bostanları bol olan ülkeler arasında sayılırdı, ama melik ve sultanların çatışmasından dolayı yok oldular. Halep'in kalesi muazzamdı. Yüksek ve çok geniş bir alana kurulmuştu. Yüksekliği yıldızları boynuzlar, kuleleri gökyüzüyle konuşur gibiydi. Etrafını hendeklerle çevrelenmiş ve devamlı su doluydu. Kalede İbrahim Aleyhisselam kapısı ve eski Roma kitabeleri vardı. Bunlardan biri bir beyaz taşın üzerine yazılmıştı. O taş şu an El Helaviye Medresesinde bulunmaktadır. Taş o kadar şeffaftır ki altından bakılınca üstü, üstünden de bakılınca altı görünmektedir. Süryanice bir yazı da vardır. Arapça'ya "Bu, Kral Kalteyanus tarafından yapıldı" şeklinde çevrilmiştir. Bir de uçan bir şahin vardır. Arapça'ya çevrildiği tarihe kadar üzerinden altı yüz sene geçmiştir. (Bir de adaletli Sultan Nureddin El Şehid'in El Famiye beldesinden getirdiği Levha vardı. Fakihler içini kadife ile süslemişler, uzunluğu üç arşın eni ise iki karıştı. Avrupalılar çok uğraşmışlar ama elde edememişler. Arapça'ya çevrildiği zamana kadar üzerinden üç yüz sene geçmiştir.)

Halep'in güzelliklerinden biri de El Cevşen Dağıdır. Güzel bitkili, mutedil rüzgârlı, içinde bakır madeni bulunan güzel bir yerdir. Halep'in güzellikleri çoktur, hayrı boldur. Bu konuda Melik El Nasır şöyle demektedir:

*Halep El Şahbaa'yı her darlıkta
Bu benim yurdum ne akik ne de gece*

*imdat bulutları sulamıştır
bu benim yaylam ne zümrüt ne de berrak*

Nefis El Din şöyle der:

Halep'i suladı üstündeki bulutları

sanki ağlarken göz yaşlarımdır

Zeyneddin El Verdi:

*El Şahba'yı görmelisin akarken
Firdesin odalarına*

*kalkamıyla zamanın kahramanıydı
cennet kapılarından girerken de vardı*

El Sanevberi:

*Sen gurur duy ey Halep
Tüm şehirler zaten ki*

*tüm şehirler şanımdan şan alır
sen şanlıyken şanlıdır*

O gün sefer için tam da hazırlanırken, bütün arkadaşlar geldiler. Vedalaşmanın her türlüşünü ve her çeşitlerini kullandılar. Teşekkür edenler, dua edenler, ağlayanlar, toplantılarımıza katılmadıkları için özür dileyenler... Onlara veda ederken benim de gözlerimde yaşlar sel oldu ve arkadaşlardan ayrıldığım için içim hüznle doldu. Sonunda hazırlıklara başladım, lisan-ı halim şöyle diyordu:

*Ey şiirlerim bundan sonra kavuşur muyuz
Hatırlayın beni ve duayı çok yapın*

*yoksa bu kavuşma veda mı olur
Azağın hayırlısı duanın bolluğudur*

Atlar gelince Şeyh Hüseyini'nin oğlu kulağıma şunları fısıldadı "Kur'an'ı sana farz kılan Allah seni maksadına kavuşturacaktır," Sonra her okuyanın vatanlarına selamette erişeceği tecrübeyle sabit olan iki beyit okudu. Hücetulislam El Gazali, El İhya adlı kitabında da işaret etmişti: o iki beyit şöyle:

*Bizden uzak gitmek isteyen seni
Allah sana en hayırlı koruyucu olsun*

*uzaklığında Allah mutlu eylesin
yollarında güven ve selamet olsun*

Takdir Allahü Teâlâ'nın elindedir, O Kadir'dir, Malik'tir.

Sonra diğer bir mahalleye, El Cellum Mahallesi'ne gittik. Orada Şeyh Muhammed El Kevakibi Zaviyesi vardı. Allah bizleri onun bereketinden mahrum bırakmasın! Zaviyede bizleri torunu Şeyh Ömer karşıladı. Onları karşılama hazırlıklarını tamamlamış olarak bulduk. Kendisi ve mahalle halkı bizi karşıladılar ve ayrılık acısı içinde ağlayarak bizimle vedalaştılar. Bizimle beraber nehrin kesiştiği yere kadar yürüdüler. Şehirden çıkıp boş araziye çıkıncaya kadar bizimle geldiler. Oradan dönmeleri için ısrar ettim, dua ve Fatiha okuduktan sonra döndüler. Güzel fiilleri, halis niyetlerinden dolayı Allah onları en güzel şekilde mükâfatlandırsın. Veda edenler memleketlerine ve evlerine döndüler, tabi olanlar matbularından ayrıldılar, veda ateşleriyle gözyaşlarını söndürdüler. İşte o zaman kalp ateşi yanmaya ve hüzünler artmaya başladı. Orada durdum, düşündüm ve acı içinde Şam memleketlerine veda ettim ve şu şiiri okudum:

Ey dostum bu bir aşık duruşudur

az eğilmiş selam eden bir bakıştır

Sonra yoluma devam ettim. Ancak kalbim o buluşma ve o vedalaşmalarda kaldı. Onlardan ayrılınca hem sabır, hem de metanet benden ayrıldı. Ayrılık her yerimi kapladı, göz kapaklarımı hüzün istila etti, şefkatli bir insanın yandığı gibi yandım. Her şeyini harcayan bir insan gibi gözyaşlarımı harcadım. Zuheyr El Mehlebi'ye Allah rahmet eylesin! Benim gibilerin halini şöyle ifade ediyor:

Gözlerim ne kadar yaşlarla yarahıdır

kalbim de ayrılıktan çarpmaktadır

Her gün yenilenen bir hasretim var

her yurтта ayrılan bir sevgilim var

Huyumdur ben candanım

ayrılıklarda ise uzundur kederim

Yemin ederim ayrılırken bir yerden

benden önce gider hep göz yaşlarım

Yükseklerin kokusunu koklayarak, sabanın nefeslerini içime çekerek yoluma devam ettim. Sonra üzerime ayrılığın ağırlığı çöktü, ayrılık ciğerimi yaktı, birçok sıkıntı kalbime hâkim oldu. Validem, çocuklarım ve ailemden ayrılmak, hiç de kolay olmayan bir yola girmek, ünsiyet ve muhabbet duyduğum kişilerden ayrılıp güvenmediğim kişilerle baş başa kalmak, ikamet emniyeti yerine sefer korkusuyla baş başa kalmak, mede-

niyet ehlinin yaşayışından ayrılıp bedevilerin o çetin yaşayışlarının ortasında kalmak, tanımadığım memleketlerde gurbeti yaşamak, ünsiyet duymadığım kişilerle ünsiyet peyda etmek benim için çok zor oldu. Allah'ın lütfunu ummasaydım hayattan ayrılmak fikri bana hâkim olurdu. Benim bu halimi Emir Husameddin El Haciri El Erbili şöyle dile getiriyor:

*Düşmanları bana bakarken hemen
Hiç inanma bu ancak düşmanlıktır*

*sevinerek bu bir hatadır dedi
kim bakar kim inanır kim döner?*

Ammad'ın sözleriyle devam edelim:

*Billahi halime ne yaptınızlar bilirim
Hiç kavuşmayı görmesem de*

*burak nefis ateşiyle yanıp çatlasınlar
hayatımdan hayır görmedim sayarım*

Zeyneddin Elkatib İbn Ubeydullah'ın şu şiirini terennüm ediyorum:

*Acılarım ve kederim sanlı
Ruhumun beden içinde kalması
Belki Allah'ım bize merhamet eder
Belki bilerek inciyi döktü*

*evlat kaybeden bir ana gibi
Sadace hem bana hem ona iskence
ondan umduğumuz gibi veya fazlası
hakımızda daha hayırlı daha güzel olsun diye*

Lisanımdaki acıyı başka bir insan kelamıyla dile getiriyorum:

*Acil bir hayır müjdeliyor
Geçmiş unutturur Allah'ım*

*belki bir acı günde
karşısında rızayı hayrı bulundurur*

İnşallah diyor, umutlarımı ve gücümü muhafaza ederek yürümeye devam ediyorum, güneş maşrıktan çıkıp mağribe daha inmeden El Esarıb köyünün yakınında mübarek bir yerde konaklıyoruz. Şevval ayının beşi, Çarşamba günü içinde bulunduğumuz durumun sıkıntısını çekmiş, şiddetlerin tehlikelerini yaşamış, özlemlerin şiddetiyle boğuşmuş, ayrılık acısını içimizde hissetmiş olarak geceyi orada geçiriyoruz ve orada Ebi Firas El Haris bin Said bin Hamadan'ın şu şiirini terennüm ediyoruz:

*Bunu söylerken yanıma güvercin geldi
Aşkın tadından acıdan başka tatmadım
Kalbin acısına katlanmaktayken
Ey komşum zaman hiç adil değil
Gelsen zayıf ruh görürsün bende
Hiç özgür ağlar mı, mahpus güler mi?
Göz yaşlarında senden önceliydim*

*ey komşum dedi halin halimden mi
kederden başkası da aklıma gelmedi
bir uzak تنها yüksek daldayım
gel de acılarımızı paylaşalım
acıdan bitkin bir beden içinde
ya da mahzun susar mı, mutlu inler mi?
ancak gözyaşlarım buralarda kıymetlidir*

Seher kuşları ötmeye başladı, sabah rüzgârı uykusuz gönüllerimizin kızgınlığını giderdi. Sabahın eli geceyi kovaladı, şafak gecenin gömleğini attı. Sabah namazını kıldık ve Allah' tan yardım ve başarı diledikten sonra oradan ayrıldık. Güneş doğarken El Rasif'ten geçtik. El Rasif'in acayip bir konumu vardı, uzunluğu yarım mil veya daha az. Sonra El Amek Ovası'na yürüdük ve ovanın ortasına geldik. Oradan akan bir nehrin yanına geldik ve kuşluk vakti nehir kenarında konakladık. Burası tam da Ebulkasım bin Attar'ın şu şiirinde söylediklerine benziyor:

*İki nehrin arasında bahçeye indik
Rüzgarın elleri nakkaş gibi*

*çiçeklere bakıp bakışlar tutuldu
Çayrları süsler nakşeder gibi*

Orada biraz istirahat edip, kendimizin ve hayvanların dinlenmesini sağladıktan sonra yolumuza devam ettik. Uzun köprüyü geçtik ve Yağda (Yakto, Gümüşgözü) Köprüsü'ne geldik. Yağda Köprüsü uzun ve muhkem yapılı bir köprüdür. Ancak zaman onu da eskitmiş ve harap etmiş. Üzerindeki yazı "Bu köprüyü Melik Eşref Sultan Kayıtbay yaptırdı" yazıyor. Allah onu rahmetine gark etsin!

Perşembe akşamı orada geceledik, güneş yüzümüze gülmeye ve gecenin sıkıntısı zail olmaya başlayınca at ve katırlarımıza binerek yürümeye devam ettik. Şevval'in altıncı gününü yürüyerek geçirdik. Çok sıkıntılı bir gündü, engeller, inişler, yokuşlar, ağaçlı, kırlı mekânlar, yolcuğu arkadaşından ayıracak kadar sıkıntılıydı. Bazen kır ve dar bazen de geniş yollar vardı. O gün yürüyüşümüz şu şiirdeki gibi başladı:

*Sahranın çölleri içinde
Sonunda sahranın cezasına erdik*

*gözleri yorgun hasretle döndük
evinde cezaları da boldur*

*Acılar ile kolaylık içinde gelip giderken
Gökyüzüne çıktık yükseklikte
Acıların tüm türlerini yaşadık*

*yeryüzünde yanya ve yokuşlar çıktık
yeryüzüne de indik vadilerle
perişanlıktan fenalık gelene kadar*

İlk karşılaştığımız sarp yokuş Bakras yokuşuydu. Orası kurtulması zor bir yerdi. Yeşil ağaçların yanında, kırlar sahralar, kaygan, çetrefilli ve dolambaçlı yolların sonunda bir han vardı. Orada, gölgesinden istifade edilebilecek, soluklanabilecek büyük ağaçlar, susuzluğu giderecek bol su vardı. Çok eskiden yapılmış bir mescit, için de şadırvan gibi bir yerde sular, inci ve mercan gibi taşların üzerinde akıp gidiyordu:

*Berrak sular taşlarla konuşurken
Suyun üstünde konuşma sesi bariz*

*rüzgar kulak asar gibi geçiyordu
altında ise saklı mücevher vardı*

İşkenceden sonra nimet, azaptan sonra rahmet, asık surat ve şiddetten sonra rahata kavuşmak ne kadar güzel! Ağaçların gölgesinde bir müddet istirahat ettik, o tatlı sudan susuzluğumuzu giderdik. Zehirli günümüzün şiddetini oradaki hava hafifletti. Orası El Munazi'nin şu sözlerindeki mekân gibiydi:

*Gölgeleri bizi korurken
Duha'da indik şefkat gösterdi
Güneş kavuştuğumuzu sanıp
Susarken hem susuzluğumuzu
Azranın takısını sular gibi*

*bol bol su verir gölgelerde
bebeğini emziren anne gibiydi
onu saklar rüzgara izin verirdi
buldan tath bir suyla dindirdi
gerdanına inceden dokunur gibi*

Orada, Kadı Kemaleddin El Tadifi'yle tanıştık. Önce Halep, sonra da Mekke Kadılığı yapmış. Çok zarif ve latif bir şahsiyetti. Aramızda büyük bir sohbet ve muhabbet ortamı oluştu. Orada Akabe El Merkez denilen bir yokuşla karşılaştık, uzun ve zor, engebeli, sıkıntılı, insanın kalbini yerinden fırlatacak kadar zor, mahşer ve hesap gününü andıran bir yokuştur. Sanki El Hattabi şu şiiriyle orayı hatırlatıyor:

*Yolundan bir kartal geçti sanki
Bunlar ancak benim günahlarımdır*

*horoz pençesi veya kartal avucu
etrafımda dönen en kötü cezadır*

Orada zümrüt madeni gördük. Yine oradaki dağlarda kokusu her tarafa yayılan mersin çiçekleri, halı gibi serilmiş bahçeler vardı. Bunun yanında sıcaklıkları yüzleri yakan kırlar, çukurlarla dolu, inişiyile yokuşuyla insanın kalbini daraltan yollardan geçiyorduk. Dağlarına çıkarken, yıldızları ellerimizle tutar gibiydik, aşağı inerken, yerin sınırına gelmiş gibiydik. İnsanın aklını kaçırtan, hayretlere düşüren, kalpleri daraltan Sırat Köprüsü gibi bir yoldan yürüdük. O gün bu sıkıntıları yaşadıktan sonra gündüz artık sona erip, güneş batmaya başlayınca oradan hızla kaçmaya başladım.

El Merkez Kalesi'nin keşiştiği geniş bir yere indim. Oraya bahar, sündüs elbisesini giydirmiş, her türlü çiçeklerle nakışlamıştı. Bahar yeli kokuları her tarafa yaymıştı. Pınarlar, kirlerden temiz olarak nehir gibi orada akıyordu. Yanındaki tuzlu denizin suyu ona hiç zarar vermiyordu.

Şevval'in yedinci cuma gecesinde orada akşamladık. İhtiyarlayan gecenin yerini, gündüz alınca, bülbüller dallarda ötmeye başlayıp, torbasındaki üzüntülerini dile getirince, gözlerde biriken yaşları akıtınca, El Ruka namıyla maruf yerde Adi bin Zeyd'in şu şiirini terennüm ettim:

<i>En çok vuran da uyuyor olmamdı</i>	<i>çöl serinliğiyle rüzgarla sersemdim</i>
<i>Tu ki uyandım daldaki güvercine</i>	<i>acılarını en güzel nağmelerle ötüyor</i>
<i>Onu görünce parmaklarına baktım</i>	<i>kınalı gibi zamanı yansıtıyordu</i>
<i>Dedim ki ona nasıl kınalandın, arkamdan</i>	<i>hiç hasretin yasını tutmaz gibisin</i>
<i>Niyet günü kan ağladım ve sildim</i>	<i>parmaklarım kanla kınalandıydı</i>
<i>İzin verseydi ben de sel gibi ağlardım</i>	<i>pişman olmadan yüreğim uçsın</i>
<i>Ancak benden önce ağladı beni de coşturdu</i>	<i>önceliğe fazilet var dedim ben de</i>

Düz ve geniş bir arazide yürümeye devam ettik. Burası devamlı rüzgârın estiği, göz alabildiğince uzun, eşi ve emsali bulunmaz çiçekler, ağaçlar, kokusu ruhlara huzur veren çiçeklerle bezenmiş, güzel manzara-sıyla insanları cezbeden bir yerdi.

Kuşluk vakti bazı ihtiyaçlarımızı gidermek için Kara Kapı yakınlarında bir yere indik. Kara Kapı, siyah taşlarla yapılmış, ancak üzerinden çok zaman geçtiği için harap olmaya yüz tutmuştu. Sonrasında güneş sarmaya başlayıncaya kadar yürüdük ve estek köstek denilen, suyu bol,

baharın yeşillerini serdiği, bostanların süslediği bir yerde Şevval'ın sekizinci gününde konakladık. Sonra atların eyerlerini bağlayıp katırları yükledikten sonra hareket ettik:

Gece ağardığında ve hicrandan

korktuğunda safranlar bile ağardı

Biraz yürüdükten sonra Emir Canım, bir cemaatle birlikte bana gelip selam verdi. "Bu saatte size hizmet etmek için geldik" dediler "Durum nedir?" dedim "Bir sorumuz var." dediler "Nedir?" dedim. "Allah katında İsa, Âdem gibidir, onu topraktan yarattı" ayetindeki zamirde kim kastediliyor?" dediler. "Hz. İsa kastediliyor." dedim. "Kahire ulemaları arasında bir sorun daha var: 'Onu topraktan yarattı' buyurduğunda, yaratılış tamam oluyor, sonra 'Ol' buyurması, tahsili hâsıdır (elde edilmiş elde etmek istemektir), bu ise imkânsızdır" dediler. Ben de onlara "Ayetteki maksat bu değildir. 'Onu topraktan yarattı' buyurmasındaki maksat cisim yapısıdır, sonra ona 'Ol' buyurması ise ruhun üfürülmesi ve yaratılışın tamamlanması anlamındadır" dedim. Teşekkür ettikten sonra "Bunu senden başkasından duymadık" dediler. Bana tevazu ve sevgi göstermeye devam ettiler.

Güneş yükselip, sıcaklığını artırmaya başlamasıyla yolumuza devam ettik. Engebeli ve zor yollardan geçerek Misis'e (Yakapınar) geldik. Misis şehri, ağaçları ve suları bol, bahçelerinin arasından Ceyhan Nehri'nin aktığı, nehrin üzerinde büyük bir köprü'nün bulunduğu, üzerinde hala açılıp kapanan iki kapısı olan bir şehir. Örnek beldelerden biri olan bu şehir, ileri gelenlerden bir topluluk tarafından inşa edilmiş. Şimdiyse harap olmuş, zaman bütün güzelliklerini almış götürmüş, binaları ve bahçeleri yok olmuş, geçmişinden bir eser kalmamış, geriye sadece yıkık tepeleri ve boş sokakları kalmış:

Gözlerimin yaşları şikayet ederse

söylemeden şikayet eder anlamayana

Ceyhan Nehri büyüklüğü herkesçe bilinen, deniz gibi dalgaları olan bir nehir, büyüklüğü neredeyse Fırat Nehri büyüklüğündedir. Kollarındaki bilezik gibi eğilip bükülerek akar gider:

Akan suları sanki

bilekte seken bilezik gibi

Dalgaları eşit bir edayla

bakanlara nağme akışı gibi

İbn-i Abar diyor ki:

Nehir eriyen gümüş kalıbı

seken basamaklı dalgaları

Şafak vakti kızıl baskını

kırmızı kanlı kılıçlar gibi

Nehir, Sis beldelerinden, kuzey ve güneyden Rum memleketi sınırında devam ederek kuzeyden Misis'ten geçer. Doğudan ve batıdan Misis'i çevreler. Cumartesi Misis'e varınca oranın yüksek bir yerinde konakladık. Oranın yumuşak ve serin havası ve miski amber gibi kokularıyla karşılaştık. Dalları hayli fazla, gölgesinden bin kişinin gölgelenebileceği, son derece büyük bir sakız ağacının gölgesinde oturduk. Sakız ağacı öyle uzundu ki yüksekliğine bakanın gözleri yorulur, vücudu rahatsızlanırdı. Ağacın kökünü ölçtük, dört kulaç iki karış geldi. Yeşilliği, güzelliği ve büyüklüğüyle bütün ağaçları geride bırakmıştı. Ne kadar güzel bir ağaç, kökü yerde dalları göklerde... Gördüğüm en garip ağaçtı, onun garabetinin karşısında lisanım şu şiiri mırıldandı:

Akışları cihan nehrine

yükseklği Kervan kulesi

Teferruatı boldu direkleri sayılamaz

kökü dört kulaç ve iki karıştır

Gölgede bize geniş bitmez yer var

dalında gölge dallar ve gölgeler var

Rüzgarı kederli ruhu açar

yüreği de acılı dertten kurtarır

Sıcak çilesinde çiğ saçar gibi

kavimlerimiz kavuşup sayıda artar gibi

Budur asıl cömertlik işte

Hatem ve Udey ve İbn Cidan gibi

Hala dalları sarkık ve tazedir

her bol yağışta sular toprağı

Öğle oluncaya kadar o muazzam ağacın gölgesinde kaldık. Sonra bazen gölgede bazen sıcakta, bazen kayıp, güneş batıncaya kadar yürüdükten sonra Adana şehrine vardık.

Adana, küçük ve güzel bir şehir, her türlü zarafeti ve letafeti içinde barındırır. Güzel ağaçları ve bahçeleri vardır:

Ve bahçelerin serinliği sihir gibidir

yeni çıkan kamışlara benzer

Arasından rüzgar geçer sanki

anber ile de kokusunu sağlar

Güzel evleri ve sakinleriyle meşhur. Pazarları ise bütün ihtiyaçları karşılar mahiyettedir. Oraya Seyhan Nehri'nin üzerine kurulmuş bir köprüyle ulaşılmaktadır. Seyhan Nehri, şehrin içinden ve etrafından yılan gibi akıp gitmektedir. Nehir üzerindeki su kaynaklarından bostanlar sulanır. Şehir genellikle Hama şehrine benzemesiyle dikkatimi çekti. Seyhan Nehri, dünyanın en büyük nehirleri arasında yer alır. Büyüklükte Ceyhan Nehri'ne yaklaşır. Şeyhülislam ve Kutbul Enam El Nevri, Seyhun ve Ceyhun nehirlerinin cennetten olduğuna dair âlimlerin görüşlerindeki ittifaka değinmişlerdir. Şehre girdik ve yanında tatlı suyu bulunan bir camiye girdik. Orada bir saat kadar istirahat ettik ve cemaatimiz toplandıktan sonra akşam üzeri Ulu Cami'ye gittik. Akşamla yatsı namazını birlikte kıldık. Caminin imam ve müezzini gelip selam verdiler, birbirimizden dua istedik. Oradan kalkıp nehir kenarında bir yere hareket ettik.

Gittiğimiz yer suyu tatlı, bahçesi temiz, havası latif, gezinti yerleri geniş bir yerd. Bahar, bütün kokularını, örtülerini, yazmalarını, elbiselerini, sündüslerini, yapraklarını oraya hediye etmiş:

Işığın yüzü güler

nehrin üzerine gölgeler düşer

Yerin süsü meşhur, damlarda pencereler yayılmış, ovaları sanki kat kat serilmiş, tüm varlığıyla güzellik ve eserler vermiş.

Işıklar gerdanlık dallar ise boncuğu

kolları da bilektir şafak vakti bileklik

Kamışlar dans eder toprak su içer

güvercinler öter akıntı da alkışlar

Dokuz Şevval Pazar akşamını ve pazar gününün tamamını, Pazartesi'nin de üçte ikisini orada o bahar çiçeklerinin arasında, çağılayan nehrin, bahçelerin, fışkıran suların yanında, cennet ve cihanda, aşk özlemiyle dönen su kaynaklarının arasında geçirdik:

Allah'ın dolabı inci döker

bu yaylada dallar yeşillenir

Güvercinler derdini anlatırdı

cevap verir nağme sedalar

*Sankei dönen duran hasta gibi
Gözleri ağlamaktan daralmış*

*ağlar sızlar kim var diye sorar
dalları da göz açmış acıdan*

Kaftanını giymiş, altınla yaldızlanmış bir nehir, gece gündüz akıp gidiyor, arasında geçtiği gittiği ağaçlar sanki ona: "Ağır ol! Sen yeri yaramazsın yüksek dağlara ulaşamazsın!" diyor. Orada Şam tarafına giden bir grup Türk ve Arapla karşılaştık. Onlarla bir araya geldik, selamlaştık, sonra ayrılık hüznü tekrar üzerimize çöktü. Ayrılık gözyaşlarım yanaklarımdan dökülürken Şerif Rıda El Musevî'nin şu mısralarını terennüm ettim:

*Ey yorgun yolcu dayan
Benden de selam söyle onlara
Dağın eteğinden geçersen
Beni sorarsalar eğer
Kalbim kayıplardadır bir çare bulun
Benim yerime de ağlayın derim*

*özleyen perişanın hatrı için
selam göndermek de kavuşmak gibidir
gönlümün hasretine şahit olursun
hasretin etkisi bakidir deyin
benden de ona göz yaşlarımı
gözyaşları ki aşıklara mahsustur*

Sonra bizden ayrıldılar. Özlem, bütün azalarımızı istila etti. Gözlerimiz yaşla dolup taşı, kalplerimiz onlarla gitti. Orada şu beyitler döküldü dilimden:

*Ey Allah'ım nedir bu seveda
Hiç kalp kalmadı hatta
Kalpleri yönlendiren Allah'ım
Kalbime bir dert düşmezse*

*kalplerin zayıf olduğu halde
hepsi aşka hazırlanmış gibi
eğer sağ salım dönersem
benden ona söz var*

On Şevval gecesine çok az bir zaman kalınca, çok hızlı bir şekilde yürümeye başladık. Endişe ve korku içinde, nefsimiz daralmış ruhumuz burnumuza gelmiş bir vaziyette, ormanların arasında yürümeye devam ettik. Orası, ağaçlar, sakız, pelit ve az bir miktarda da mersin ağaçlarından oluşuyordu. İnşlerde, çalılar arasında sıcak sular vardı. Salı akşamı, Toros'un sıra dağları arasına girmiştik. Ormanlar arasında, mazluma yardımın ulaşamayacağı, bağırmanın sesinin duyulamayacağı bir dağda akşamladık. Gönül ateşinin sönmediği, susuzların susuzluğunun giderilmediği, sıkıntıların arttığı, gönüllerin feraha kavuşmadığı, yanakta akan

gözyaşlarının durdurulamadığı bir yer orası. Ben orada şu mısraları terennüm ediyordum:

Ey dostlarım hayatımdan fayda yok

Geceleri uyku gelmiyor

madem kavuşmak nasip olmadı

acıdan ağlıyorum gözyaşlarım seldir

Bir başkası:

Size hasretim çok aşırı

Ey sabır diyorum belki

bu duyguyu anlatmaksa çok zor

her gecenin bir gündüzü vardır

Gecenin ihtiyarladığı, sabahın müjdelendiği, şafağın ininden çıkıp ortalığı aydınlatıldığı bir vakitte oradan ayrıldık, yürümeye devam ettik ve sonunda Gülek Boğazı'na ulaştık. Burası yürümesi zor, yolu sarp ve dar, çok iniş ve yokuşlu, göklere çıkar gibi yüksek tepeli, su dibine iner gibi inişleri olan bir yer. Büyük bir sıkıntı ve işkencenin ortasına düştük. Tam da bu işkence ve sıkıntıyla boğuşurken ve dağın zirvesindeyken kendimizi bir vadide bulduk. Yerin dibine indiğimizi zannettik. Tekrar çıktığımızda göklere çıkmış gibi olduk. Adımımızı atacak yer bulamadık. Seyit Bedreddin Abdulrahim'in şu şiirinde vasıf ettiği gibi bir yerd:

Kaç ceza ceza oldu

Kim ulaşır diye şaşı

Fikirler şaşı bunda

Acılar belki çoğalır

İnsan dururur gücü kalmaz

Eğer düşmek isterse

Kaç düşen oldu orada

İnsanın vazgeçmesi

Kuşlar bile uçamaz orda

Oraya çıkan neredeyse

Akullar eğildi oraya

Gözlerin yaşı akar

Kim bundan salim kalkarsa

sanki bulut gibi geldi geçti

sanki şaşkınlık gibi

omunla bunun arasında

bu yaylalar görününce

buna cevap vermeye

toprağın altında kalır

işkenceler altında

en hayırlısıdır bence

hiç biri hatta karga

yıldızlara degecek

kaldı tepelerin kaybında

sanki buna cevaptır

odur dünya mesudu

Gülek Boğazı'ndaki çam ağaçlarını gördük. Bazıları, Peygamberimize münafıkların helakini tasvir eden ayetteki gibi kökler yere yığılmış ve çürümüştü. Vadilerinde karları yarararak akıp giden sular vardı, orada duvar gibi dikilmiş iki dağın üst taraflarını görmek çok zordu. Aralarından buz gibi tatlı sular akıyor, hastaları iyileştiren temiz rüzgâr esiyor, bitkilerin kokuları etrafı sarıyordu. Ne kadar güzel ve can alıcı bir manzaraya sahipti. Siyah taşlı dağlar, maymunların ve farelerin bile çıkamayacakları yollar, insanı hayrete düşüren çetin ve sarp geçitler, orada geçen yaya binmiş herkese hüzün veren korkunç bir yerdi. Nihayet bu korkunç yerin taşlarını topraklarını, engellerini, virajlarını aşarak, sularına basabildiğimiz, korkuları umuda çevirebildiğimiz geniş bir mekâna geldik. Orada kaynak sular, her tarafına bahar havası veren yeşillikler vardı. Bunun yanında bir paşanın hanı, evi ve camisi vardı. Ancak şu an harap bir halde, baykuş ve haşaratlara yuva olmuştur. Hayvanlarımızın yükünü çözmeden bir saat kadar orada istirahat ettik.

Sonra suların şakır şakır aktığı bahar havasının hâkim olduğu bir yere geldik. Güneş battı, akşam namazını kılma vaktimiz gelince, etrafı geniş, hızlı akan, yüksekliği bir metreden fazla olan sular, suların etrafında geniş mekânları bulunan bir yere geldik. Burası Ak Köprü. Çerkezlerin hükmettiği en son mekânı ve Karamanlıların memleketlerinin başlangıcıdır.

Şevval'in on ikisi Çarşamba gününü orada geceledik, gayet soğuk bir yerdi. Kış yeniden geldi sandık. Soğuktan insanın dişleri titriyordu. Gök gürültüsü altında ortamın şiddetinin sona ermesini bekledik ve sonunda yolumuza devam ettik:

Bedir batmaya yaklaşıyor

suya altın kılıç çeker gibi

Şafağın nuru parlayıp, sabah müjdesi gelince dağları tepeleri aşarak yolumuza devam ettik. Söz konusu nehrin kenarında biraz istirahat ettikten sonra yürümeye devam ettik. Meyveleri, zeytin ağaçları bol bir yerden geçerek suyu bol olan dağlarında kar bulunan bir yerde konakladık. Oranın soğuğu şiddetliydi, rüzgârları gayet soğuk esiyordu ve devamlı yağmur yağıyordu. Geceyi bol ikramlı bir yağmur ve onu yalnız bırakmayan rüzgarla geçirdik. Kalpler rüzgarla birlikte raks ediyor, nefisler

tehlikelerde ruhları kaybediyordu. Vakit kısaydı ama gece uzadıkça uzadı. Ebul Mualî El Hazîrî'nin dediği gibi:

Gece uzundur burada

gözler de yağmur yağıdır

Sanırım benim gecem de

sabah için ağlıyor

Güneş, yengeç burcunun sonuna gelmişti. Yaz boynunu yere sürtmüştü. Saltanatıyla yeryüzüne hâkim olmuştu. Şeyhim ve imamım, El Bedrî Abdulrahîm'in şu şiirindeki gibi bir vaziyet almıştı:

Geldi bize haberler yağarak

yaz da geldi tüm hızıyla

Sanki sabah güneşi çıktı

yengeç de benzedi oğlak'a

Veya benim dediğim gibi:

Kış gelmişti soğukla ama

yaz onu yendi sultan gücüyle

Sanki bu zaman şaşırmış gibi

oğlak haberi yengeçten önce geldi

Şafak atıp, sabah aydınlık müjdesini verdiğinde, Şevval'in on üçü Perşembe günü daha karanlık dağılmadan yürümeye karar verdik

Güneş meyvesini verdirdiği bir vakitte Ereğli şehrine vasil olduk. Küçük bir şehirdi burası... Bol ağaçları, bostanları ve güzelce döşenmiş latif bir camisi vardı. Minberi ağaçtan yapılmış ve nakışlanmış, yüksek mahfilinin içinde on kadar kişi namaz kılabilirdi.

İkindi namazına kadar orada kaldık. İmam ve cemaat bize dua ettikten sonra çadırımıza döndük. Caminin uzun bir minaresi vardı ve şehrin dışından bile görünebiliyordu. Soğuk vardı ve damlalar henüz kesilmemişti. Buğday ve diğer hububat ekininden başka bir şey gözüküyordu. Meyve cinsinden de sarı erik vardı.

On dört Şevval cuma gecesi, insanın ruhuna huzur verecek, dününü unutturacak, beş duyuya lezzet verecek, yanında, suyu tatlı nehrin aktığı geniş bir yerde gündüzün geri kalanını geçirdik. Orada aralarında Şeyhim El Burhânî'nin de bulunduğu bir cemaat bizden ayrıldı. Sonra o mekânı terk ederek yolumuza devam ettik:

Gündüzü gece sürmeledi

Bedir sanki sarhoş adam

sabahın yüzüne örtü oldu

sabah içirmiş burakmış gibi

İsmi bilmediğimiz yerlerden geçerek yolumuza devam ediyoruz. Şevval'in on altısı Pazar günü, güneşin kuvvetlenip altınla yaldızlanmış kaftanını giydiği, maşrıktan yükselip ısısının arttığı, yeryüzüne ve dağlara ışıklarını en güzel bir şekilde giydirdiği bir vakitte Konya' ya varıyoruz.

Konya şehri yeşil arazisi, verimli toprağı, güzel kokusu, gayet şık bahçeleri ve ağaçları, güleç yüzlü insanları olan bir şehir. Doyurucu çarşıları, gümüş gibi hanları, aydınlık mescitleri, memnuniyet verici yaşayışları olan, havası bahar, rüzgârları yumuşak, sakinleri sevgiyle dolu bir şehir. Karamanlı memleketlerinde ondan güzel ikinci bir şehir yoktu. Çeşitli mescitleri, yepyeni binaları, şık yapılmış eski medrese ve camileri olan bu şehirde Molla Hünkâr adında meşhur bir zatın makamı vardı. Makamında her cuma def ve ney çalınırdı. Etrafını çok eskiden yapılmış sur çevrelemektedir. Surda resimler ve cisimler vardı. Öyle ki, ruhlarını kaybetmeseler konuşacak zannedersiniz. Şehrin bazı kapılarında, ayakları surun taşlarına bitişik resmedilmiş insan suretli resimler vardı ki, bu kabul edemediğim bir münkerattır. Lahavle vela kuvvet illa billah.

Konya, Karaman memleketlerinin göbeğindedir. Bir zamanlar kralların payitahtıydı. Şafii ve Hanefi imamlarından bazı sofiler şehri kurmuşlardı. Bunların arasında Şeyhülislam, kadı ve hükkam kadı Alaeddin ve oğlu Allame Muhibbiddin ve sofiler Şeyhi İmam Sadreddin de vardı. Allah bizi ve Müslümanları onların bereketinden mahrum etmesin.

Havası bahar havası, bitkileri yemyeşil bahçelerine hayat veren bazı göletlerin bulunduğu saf ve temiz bir yere indik:

Bir ilçede su kuyusu bulundu

Vahşi oradan kaybolunca

suyun berraklığını yer bilir

herkes hasretle kavuşur birbirine

Pazar gününün geriye kalanını, pazartesi tamamlamayı orada geçirdik. Şevval'in on yedinci günü sabah aydınlık yüzünü gösterince kalktık. Nehirler, kırlar, verimli ve verimsiz topraklar, yaprakları ve dalları okşayan, rüzgârla raks eden, sabahın sancağı altında gölgelenen, şafak

yıldızlarının nergislerine göz kırpan, sabah rüzgârının yanaklarından öpen bahçeler arasında yolculuğumuzu sürdürdük.

Sabah güneşi sömürmeden ortamı

içerdi geçenler suyun dibinden

Ta ki gönüllere huzur veren, her tarafı çiçekler, yemyeşil bitkiler, baharın sündüsi elbisesini giymiş bahçeler, güzel manzarasıyla pırlı pırlı akan nehrin yanında büyük ve geniş bir alanda konakladık. Soğuk sularını kana kana içerek yorgunluğumuzu giderdik. Sonra o güzel çiçeklerin ve nehirlerin arasında sabah akşam yürüyerek Şevval'in on dokuzu Çarşamba günü kuşluk vakti Akşehir, diye adlandırdıkları El Bayda şehrine geldik. Güzel ve latif bir şehir, Karamanlıların en nezih şehri, onların memleketlerinin de sonu. Ayrıca Osmanlı beldelerini en latif ve en hayırlısı. Kar gibi bembeyaz, satranç gibi dizilmiş evleri var. Bol suları, yeşil bostanları ve meyveleri var. Orada yetişen meyveler, etrafındaki Rum memleketlerine kadar gider. Hatta El Kostantiniyye'ye kadar ulaşır, gözyaşı gibi akan bir nehir etrafını yarararak akıp gider.

Alın eriyen onu sanar ki

güneş eritmiş yüzünü

Güzel eşyalarla dolu çarşıları, büyük mescitleri, eski hamamları var. Evlerin arasında Vezir Azam Hüseyin Paşa'nın yaptırdığı bir mescit, misafirlerin konakladığı, şehir sakinlerini ve gelip gidenleri ağırlayan bir de tekke var. Şehirde sur ve hisar yoktu. Orası, rızık geniş, halkı nezih, geliri çok, oturanı az, çiftlikleri çok, sakinleri sıcakkanlı ve buna benzer özellikleriyle en zengin memleketlerden biriydi. Şehrin az ilerisinde büyük bir göl, gölde küçük kayıklar vardı, kayıklarla büyük ve küçük balıklar avlayıp komşu beldelere gönderiyorlardı. Biz orada bayram namazının kılındığı bir sahada konakladık. Burası şehre yakın güzel bir yer. Suyu ve havası temiz, çiçekleri sanki gülüyor, etrafını bahçeler çevrelemiş, gözün göreceği yere kadar çiçeklerle süslenmiş gayet güzel bir mekân. Buraya yakın bir yerde velayeti ve ilginçliğiyle meşhur Nasreddin Hoca'nın makamı bulunuyor. Onun hakkında, şaşkınlığına delalet edecek birçok hikâye anlatıyorlar. Ona mukabil bir de Cuha vardır, her ikisi de salih şaşkınlardan sayılırlar. Öğle vaktine kadar orada kaldıktan sonra, yine derelerden tepelerden inişlerden, yokuşlardan düz ve sarp yollardan, kırlardan, çiçeklerin arasın-

dan, ovalardan, dağlardan, ay ışığından ve fanuslardan istifade ederek gece gündüz demeden yola devam ettik.

Nihayetinde cuma günü, sabah erkenden, güneş sarı bayrağını çekip parlak yüzü afakı sardığı bir vakitte Karahisar'a geldik. Dağlar arasındaki bu zarif şehirde, küçük bir dağ üzerine kurulmuş olup ortasında sağlam, yüce, güvenli, korumalı, metin, siyah taşlı bir kale vardı. Taşları siyah olduğu için ona Karahisar adı verilmiş. Şehrin yakınlarında bostanlar ve bol miktarda sular vardı. Şehrin dışında da soluklanabilececek gezinti yerleri, otlarlar ve çiçekler mevcuttu. Bakıldığında insanın gözleri sevinçle doluyor. Şehrin güzel çarşıları, muazzam mescitleri, güzel ve geniş binaları, cuma namazı kılınan büyük bir camisi vardı. Orada cuma namazıyla ikindi namazını cemettik. Seferi olduğumuz için namazların bazısını kısalttık bazısını tam kıldık.

Cuma günü orada Türklerin kendilerine göre icat ettikleri bir olaya şahit olduk: Cuma günü müezzinlerin hepsi minareye çıkıp insanları namaza davet ediyor ve Peygamberimize salat ve selam getiriyorlar. Sonra tek bir müezzin minareye çıkıyor ve ezan okuyor. Sonra hafızlar bir sedirde oturup birbiri arkasına Kur'an okuyorlar. Kur'an'dan sonra Arapça ve Türkçe beyitler okuyorlar. O beyitlerden aklımda kalan birisi şöyleydi:

Arap, Kureysli, Medinelî dostum var

yüzü aklımdadır gece ve gündüz

Sonra sünneti kılıyorlar, arkasından imam minbere çıkıp birçok hareket yapıyor. Bunlardan bazıları sünnete aykırı. Mesela kılıca dayanmıyor, selam vermiyor, yüksek ses ve nağmeyle hutbe okuyor, merdiveni çıkıp inerken çok takırtı yapıyor, kıyamda ve oturuşta sağa sola yöneliyor.

Şehrin dışına kamp kurmuş, çadırın giriş çıkışına bayrak asmıştık. Orada deniz yoluyla gelen Şam ehlinde birisiyle bir araya geldik. Aile ve dostlarımızdan haber sorduk, iyi olduklarını ve selamlarını getirdiklerini söylediler. İşte burada bir türlü sakinleşmemiş vecdimiz yine hareketlendi. Sevdiklerimize olan özlemimiz artmaya, gözlerimizden yaşlar akmaya kalbimiz yanmaya başladı. Bazılarımız şu şiirleri söylemeye başladı:

Gece yürüyenler hiç haber var mı

Allah aşkına bana söyleyin

Gönül dostlarım kardeşlerim ve ailem

Biliyorsunuz sizden ayrıldıktan sonra

Sizi görüyordum tüm yüzlerde

Ayrılık uzarsa da ALLAH kavuşturur

ben ondan başkasını beklemiyorum ki

bu ciğerim çatlayacak hasretten

gönلüm eğlenirse gözüm ve kulağım

hiç bir tat almadım gördüklerimden

düşmanlar kayboldu dostlar belirdi

geceler geçse de kader bağışlar

İki namaz arasında oradan ayrıldık. Ancak gözlerimizdeki yaşlar ve ruhumuzdaki sıkıntılar durmak bilmiyordu. Kısa bir süre yürüdükten sonra musluklarından doğal sıcak su akan hamamların yanından geçtik, ancak durmadan, istirahat etmeden yeşillikleri ve kırları geçerek yolumuza devam ettik:

Kalbimi bükerim acıdan

Gözyaşlarının aktığı yerde dururum

bir yıldırım görünce veya mis koklayınca

içim de sanki ateş gibi yanar

Dur durak bilmeden Şevval'in yirmi üçü Pazar günü kuşluk zamanı Erenköy'e (Sultan Gazi) ulaştık. Orası yeşil otlarla bezenmiş, yeşil bitkilerin sıklığından toprağın görülemediği bir yerdі. Yanında tepenin üzerinde zarif bir kale bulunmaktaydı. Erenköy'ün bulunduğu yer yüksek olup, sultanların atlarının beslenmesi, terbiye edilmesi, durumlarının iyileştirilmesi için hazırlanmış, altında atların muhafaza edildiği ve yattıkları ahırlar vardı.

Öğlenin sıcağında hiç durmadan yolumuza devam ediyoruz. Sıcağın kasıp kavurduğu, tozun dumana karıştığı, güneşin korkudan sararıp ufuktan kaybolup, afakın kızardığı bir vakte kadar ciddiyetle yürüdük ve Ermenipazarı'na (Pazaryeri) ulaştık.

Orası güzel evleri olan, latif camisi ve minaresi kasabanın dışında, nefislerin arzuladığı, gözlerin lezzet duyduğu, güzelliği karşısında ağızların ve dillerin tesbih getirdiği, etrafı geniş, havası temiz, tatlı sulu pınarları olan bir mekân. Orada, yanından tatlı su akan yüksek bir oturma yerinde akşamladık. Şafağın nuru yüzlere güldüğü bir zamanda sükûneti bırakıp hareket etmeye karar verdik.

Ayin yirmi dördü pazartesi günü, bazen ovaları, tepeleri, kumları yeşil ağaçları, nehir gibi akan suları derbentleri, zor ve ulaşılması çetin

yolları, inişleri yokuşları, gözleri kör eden tozları, bazen de cisimlere terzinin el değmemiş elbise giydirdiği bad-ı sabayı koklayarak yolumuza devam ettik. Buradaki durumumuz, Bedii Zaman Allame Hemezan'ın dediği gibi:

Yürürken sanki salıncaktayız

tepeler yükseltir vadi indirir

Yollar iter engeller duraklatır

sanki yolların bize kasti var gibi

Sanki açız da atlarımkı bizim ağzımız

gece de bizi yedi açlığı arttı

Menba ağzı emziren göğüs gibi

ben de develer de onun çocuğu

Nihayet ayın yirmi beşi Salı günü Yenişehir'e varıyoruz. Yenişehir yeşil, latif, küçük bir şehir, manzarası güzel, çarşıları çok, mescitleri marmur. Şehrin dışında suyu bol ve tatlı bir nehir akıyor. Şehre girdik ancak durmadan yolumuza devam ettik. Kimseyle konuşmadık ve yorgunlaşmadık. Öyle hızlı gidiyorduk ki sanki yer altımızda katlanıyor, etrafımızda hilal daireler çiziyordu.

Rüzgarlar suyun üstüne nakış diker

savaş kalkamı gibi görünür

Orada eski ve muhkem bir hana geldik. Ancak bizden önce bir kavim daha yerleşmiş olduğu için durmadan yürümeye devam ettik. Etrafı yeşil, feza gibi geniş, merası bol ve büyük bir yere indik:

Bitkiler örtmüş bölgeyi

sanki yanakları süslenmiş gibi

Güneş batıp gitti oradan

sürmeli gece yaklaştı sanki

Güneş kalıntıları sanki

parlak kılıç kenarı gibi

Ayın yirmi altısı Çarşamba günü nehrin yanında bir yerde akşamladık. Gece gidip, zenciler davranıp, Rumilerden kaçmaya başlayıp, şafak doğudan parlayınca kalktık. Taşlı yollardan, ruha sıkıntı veren derbentlerden, korku hissi veren ağaçların arasından, insanların olmadığı boş yollardan, zor ve sarp geçitlerden geçerek bir boğaza ulaştık. Boğaz inişinde azap, yukarısında bulut ordusu, evveli ve sonu idrak edilmeyen ağaçlar vardı. Bu şartlar altında, bazen geniş bazen dar yolları aşip seyrimize devam ettik. Çarşamba günü güneş yükselmeye başladığında İznik şehrine ulaşmış olduk.

İznik güzel manzaralı, hoş kokulu, hafif rüzgârlı bir şehir. Sokakları, çarşıları, erzakları, aydınlıkları, bostanları, bahçeleri, mutedil havası, yüksek binaları, meskûn evleri ve temiz yolları itibariyle Türk beldelerinin en güzellerindendir. Yolları mamur, sanayisi boldur. Orada özel Türk çinisi sanayisi vardır. Şehir çini sanatıyla maruftur. En güzel çiniler burada yapılır. Meyveleri bol ve güzeldir. Orada beyaz, siyah, sarı ve kırmızı erik meyveleri gördük. Şehrin dışında içinde bolca balık olan büyük bir göl vardı. Şehrin etrafında gezinti yaparken çok acayip güzelliklerle karşılaştım. Sanki kendimi bir cennetin içinde buldum. Şehrin bir mil dışında yemyeşil, acayip renklerle süslenmiş garip oluşumlu çeşitli bitkiler, çiçekler, ağaçlar ve gölgelerle nakışlanmış bir yerde konakladık. Orası ne güzel bir yer, ne güzel bir menzil, ne güzel nakşedilmiş emsalsiz bir mekândı:

Tüm evler ve vatanlar değerlidir

benim için de en güzeli evimdir

Gündüzün gölgesini kısaltıp sıcaklığını her tarafa yaydığı öğle vaktinde, kısa bir süre sık ağaçlar ve bol sular arasında yürüyerek bir vadinin düz bir sahasında akşamladık. O akşam rahat bir uykuya hasret kaldık, gecenin sonuna kadar gözümüze hiç uyku girmedi. Sabah uyandı-ğımızda ok gibi fırladık. Dar yollardan, derbentlerden, sarp yokuşlardan, yolcuya yolunu kaybettirecek kadar tehlikeli yollardan geçtik:

Deniz gibi kayıplara benzer

hiç bir eser görünmez kayıplardan

Yıldız yürürse orda kaybolur

şaşkınca ne Şam ne de Acem

Görenlerin gönüllerini daraltan, meyveleri ve çiçekleri olmayan ağaçlar arasından geçtik. Oraya yakın ağaç denizi denilen bir yer var ki akıllar orayı vasıf etmekten aciz kalır, gözle görmek gerekir. Orada dedim ki:

Bizde deniz sudandır

hiç ağaç denizi görmedik biz

Akıl bunu anlamaz oldu

ancak gözler buna şahittir

Dalgalarını bile gördük

meşesi de var başkası da

İçinde kayıplar var bir sürü

her türden de ağaçlar var

En verimsizinden de var

hiç menfaati ve zararı olmayanı da

Kayıklarını binip giderek

Hatta atlarına da bindik

Tüm hızıyla zamanla

Sürücülerini kıvılcım gibi

Tozu kalktığı zamanda da

yolculuğumuza devam ettik

kayık gibi sekip geçtik

yürüdük kaya kaya

taştan kadeh tutmak gibi

ayın nuru görünmez olur

Durup dinlenmeden yükseklere çıkıyoruz. Sıcaklığın hâkimiyeti son bulmuyor, korkunçluğu bizi terk etmiyor. Rüzgâr zehir estiriyor, kalplere zehirlerini hediye ediyor ve tozlar üst üste yığılmış güneş gözüküyor. O bölgeyi yorgun bir halde büyük bir çabadan sonra geçebildik. Sonra bazen dar, bazen geniş, bazen inişli, bazen yokuşlu, imar edilmemiş sadece kurtlar hırsızlar ve aslanların geçebileceği yollardan geçiyoruz.

Nihayet cuma günü İzmit beldesine ulaşabildik. İstirahat edebilmemiz ve üzerimizdeki yorgunluğu atabilmemiz için beldenin bir mil dışına yeşil otlaklar, akarsular ve büyük ceviz ağaçlarının bulunduğu bir mekânna yerleştik. Sonra sıcaklar şiddetlendi, ortalığı kasıp kavurdu. O mekânı cehenneme çevirdi, soğuk sular hamamdan akar gibi sınırsız oldu.

İnsanlar, iltihap ve ıstırap içindeyken, ter içinde yanıp kavrulurken, ağaçların dalları altında gölgelenmeye çalışırken, ağaç dallarını güneşin oklarına karşı kalkan yapmışken, El Hamzavi oradan ayrılmaya karar verdi. Bazı arkadaşlar vazgeçmesini sağlamam için benden yardım talep ettiler. Az önce Resulullah'ı rüyamda görmüştüm. Onlara "Korkulacak bir şey yok inşallah, bu yolculukta Resulullah bizimle beraber olacak" dedim. Biraz yürüdükten sonra rüzgâr esmeye başladı. Ruhlarımız o sıkıntılardan kurtulup nefes almaya başladı. Rüzgâr, bizim için bir rahmetin başlangıcı, gam ve kederden kurtulmamızın sonu oldu. Sonra gök güremeye, yağmur yağmaya başladı. Şimşekler çaktı, bulutlar firkasını hazırladı. Yıldırım ve şimşeklerin çakması birbirini kovaladı. Yardım vaatlerini yerine getirmeye hazırlanıyorlardı. Sonra bulutlar oklarını hedefe doğrulttular. Okların ulaşamadığı ve yağmur sicimlerinin ıslatmadığı hiçbir mekân kalmadı. Vadiler nehir gibi akmaya başladı. Seller ayaklarımız altında kayıp gidiyordu. Yıldırımlar gökyüzünü parçalara ayırıyordu. Korkmaya başlamıştık. Sonra birden hava açtı, yer suları yuttu. Bulutlar çekildi, mevsim normale döndü. Vakit kendi haline geçti, gündüz gitmeye yüz tuttu;

Bir dolu altın gibi

Ayna gibi işlenmemiş madenler

Gökyüzüne yükselir sanki

Tu ki istediği yere varıp

Sonra eğildi baktı ki

göründü metalden ayırmadan

işlenmemiş hatta parlatıp düzleştirilmemiş

oradan bir arzusu varmış gibi

bir adres sorar gibi durmuştu

kartaldan korkan bir kuş gibi

Sonunda yeşilliklerin, meraların, akan pınarların ortasında bulunan bir hana geldik. Han'ın yanında eski bir harabe, yüksek duvar kalıntıları, yıkılmış sarayların bulunması oranın muazzam bir şehir olduğunun kanıtıydı. Söz konusu hana girdik. Allah'a hamdolsun ki yağmurdan fazla zarar görmedik. Aksine kalbimizin ısınıp hafifletti, sıkıntımızı giderdi, yolumuzu tozlardan kurtardı. Şevval'in yirmi dokuzu Cumartesi günü yüklerimizi kontrol edip durumumuzu düzelttikten sonra Han'a yerleştik. Şafak atıp doğu aydınlanınca yola devam etmek üzere hazırlığa başladık, yüklerimizi hayvanlara yükledik, sonra yürümeye devam ettik. Öğle üzeri güneş kemale ermişti ki Gebuze'ye (şimdiki adı Gebze) vardık. Gebze mamur, hayratı çok, nimetleri bol bir şehir. Şehirde birçok milletler yaşıyor. Geniş çarşıları, cuma namazı kılınan bir mescidi ve muazzam eserleri olan bu yer, Vezire Mustafa Paşa'ya nispet edilir. Allah ona rahmet etsin! Şehrin etrafında göz kamaştıracak yeşillikler mevcuttur.

Orda indik bahar gününde

Ufuktan ince ipekler saçar

ıslıklı süslü gündüzler gibi

tüm bitkiler onunla açar

Günün geriye kalanını, ardından da pazar gününü orada geçirdik. Güneş aydınlanıp kuşlar ötmeye başlayınca sabah namazını kıldık ve Allah'tan muvaffakiyetler diledik. Sonra oradan Allahü Teâlâ'nın yolculuğumuzu hayırla tamamlaması için dua ederek ayrıldık.

O gün yolumuz bizi nereye götürürse götürsün, yürümeye devam ettik. Cennet misali mekânlardan, bahar iklimine dönüştürülmüş araziler, yeşillikler, düzlükler, yokuşlar, daralmalar, genişlemeler, çakılların üzerinde pırlıl pırlıl akan sular, rüzgârın sağa sola salladığı cennet bahçelerden geçip gittik:

Yerler hasta yüzü gibi beyaz

üzerinden patlayan su menbâsı var

Yüzer yüzer imdat ister gibi

ıstıklı yerden arzusu varmış gibi

Güneşin binası yıkılincaya kadar devam ediyoruz. Sonunda Allah'ın yardımı, bol rahmeti yetişiyor, her tarafa yağmur yağıyor. Bizim de haklı olarak yüzümüz gülmeye başlıyor.

Bu şekilde Üsküdar'a gelmiş bulunuyoruz, müezzinler Müslümanları ikindi namazına çağırıyor, kalbimiz sevinçle doluyor, hiç beklemeden davete icabet ediyoruz.

Üsküdar, latif, güzel, zarif, etrafı geniş, havası temiz, ışıkları parlak, rüzgârı yumuşak bir belde. Önünde yeşil bir saha var. Allah orayı su kanallarıyla suluyor. Etrafını, birbirine sarılmış meyveli ağaçlarla dolu bostanlar çevreliyor. Kostantiniyye'nin o muazzam denizi önünde dalgalanıyor ve önünde eğilip bükülüyor. Orada aydınlatılmış camiler, gümüş gibi binalar, güzel çarşılar ve hanlar var. Büyük Kostantiniyye'ye oradan kayıklarla geçiliyor. El Hamzavi de o gün ikindi vakti, yanındakilerle beraber karşıya geçti. Ben ise Allah'a istiharede bulunarak o gün, yani çarşamba günü orada kalmaya karar verdim. İstirahat edebilmemiz için yanımdakilerle birlikte sahilde bir imarete yerleştik. Bedenlerimizi ve bineklerimizi dinlendirdik. İmaretin hademesi bizi sevgi ve muhabbetle karşıladı ve geniş bir mekâna yerleştirdi. O gece orada kaldık. Artık gecenin karanlığı gidip sabahın nurlu yüzü görünmeye, müezzinler felaha çağırmaya başladı. Nefisler şafağın gelmesini sevinçle karşıladı. Derken efendimiz imam Al-lame Şeyhülislam Abdulrahim'den bir yazı geldi. Ateşli bir hastalığa yakalandığı için bizleri karşılamadığından dolayı özür diliyor ve bize bir ev hazırladığını bildiriyordu. Ancak biz önce Vezir Ayas Paşa'yı görmek için Sultan Mehmet'in imaretine inmemiz gerektiğini, sonra istediği yerde ikamet edeceğimizi söyledik.

Yaza şöyle başlıyordu

Allah kavuşturur belki

Bizi kavuşturan Allah'a hamdolsun:

hiç kavuşmak olmaz sanmışken bile

"Müminlerin imamı, Şeyhülislam, efendiler efendisi, şeref ve fehamet sahibi dostumun oğlu sevgili dostum hoş geldin"

Hayırlı geliş geldi

Arkasından hayır gelmezse de

İnsanlara gözü aydın kavuşmakla

Yüce ALLAH seni süslemiş

Şanında hiç yok olmak görünmez

şükretti gördüğü gibi

yasadıkça anarsın

insan gözü süslenir gibi

güzellik ve mükemmellik süsü ile

aylar yıllar geçse bile

Onun teklifine uyararak o gün, yani Pazartesi, Zilkade'nin birinci günü gemiye doğru yürüdük. Şansımızın bize güleceğini, vakti bereketli kullanma çabamızın başarıya ulaşacağını ümit ederek, arkadaşlara "Gemiye yürüten de karaya yanaştıran da Allah'tır (ayet) diyerek gemiye binin" dedim. Geminin halatları çözüldükten sonra o hareketsiz gibi görülen denizde bulutlar gibi geçip gitmeye başladık. Oradaki durumu bazı edebiyatçıların sözleriyle örneklendirdim:

Halimizi düşün hava açıldı

Yanımıza bir hamile bakire gelmişti

Safa içindeki gümüş renkli deniz

Gün yaşıyordu akşam çocuktu

Elbisesi bereketli rüzgarları çekiyordu

Yüzünü göğe çevirmiş duruyordu

Biz otururken gemi buharlarını saçarak denizdeki yoluna, bazen yavaş bazen hızlı bir şekilde devam ediyordu. Deniz, bazen sakin bazen dalgaları birbirini kovalıyordu. Dalgaları sahile bazen yavaş bazen sert dokunuyordu.

Sonunda Büyük Kostantiniyye'nin o muazzam iskelesine vardık. Orada bizi Su Emini Sinan Paşa karşıladı. Bizlere büyük bir sevgi gösterdi ve evine götürdü. Efendimiz, Allah amellerini salih, saltanatını daim eylesin, Sinan Paşa eliyle bize bir yazı göndererek bilgilendirdi ve havanın karardığı bir vakit selamette şehre girmiş olduk:

Güneş yaylalara safran saçar

suyun üstüne de altın kılıç açar

Bilindiği üzere bu şehir sükunet diyarı, Osmanlıların saltanat merkezi, şehirlerin anası, sultanların karargâhı, feleğin dönme merkezi, gidip gelme istasyonu, reis ve ekâbirin vatani, kabul ve umut kaynağı, maksat ve isteklerin son durağı, mutluluk güneşinin doğduğu, bağımsızlık ordu-

sunun karargâhı mesabesinde bir yerdir. Güzellikleri dillerden hiç düşmeyen, emsalsiz zarafetleri gözleri kamaştıran, fethedilip fesattan kurtarılan yerlerin en büyüklerindendir. Zamanın en büyük kralları, en keskin kılıç ve mızrak sahipleri burayı fethetmek için yarışmış, ancak son derece korumalı olan bu şehri istila etmeye muvaffak olamamışlardı. Sonunda buranın fethi sekiz yüz elli yedi yılında Murat Han'ın oğlu, Sultan Beyazıt'ın babası merhum şehit Sultan Mehmet Han'a nasip oldu (Allah onu af ve mağfiretin mazhar kılsın), şehir Mehmet Han'a teslim oldu, onun gücüne boyun eğdi. Orayı tekbir ve dualarla fethetti, namaz kıldı, minareler yaptı, zilleri susturdu, iblise rağmen ezan okudu, cami ve okullar yaptırdı, hayır vakıfları kurdu, din-i Muhammed'in çadırını dikti, şer-i Muhammedî'nin bayrağını kulelerine çekti, İncil'in yerine Kur'an'ı koydu ve ruhbanların yerini din alimleri aldı. Şimdi burada Arap, Acem ve Türklerden alimler bulunuyor. Çağlar ve zamanlar onlarla güzelleşti. Çeşitli milletlerden oluşan askerleri dini aziz etti, saldırganlar ve fesat tohumları rezil oldu.

Görüşüğüm ayan, halk ve sakinlerinden inşaallah ilerde bahsedeceğim. Burada tevhit ehlinin ruhunu ısıtacak, ibadet ehlinin ibadetinin feyzini artıracak mescit ve camiler var. Sadaka dağıtan büyük imaretler, kıyamete kadar devam edecek, failinin hayır hasenat sahibi olduğunu bildiren hayır merkezleri var.

Bunların en büyüklerinden biri de, birbirine yakın ve güzel görünüşlü, Sultan Mehmet Han'a nispet edilen On İki Camiler'dir. Buralardan sekizinde medrese bulunmaktadır. Müderrisleri, Türk müderrislerinin en azamet sahibi olanlarından olup, âlim ve bilgilidirler, dokuzuncusu imarettir. Orada da fakihlere, müderrislere, mukimlere, sakinlere, misafirlere sabah akşam yemek ikram edilir. Oranın hayratından kadın erkek herkes istifade eder. Onuncusu ise yüksek ve geniş olan o muazzam camidir. Burada cuma namazı kılınır ve hutbe okunur. Bu yerlerde sınırsız ve sayısız hayır işleri yapılır. On birincisi maristandır. Burası medrese mahiyetinde bir imarettir. Burada hastalara ait hücreler vardır. Binası, güzelliği, hayır hasenatıyla bundan daha iyi ve daha mükemmel bir yer göremezsin. Burada güzel ilaçlar, tıbbi kurallara uygun macunlar var. Bunların yanında çeşit çeşit koyun ve kuş etleri, ayrıca oradaki sakinlerin ihtiyacı olan her şey mevcuttur.

Bunların hepsini orada çalışan tabipler, müdürler ve hademeler tertip etmişlerdir. Bunların hepsi tasarruf sahibi, adaletine güvenilir, bilgili, tasarruf ve hizmetlerinde kusur etmeyen, oraya, hesap ve kitabı imkânsız miktarda gelenler ve gidenlere karşı ayrıcalık yapmadan hizmet veren insanlar. Şehir; akıl, kalp ve nefisleri büyüleyen, kalemlerin nitelemekten aciz kalacağı emsalsiz sanatlar ve çok dikkatle seçilmiş acayip nakışlarla güzelleştirilmiş binalarla doludur.

Kiliseden çevrilmiş o muazzam Ayasofya Camisi, şehrin en büyük camilerindedir. Burası görenleri hayrete düşüren ve tasavvuru çok zor olan bir mabettir. Güzel binaları, acayip sütunları, akılları hayrete düşüren dördü, altı, sekizli kubbeleri dikkatleri üzerine çekmektedir. Bina, kemer içinde muhkem bir bina. Ad Kavmi'nin yaptırdığı bina gibi; gözler onu kavrayamaz, akıllar düşünüp tasavvur edemez:

Evham haddini aştı

parlak inci görünür gibi

Fikirler yansıtılır hasretle

gözler döner kaybolur gibi

Binada çeşitli resimler, şekiller ve cisimler var. Çokları silinmiş, hiçbir eser kalmamıştır. Yanında daha önce kilise olan, adına Küçük Ayasofya denilen bir mescit daha var. Acayip binası ve binasının üzerinde garip şekiller var. Ancak büyük Ayasofya kadar muazzam değildir. Ona benzer bir tarafı yoktur, azamette ona benzeyemez:

Tüm evler Humma evi değil

Göğsü her beyaz da Zeynep değil

Şehirde, akılları hayrete düşürecek ve kalemlerin anlatamayacağı kadar müthiş binalar, cıvı cıvı çarşılar, fabrikalar, yüksek saraylar, şahaneye evler, geniş yollar ve emsalsiz alanlar var:

Bunlar beyaz saraylar

yenilenmedi önceki binalar gibi

İnci gibi gözleri alır

gece de yüzüne maske takar gibi

Şehrin, nefse huzur veren, asık suratları sevindiren, gönüllere şenlik veren zarif ve latif gezinti yerleri, yeşil bahçeleri, çiçekleri ve ağaçları var.

Güzelliklerinden biri de her evin bir bahçesi ve dolup taşan bir kuyusu olmasıdır.

Havalar ışınlı parlak

sular bol hiç tükenmez

Taylalar bahar süsüyle

bulutları temizlemiş sanki

Yine orada, akli aciz bırakacak eski eserler, muazzam sütunlar, daha birçok can alıcı binalar mevcut.

Yukarda bahsettiğim vakitte muhterem El Seyyid'in de işaret ettiği gibi merhum Sultan Mehmet'in imaretine yerleştik. Allah onu rahmetine gark etsin. İmarette çok muazzam şeylere şahit olduk. Orada mabet vardı, okul vardı ve yapanının çok merhametli olduğuna delalet eden hayratlar vardı. Mekânın hademesi ihtiyaçlarımızı giderdi ve bizim için gümüş gibi geniş bir yer tahsis etti. Yerimizi güzel bir şekilde döşedi ve o gece orada çok güzel örtülerle tefriş edilmiş mekânda mutlu bir şekilde yat-tık. Ancak yine de özlemimiz sakinleşmedi, ayrılık ateşimiz sönmedi. Belki daha da arttı, uku için kendimizi her toplamaya çalıştığımızda uykumuz dağılıp yok oldu, kalplerimiz endişeyle şöyle diyordu:

Hiç gözlerinin uyuması için

imkan var mı zira çoktun uykı görmedi

Kalbimize iki endişe birden hâkim oldu; birisi ehil, evlat ve vatan diğeri ise El Seyyid El Kerim Abdulrahim'in hastalığı. İkincisi daha da galip geldi. Çünkü görülen görülmeyenle, evi yakın olan uzak olanla mukayese edilemez.

Bak bir gün olur mu hasret

çadır çadıra yanaşırsa

O gece kısa olmasına rağmen çok uzadı. Geceye sabahını sordum, bana "Sabah yaşasaydı nefes alırdı" dedi. İbn-i Mukiz şöyle diyor:

Bir gece gelir yıldız kaybolur

uyumadan uzun uzun geçiririm

Sabahını sordum cevabı şuydu

hayat elimde olsaydı o da uzardı

Sabah nefes aldı, hayatta olduğu ortaya çıktı. Nuru afakı sardı, gece kavrانیp kaçmaya başladı. Fecrin misk gibi kokusu etrafı sardı, güneşin nuru yıldızları kapattı. Bizde kalkıp adı geçen efendimizin evine koşarak önünde el pençe divan durduk. Onun hastalığının ciddi olduğunu, vücuduna ciddi etki yaptığını gördük. Zorlanarak ayağa kalktı. Öpüştük, sarıldık, özelemlerimizi dile getirdik. Ayrılık ateşinden şikayetleştik, buluştüğümüz için Allah'a dua ettik. Gözlerimizdeki yaşlar yanaklarımızdan aşağı akmaya başladı:

Selama durduğumuzda

Dedim gözlerime var mı kavuşma?

Durdum bakınarak uzaklara dalarak

Şaşkınım bilmiyorum hiç, acaba

gözyaşlarımızı paylaştık sel olan yaşlarla

Dedi ki son demde ayrılmadık mı?

umutsuz kalbimde sevinç var gibi

yaş ma döksen umut mu beklesem

Sonra babam Şeyhülislam'dan ayrılmamız aklımıza geldi. Ayrılığın acısı yine canlanmaya başladı. Üzüntülerimiz sakinleşmek bilmiyordu, her ikimizde bu durumdan fazlasıyla payımızı aldık. Sonra Lahavle çekerek bu musibetin oklarından kurtulmaya çalıştık.

Sonra müzakere meydanında dolaşmaya, muhavere denizine dalmaya, mevzuların hazinesini meydana çıkarmaya, fikirleri ortaya koymaya başladık. O günümüz böyle geçti:

Gecelerden daha berraktır

kadehlerden daha tatlıdır

Güneş zevale galipte kaylule uykusuna başlar eğilmeye başladığında, dostumuz, habibimiz ve arkadaşımız Molla Hoca Çelebi Abdulrahim ibn Ali bin Mueyyid'e selam vermek için onun yanından ayrıldık. Kendisi, din imamlarının başı, hidayete ermiş büyük evliyaların büyüğü, zahit ulemanın önderi, maarif sancağının taşıyıcısı, hadis ve Kur'an'ın muhafızı, farz ve sünnetlerin imamı, ümmetin ıslah yükünün yüklenicisidir. Zayıflar ve ihtiyaç sahiplerine merhamet elini uzatan, meclisini vird ve zikirlerle mamur eden, meclisini ahval ve sırlarla dolduranlardandır. İbadette cidiyeti, namaz ve oruçta devam etmeyi şiar edinenlerdendir:

Tüm gününü insan menfaatine

Gününi zikir ederek bitirir

verir ve geceleri yatağı hep onu gözetler

geceyi de rüku ile geçirir

Yaşlı ve zayıf bünyeli olup yürümekten zorlandığı için yanına kendim gittim ve ona selam verdim. İki dost birbirimize sarıldık. Şeyhülislam'a dua ve yakarıшта bulundu. Çeşitli ikram, ihtiram ve iltifatlarda bulundu. Onun gibi bir karşılayan, güzel konuşan, tatlı müzakere eden birisini görmedim. Daha önce hacca giderken Şam'da babam Şeyhülislam'la bir araya gelmişti. Şeyhülislam ona izzet ve ikramda bulunmuştu. Her biri diğerinin, Allah'ın dostu olduğuna şahitlik etmişti.

Bir müddet yanında kalıp, dostluk sahasında dolaştıktan sonra; konakladığım yere dönmek üzere vedalaştık. Ardında kendisi Türk büyüklerinden birini Vezir'e göndererek bizim geldiğimizi haber verdi. Vezir'den cevap gecikmedi. Gelmemizden memnuniyet duyduğunu bir araya gelme randevusunun cuma günü sabah veya perşembe günü akşam olabileceğini haber veriyordu. Çünkü Sultanın çocuklarının ve yeni çerilerin sünnet ziyafeti vardı. Yukarda işaret ettiğimiz bu şahsiyet; gündüzlerin güzeli, insanların yağmuru, ayrılığın düzenleyicisi, problem ve sıkıntıların fatihi, dağınıklıkların toplayıcısı idi. Kerim, emir, vezir, adil, fadıl, kâmil, mücahit ve muvahhit ordusunun lideri, asrın ve şehrin tek adamı. Memleketin medarı iftihar, büyük vezirlerin göz bebeği, emirlerin başı ve en kuvvetlileri veziri muazzam Ayas Paşa'dır:

Azimlidir berk gibi

Üstündeki saadet olmasaydı

yağmurdan önce koşarak gelir

Zuhal'dendir derdim kesin bu

Allah onun mutluluğunu ve şerefini Dünya durdukça devam ettirsin. Kendisinin babam Şeyhülislam'a güveni tamdı, Şam Beylerbeyi iken babamın yanına gelmiş, büyük bir tevazu içinde babamdan dua, bereket, dostluk ve arkadaşlık talep etmişti. O günden bu güne aramızdaki dostluk ve yazışmalar devam etti.

Vezir vaadini yerine getirdi. Cuma günü Galata'daki bostanında buluştuk. Büyük bir izzet ve ikramla beni evinin dışında karşıladı. Birbirimize karşı sevgi ve muhabbetimizi paylaştık. Bana sarıldı, en güzel selam ve kelamla beni selamladı. Şam halkından bir cemaati sordu, babam Şeyhülislam vefatına üzüldüğünü ve ona Allah'tan rahmet dilediğini ifade etti. Sonra şunları söyledi: "O ölmedi, çünkü senin gibi birini geride bırakan ölmez! Rahmetli ne kadar güzel bir selefse sen de o kadar güzel bir halefsin" dedi. Sonra beni herkesin önünde ilim ve faziletle sıfatlandırdı. "Bir ihtiyacın varsa en mükemmel bir şekilde karşılanacaktır" dedi. Mak-satlar Allah'tan umulur, küçük ve büyük tüm ihtiyaçların karşılanması Allah'tan istenir. Benden kaldığım yeri sordu. Sultan Mehmet'in imaretinde kaldığımı, sonra El Seyyid' in yanında kalmamızı istediğini ve bize geniş bir yer hazırladığını söyledim. "El Seyyid bizden çabuk davrandı, oysa sizi ağırlamak bizim hakkımızdı" dedi. Bize ifade edilemeyecek kadar teva-zu, hiç kimseye yapılmayacak kadar bir incelik gösterdi. Allahü Teâlâ'ya hamdüsena-lar olsun.

Kendisiyle ikinci defa görüştük, yine izzet ve ikramdan geri kalmadı. Bizimle buluşmaktan memnuniyetini izhar etti. Ona İbn-i El Bevvab'ın hattıyla yazılmış bir Mushaf, bir de tesbih hediye ettim. Hediyelerimi büyük bir sevinçle karşıladı, bu basit hediyeye büyük bir anlam atfetti. Mushaf'tan birçok ayetler tilavet etti. Bazı beyitler okudu, benden manalarını sordu. Verdiğim cevaplardan da gayet memnun kaldı.

"Muavvezeteynin (Felak ve Nas sureleri) Kur'an'dan olduğu kesin midir, yoksa korunmak için okunan bir dua mıdır?" diye sordu. "Muav-vezeteyn kesinlikle Kur'an'dandır. El Fahri Razi, İbn-i Hazım ve diğerlerini de dediği gibi İbn-i Mesut'tan nakil edilenler doğru değildir. Şeyhülislam Muhiddin El Nevevi de aynı görüştedir, İbn-i Mesut'un inkâr etmesine gelince; kendisi onun Kur'an'da olduğunu inkâr etmiyor, sadece 'Resulullah'ın yazılmasını emretmediği bir şey yazılmaz, ben ise bu konuda bir emir duymadım' diyor." El Kadı Ebubekir ve diğerleri de bu görüşü destekliyor. Birinci sorunun cevabı: İbn-i Mesut'un Mushaf'ından düşürdüğü doğrudur, çünkü Mushaf'tan olduğuna dair bir kanaata varamamıştır. Ama bilahare Mushaf'tan olduğuna dair ittifak hâsıl olmuştur.

İbn-i Kuteybe, Muşkilil Kur'an adlı kitabında; "İbn-i Mesut Muavvezeteyn'nin Kur'an'dan olmadığını zannediyor. Ona göre Resulullah onları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in korunması maksadıyla okuyordu, onun zannı böyleydi 'o bu zannında isabetli de, Muhacirler ve Ensarlar yanıldı' diyemeyiz" demektedir. Ayrıca vezir benden muhtasar bir şerh yapmamı istedi, talebini kısa sürede yerine getirdim ve adını "El Zubde" koydum. Sonra Ayet El Kursi'yi de kısa sürede mufasssal bir şekilde şerh ettim ve kendisine bir nüsha takdim ettim. Buna çok memnun ve mesrur oldu.

Sonra Kazasker Kadiri Çelebi bize katıldı. Vezir ona, benim için "Misafirimize taalluk eden her şey bana da taalluk eder. Her yönde ona itina göstermelisin. Şam'da bundan ve babasından başka dostum yoktur" dedi. Kendisiyle tanışmamı istedi. Kazaskerle selamlaştık, büyük izzet ve ikramda bulundu ve bütün ihtiyaçlarımı yerine getireceğini vaat etti. Onunla aramızda karşılıklı dostluk ve sevgi oluştu.

Bunun yanında vezir, müdebber, adı geçen Vezir'in sağ kolu, kerim, emir, büyük lider, kral ve sultanların medarı iftihar, fakir ve miskinlerin umudu, zamanın tek adamı, kaybedenlerin buluntusu, yakın ve uzakta-kilerin maksudu, keskin görüşlü üçüncü Vezir Mevlana Kasım Paşa ile de bir araya geldik:

Zafer yolundan kıskançları

Hayal ve azâm ve sert bir ısrar

geçsin sahilden zafer yanından

aynı adamda bu kadar fazilet olur mu

Bize büyük izzet ve ikramda bulundu. Zaruri ve mühim işlerimiz varsa onları en mükemmel şekilde yerine getirmeye çalışacağını vadetti. Onunla aramızda sevgi, ünsiyet, dostluk ve sohbet oluştu. Allah ondan ve benden lütfunu, keremini, yardımını esirgemesin! Âmin. Bu arada devlet erkânı hala Sultan'ın evlatlarının sünnet merasimiyle meşguldü ki ne alay var ne de divan. Bu durum günlerce devam etti. Zilkadenin yaridan fazlasını ihtiva etti. Zilhiccenin başlarında divan açıldığında Vezir bizim ihtiyaçlarımızla ilgilenmeye başladı. İsteklerimizi bir kâğıda yazmamızı bizden talep etti. Taleplerimizi yazarak Kazaskere teslim ettik. O arada Sultan, sadrazam İbrahim Paşa ile birlikte Bursa'ya gitti ve ta muharrem ayının sonlarına doğru döndü. Daha sonra merama ulaşmamız babında cereyan eden olayları anlattıktan sonra Şam'a döneceğiz inşallah.

Şimdi ise Osmanlı Devleti'ndeki gezintilerimizden bahsedelim.

Sultan Mehmet'in imaretine yerleştikten sonra kendimi bu mekân-da yapayalnız hissettim. Kendimi bu ülkede siyah boğanın üzerindeki beyaz ben gibi hissediyordum. Gurbetin sıkıntılarını çekiyordum. Ne dost var ne arkadaş, ne de ünsiyet. Sıkıntım daha da arttı, göğsüm daraldı, sabrım azaldı, üzüntü ve gam peş peşe geldi. Bunlara sebep validem ve çocuklarımdan ayrı kalmam, hiç de kolay olmayan bir plana teşebbüs etmem ve alışmadığım bir işin içine girmiş olmamdı.

Şam'ın akillerinden işitmiştim: Bu Türkler kadir kıymet bilmezler, gelen gidene iltifat etmezler. Bu durum canımı daha da sıkışmış, vesvese ve endişelerimi daha da artırmıştı. Allahü Teâlâ kalbimden geçenleri dilimle ifade etmemi sağladı ve dedim ki:

<i>Her işimde yalvarışım Allah'a</i>	<i>gönderilenlerin en şereflişi hürmetine</i>
<i>Haşim oğullarından nesli Muhammed'in</i>	<i>halka gönderildi olgunlaştıran din ile</i>
<i>Çağrını kendine mahsus kıldı</i>	<i>halkına da itaati mahsus kıldı</i>
<i>Hikayemi ona havale ettim</i>	<i>dayan dedi kaderindir dedi</i>
<i>Ey Allah'ın Resulu ben tövbeliyim</i>	<i>Kapına sığınırım yardım dilerim</i>
<i>Annemden çocuklarımdan ayrılık</i>	<i>ailem, dostlarım, evim ve vatanımdan</i>
<i>Gurbetimden sonra kavuştur beni</i>	<i>hasret bırakmandan sana sığınırım</i>
<i>Kastım bitirmem gereken görevler</i>	<i>aceleden korkarım yine de hızlıca</i>
<i>Kalbim yerinde çarpar efendim</i>	<i>kavuşma umudu ferahlatır kalbimi</i>
<i>Kıskançlardan ve düşmanlardan</i>	<i>bundan beter olmaz katilim</i>
<i>Nefsimin alçaklığından da korkarım</i>	<i>kovulma korkusu ve iftira bedelinden</i>
<i>Rica kapısına çok uğramamdan</i>	<i>azizdir her zaman imdattadır</i>
<i>Ne Rabbimden gayrını ne fiilini görürüm</i>	<i>özetiyle detayıyla her halim onadır</i>
<i>Duam önce Allah'a sonra vesilem</i>	<i>en kıymetli rehber Haşimi Muhammed'e</i>
<i>Allah'tan başkasına tevekkül etmem</i>	<i>Haşimi efendimden başka vesilem de yok</i>

Allahü Teâlâ'ya teveccühüm ve Peygamber'i Muhammed'e (s.a.v.) tevessülüm nedeniyle buradaki ekâbirden izzet ikram, tazim, teb-cil ve ihtiramdan başka bir şey görmedim. Talepler ve maksada ulaşmak sadece Allahü Teâlâ'dan umulur. Allahü Teâlâ kendine tevekkül edenle-ri hayal kırıklığına uğratmaz. Beni mesut eden olaylardan biri de; kerim,

sadık, şefik, muhakkik, hasep ve nesep sahibi, cemal ve kemal sahibi, sofrasında fazilet ehli ağırlanan, din kaidelerinin üzerine bina edilmiş evin sahibi olan (nasıl olmasın ki o evin mimarı Resulullah'ın amcası Ebul Fadl Abbas'tır, o da Kendisiyle peygamberliğin sona erdiği Resulullah'ın amcasıdır) büyük imam Bedreddin Ebul Futuh Abdulrahim beni evinin yakınında bir eve yerleştirdi. İzzet ikramını üzerime yağdırdı. O evde bir buçuk ay kaldık. Sonra bizim için, kendi evi muhitinde, kendi makamına yakın bir yer hazırlattı. İkametimiz müddetince onun himayesinde kaldık. Bize Ebu Davud gibi bir komşu oldu ve bizi nimetlere gark etti. Kalbimizi ferahlatan lütuflunu esirgemedi. Onun yanında olmamız, uzakta olmanın kalbimize bıraktığı ateşi hafifletti. Onun meclisi El Ka'ka bin Aşur'un meclisi gibi oldu. Onun yanında en olgun meyveleri kopardık, onun bahçesinde cennet meyvelerini topladık. Mai zülalinden kana kana içtik, evinde kendi evimiz gibi mutlu olduk. Onun yanında en güzel bir şekilde nimetlendik, gölgesinden gölgelendik, bize en güzel haneyi ikram etti ve merhametli bir baba gibi oldu. Bu gibi durumları Tufeyl Elganevi şu şiirle dile getiriyor:

Cafer'e Allah hayrını versin

İşyan ettiler hiç sıkılmadılar

Nefsimizle kavuşturdular bizi de

ayağımızı kaydırıp buralarda indirdi

ta ki kavustular muratlarına

daha sıvık kalpli odalara

Ben onun, o da benim için çok şeyler yazdık. Ben onun kitabı El Makamat'ı şerh ettim ve kitaptan çok istifade ettim. Kitap kendi babında eşi benzeri bulunmaz bir kitap, ancak bugüne kadar tamamlanmadı. Kendisi El Hazreciyye şerh etti ve bu kitap güzel ilimleri cem etmiştir,

Yine El Maahid El Tansis adlı kitabın Şevahid El Talhis isimli şerhini şerh etmiştim. Ayrıca onun evinde kaldığım süre içinde bir kitabını özetledim ve adını Takrib El Maahit koydum. Bunun dışında daha birçok telif ve rivayetlerini müzakere ettik. Bana büyük şeyhlerinden bahsetti. Bunlardan biri de âlim ve muhaddis Fatıma bint El Menca El Tenuhiyye' dir. Fatıma kendisinden daha az fazilet sahibi bir adamla evliymiş. Sonra birbirine kızıp ayrılmışlar. Talebeleri bu ayrılıktan dolayı kendisini kınamışlar, onun üzerine şu şiiri icra etmiş:

Gördüm ki sevgisi kalmamış

Ayrıldım ve elimi çektim

bağ ipleri kopar gibiydi

kendime de ona da okudum ayrılığı

Onun yazdığı bir hikâyeyi okudum, hikâye şuydu: El Reşit bir gün atını geniş bir yere bırakıyor. Atı kaybolunca düşünmeye başlıyor. Birden atı, iki atın önünde çıkıp geliyor. Biraz düşündükten sonra: "Benim atım vallahi" diyor. Durum ortaya çıkınca da "oğlum Abdullah'ın atı" diyor. Sonra atlar yanına gelip birisinin kendi atı, diğerinin de El-Memun'un atı olduğu ortaya çıkınca çok seviniyor. El Amai diyor ki: "Ya Ebalfadl, bugün benim günüm. Beni müminlerin emirine götür." Emirül Müminin'in yanına gelince: Ya Emir Mü'minin ben iki at hakkında bir şey hazırladım. Çok hoşuna gidecek" diyor. "Söyle" deyince: Bugün sen, oğlun ve iki atın hikayesi; El Hansa'nın şu şiirindeki gibidir:

Babasıyla geldi ikisi de

İkisi de çıktılar ortaya

Ta ki geldi hesap günü

Milleti çağırın çağırmağa başladı

Babasının yüzü parladı

O da esit giderdi ancak

topalcasına yürür gibi

yuvaya konan iki kartal gibi

sundular özürden özüre

cevap geldi bilmem dedi

gururla koşmaya başladı

yaşı ve makamı geçti

Aişe bint Talha ve Sekine bint Hüseyin, Musab ibn Zübeyir'in eşleriydiler, bir gün hacca gittiler. Kafileleri birbirine eşitti, Aişe'nin adamı şu şiiri okudu:

Ey altmışlı hala güzelsin

hacca gitsen de yaşadıkça özelsin

Sekine'nin adamı ise şu cevabı verdi:

Yaşardım zararsızca

ancak babası tanımasaydı babanı

Aişe adamına "sus yeter!" dedi. Bu hikâye meşhurdur.

Şeyh Allame Zeyneddin El Esedi bana dedi ki: "Kadılar kadısı Sadreddin El Konevi'den naklen, Hansa'nın kardeşi için şunları söylediğini naklettiler":

Etrafında ölülerine ağlayanlar

olmasaydı kendimi öldürürdüm

Kardesim gibi ağlamazlar ama

kendimi teselli ederdim onlarla

Sadreddin şiirde geçen (Yebkune) kelimesini (Beykune) şeklinde okumuş, bunu da muzari fiilin başına (ba) harfinin gelebileceğine delil olarak göstermiş ve bunu kadılar kadısı El Rakibi'ye de anlatmış. El Rakibi de söylediklerini beğenmiş ve bunu Sultanın huzurunda söylemesini istemiş. Ancak içinde bir endişe varmış. Sultanın huzurunda bu haliyle zikredince El Maliki Sultan'a: "Bunu kendisi icat etmiş, kelimenin aslı (yebkune)" demiş, Sadreddin çok utanmış ve belki de bu olay onun ölümüne sebep olmuş.

Allame, muhakkik Şeyh Şehabeddin bin Şukeyr El Tunusi bana şu şiiri okudu:

Hikayemi sorana derim

eğer izahını bilmek istersen

Bu hayatta katil ve ölüm içindeyiz

hayat bize oynar da güler de

Yine kendisi veya başkası şu hiciv şiirini zikretti:

Hepsi kabuk olan bir topluluk

hiçbirisi özüt değildir

Dördüncüleri köpekleridir

ancak sayım oradan başlarsa

Babam Şeyhülislam için de şu şiiri icra etti. Onu Abdulkadir isimli siyahi bir adamın yürüttüğü merkebine birerken görmüştü:

Ne zaman ayı siyah görürsem

çarpışan dalgalı kervanda

Çağırdı ve şaşırmanın derim

ay da karanlıklar içinde yürür

Bana kıymetli babamla (Allah'ım dünyada ve ahirette onun hürmetine bize yardım etsin) beraberken başlarından geçen bir olayı nakletti; Kahire'de İbni Hacer'in havuzlu evinde beraber kalıyorlarmış. Kendisini geceleri namaza kaldırıyormuş ve kapalı kapılar ardındaki üç oda ötede olmasına rağmen sanki başındaymış gibi "Ey O! Kalk!" diyormuş. Kendisine bunun ilginç bir hal olduğunu ve kirlardan oluncaya kadar bu halin devam etmesini dilediğini söylemiş. Olay böyle gerçekleşmiş.

Yine babamdan şunları nakletti: Babam güzelliği çok severmiş, Allah ona rüyasında bir huri göstermiş ve babam o huriyi kalbine yazmış.

Yine babamdan şunu nakletti: Babam bir gün makamında otururken kendisini sevenlerden Vefa El Cevheri adında birisi gelmiş, yüzü asıkmış. "Nedir bu halin?" diye sormuş adam. "Efendim ben bu akşam rüyamda bir şeyler gördüm fakat unuttum" Babam ona: "Sen rüyanda Peygamber'imizi gördün, sana "ecelin yaklaştı kendine gel" dedi, sen de ruhun çıkacak gibi oldun ve bağırdın" demiş. Adam "evet vallahi bunları gördüm" demiş. Sonra meclisten endişe içinde kalkıp gitmiş ve bir ay geçmeden vefat etmiş.

Yine babamın birçok kerametlerinden bahsetti. İlerde babama mersiye ettiğim kasidede bunlardan bahsedeceğim inşallah.

Kadılar kadısı Muhiddin El Şahne'den nakletti: Kim Ayet El Kürsi'yi bir ihtiyacının yerine getirilmesi ve bir ekâbiri görme dileğiyle on bir defa okursa, ihtiyacı yerine gelir ve ekâbirin gözünde kadri kıymeti artar. Bunu birçok salih zatlardan nakletti ve kendisinin de günde on yedi defa okuduğunu söyledi.

Yine bazı salih kimselerden nakletti: Kim aksırdıktan sonra Fatiha'yı, peşinde de: "De ki çürümüş kemikleri kim diriltebilir? Onu ilk başta yaratan bilir. O bütün yaratılanları bilir" ayetini ihlasla okursa bütün musibetlerden kurtulur ve ona hiçbir kötülük isabet etmez. Bize şu şiirleri de okudu: (Allah bizlere onun ilminden faydalanmayı nasip etsin)

İnsanlardan affdebileni severim

Bir fakir çağrıda bulunsa

yumuşak huylu ve kolay olamı

sesi gelmeden yardıma koşamı

Sonra şunları terennüm etti:

Bırak boş işleri

Fikirleri boş işler

ve sormadan itaate koş

işleri de tembellik bozar

Başka bir sözü:

İyilik yap, unut, sayma

Gerçek adamlar

kim gizlerse iyiliği onu kurtarır

İyilik yapar unuttur gider

Bazı cahillerin mecliste onun üst tarafında oturması karşısında şunları söylerdi:

İlim ve asla özen göstermeden

Faziletin hedefi olur

Cahil üst tarafımda oturursa

Güneş üstte Zuhâl altta olunca

Ve dediği gibi:

Birçok davranışlar yakınlaşmadır

Tudılamayan acı deniz gibi

kalbinde de kötülük barınmaktadır

Berrak durur ama koyuluğu altındadır

Ve dediği gibi:

İçleri kötülükle dolan bir milleti

Ayrılıktan hiç sakınmaz bulurum

Arınmak için ayaklarımı yıkarım

Hala şaşkınlıktan şikâyet eden

Misafire mutluluk göstermez

Ziyaret eden kendine de

makamına gelendir

hatta neşesi kaçık gösterir

ona da eziyet etmiştir

Şöyle de söylemişti:

Ey değer verdiğim tövbemi kabul et

Ve cesedini gören herkese dedirttir ki

kalbime güç ver imanımı attır

süphane süphane süphane süphane

Diğer bir sözü:

Gördüm ki zaman cahillerle dolu

Ve benim şansım burada çok az imiş

Ey Rahman Ey Rahim

Zamanı geçen bir zamandan mı

ve en şanslıları cahilleridir

çok mu şanslı gibi görünüyorum

ey faziletli fazilet

sitem edip kemale ermiş diyorsun

Şöyle de söylemişti:

*Tüm kötülük ve kinlerden
Ey benzeri olmayan*

*arınan ey güzel insan
eşiti olmayan suret*

Şöyle cevap verdim:

*Son harfi bulmaca olarak gelir
Çok adı olan ey adam*

*ne sorarsan bulacakmış gibi
tüm adlarını bilemeyiz biz*

Ve dediği:

*Tüm sakinler ve yoldan
Sure sonundaki harfle*

*geçenler için Ey ilim denizi
belki bulmaca çözülür*

İlginçtir ki uyurken Sultan Selim Han'ın öldüğünü, oğlu Süleyman gelinceye kadar ölümünün gizlendiğini dile getirdi:

Mülk Süleyman'a verildi deyin

tüh olsun kahrolası şeytanlara

Bana; rüyasında, Edip Alaeddin bin Muleyk'i işaret ederek şunları söylediğini nakletti:

Tüm evlerde leke gibi

bu edip hırsız dilencidir

Dilenir sorar şart koyar

ve söylenti söyler

Bazı büyüklere yazı yazıp bir ihtiyacının yerine getirilmesini istediğini ve talebinin Salih isminde birine havale edildiğini anlattı:

Ey umut ışığı ve

övgü ile şükür gururu

Kini olmayan sevecen

işimi kötüye düşürmez umarım

Kostantiniyye kadısı Saad'e mektup yazdığını, nevrüz gününde kendisine bir ev hazırladığı ve o evde ikamet ettiğini anlattı:

Sabah güneşinden büyük

yüce hiç korkusu olmayan kanatlı

Eve şan ve şeref verir

ona da ev şan ve şeref verir

Kendisiyle bu seyahatimizde Konstantiniyye'deki evinde ilk buluştuğumuzda şunu nakletti:

Yüce ve ulu bir vatan

ziyaretimde şaşırmış bulundum

Özgüvenlerine şaşırdım ve sordum

neden bu ılık dünyayı sarmadı

Bana daha uzun kasideler yazdı. Bunların hepsini başka bir kitapta topladım. Burada babam Şeyhülislam'a gönderdiklerinden bazılarını zikredeceğim.

Ey kalbim nerdesin kalbim

hangi vadede kaldın bilmiyorum

Aşk kalbimi sardı

hidayetten yolunu şaştı

Ey dostum onları görürsen

çağırımı ilet gelsinler

Aşk esiri olmuştur

yok olmuş ve yolsuz kalmış

Çağrıda bulunduğumda

Sedadan başka yanıt yok

Nerde kalbim diye sordum

nerde kalbim diye yanıt geldi

Ne çok uykusuz gece gördüm

yıldızların arasında kayıptım

Ufkun kolları kuzeyden ve güneyden

uykusuz gözlerimi sardı

Uyku ile ayıklık arasında

şaşan gözlerim iyi mi yaptı

Uykum azaldıkça da

gözyaşlarım artmıştı

Sabahlar aşkımdan utanıp

geceyi uzattım gelmek istemezdi

Gözlerim sabahı beklerken

bayram bekleleyen umutsuz gibiydi

Geceler kuluna umut veren

bonkör kral gibiydi

Merhamet bekleyen bir kul gibi

gölgesinde beşikte bekler gibi

Hala lütuf bekleyen

yağmur yağdıran bulutlar gibi

Halim şaşkın bir adam ile

inatçı bir gardiyan gibidir

Doğru yoldayım ancak

gardiyanım adil değildir

Hama'da olduğum gece

hasretli gözlerime benzer

Soğukkanlı itaatli olan

elişiyle örülen aşklar gibi

Feyzinin gölgeleri uzun uzadıya

azametinin etkisi halen daimdir

Bir zarar öyle bir zarar ki salâh

azgınlığı ve fesadı yok edendir

Ah ne olaydı mazideki günler

kalanları ağırlık belasından kurtarsaydı

İçinde alevli yangın var ki onu
 Allah'ım duada yaptığın ricamı
 Bahaneleri kaldırdı ve hayatta tuttu
 Ey mevcudatın velisi, dost
 Cömertlik gölgenden başka gölge yok
 Âlemlere bir ilim denizi oldun
 Hocaların hocası neslin mutlu
 Mekanları sevenlerin göz bebeğidir
 Bir gün yeniden karşılaşmayı umarım da

murada nail olmaktan başkası söndüremez
 kabul etti bu kabul bana en şerefli azaktır
 eziyet verenlerden ruhları dinlendirdi
 meclisinde bulunanların iyilik edeni
 onlara o sadece bu cömertliği iade ediyor
 gelen gülen ondan istifade ederler
 mutluların sahibinin elinde geliştiler
 düşmanlara pranga ve cehennem ateşi
 doktorumun lütfu yeniden mesrur eder

Yine Şeyhülislam'a bazı mütalaalarını yazdığını, hacca gitmek için Şam tarafına gidecek olan Hacı Çelebi'yle göndermek istediğini, ancak muvaffak olamadığını, sonra onları başkalarıyla gönderdiğini anlattı.

Hala canım bedendeyken
 Hasretli gözlerim de bayram etsin
 Çarpan kalbim de mutlu olsun
 Şikâyeti bırakıp yeter deyip
 Artık hayal değil
 Şüpheler ve rüyalar bitse
 Şüphelerin yerine
 Boyunu da ismi gibi görsem
 Aşkı ve sadakati ile
 Beni lütfе alıstırdın
 Ruhum dinlenir görünce
 Hatırlayınca anıları uyarır
 Hilalin görüldüğü gibi
 Yavaş akan sel ırmak gibi
 Sanki benim ektiğim

kavuşma yolum var mı acaba
 sürmелensin kavuşmakla
 hasta beden ise sağlığına kavuşsun
 acı vereni affdebilsem
 gerçek mutluluğu görebilsem
 inceleyip gerçeği görsem
 umut ve mutluluk gelse
 nazur değmeden cahillerden
 yaşadığım ey insan
 ne güzeldir senin lütfün
 hastanın iyilesince dinlendiği gibi
 nağmelerin kalbi uyardığı gibi
 ruhum yücelir kalır
 sularken yaylaları çimleri
 güzel bir çiçek gibi

İhmal ettiğinde bakışlarımı ıslatırım
 Ahlakın birleşik çok daha güzeldir
 Ötelerin efendisine hoş sofralar hazarlarım
 Güzel hasletleri toplayan ender kişi
 Marifetleri bilir yaymaz tevazu eder

yok olurum ve değişmem kaçınılmaz olur
 bir pınarın var ve oradan gözyaşı akar
 ve bilirim ki yanında varlıklar güzelleşir
 gökyüzünün çiçekleri ona doğru uçarlar
 lisaniysa bu konuda zelil gibi durur

Söylenecek konuşur sözü kısadır
 Karşılaşıp dinlemeye heves eder
 İki deniz karşılaştığında de ki istesen de
 Köle karşılaşmayı istemektedir
 Halen daha senin olan boylu gölgesin
 Evladın Bedri'ye bir rütbe belirledim
 İnsanlığa hep bir mağara ve sığınaksın
 Sabahın kılıcı ufuktan sıyrıldıkça

dediğini bilir ki açıklaması uzundur
 ayan bile yolcularsa geri kahr
 iki denizin karşılaşması az olur
 bir davette ki iyiliklere nail olunur
 kurtuluş arayan orada bulur
 ona himmet eder ve doğrultursun
 ötelere bile gölgene sığınır ve uyur
 doğunun avucunda parladıkça

Yine ona Edirne'den şu mütalaalarını gönderdiğini anlattı:

Sevdiçeğin senden gördüğü gibi
 Ondan her uzaklaştığında
 Her kavuşma zamanı geldiğinde
 Nasıl ve nereden ben
 Ne kadar aramızda yüksek dağlar varsa
 Yolumuzu duvar örülmüş
 Allah'ın yardımı gelirse
 Ey Allah'ım senden başka
 Kalbim senden razıdır
 İsmi gibi Mücteba ol
 Duamı da eksik etme
 Ben bununla yaşıyorum
 Allah'ın nimetine kavuştum
 Hala zamanımızın nurusunuz

aşk ve sevgi ve daha fazlası
 gözyaşlarından başka görmüyordu
 sevinçten uçacaktı
 kavuşmaya yol bulacaktım
 hepsini aşarım
 hiçbir duvar engel olamaz
 hiçbir engel engel olamaz
 kim kudirdir bütün bunlara
 ancak uzun zamandır yalnızdır
 isim sahibine uyarımsı
 ricam da çok kuvvetlidir
 ta ki mezara yol görüneneye dek
 saydıkça bitmez bu nimet
 bu zaman sizinle vardır

Yine ona birçok kaside gönderdiğini anlattı, ben onları başka bir kitapta yazdım. Şam Emiri merhum Erkmaz'a yazdığını anlattı:

Fırsat eline geçmiştir
 Burak'a bin ve azimle
 Hayallerini kap da gel
 Elinle sıkı tut kalbini
 Sağ elini bollukla uzat
 Halktan dikkat et ancak

mutluluk kapına gelmiştir değerlendire
 koç berk gibi incede vur
 sakınmadan yücelttiğin hayallerden
 incitmeden gel
 sol elinle muhtaçlara yardım et
 dostları ol kalplerine yar ol

Azmi kullan tüm işlerinde
 Vefa ile geldiğinde mutlu ol
 Gördün sen düşmanlarımı
 Hayat kolay olsaydı tadı olmazdı
 Ey Ahlakı ile kralları geçen
 Ey parmaklarıyla hayatı canlandıran
 Yüce vatanında daim ol
 Elbiseni çıkar düşman kalplere ver
 Keramet az oldu diye özür dile
 Beni görme acısı kervanlarımı daralttı
 Açıklıyorum fikrin kıza parlak yün içinde
 Kimseye çalım bırakmayan kibirli
 Kendisine karşı çıkaranın alay ve
 Seni kabulüne izin ver ki en ufak

azimle yapılmayan işlerde zafer yoktur
 mutlulukla kal göz ağrısı ardından
 nasıl da gözleri kin dolu
 güneş gibi belli hayatın zorluğu
 göğsü gere gere yaşayan insan
 hiç ölmeyecek gibi ayakta durduran
 halkınla var ol ve yücel
 yüzleri çirkinleşmiş nefretlerinden
 nefrete karşı özür güneşten daha aydındır
 çünkü inciden sonra boncukla geldim
 senin şanından başkasına malik olmadı
 basit bir söz ve şüre bile
 dalga geçilerek döneceğine kefildir
 bir ima veya işarete mecbur olacaktır

Kostantiniyye kadısı, Kadı Said bin İsa'ya da şu mısraları yazdı:

Yücelen kalbinin gözü aydın
 Senle doğdu günlerine güneş
 Nasıl günler parlamaz da
 Yüceliğinden başka sormayın
 Zaferden bir parçadır sanki
 İnsanlara gözlerinle bak
 Vefaları gözlerden sorulur
 Gecelerde sorun en vefakarıları
 Ey yüceliğini bulutla karşılattıran
 Bulutlar gibi kararsız olmaz
 Tüm insanlara keramet saçan
 Detayları açıkça ifade edilen
 Hangi yoldan gelsen zafer bulursun
 Tebarek Allah çok ayet görüldü
 Nimetleri verdikleri bol olan
 Hiçbir olumsuzluğu yoktur
 Günler elbet bir gün hatırlatır
 Eğer çok iyi incellersen

dua edip övgüler yağdırdılar
 geceleri de sayınızda sabahlandı
 sizin gibi yücelteni olunca
 vatanlar kurucusuyla vardır
 düşman olanlar da kenarlarında ezilir
 gözler kalbin aynasıdır
 gözlerle de cevap alınır
 onlar vefakarların dostudur
 deniz bile senden korkmaktadır
 farkı da güneş gibi bellidir
 rakiplerine bile yüz tutan
 görüldüğü gibi korkmadan saklanmadan
 ayaklarında adımlarında hayır getiren
 zaferinden gün geçtikçe
 ses vermeden sedasını duyarsın
 sadece gelen ahali bir gün unutuyor
 ne kadar zaman izini silse de
 kalbinde taşımayan anlamaz onu

<i>Sauki kerametli insanların</i>	<i>sayesinde yerde bereket vardır</i>
<i>Ey zamanın bir tanesi</i>	<i>sabah güneşi gibi hiç saklanmaz</i>
<i>Evrenin batısına doğusundan doğan</i>	<i>ışık gibi yüceliğine eşit yücelik yoktur</i>
<i>Nerde yıldızların bolluğu</i>	<i>ışıkları ve parlaklığı</i>
<i>İnsanları kerameti bilinir</i>	<i>delilleri ve rehberleri sen oldun</i>
<i>Ne çok boş görünenler benim gibi</i>	<i>sonradan keramete erişmişti</i>
<i>Ne çok günlerin acısından yakınan</i>	<i>sonradan günlere bağlanmıştı</i>
<i>Merhametle rızayla tedbir edilen</i>	<i>tüm zorluklar aşılmaktadır</i>
<i>Ne çok bereket bulutları</i>	<i>tutmuştu ellerinden günleri</i>
<i>Bolluğundan kazanmıştı</i>	<i>yaylaları sulamıştı</i>
<i>Kerameti keremi var olur</i>	<i>afiyetle parlayan berkler gibi</i>
<i>Sende öyle bir ahlak var ki toprakları</i>	<i>sırf şan ve şerefle kaplanmış</i>
<i>Kerameti yaymak için çalışmaların</i>	<i>halk arasında şükranla karşılanmış</i>
<i>Devam et baki kal halk arasında</i>	<i>doğru bildiğin ve hoş gördüğüne teslim ol</i>
<i>Kerametle iyilikler için var ol</i>	<i>Allah da mutlulukla seni himaye etsin</i>
<i>Nevruz ile kutlu ol yeni yılda</i>	<i>mutluluklar da sana daim olsun</i>
<i>Sağlık ve sıhhatli olup</i>	<i>yüceliğin de devam etsin</i>
<i>Dünyanın güzelliği sendedir</i>	<i>buna eşit yücelik de yoktur</i>
<i>Böyle bir günde kadir</i>	<i>hidayet eder elbet</i>
<i>İçindeki bağ ve bahçelerini</i>	<i>övmek için yeteneğim de yoktur</i>
<i>Övmeyi şükretmekle yaparım</i>	<i>kafiyeleri de şükür ile söylenir</i>
<i>Kabul ederse şiir de yazılır</i>	<i>görenlere de göz bayramı olur</i>
<i>Belki kabul rüzgarı eser</i>	<i>görür de şiir de yazarlar</i>
<i>Zafer için yasa gün geçtikçe</i>	<i>dünyanın gururu oldukça</i>
<i>Neslinin mutluluğunun gölgeleri uzar</i>	<i>ötelerin de kirlüten bir eksik görünmez</i>
<i>Her bir ipucu ona şan ve şeref katar</i>	<i>sevilen ahlakına hep riayet eder</i>
<i>Udunun kokuları bilinçlidir sapmaz</i>	<i>gölgeleri ise ruhlara sevinç katar</i>

Onun nazım ve nesirleri sayılmayacak kadar çoktur. Faziletleri bitip tükenmez. Biz bu kadariyle yetinelim.

Bu kadarı kafidir ve kastımıza yeterlidir. Allah onu iyi etsin ki bana ve herkesin hayrına ortaya çıkmış oldu. Tabi öncesinde çekindim. Zaten benim gibisinin onun gibisinden çekinmesi gerekir. Haya ve utancımдан kanım dondu, ama bir isteksizlik göstermedim. Af dileyerek azmettim. O şaka da yapsa ben ciddi cevap verdim.

Ondan gördüğüm büyük izzet-i ikramdan dolayı okumaktan imtina ettiğim kasidelerimden babama mersiye olarak yazdığım "Binefes El Sadr El Masdur Ve Bes El Kalb El Mahrur" adlı kasidemi onun yüce makamına takdim ettim:

Kalpler erir gözyaşları akar
 Kanatlar acı çekti onlar için
 Derin bir nefes alıp
 Ah o olay ki ciğerleri eritir
 Başına gelen bir musibet
 Hava karanlık yerler
 Nasıl bu olmaz güneş batınca
 Dünya aydınlığını kaybetti
 Denizde de parlak bir inci
 Saklı olan bu incili
 Evrene bağlanmadığı ipe de
 Bilinen tüm ilimler de
 Ayrılıktan sonra hiç
 Belki bir an gelir sizi görür gözlerim
 Biliyorum ki zaten
 Meraktan telaştan sonra
 Belki bir gün kurtulur hapisten
 Bu ayrılıktan pes ettim artık
 Hiç beklemezdim bu terki
 Ya da ölüm ile olur ayrılık
 Ya da bela gelir başıma
 Ancak zamanın kirlerinden
 Kul sizin kulunuz köle de sizin
 Denilmeyen yakınlıkla yardım edildiler
 Ey ruza sen razısın ve
 Sakın ha bundan vazgeçmeyin
 Efendim siz olmasaydınız benim
 Hayır ne bir söz ne bir ses benim
 Hayır kaydettiğim hiçbir ders
 Hayır zor konuları iyice belleten

ve ben de bunların arasında boğulurum
 açılmak hak olmuştu
 ciğerimi ezerek söktü
 o olmadan ruhlar bizi terk eder
 ruhları acıya boğdu
 kayalar titremektedir
 kıyamete kadar da çıkmayacaktı
 artık insanlar da yüksekliği görmüyor
 yeryüzünde sırrı saklıdır
 cechere yemin olsun
 dünyaya onunla uslanmaktadır
 dünyada bilinen bilimler de
 gözüm uyku görmedi
 sonrasında kölenize sadaka veriniz
 unutmadınız hala bu kulu
 bu bir müjdedir benim için
 kışaktan bu bedenler
 zamanın uzunluğundan da şaşım
 bu ateşin yakmasını da
 sanırdım başka da olmazdı
 belalar ile mübtela olurum
 belalar ile arınmışım
 kastınızsa onu azat etmek
 sinirli ve kızgın genç de yardım edildi
 halen daha sizden ruza görülür
 onu sıkıntıda kapıda bırakmayın
 mahlûkat içinde ne füziletim olurdu
 ilimde derin olduğuma işaret etmedi
 vermedim ya da asla katılmadı
 hiçbir konuda bir bap açmadım

Hayır güneşin yörüngesinde dağılan
 Hayır ötelerde şeyhe dua edemedim
 Hayır celal elbisesini ben giyemedim
 Zannedersiniz ki size gelen feyiz
 Sakın ha herkesi kapsayan bu
 Sakın ha beni içinde boğulunan
 Sakın ha adetlerimize kesmeyin
 Onlar adetlerini bozmazlar
 On gün durmadın mı azaksız
 Maliki'yi terk etseydin ya Sultan'ın
 Sana düşmanca azdı ve uyanmadı
 Dönmedi ve kuşluk vakti sana tuğyan
 Sen öyle birisin ki daima
 Nurettin'in bağırmasını duymadın mı
 Mısır'dan haber geldi Zeynep isimli
 Dedğin gibi haber verdiğimde
 Söylemiştin Çerkeslerin dağılmadan önce
 Gurbetlerini söyledim ve onların
 Ve dedim ki Rumlar onların
 Şam ise onlardan çıkıp ayrıldı
 Bana söylemedin mi senin kardeşin
 Selametle ve emniyetli olmazdı da
 Mustafa'nın rüyasını söylemedin mi
 Bana fethi ve yönelişi müjdeledin
 Ben dua ederim devamı için efendim
 Kerametleriniz ve harikulade halleriniz
 Öyle tasnifleriniz var ki keramet sayılır
 Ey eşsiz ceoher denizinin sahibi
 Ariflerin kalbi ve delili
 Ona deliller ve örnekler gösterdi
 Efendimin yapmış olduğu nazamlar
 Ey misk kokusunun arifi asla geride
 Ey nazımları düzenleyen büyük alim
 Cemi Cevamiüs Subki'yi altın gibi eriten
 Sen hoş dalları toplayan büyük bir gövdesin

hiçbir tasnifimi toplamadım
 hayır ben sözümde duramadım
 eşsiz boyutunu yenilemedim
 her zaman her yerden beni kaplar durur
 sel gibi akan feyzi kesmeyin
 uğraşırklar içinde terk edip gitmeyin
 efendinin adetlerine halel uğramaz
 verdikleri söz daimdir güvenilirirdir
 ve kelamsız nurlar içinde
 meclisinde terk edilmiş ve mecnun
 ta ki kendisi çok dar bir yerde kaldı
 edince dedim ki yakında usılacak
 azıcık malından çokça infak edersen
 hicaz toprağı da adınla yankılanıyordu
 teyzen feryad ü figan etmiş
 senin gibi evlatlarının vefatını
 son günlerini yaşıyor olduklarını
 kargaları arada galkayıp duruyor
 geldiler ve mülklerine kondular
 hamurdan çıkan bir arpa gibi
 bir hafta bile tok kalmazdı
 onu ancak sabır kuşatırdı
 kesfinde yüzünü parlak görmüştü
 ey mutlak varlığın kutbu birde irfanı
 Vallahi sen arıfsın ve mudakkiksın
 doğmakta olan güneş gibi
 daha önce bir benzeri geçmemiş
 karcmine yüksek ışıkların vasıtası
 orada Kuseyri bile tetkik yapar
 kapılı yerlerden kesif kapıları açtı
 gerçekleşen birer keramet olur
 kalmamış ve kimse yakalayamamış
 eşsiz güzellikte dizilen inci taneleri gibi
 saf altın gibi eritip tutarlı mücehher yapan
 meyveleri inciler yaprakları mercanlar

Onu özetledi ve bir kandil oldu
 En tatlı mantıkla bir defter gibi
 Bunların başına birde şerh yazdın
 Hazreci'yi iyice süsledin cömertçe
 Senin için semanın giriş kapıları var
 Kasideleri toplayarak bir şiir dizdin
 Şerefli eseri öyle dizdim ki
 Kalaid El Akyan'ın sadelestirmesinde
 Essiz incileri dizdin doğru bir
 Şürlerde derinleri bilenler azdır
 Bunun benzeri birçok tasnifler yazdı
 Ziraat ilminde bile bir kitabın var
 Nazamda fesahati öyle yeterli kullandın
 Harflerin örtülerini kaldırdın
 Uyarılarını kavmin gözüünü açtın
 İlimdeki fikirlerin en faziletli sözlerdir
 Sırların derinliklerini bizlere aşikar ettin
 Ey sözleri ve fiilleri güzel insan
 İyilik ve ihsan sizin ahlakınızdır
 Ey lütfu ile kurtuluş yoluna hidayet eden
 Ey vaktinde Allah'a dualar eden
 Ey hakkıyla Allah'ı tanıyan
 Rahmet denizinde boğulan kötülük görmeyen
 Oradan değerli mücevherler çıkaran sadece
 Ey Rabbinin dinine yardım eden
 Ey hakkı mübini delillerle açıklayan , boş
 Ey kınayanın kınamasından etkilenmeyen
 Ey her ilmin zirvesine tırmanan
 Kapalı kapılar ona açılmış
 Ey her ilimdeki müskülleri açıklayan
 Ey tevilin sırrına ulaşan Kur'an-ı Kerim'in
 Ey çağının hadis hafızı
 Parlak sünnete yardım edersin
 Ey asrın şefaatçisi hastaların şafisi
 Ey usulü fikhın kurucusu

beraberinde ilgili faydalar barındırdı
 nazımının güzelliğiyle mantıkları eritir
 dar yerlere sığmayan nurlarla doldu
 mukallid olarak, gerdanlık takar gibi
 semanın hoş ışıklarını giyinmen için
 birbirine uyumlu mücevherlerle
 yürünmeyen yoldaki latif inciler gibi
 talep edilen ve hoş ilginç şeyleri yazdın
 hat üzerinde güzel becerinle
 bilen onu bilir ve resim gibi yazar
 dolunay gibi belli de daha da parlak
 ipuçlarından faydalanan ne güzel çiftçi
 özgürce ve yumuşak manalı lafızlarla
 kapalı yerleri açarak sırlarını keşfedin
 kapalı hazine olan uykuların sırlarından
 kemale eren celalin hüsnüne aşık ettirir
 üzerimize doğan bir güneş gibi
 vasıfları da güzel her zaman başarılı
 bundan başkaca hiçbir huyunuz yok
 cahilleri bu yolda kendine arkadaş eden
 mahlukata daima sefkat gösteren
 techit denizinden kaseler yudumlayan
 daima zikir ederek saf u pak olan
 derinleşenlerin bulduğu mücevherleri
 dalâlet ve zandıkların ordusunu kıran
 konuşanlara hikmetli sözlerle cevap veren
 ya da ahmağın övgüsünden hoşlanmayan
 tırmananların ulaşamayacağı yerlere
 kapalı kalan sırlar ona aşikar olmuş
 bağlanmış olduğu mutlak cehaletten
 nurunda bilinmezleri bulan
 hoşlananlara esrarı anlatan
 hakkı izhar delaleti mahvedersin
 engelli yerlerde engelleri kaldıran
 daha önce geçmemiş kaideler koyarak

Zeyd ve Amr'dan daha mükemmel
 Ebul Esgud için öncesinde zalim olan
 Aruz ilminde dostu öteleri gördü
 Ey onun feshatinden yabancılar bile
 Belagatından İbni Vail terk edip aciz kaldı
 Ey şiirde dosdoğru bir metodu olan
 Emir denen İmrul Kays onun esiri
 Ey kendini çokça hesaba çeken
 Sen ki kör gözleri görür edersin
 Her tarafını kemal kaplayan efendim
 Sabır elbisesi delindi efendim
 Bende ki kalp ayrılıkla durur
 Hüzn her şeyiyle bana doğru yürür
 Onu defetmek için bir ordu hazırladım
 Sırrından bir sur oluştu ve korudu
 Ben ise büyük kalkanınız ardında korundum
 Başından beri tarafınıza sığındım
 Tamamıyla sırrınıza tutundum
 Lakin kalbin kapısı sevinçten açıldı
 Sevincin kaynağı yakınlığınız
 Mahallenizde yörenizde rehin kalmışım
 Gönlüm sıfatlarını anlatmaya uğraşır
 İlginçtir ki nasıl da tutuşmadı
 Bu onun kuvvetinden mi yoksa kasvetinden mi
 Bilakis Allah'ın korumasındasınız
 Sen keşiflerle muhatap olan
 Sığınanlardan hiçbir zaman bıkmayan
 Ey dua edince kapılar açılan
 Sonra içinde emniyet olan
 Sana eziyet edene gülerim çünkü
 Kötü huylar en çok sahibine layıktır
 Hasetçiden korkarak uyumamazlık etme
 Orada selamle parlayan bir barış var
 Vallahi Radi'nin sevgisine düşmanlık
 Vahşi hayvanlar gibi olsalar bile

Radi gibi daha güzel daha güvenli
 adil oldu kırmızıya maviye herkese
 onun yanında nehirler sakince akar
 bilinmeyen sözlere irap verir konuşur
 en fasih hatip iken şikayet etti
 onun dışındakiler zayıf ve dağılgan
 Cerir ve Ferazdak onun kölesi
 ey araştırmacı ve hep tetkik eden
 iyileştiren en iyi türden tabipsin
 her sanatta önde gelen eşsiz efendim
 yakınında delikler dikilir efendim
 meclisin ağırları birleştirir efendim
 ordu geçtikten sonra bir bölük görünür
 sizin ona desteğiniz akan deniz gibi oldu
 feyziniz ise dışında bir hendek oldu
 sizin ipinize sıkıca tutundum
 sonrasında korumanızla iyileştim
 her şeyde sırrınıza bağlandım
 size yakın iken kapalı kalmadı
 size ulaşmak sevinci sevgi ve özleminden
 böyle rehinliğe müjdelersun
 ama o hüzünden iyice daralmıştır
 halbuki altında alev saçan ateş var
 yoksa onu yakmayan başka bir şey mi var
 bu yüzden size hiçbir kötülük gelmez
 hayrı bol bir mübareksin
 ve yorgun düşmeyen bir sığınaksın
 yüce dua kapıları hiç kapanmayan
 dört bir taraftan kan aksa bile
 eziyeti ve düşmanlığı başına döner
 azgının oku döner kendini vurur
 zira askla seven geri durmaz
 güvenlikle parlayan bir emniyet var
 edebilen bir engel ve halel yok
 yaptıkları düşmanlık galip gelemez

Vallahi Radi'nin sevgisi savaş başlatır
 Bir iyilik ki sahibine meyveli bahçedir
 Vallahi Radi'nin sevgisi her tarafa
 Onun fazileti ufukları kapsar
 Vallahi Radi'nin sevgisi parlaktır, parlaklığı ile
 Hidayet ehline doğan bir nur gibi
 Onunla Allah hidayet yoluna ulaştırır
 Vallahi Radi'nin sevgisi şefaatçidir
 Şefaati kabul peygamberlerden sonra
 Tüsdik ehlinde ilmiyle amel edenlere
 Vallahi Radi'nin sevgisi geniştir
 Zayıf olsun güçlü olsun zengin olsun
 Onu sev ve selametle kurtul

barışı yok eder ve özlemi
 ona düşmanlık eden çorak arazidir
 nimet saçan bir cömert gibidir
 lütuf ve kerem eder bolca verir
 gözlerin görüşünü nurlandırır
 kışık güneşi gibi daha da parlak
 karanlıktan kapkara olan cahil gecelerde
 kıyamet günü ayrılan mahlukata
 salihlere ve diğer şefaaate layıklara
 hepsine birden hiçbirini ayırmadan
 tüm yer ehline dağılsa az gelmez
 fakir olsun akil olsun deli olsun
 sevenin başına hiçbir bela gelmez

Ve halımı arz ettiğim kasidemi de takdim ettim:

Uzak kaldıktan sonra sabır unutturur
 Zamanımıza bela ve musibetler vurdu
 Mesafeler aramızda tümüyle bağırır
 Zamanımızın nuru mu gitti
 Mertebesi düşüp indi
 Güzellikler anlam değiştirdi
 Her ilimden vardı sende
 Marifetler bilimlerde
 Bilimler de din de delil bulur
 Sanat dalından da yazılar
 Daim bir feyiz dünyayı sarmış
 Kerametler de sayılmaz
 Rıza işleri kesilmedi daha
 Güneş ve ay ve yıldızlar
 Halklar dinine sarıldı
 Onu ancak hasetçi ve ahmak yok sayar
 Nice imamlar vardır ilimlerde sanatkar
 Onun cömertliği dalgalı deniz gibi
 Veya bereketli ıslak bir bulut gibi

kalp ise tahammülden yok olur
 ateşleri parlar ve sakinleşmez
 şefkatle hem de nasıl bir bağırma
 yerine cahillik mi geçti
 değerleri de kayboldu
 ey zamanım neden böyle oldu
 ileri ileri diye giderdi
 her alimden her fusihten de
 hakkı gösterir yolunu açıklar
 yazılır çizilir icra edilir
 verimli arazi ıslandı meyveleri olgunlaştı
 sınıfları özetlesen de tercüme etsen de
 hak için ecren için daimdir
 hidayet verir gecelere
 vatanlar da halkına
 gözü görmeyen ve kulağı duymayan
 ama makamından başka yerde zelildir
 o kadar geniş ki kimseden engellenmez
 uzanan gölgesini mesafeler bozamaz

Durmadan beklemeden akur durur
 Üçüncü çocuk ise salihdir
 Onun mededi ve feyzi beni kışattı
 On beş yaşında nihayete erdim
 Manaların kalbinden yağını sıktım
 Tertemiz celal elbisesini giydim
 Ahn müjdecidir dua haktır
 Bunu sadece kinliler inkar eder
 Ne çok ilim var ve de
 Korkuyorum yarın
 Dolmuşum günahlarla
 Hz. Muhammed hatırı için
 El hadi şefidir bizlere
 Nefsimi günahlardan arındırmak
 Stratta da ayaklarım basmalı
 Ben, babam da dahil ehli ilim ile
 Ahmed'in çatısı altında toplanar
 Rahman'a komşu oluruz
 İlahi her daim görüşürüz
 Peygamberimiz Muhammed
 Alihi ve ashabihi, küffarların
 Salat ile selam gönder

güvenle yeşertir ağaçlar bitirir
 lütfet ben sözde eziyet eden biri değilim
 yeşillendim ve toprağım tozlandı
 on yedimde ise yaşlandım
 çok az çıktı çekirdeğinden ve kabuğundan
 kirlenmesin diye de dikkat ederim
 boş şeyler içinse bağırıp durmaz
 kördür gözü onların
 ne çok alim ilmine sarılan
 sesim çıkmadan bağıracağım
 bilmeden saymadan dolmuşum
 kurtarsın beni Allah bu durumdan
 bir gün İsrâfil üfler evrene
 sayfalarımı kirlenmiş görmeden
 şer ehlinin ayakları kayacak
 mahşerde hasır olmalıyım
 kalbimizi doyuran insan
 en kutsul makam da odur
 kerametler saçan Allah
 şereftir onun nesebi
 başını vurmak da haktır
 evrende tanınan misk-i kokuya

Her asrın başında gönderilmiş ümmet imamlarının isimleri geçen
 ikili ve üçlü kasidem ise şöyle:

Haberlerden anlaşılan Rabbimiz
 Güçlü olan dini yenileyen ilk olarak
 Sonraki asrın başında İmamı Şafii
 Übazi de derler tercih ederler ki
 Dördüncü asırda ise İsferraini
 İmamı Bakillani'de bence sayılır
 Beşincisi Tusi ki delilimiz
 Fahrettin büyük alim altıncıları
 Yedincisi imam Şeyh El Dakyak

her asrın başında birini gönderir
 Halife Ömer sonra Haris
 üçüncüsü ise Eş'ari derler
 peşinden gelen varis İmam El Serici'dir
 her konuda bir takım araştırmalar yaptı
 üçüncü kavle göre müceddiddir
 zuhuru ile her türlü pislikler kayboldu
 ya da Rafi bol yağmurlu bir bulut
 kesinlikle aslanların aslanı

Sekizinci Belkini ki bu makama

Ya da ceddin Ahmed El Ghazzi

Ya da asrın hafızı Iraklı

Celalettin Suyuti ise onlardan

Yemin etsem ki şeyhim imam Zeynettin'dir

Allah onunla kullarına yardım etti

Doğruya en yakını böyledir

Övünen alim kovulmuştur, karanlık

Yalansa yayılır emaneti zayi eder

İlmin yok olması mümkün değildir

Eğer yeryüzünde alimler kalmazsa

çağırıcı olarak gönderilmiştir

münazaralarda çok defa galip gelmiştir

onun yardımıyla olaylar zail oldu

dokuzuncusu diyen yanlış söylemez

kefaret gerekmez

gâfiller ve yorgunlar ona sığındı

olaylar ve koşullar böyle gelişmiştir

cehalettedir oyun oynayan kurt gibi

şerri unutulur sözleri bozulur

âlimin yok olması ise büyük tehlike

işte o zaman ilim kalkar ve yok olur

Başka kasidelerimi de takdim ettim ancak bu kadarıyla yetinmek istiyorum. Ona bazı parçalar yazdım, onlardan bazıları şunlardır ki kendi eliyle yazmıştır:

Koşarak sabaha söyledi

Kavuşmaya yardım etmesen

sakın beni ayrılıktan

hiç sana teşekkür etmeyeceğim

Yine bu manada icra ettim:

Sabaha teşekkür ettim

Affettim o günleri

kavuşmaya sebep oldu

ki ayrılıkla geldi sabah

Birincisini yolun başlarında söylemiştim. İkincisini de yeri gelince zikredeceğim inşallah. İlk nazım ettiğim şu şiiri okudum:

Ey Rabbim ey Rahman ey Allah

Ey Allah'ım bana senin

ey miskinleri kurtaran

sevdiğin ihsanları gönder

Sonra şu şiirleri okudum:

Bir gece kalktım çağırdım

Yalan söyledim doğru olsaydı

gözümde yas kalbimde hasret

güvercinler benden önce ağlardı

Ebil Abbas Ahmed bin Yahya'nın şu iki beytini okudum:

*Güya yalan söyledim doğru olsaydı
Güvercin kanadı altında çağırdım*

*güvercinler benden önce ağlardı
uyurken onun hasretinden*

Sonra şu sözlerimi naklettim:

*Her kim ümidine ermek istese
Aşk Mevla'yadır bir de*

*mahşer günü Allah'a yakın olur
Mustafa peygambere ve onun aşkına*

Sonra Şeyhülislam İbn Hacer'in şu iki beytini senediyle birlikte naklettim:

*Diyorlar ki ameli salih
Dedim ki Mustafa Peygamber aşkı*

*Belayı def eder mi hiç
onun aşkıdır belayı def eden*

Bunlara çok sevindi, sevincinden uçacak gibi oldu ve onlar hakkında şunları söyledi: "Haber, görülen gibi değildir ve her imam takdime layık değildir. Her insana dua ve selam gönderilmez."

Sonra şunları icra ettim:

*Babasının kızı alırsa
Kızı dedi öldü sonra kuzeni
Bir kız varis olur mu tek başına*

*azat ederdi orada
varisi olmadan öldü bu kul
kız yoksa kuzeni yoksa tek başına*

Babamın buna verdiği cevabı da naklettim:

*Olur amca oğlu asabedir
Mirası da olur bırakılınca
Hata yaptı ona hükmetmekle*

*kızında bundan kastı yoktur
takdir ederse kaybetmeyi
dört kaldı, şükür tek Allah'adır*

Başka şeyler de icra ettim, hepsini de elindeki kalemle kaydetti. Ona şunları da yazdım:

*Ey, faziletler sahibi
Ne kolaydır harfleri ve sayılmaz
Her parçası kalbi sardı
Yarısı çeyrek çeyreği de
İlk parçası okunmadı
Normalde kalp yanlış yapsa da gizli kalır
Büyük bir taşı kaldırmayı bilek gücü yeter
Durum böyle bir gizlilik yok
Daima yücelikte ve korunmada kalasın*

*imam define arz eder
iki harftir ancak değerli
anlamı da lafza da güzeldir
yok ya da sadece beş
tam izzetli bir vasıftır
son söz onundur alay ettiğinde
ama bir zehir sıringasından bile acizdir
işaret de olsa her şey ortada
Rabbim seni daima korusun muhafaza etsin*

Allah hayrını çoğaltsın bana şöyle cevap verdi:

*Allah dirayetini ve izzetini artırsın
Ey lafızları güzel manaları şerefli
Seninle yarışan büyük bir denizle
Yaptığın açıklamalar dolunaya ulaştı
Araştıran ona bir denk bulamaz
Onunla yarışanın koşup
Görürsün ki şaşırmış
Göğre değen bir nutuktan
Cevap verdiğimde dedim ki o zaman
Ben onu dikkatlice örterim
Devamlı nimettedir ve saadettedir*

*hidayet için bir hazine oldun
senin beyanların asra model oldu
yarışır ve elbet yenilir
kemale erdirdin ve fikirleri aciz bıraktı
tektir enderdir
kaçmasına da izin vermez
kaçmaya çalışıyor hızlıca
ve inciler dizen
yanımda devam yok ama keçim var
ve ona her türlü fazilet yarasır
şer havasını bozmaz ve dağıtmaz*

Sonra bana bir takım mısralar yazdı ve dedi ki;

*Ey gökteki yıldızlara ulaşan
Üçlü altılı gördüklerinin ismi nedir
Yanlış söyle yanlış konuş yaptığın
Fe harfini Ayn'ın yerine okusan da
Fe harfini tersine okusam zarf olur
Manayı tersine versen hızlanır
Görürsün ki kalbiyle hızla ilerler
Ortasından Lam harfini kaldırsan
Değiştirirsen bu sefer onu görürsün*

*rütbesini rütbesini ulyada açıklayan
eşyanın kapahlığı onu açıklar
her şey akşumdan sonra sana dönecek
halva kelimesi gibi yerleri belli olacak
senden büyük nimetlere gark olur
sevdiklerine gider vefalı olur
yorulmaksızın tayin ettiğin yere
korkup titreyenin yaptığı iş olur
korkudan gidip gelmek manasında*

Yumuşaklık manasında bir şeyin ismi olur
Ona bak ve mücevherler giydir
Teslim ol devam et devlet ve saadete

ondan ima eder ve sakinliği anlarsın
incilere mahsus lafızlarından
çünkü sabahlar akşamla cezalandırılmaz

Ben de şu sözlerle ona cevap verdim:

Bana gazel okudun ey faziletliğin efendisi
Üçlü ve altılı olan bir isim hakkında
Gazelde çok acayip sırlar var
Hem müfret hem tesniye
Onda hemze yok daha da ilginci
Ortasını değiştir önce bulursun
Sonunu değiştir kalanı oku
Tersine çevirsen koparılan bir bitki
Fa harfi yerine Lam harfi getirsen
Gözle bakınca zahiren durur
Gazelin cevabı budur ey şerefli
Halen daha izzet ve saadettedir

belki de çağımızda alimlerin tek önderi
gözlerin görmesini kör edercesine
gizli kalmaz asla ilginç şeyler var
böylece sayılmaz ve belirlenemez
hemze orada parçaları içerici
ya da sonunda farklı bir eşya
o zaman olur sahra ve derya
aynı şekilde kahverengi süslü ve güzel
yasaklanmış şeye süslü bulursun
sonuna Ra harfi nakletmekle
misallerden ve benzerlerinden öte
ya yerde yıldız ya da gökte denizdir

Sonra ona, daha önce bana şu soruları sorduğunu hatırlattım:

Ne diyorlar bu asra
Ey Şeyhülislam
Ne diyorsun Peygamberimizi
Hala insanlara sığınaktır
Kaldık mutluluk içinde
İkisini birlikte toplamak sahih midir

ey fakihler fakihî
ey dilinden çıkanlar ders gibi
inkar eden ve inananlar hakkında
sabahlar akşam ile cezalanmaz
bitmeyen tükenmeyen mutluluk
yoksa değil midir açıklayın efendim

Bana onların doğru olduğunu söyledi. Ben de ona "Benim cevabım senin zikrettiklerine uygundur" dedim ve şunları yazdım:

Allah'ı hamd ettikten sonra
Beşerin rehberi Muhammed'e
İkisine de itaat etmek
Otursun kalçanın üstüne

sayısız adetsiz hamd edilir
sözünden çıkmamak sözü verilir
inkar etmek olmadan
bacakların çakal gibi bağırırsın

Ebu Ubeyde ellerini koydu *yere ki necat etsin*
Bu Muhammet El Ghazzi'nin cevabıdır *Rahman'dan hayırlı rızak ister*
Bu iş kaba etler gibi ayaklardaki *ya da yataklar gibi serilmiş olan*
Ya da başka bir şey çirkince anlatılan *her bir şeyde faziletlilerden*
Sonra Peygamberimiz ve ehli beytine *sahabi tabiin ve âlimlere salat olsun*

Ona babam Şeyhülislam'a icra ettiklerimden bazılarını naklettim.
Hepsini kendi el yazısıyla kaydetti:

Söyleyin inkar edene *ben halimi inkar edemem*
Bana sitem etmeden *nasihatini göster bana*

Onun hadisi şerifli nazmından gayet belîğ olan şunları söyledim:

Dedi Muhammed Allah'ın resulü *doğru bir söz ile*
Size iki vaiz bıraktım biri sesli biri sessiz *Kur'an ve ölüm ki sıdk ile bağlan*

Sözlerine şöyle devam etti:

Yemin olsun ki kalbim başkasına aşık değil *bu sözdeki sıdkımı sen bilirsin ey Rabbim*
Rahmetinle benden uzaklıkları giderdin *bana benden daha iyi şefkatlisin ey Rabbim*
Kerem ettin tefrikayı birliktelik yaptın *beni benden aldın kimdir daha kerim*
Mahlukat senin, işleri kuşatan hüküm senin *varlık ve emanet hepsinde hüküm senin*
Korkulan ve dua edilen sadece sensin *uzak eden yakın eden dilediğini yapan sensin*
Ey gözleri hidayeti görenin kurtuluşu *gizli sırları aşikâr görenin kurtuluşu*
Ey gözleri kör olan sapkın sana yazık *cehalet narında diplerde bağhsın yazık*
Herkes gücünün yettiğine yönelir *kasteder ve o yönde azimlenir*
Bunda elbet bir hikmeti ve delil vardır *zira dalalettekiler zulme uğramamıştır*
Ey kutsi Mevlam ne kadar yücesin *şirkten ve ortaktan paku mukaddessin*
Vasıf edenin vasıfından yücesin ey Allah'ım *hakikatin ne yüce ne büyüktür Allah'ım*
Fani olmayan bunu anlayamaz *teslim olmayan müslüman buralara varamaz*
İlahi benim varlığını kaybettiğin gibi *her âlimin varlığına da bunu tattır*
Fena halini ben de devam ettir ta ki *ben kalmasın ve cennette rızaya nail olayım*

Başka bir sözü ise şöyledir;

*Ey benim yardımcım ve sığınağım
İlahi senden başka yardımcım yok
Ecir ve senden başka ecir veren yok
Senden başkasını kovdum ve terk ettim
Lezzetim sende kaybolmak bunu bana ver
Eğer beni kulluğuna kabul edersen
Benimle birlikte şahitliğim bunadır
Zatın hürmetine bana teselli ver
Bana ondan fazilet kaseleri içerir*

*sen Rabbimsin efendimsin sığındığımsın
belalardan beni kurtaran yok
kurtar beni senden başka kurtaranım yok
gayrından kurtar zira senden başkası yok
sende kaybolayım ki lezzetim devam etsin
sonsuz teşekkürlerim sanadır Rabbim
kalbimle tek yakarışım onadır
Vuslattan mahrumiyeti bana gösterme
ey yardımcım sığınağım korunağım*

Sonra şunları:

*Ben Allah ileyim
Beni koruduğundan beri
Kime kalır bu kötülükler
Birini bitirmeden zaten
Nedir amacı zulmün
Beni bitirmeye niyet eden
Benim kefilim Allah'tır
Zaferim de delildir
Allah benim kefilimdir
Allah'tan korksaydın ya
Hüzününden başka zulüm yok*

*beni gördüğünden beri
kötülükleri kaldırdı üstümden
hidayete dönün ey insanlar
diğer kötülük sarar seni
rezaletten başka nedir
sen her zaman canisindir
Malik el mülktür
Allah beni hep korur
o da bana yeter zaten
korkutan şeyler yerine
Allah'ın laneti zulüme*

Sonra daha eskiden yazmış olduğu ve kafiyesinde eklentisi olmayan şu beyitleri naklettim:

*Allah'a havale ederim ben
Güzel şey duysa bile
Sırlarını saklasam bile
Ey Rabbim aduletini göster
Yarabbi hile ettiler acil karşılık ver
Yarabbi ben zayıfım sen kuvvetlisin*

*bana iftira eden namusuma konuşanı
kötü konuşan insanlar
hayrımı istemeyen insanlar
hakkımı al doğruyu göster
zira bana hasret iftira ve zulüm ettiler
onların yakaladığından daha fena yakalarsın*

Sonra sıkıntıda feraha kavuşturduğu tecrübe edilmiş olan şu beyitlerini okudum:

Ey Rabbim, tüm yüzlerden sıkıntı çekti

hiçbir yolun da çıkışı kalmadı

Kolaylaşmazsa bu kez yolum

senden başka kim darlığı çözer?

Sonra onun berzah âlemini tasvir ederek söylediği ve hafızasında kalan şu beyitleri:

Ben sadece bedenim

resim ile surat

Hiçbir anlamı olmayan

yazalı satırım ben

Anlamı olmayan harfler

sadece gözle bakar

Ruhum olsaydı hala

durmuydu bende tüm değerler

Hiçbir zaman öğrenmedim

aklın yolu neredir

Sadece bedenim ben

kim bilir nedir beden

Aklım hiçbir zaman

aldırmadı ayrılığa

Birlik olduk sakin olduk

tüm şerlerden de sakındık

Artık herkesin de hayrı ile

şerrini ayırmayı öğrendim

Şimdi onun kıymetli şu nazmıyla bitirelim.

Belli oldu ki değişmeyecek

saklamakla hiçbir şey

Ve öğrendim ki kulların

Rabbiyle rızadan başka yolu yok

Büyük kutup Abdulrahim'le yapmış olduğum konuşmalar bu yolculuğuma bereket getirdi. Efendimiz Muhammed (s.a.v.) hürmetine Allah Teâla kendi evinde buluşturmayı nasip etsin.

Muhterem efendimize benim "El Durr El Nadid Fi Edeb El Müfid Ve'l-müstefid" ve "El Burhan El Nahid Fi Niyet İstibaha El Vati Lil Haid" adlı kitabımdan birer nüsha takdim ettim. Memnuniyetle kabul ettiler ve sevindiklerini ifade ettiler. Başından sonuna kadar okudular. Bunun yanında şerh etmiş olduğum "Elfiye İbn Malik" kitabını takdim ettim. Şerhim çok veciz, okuması ve anlaşılması kolaydı. Daha önce hiç kimse benim kadar

güzel şerh etmemişti. Kitabın maksatlarını açıkladım. Arap dilbilgisini geniş bir şekilde beyan etmiştim. Adını da "El Behçet El Vefiyye Bi Hüccet El Elfiye" koymuştum.

Kendisi de bana, aziz ve muhterem hanesinde, muhtasar, latif, Dar Temme El Hasase An Karii El Hasasa adlı eserini ve yetmişe yakın teliflerin bazılarını takdim etti.

Yine bana, daha önce aktardığım bir olayı hatırlattı, o da şuydu: Kadılar kadısı Tac El Din El Sebki bir gün babası Şeyhülislam Takıyyuddin'in meclisinde bulunurken El Hariri'nin adı geçmiş. El Hariri bir gün halvetteyken Makamat adlı eserinde de kayıtlı olan şu beyiti mırıldanmış:

Kim var ki hiç günahı olmayan

sadece sevapla yaşayan

Sonra görmediği bir yerden bir ses işitmiş:

Cibril'in indiği peygamber

Muhammed El Kadı

Ben de ona şöyle cevap vermesi gerekirdi demiştim:

O nadir bir zattu

hatasız bir kuldu

Şafiilerin şeyhi Şeyh Şemseddin bin Adlan'ın güzelliğinden bahsetti. Onun zamanında ehl-i sünnet meclisinde cevaplandırılması zor şu soruyu sormuşlar: "Ebubekir mi efdal yoksa Ali mi?" Bu soruya cevabı şöyle olmuş: "Ali akrabalık, Ebubekir'de sahabilik bakımından efdaldır."

Bu cevap İbn Cevzi'nin cevabından daha güzel olmuştur. Çünkü ona: "Peygamber'den sonra insanların efdali Ali midir, Ebubekir mi?" diye sorulduğunda "kızının nikâhlısıdır" demiş. Çünkü cevapta belirsizlik var. Kendisi de bunun farkında olduğu için açıklama yapmadan hemen kürsüden inmiş. Ona Ebu Nasr El Farabi'nin şu şirini naklettim:

Ey kardeşim bırak şaşmayı

gerçekler hiçbir zaman şaşmaz

Bu ev bize makam evi değil

insanın yeryüzünde makamı yok

Ne için rekabet yapıyor

Biz neyiz ki bir noktadan başka

Çevreler daha öncelikken

fani dünyada insanoğlu

bir çizgi üstünde bir nokta

neden toplanıyoruz merkezde?

Bunun dışında daha birçok şeyler naklettim. Bana vitir namazının bir teşehhülle mi yoksa iki teşehhülle mi kılınacağını sordu. Ona, daha çok ameli ve zor olanı efdaldır. Ancak bazı dostlarım bir teşehhülle efdal demişlerdir. Buna da Resulullah Efendimizin "Vitir namazını, Akşam namazına benzetmeyin" hadisine dayandırmışlardır.

Bana abdest alırken elinin suya değdirmeden önce niyet etmeyen kimsenin, yüzünü yıkamaya başladığında niyet etmesi caiz olup olmadığını, caiz ise birinci yıkamasında mı yoksa her üç yıkama esnasında da caiz mi olduğunu sordu. Kendisine, İbn-i Abdusselam'ın birinci görüşü, El Zerkeşi'nin de ikinci görüşü desteklediğini, babam Şeyhülislam'ın da aynı görüşte olduğunu ve üstadımız Zekeriya'nın da bu görüşe meylettiğini söyledim. "El Minhac ve'l İhtiyat" adlı kitabımda birinci görüşü tercih ettiğimi yazdım. Şeyhülislam Zeyneddin Hattab'a da şu şiiri yazdım:

Abdest alırken niyetle

Yüzü yıkar sonra yutar

İlkini Abdul Selam

Ibn-i Ucayl aynen verdi fetvasını

insanlara vacip kılınan

orda kullanılan sudur

kabul etti ve terk etti

kafidir alim kadı fetvası

Mürted bir kimseye satış yapıp yapılmayacağını sordu, "Satış sahihtir, El Nevevi de birçok kitaplarında bu görüşü savunmuştur" dedim. Bana "Delilin nerede?" dedi. El Nevevi kitabının "El Hiyar" faslında, şayet mürted olmadan aldığı bir şeyi, mürted olduktan sonra da olsa tazmin etmesi gerekiyorsa, mürted olduktan sonra da satış yapılacağını beyan etmişti". Cevaptan memnun oldu. Babam Şeyhülislam'a üstü kapalı sorulan şu soruyu yazdı:

Ey fakih şeyh cevap ver

Neyin satması caizdir

sorularıma ve gizli konulara

harcanmaması da gereklidir?

Ben de babamın yerine şu cevabı verdim:

Ey ilim ile yükselen

Al soruna cevabını

O bir mürteddi

ilmi ile yükselen imam

şerefle değerim yüceldi

harcananı bile satar

İşittiği bir bilmecedden sordu, o da şuydu: "Pislik aynı cinsiyle temizlenir mi?" Ona babam Şeyhülislam'ın aynı soruyu şu iki beyitle bana sorduğunu hatırlattım:

Ey fıkıh ile tanınan adam

söyle bize nedir kirlle temizlenen

Ona şu beyitle cevap vermiştim:

Sorduğun şey şudur

deri tabaklamakla temizlenir

Bu soruya şu beyitle de cevap vermek mümkündür:

Kirli su temize karışırsa temizlenir

az bile olsa kural değişmez

Hasep nesep sahibi asil evladı, Ebil Abbas Ahmed ve evlatları Abdulrahman ve Radiye Hanım ve göz bebekleri Ebul Ferec Muhammed bir icazet yazmamı benden talep etti. Allah bu muhterem sülalenin adedini daha da çoğaltsın.

İlim erbabının muteber şartlarına uygun olarak, oğlum Ahmed Şehabettin ve kardeşlerine yazdığımı benzer bir icazet yazdım. (Allah onları salihlerden kılsın. Kurtulanlar zümresine ilhak etsin.)

Bismillahirrahmanirrahim

Aydınlık dinini, fesahati ve mucizeleriyle fesahat ve belagat ehlini aciz bırakan, aziz kitabını ayetleriyle parlatan, alimleri peygamberlerinin varisi sayan, onlara geniş ilim bahşeden, ümmetin hidayetine muvaffak kılan, şeriatının esrarını onlara gösteren, onlara tasvir imkânı veren, emir, yasak ve cevaz hikmetlerine vakıf olmalarını sağlayan, onlara hakikat yolunu gösteren Allah’a hamdolsun.

İyi, kötüyü ayırma imkânını veren Allah’a hamdolsun. Yaradılıştan ölünceye kadar nimetlerine gark eden Allah’a şükürler olsun. Ondan başka ilah olmadığına, ortağı ve benzeri olmadığına şehadet ederim. Kendisine bu şehadeti ihlasla getirenlerin her türlü tehlikelerde masun ve mahfuz olacağına şehadet ederim. Muhammed’in (s.a.v.) onun kulu, peygamberi, habibi ve dostu, olduğuna şehadet ederim.

Bu satırları yazdığım zat-ı muhterem:

Faziletli imam, kemalatını tamamlamış hilal, ilim denizinin mürekkebi bitmeyen, samimi insan, kerim, nesep sahibi, kemal sıfatlarının en yücesine erişmiş, fazilet ehli, ilmin sofrasında gıdalandığı, susuzluğun giderildiği kaynak, din kaidelerinin nemalandığı, dinin geliştiği evin sahibi, nasıl olmasın ki, O evin banisi, Peygamberin amcası Ebul Fadl Abbas’tır, o da, peygamberlerin kendisiyle hitam bulduğu Resulullah’ın amcasının oğludur. Bereket onun zahirini ve batınını sarmış, kemalatı göklerde ay gibi parlamış, yüksek makamlardaki ulemanın efendisi olmuş, her çeşit ilimden nasibini almış, geniş belagat meydanının zirvesine kavuşmuş, başkalarından gizli kalan ilimler ona açılmış, onun zamanında ilerde olan imamlar onun gerisinde kalmış ve onun önünde boyun eğmiştir.

Bu kerametler geri kalmadı

önce gelenler de öne geçemedi

Fesahatçiler, onun beyanının denizinden faydalanmıştır. Allah’ın ona nasip ettiği ilim ve amel, ona bahşettiği her şeyin üstündeki fazilet, hediye ettiği iyi ahlak ve şereften kendisinden sonra gelenler de istifade edeceklerdir. Onun hayır yolunda elde ettiği şeref, şerefte hayır yok diyenlere delil olacaktır:

Bu bir şereftir

gün ışıgı gibi inkar edilmez

İşte bu zat, kerim, azim, Müslümanların şeyhi Bedreddin Ebul Fuh Abdulrahim El Abbasi El Şafii'dir. Allah onun gölgesini genişletsin. Ona ve arkadaşlarına, sözlerinde ve amellerinde muvaffakiyetler ihsan etsin. Kendisi oğlum, Ebulfadl Şehabeddin ve kardeşleri Hatice, Cuveyre ve ondan sonra gelecekler için icazet yazdı. Bana, kendisine nispet edilen çeşitli telifler, şerhler, metinler, nesir ve nazımlarından ve daha önce babasına isnat edilenlerden teliflerden bahsetti. Yine doğum yılından, menşeinden, memleketinden, şeyhlerinin isimlerinden, din âlimlerinden, faydalı teliflerinden, mümkün mertebe rivayetlerinin mesnedinden bahsetti. Allah'tan ona umduklarını yerine getirmesini, sözlerinde ve amelinde ihlas nasip etmesini, saadet ve şerefini daim etmesini dilerim. Allah'tan her ikimizin de taksiratını affetmesini niyaz ederim.

Benim bu icazetime cevaben şunları yazdı:

Bismillahirrahmanirrahim

Marifet ufkunu din güneşiyle aydınlatan, evini, dini mübinin öğrenildiği herkesin ziyaret edebileceği bir Kâbe gibi kıtan, onun ilmini ilimlerin rûknü sayıp, herkesin say ve tavaf edip öpmesini sağlayan Allah'a hamd-ü sena olsun. Acziyet ve taksiratımı itiraf ederek hamd ederim. Fazilet denizinden avuçlamış biri olarak hamd ederim. Allah'ın bir olduğuna, ortağı ve benzeri olmadığına şehadet ederim. Şehadeti kendisini cennete götüren kötülülere men edenin şehadeti gibi şehadet ederim. Efendimiz Muhammed'in (s.a.v.) O'nun kulu, resulü, habibi ve dostu olduğuna ve bütün âlemlere peygamber olarak gönderildiğine şehadet ederim. O'nun aline, ashabına ve dostlarına salat ve selam olsun.

Salat ve selamdan sonra derim ki:

Bir insan ne kadar tevazu gösterirse gösterebilir, ne kadar ilim ve irtifandan ilerlerse ilerlesin yine de taksirattan muaf değildir. Ne kadar bilgili olursa olsun ilim tahsiline devam edecektir. Öyle olmasaydı bu fakir, eksik ve taksiratını gidermek için zamanın âlimlerinden, asrın nadir ulamalarından zamanın medarı iftihar, fetva ve tedris şeyhi, göz bebeği allame, imam, muhakkik ve müdekkik Bedreddin Ebulberekat Muhammed bin merhum şehit, Şeyhülislam Radiyeddin Ebulfadl Muhammed bin Mevla-

na Radiyuddin El Ghazzi, El Amiri el-Şafii'nin rahle-i tedrisatından istifade etmeye çalışır mıydı? (Allah yolunu, talebeleri için irşad yolu kılsın. Din mühimmatlarını öğrenmek isteyenleri muvaffak eylesin.) Kendisi Rafii'ye ne çok ilim verdi ve İmam Muhiddin El Nevevi'nin zikrini ihya etti. Onun sayesinde bahçesi sulandı, onun sayesinde bahçesine yağmur yağdı. Onun metodu doğruydı, yolları açıktı, lafızları vecizdi, erişmesi kolaydı. Araştırmaları faydalıydı, ruhlara kuvvet veriyordu. Telifleri emsalsiz beyanlarıyla eşsizdi. Nazımlarıyla, nesirleriyle Elfiye İbn Malik kitabına taç giydirmişti. Allah, ona kapalı kapıları açınca telifleri eşsiz oldu. Onun sınıflandırmaları müthişti. Sayfalarının faydalarına ne sonradan gelenler, ne de öncekiler erişebilirdi. İlim meydanında öndeydi. Nesir ve nazım fenlerinin yuları onun elindeydi:

*Belaguth gibi vasfı yapılamaz
Ya da şair şiir söylemeye çalışsa*

*çiçekle gelse çiçek çiçeklenir
bunda şiir söylenmez ki der*

Bir de güzellikleri halen sayfalarını süsleyen, incileri boyunlara takılan, benim de gücümün yettiği kadar onun işaret ettiklerine boyun eğdiğim, onun ektiği meyvelerden ve saçtığı nurdan istifade ettiğim fazilet sahibi Şehabeddin Ebulfadi Ahmed'dir. Allah onun ceddini, babasını ve ceddini mesut ettiği gibi mesut etsin. Ondan sonra gelenlere de ihsanını esirgemesin. Ona, onlara ve rivayetleri bence kabul gören herkese eser sahiplerinin muteber şartlara uygun olarak genel ve özel icazet yazdım.

Doğum tarihime gelince sekiz yüz altmış yedi, Ramazan ayının on dördü, Cumartesi sahur vaktinde Kahire'de doğdum. Allah orayı korusun.

Bu yerler bedenimin ilk dokunduğu

topraklardır bu vatana minnettarım

Orada ve birçok yerlerde daha önce misli görülmemiş ilmiyle amil âlimler ve müçtehit imamlarla tanıştım. Birçokları kabul gören eserlerime icazet verdiler. İlki, lisanını Allah'ın zikrine açan zamanının müceddidi, fazilet ve celal sahibi, allame, meşhur ve muteber sayılan tasniflerin sahibi, Mısır diyarının kadılar kadısı Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed bin Burhaneddin El Neşai El Maliki oldu. Onunla beraberliğimiz dokuz yüz yirmi dört senesine kadar devam etti. Sonra aşağıdaki şu ilim erbaplarıyla görüştüm:

-Şeyh, allame Muhiddin El Kafyaci El Hanefi. Allah onu af ve mağfiretine nail eylesin. Bana teliflerinden yüze yakın kitap verdi.

-İmam, kadılar kadısı Eminiddin El Aksarayni El Hanefi. Allah onu af ve mağfiret şemsiyesinin altına alsın.

-Şeyh, imam, kadılar kadısı Muhibbiddin bin El Şuhne El Hanefi. Şu an af bulutlarının altındadır ve rıdvan nurları üzerinde parlamaktadır.

-Şeyh, imam, allame Seyfeddin El Hanefi. Allah onu rahmetine kavuştursun ve onu cennetinde iskân etsin.

-Şeyh, imam, allame, kadılar kadısı Şemseddin Muhammed El Emşati El Hanefi. Allah ondan rahmetini esirgemesin ve ona nimet elbisesini giydirdin.

-Şeyh, imam, kadılar kadısı Burhaneddin İbrahim El Lekani El Maliki. Daim rahmetle beraber olsun, Allah'ın merhameti ondan hiç ayrılmaz.

-Şeyh, allame, imam, kadılar kadısı Veliyuddin Muhammed El Suyuti El Şafii. Rıdvan bulutları üzerinde olsun, af elbisesin giysin.

-Şeyh, allame, imam, kadılar kadısı Şerafettin Musa bin İd El Hanefi. Allah onun mağfiretini artırsın. Onun ilminden fazlasıyla istifade ettim.

-Şeyh, imam, alim, allame Sıraceddin Ömer El Abbadi El Şafii. Allah onu geniş rahmetiyle sarmalısın, üzerine af ve rahmetini yağıdır.

-Şeyh, allame, imam Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed El Cevceri El Şafii. Allah onu af ve mağfiretiyle kuşatsın. Bana birçok teliflerini hediye etti. Bunlardan bir de El Minhac ve El İrşad üzerine yazdığı şerhlerdi.

-Şeyh, imam, allame Celaledin Muhammed El Bekri El Şafii. Allah ona rahmet etsin. "Benim sizinle dostluğum eskiye dayanır. Baba ve anne tarafından dedelerimle dostluğum vardı" dedi ve bana El Minhac üzerine yazdığı notları ve El Ravde üzerine yazdığı haşiyeyi takdim etti.

-Şeyh, allame, imam Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed bin Kasım El Şafii. Rahmet üzerinde daim olsun ve mağfiret nimetine gark olsun. Bütün teliflerinden birer nüsha hediye etti.

-Şeyh, imam, asrın hafızı, muhaddis Fahreddin Osman bin Muhammed El Dimi El Şafii. Allah onu kabrini rahmetiyle sulasın.

-Şeyh Necmeddin El Sahravi ve El Hersani. Sekiz yüz yetmiş yedi yılında Ezher'de onlardan Buhari'nin El Iraki ve El Haccar rivayetlerinin tamamını okudum.

-Şeyh, muhaddis Bedreddin Hasan bin Nebehan. Allah onu rahmet ve Rıdvan'ına kavuştursun. Sekiz yüz seksen altı yılı Ramazan ayında, çeşitli meclislerde Buhari'nin tamamını ondan okudum. Aişe bint Abdulhadi'nin El Haccar'dan naklettiği nüshasını bana hediye etti.

-Şeyh, imam, allame Burhaneddin İbrahim bin Zehire El Şafii. Sekiz yüz yetmiş sekiz yılında Mekke kadısıyken Mısır'a geldiğinde görüşmüştük.

-Şeyh İmam Allame El Keleşani. Tunus Kadısıyken hac yolunda Mısır'a geldiğinde görüşmüştük.

Görüştüğüm alimleri şeyh, imam, allame ve üstün anlayışlı Muhibbiddin Muhammed bin El Garasi Halil El Basravi El Şafii'yle bitirmek istiyorum. Allah onun mekânını cennet eylesin. Ondan çok ders aldım. Rivayetlerini, teliflerini ve ölüm hastalığına yakalandığında elindeki müsveddelerini bana verdi. Kitaplarından bazıları şöyle: "El Minhac" adlı kitabın çeşitli yerlerine yaptığı şerhler, "El-İrşad" adlı kitaba yazdığı notlar, Hadis ilminde El Iraki'nin Elfiye'sinin şerhi, usul ilmine El Bermavi'nin Elfiye'sinin şerhi, usul ilminde Muhtasar İbn Hacib'nın şerhi, İbn Bessam'ın "El Kavaid El-Kübra" adlı kitabının şerhi ve El Hazreciye'nin ve El Munferice'nin şerhi ve diğerleri. Allah bana, onun kitaplarından faydalanmayı nasip etsin. Allah onu, geniş rahmetiyle sarmalasın.

Bunlar benim aklımda kalan şeyhlerimin isimleridir. Bunların dışında hatırlamadığın bana birçok teliflerini hediye eden ve kendi el yazısıyla not düşen şeyh ve hocalarım var.

Benim teliflerime gelince, acziyet ve taksiratımdan dolayı onlardan bahis etmekten utanıyorum. Bunlardan en üstün ve ala olanları, dokuz yüz yılının beş ve altıncı yıllarında yazdığım Buhari'nin şerhi, gece namazı faslına kadar yazdığım "Mabsut" kitabının şerhi, yarisına kadar şerhini yaptığım "Makamat Elhariri" fıkıh kitabı "El-İrşad" kitabında şerh ettiğim bir kıta, "Telhis El-Miftah" kitabının delillerinin şerhi, El Hazreci'nin şerhi ve bunların yanında kalemlerin yazdığı, ancak benim pek hoşuma gitmeyen şiir denilebilecek bazı şiirler ve nesre benzer yazılar da var. Onlardan bazıları şunlar:

Eğer bir kimsenin tabiatına atarsan

Eğer onu iyi bir haberci bulursan

Cehaletin kardeşinden görünce özür diledim

Beni bir ademoglu gibi görmedi

Ey mahyyla köleyi satın alan

Köle nimetten sana şükretmez

önce sözüne bak sonra fiillerine

onun bu kemali yüz güzelliğindendir

benden uzaklığı ve zelilliği seçti

bana ardını döndü ve çekip gitti

özgürü satın alsan ya daha layıktır

özgür ise hamd eder ve şükreder,

Bir başkası:

Kusurlar saklanır ancak

Çıplak bir adam görseniz

Mahlukattan her türlü hoşgörüyü severim

Yardıma muhtaç onu çağırdığında

Bir kavim içinde garip olunca

Vahşi olmalarına da üzülme

bir bir çıkar ortaya

nerde elbisen demeyin

davranışı yakın tavrı kolay

Çağıranın yakarışından önce icabet eder

onlara tatlı sözle konuş

evi uzak olana köpek yakın olur

Bir başka şiir:

Çoğu dostlar yakınlık gösterir

Tatsız bir deniz suyu gibi derinler

ancak kalbinde kini saklar

temiz olsa bile görünmezdir

Bir başkası:

Ey evini dünyada kuran

Bir ev yıkarak evimi

kazanç yerine kayıplara uğradın

kurdum diye bağırıyor dilin

Bir başka şiir:

*Ey iyiliği inkar eden insan
Neden kendin yapmıyorsun*

*öölünce yerine onu kim öder
üstüne düşen amelleri*

Bir başkası:

*Görüyorum ki zamanın en şanslısı
Benim şansım da hep kısıtlı*

*cahilleridir ve onlar şanslıdır
benim halim neden böyledir*

Bir başka şiir:

*Eğer zalim eziyete başlarsa
Bırak onu kendi haline*

*herkes sabırla sınıdır o gün
herkes onun ameline bakmasın*

Bir başkası:

*Cahil üst tarafımda otursa
Güneş zaten Zuhâl'den yüksekte*

*ilmin elinden mi tadacaktı
ondan da daha faziletlidir*

Uzun kasidelerime gelince; adı geçen üstadımız onların birçoğunu yazdı. Onları zikrederek konuyu uzatmaya gerek görmüyorum. Artık bu konuda hata etmemek, çok uzatıyor dedirtmemek için kalemimi hapsediyorum. Düşük lafızlardan ve hatalardan af dilerim. Bunları, acz ve taksiratını itiraf eden, Allah'ın fakir kulu Abdulrahim bin Ahmed El Abbasi El Şafii, dokuz yüz otuz yedi yılı Şevval ayının yedisi Perşembe günü Mah-ruse-i Kostantiniyye'de yazdı. Bir Allah'a hamdolsun Efendimiz Muham-med'e (s.a.v.) salat ve selam olsun. Hasbünallah ve nimel vekil.

Bu arada Kazasker Mansur bize büyük itina gösterdi. Sultan'ın Bur-sa'ya seferi çok çabuk oldu. Allah onun gölgesini kâinat üzerinde daim kılsın. Bundan dolayı Kostantiniyye'de kalmaya niyet ettik. Adı geçen Ab-dulrahim Efendi Hazretleri'nin evinde ikamet etmeye devam ettik. Onun güzel hallerini müşahede ettik, yüksek ve manalı lafızlarından lezzet aldık. Bu makamda kalmaktan yılmadık, aksine aylarımız gün gibi gelip geçti. Derken memlekette taun belası yayılmaya başladı. İnsanlar bu beladan

çok sıkıntı çekti. Dostlarla toplanıp bu musibetten Allah'a sığındık. Oturduğumuz makamın güzelliği kayboldu. Adı geçen efendimiz, sıkıntılı olmayan bir yere sefere çıkmaya karar verdi ve bizim de kendisiyle beraber olmamızı istedi, Allah'a istiharede bulunduk ve gittiği yere gitmeye karar verdik.

İZMİT YOLCULUĞU

Sultan sefere çıktı, Divan mühim işlerini bırakıp tatil oldu. Hava değişti ve kirlendi, taun vebası yayılmaya başladı. Nesim rüzgârı zehir esmeye başladı, sular zehir oldu, soğuk sular ateş oldu. Dost dostu sormaz oldu. Bu arada İzmit'in havasının temiz olduğunu, suyunun tatlı ve vebasının az olduğunu, yüksek, tabiatı selim, mera ve gezinti yerleri geniş, çeşit çeşit meyvelerin bol güzel bir mekân olduğu şeklinde anlattılar. Ortalık düzelip, Sultan dönünceye kadar oraya gitmek üzere istiharede bulunduk. Adı geçen efendi hazretlerinin refakatinde oraya gitmeye karar verdik. Dokuz yüz otuz yedi Muharrem ayının on ikisi Pazar-tesi kuşluk vakti gemiye bindik. Denize açıldık, hiç korkmadık ve arkadaş zorluğu çekmedik. Güzel bir hava, deniz sakin, dalga yok, buhar saçan gemi denizi yararak yoluna devam ediyor, görenler durduğunu zanneder oysa bulut gibi gelip geçiyordu. Sonra rüzgâr tamamen duruyor, deniz bir süt veya yağ kabına dönüyordu:

Daha önce deniz sularla coşuyordu

biz gelince sanki dümdüz arazi oldu

Gündüz borcunu ödeyip gitmiş, ay ziyasını serpmişti ki biz Kızıl Ada diye bilinen bir köyün sahiline yanaştık. Gece çırasını yakmış ve Ay'ın beyaz ipekli elbisesini giymiş, denizin, tadı acıda olsa Ay'ın ışıklarıyla beyaza bürünmüştü, her tarafı parlıyordu. İşte tam da bu ortamda geceyi burada geçirdik:

Üstündeki ışıklar

kınından sıyrılan kılıç gibidir

Onun başındaki derecesi bile

soğutucudan daha soğuktur

Sabah rüzgârı esmeye başlayıp, sabahın uykusundan uyandığı ve Ay'ın ışığının kaybolup şafağın attığı bir vakitte geminin ipi çözüldü ve yolumuza uçarcasına devam ettik:

Dalgalar orada kırıldı ve döndü

özlemin harareti saçları beyazlattı

Atların yelesi onunla boğuldu

dalgalarının batması yakın oldu

Günün ortasında deniz bize zulüm etmeye başladı. Dün ne özel arkadaş, ne güzel komşuydu. Bu gün isyan etti, rüzgâr şiddetlendi. Dalgalar her taraftan yükselmeye başladı, sallandı, kırıldı, kırdı, seyir mubah iken haram oldu. İkinci vakti istirahat etmek için açık bir yere yanaştık. İstirahat edelim derken kalbimiz korkuyla doldu, yutkunmamız zorlaştı. İçimiz endişeyle doldu, esen rüzgâr, denizin dalgalarını kabarttıkça kabarttı, gemi dalgaların üzerinde ağaç dalı gibi sallandı. Bu durumdan çok rahatsız olduk.

Çarşamba günü dalgaların arasında son derece endişe ve korku içinde geceledik. Gecenin çadırının çökmesi, şafağın aydınlanması ve güneşin yüzünü göstermesiyle birlikte gemimiz, dağlar gibi dalgalar arasında Nuh'un gemisi gibi seyrine devam etti. Bu durumu tefekkür ederek bir benden bir efendi hazretlerinden aşağıda beyitleri terennüm etmeye başladık:

Ben:

Deniz yüzü heyecanlı

köpüklü aşırı ve şaşkın gibi

O:

De ki azim başladığında

güzel sabırdan da arındık

Ben:

Allah'ım şerri uzaklaştır

sevgisinden bize nasip et

O:

Zamanın hali fesada dönünce

bizi taşıyanların ıslahı da fesada döndü

Ben:

Belki de onu amade kıldı ve şerrini giderdi

bizeyse onun aşırı sevgisi kaldı

O:

Rüzgâr ılık bir yağmur yaydı

emniyet gölgesini genişçe hazırladı

Ben:

Merkebinin ezasından bizi kurtardı

o bizi maksadımızdan döndürdü

O:

Bizi hemen şaşkın hayallerden çevirdi

iyilikleri mayalayarak

Ben:

Sanki dağdan dağa ip gerdi

ve hiç boş bırakmadı

O:

Büyük bir girdabın içinden

çıkardı ve doğru yola getirdi

Ben:

Barışın ardından savaşıyla karşılaştık

birden savaş ateşini üzerimize çulladı

O:

Hem kördür hem sağır

cevap vermedi hem de laldir

Ben:

Yemek tudından mahrum bıraktı

içeceklerimizden de tatmadık

O:

Kulbim yarın için rica eder

güveniyor bela definde

Denizin ortasında bazen alçalarak bazen de yükselerek yolumuza devam ediyoruz. Sonunda deniz şiddetli tavrından vazgeçerek normal haline döndü. Çok geçmeden beldeye teşrif ettik. Şiddetten feraha çıkınca yine bir beyit benden, bir beyit ondan devam ediyor;

Ben:

Allah bize icabet etti ve yetti

şeytan ahlaklıların elinden kurtardı

O:

İyiliğe iyilik kattı

gereğine tebliğ etti

Ben:

Ünsiyet bahçesinde nimetlendik

düşük yaşıntıda genişlik ve yücelik bulduk

O:

Nimetlerinden ona hamd olsun

uzattığı gölge ve hibelerinden

Muhtardan daima ona

salavat her geldiğinde

Ali ve ashabına selam

gece yıldızları kadar selam

Güneşin gözü kapanıp, gündüz dünkü güne dönüldüğü bir vakitte beldenin iskelesine yanaştık. Bu beldeye yerleşmemiz Muharrem ayının ortalarında Perşembe gününe rastladı. Sevimli bir yere geldik. Zaman, vaadini yerine getirdi, kederimizi sefaya, cefa günlerimizi vefa gecelerine çevirdi. Arkadaşımız Hacı Muslehaddin Mustafa'nın evine geldik. Kendisi firar eden bir kölesinin peşine düşmüştü. Ailesi ve çocukları bizi coşku, ikram ve sevinçle karşıladı. Bizi yüksek, güzel ve latif bir odaya yerleştirdi. Oraya beraberimizde getirdiğimiz eşyalarımızı bıraktık. Cuma günü namaz vaktine kadar bu nezih mekânda kaldık. Beldenin camiinde cuma namazını kıldık.

Cami bütün belde halkını alacak kadar genişti. Çünkü onun dışında cuma kılınacak ve hutbe okunacak bir cami yoktu. Cami eski, gümüş renginde ve sağlam yapılı olup yüksek bir yerde bina edilmişti. Uzun bir yol takip edilerek dolaşılabilen bir yerdeydi. Hatibi ise son derece ihmalkâr, Kur'an'ı acem tarzında okuyan, Dad harfini Za gibi okuyarak Kur'an'ı tebdil ve tağyir eden, kaynağını bilmediğimiz hadisler okuyan, vasıf edemeyeceğimiz kadar karışık hareketler yapan birisiydi. Namazımız batıl olduğu için öğle namazı olarak iade ettik. La havle vela kuvvete illa billah.

Namazı kıldıktan sonra beldenin arazisine dağıldık. Birçok dost bizleri misafir etti. Durmadan beldenin etrafını dolaştık, gezinti yerlerini seyrettik. Orası yeryüzü ziynetine kavuşmuştu. Allah'ın kudreti kendini orada göstermişti. Belde, yüksekliğiyle diğer beldelere meydan okuyordu. Korunaklı olduğu için iftihar ediyordu. Güzel havası ve suyuyla, eski binalarıyla, güzel meyveleriyle, gelin gibi mesire yerleriyle, yüksek tepeleriyle övünüyordu. Deniz onu bilezik gibi çevrelemişti. Her taraf bahar boyasıyla boyanmıştı.

Sonra Hacı Mustafa döndü, bizleri selamladı ve bizi evine getirdi. Evine döndükten sonra bizim için hazırlanan odaya yerleştik. Bize kıymetli hediyeler takdim etti. Etrafımız, çeşitli çiçekler, misk gibi kokan bitkiler, koku saçarak esen hafif rüzgâr, öten kuş sesleri ve diğer vasıf etmesi zor eşyalarla sarılmıştı. El Muted bin Ubbad'ın kâtibi İbn-i Hısn'ın dediği gibi:

*Ve uyandırmadı beni
ağlıyordu bir ağaç dalında
gök mavisi göğsü görünüyor*

*bir güvercin oğlundan başkası
ada ile nehir arasında
bacakları daha koyu renkli*

Burada emniyet içerisinde gecelerimizi ve gündüzlerimizi geçiriyoruz. Şehrin ileri gelenleri bizimle selamlaşmak, dua etmek, dua beklemek, ikram ve tazimde bulunmak için yanımıza gelip gidiyorlar. Biz ise burada sıkıntıdan uzak yaşamımızın lezzetini tadıyoruz. Ancak sık sık araya memleket hasreti giriyor, aile ve çocuklardan ayrılmanın acısını çekiyoruz. Ne zaman hayatımız normalleşip bir nefes almaya başlasak, araya memleket ve çocukların hasreti giriyor ve hayatımızı şairin dediği gibi al-lak bullak ediyor:

*Acılı yaşam sürüyor
Nefsin sakini acıyı istemez*

*her kimin vatani ve evladlı varsa
yerim yurdum hiç şikayet etmez*

Eğer Allah bize adı geçen efendimizin meclisinde bulunmayı, gece gündüz, sabah akşam onunla sohbet etmeyi nasip etmeseydi kalp parçalanmaları, ciğer yanmaları devam ederdi. Onun ünsiyetiyle hayat buluyordum ve onun konuşmasıyla hasta olan kalbim şifa buluyordu. Onu görmekle susuzluğum gidiyordu, geceyi sakin geçirebiliyordum. Ne zaman vatan, fikrimi karıştırırsa tek tesellim o oluyordu. İyiliklerini önüme sergiledikçe gecenin karanlığı dağılıyordu. Şayet ben her uzaklaştıkça sabra dönmesem, ruhum her sıkıldıkça ona dönmesem, ayrılığın öldürdüğü kimselerden olurum.

*Yasaklardan bir yastığa yaslandı
Gözyaşlarını akarken görünce
Kanatlarını yaydı ve uçarak çıktı*

*boynundan kanat uçlarına doğru meyletti
ağlamamı yeşil dal zannetti
kalbime uçtu beni benden aldı*

Sözleri bana zehir yudumlattı

Benim üzüntüm ölmeye değil

İstersen kalbini sevgiden sevgiye fırlat

Yeryüzünde gençlerin sevdiği nice mekan olur

güya bana kendimi kaybettirdi

kalbimin üzüntüsü yapmadıklarına

sevdiğin ancak ilk sevgilüdür

tek sevdiği ise elbette ilk menzildir

Günlerin âdeti böyle, her toplanmanın arkasında ayrılma vardır. İtaat edenleri isyan ettirir, yaklaşanları uzaklaştırır, kavuşanları ayırır, rıza gösterenlere buğz ettirir, evinde oturanları rahatsız eder. Allah, lütfu ve keremiyle bizi ayrılığın şerrinden emin eylesin ve onun belalarından bizi korusun, âmin. Allah orada bana, şu beyitleri yazmayı müyesser kıldı. Efendimiz onun üzerine takriz yazmasaydı ispata değer bir yeri olmazdı:

Aşk ile boğulana teselli var mıdır

Onu iyileştirecek bir deva var mıdır

Ben kimi sevdiysem ya göçüp gitti

Zaman ise kimi zaman köpek dişleri ile

Özlem hüznün uzaklık ve cesedin zayıflığı

Bunlardan biri bile sabrı tüketir

Burada ruh ayrı bir mecrada

Sanki kemiklerin bir derisi yok

Kalp susuz, içeceği kanlı gözyaşı

Gece boyunca hiç gözümü kırpmadım

Gece sel gibi gelip gidiyor

Bir köpüklü deniz gibi kaynıyor

Ya da sabah kıran bir ordu gibi

Zannederim üzgündür umudu yok

Ülfet ettim karanlığına ve yol aldım

Karşılaştıklarını Rabbime şikayet ettim

Her zaman tevessülüm zaten onadır

Mahlûkatın en şerefli ve ahlaki

Beşerin rehberi günahlarının şafisi

Hanîf dinini açıkça ortaya koyan

Belki sabah yardıma gelir

Belki sabah ışığı doğuya yaklaşır

Bunun hemen olmasını ümit ederim

o hastahğa şifa veren bir doktor var mıdır

vesveselerden koruyan bir muska var mıdır

ya uzaklaştı ya da kabre girdi

kimi zamansa azalarıyla çiğnedi geçti

evin uzaklığı ve duyguların iflası

her türlüşüne bu can nasıl dayanır

cismim ise ayrı bir teselli arar

dört bir yanını atesten gömlek sarmış

dumanı ise nefeslerden akıp duruyor

kapansa da bitkin vazgeçiyor

ne ölçülüyor ne tartılıyor

dalgaları ise uzun boylu dağlar gibi

düşmanını ezip zafere eren

galiba hiçbir duygusu yok

aydınlığına sabahın uzun uzadıya

bana çektiydiklerini eziyetini anlattım

insanlar arasından seçtiği Resul'üne

her türlü pislikten tertemizdir

gariplerin desteği fakirin tesellisi

melun iblisi lanete boğan

çıkamaz buhranlardan çıkış getirir

gecenin elmas yüzlü yıldızlarını eritir

güneşten sonra at sırtına razı olurum

Sad vadesi hazır durmuş olur
Emniyet bahçeleri yakın görünür
Bayram gibi vefa günleri döner
Zaman pınarı uykudan uyanıp akar
Yitiklerin hakkını verir hatırlatarak
Rabbim dostlarla toplayarak yardım eder
Bir evdeki bina edilmiş en değerli
O kapıdan kimse geri çevrilmez
Beni güzel lütfuyla döndürdü efendim
Rahmet etti gurbetimde ümit var etti
melikin sağ kolu onların yardımcısı
Yüksek zirvelerden akan ırmak gibi
Kuluna rahmet etti sığındığımda
Oruda buhranlar sürura döndü
Kemal ile arkadaşlık eden efendi
Ali Muhammed'in evinin sanki şubesi
Faydalarla farklarla güzelliklerle
Beşere ait türlü güzellikleri
Nübüvvet nuru altında parlayan
Ne bir atasözü ne de bir hayal
Ağız onu nitelerken ne söylesin ki
En güçlü şairler bile aciz düşer
İnayetle mahfuzdur ne bekçiye
Şerefine daimi saadet yeseirdi
Şerefine efendilik var oldu

dedenin çıplakları giyinmiş olur
meşve dalları gün gibi ortaya çıkar
yakın geceler düğün gibi olur
donup taş tutan kalpler de erir
uzun süredir unutulmuşları
hem de ailem ve sevdiklerimle
temel olan Allah'tan takva ile
nefisler orada ruhsuz kalmazlar
dikilip duran yaban ellerden
Vezir Ayas ile sıkıntılarımı giderdi
vezirlerin gözü gibi ve hatta başı
çağırınca fırlayan koca bir aslan gibi
efendim Ebubekir Abbasi'ye
katı kalpler ise ülfet ve muhabbete
her türlü övgüden hayır libasıyla
güzel dallarıyla cennet bahçesi
övgülerle ve dostluklarla dolu
toplayan bir ender El Abbasi
bir kandil gibi gökteki yıldız gibi
ne de bir ölçü onu anlatır
Ayas'ın zekasına sahip olsa bile
onu satırlara nakış edebilmekten
ne de korumalara ihtiyacı olmaz
İlyas'ın bekası ile baki kalmak üzere
bahçelerin gölgesinde uzayıp gitti

Allah nimetlerini bol etsin ki efendim bu beyitlerde durdu ve bana şu veciz beyitlerle cevap verdi:

Mahlukatın en hayırlısı efendisine ve
Farklı cinsten ve türlerden uyumlu
Vefalı, bir dinleyene güzellik verir
Konusunca beyanının hoşluğundan
Lafzaın manalarından çiçek yaparsa
Sözlerinin nuru kışlık güneşiyle kuyulansa

amcasına yakını Abbas'a yemin olsun
onun gibi hiçbir inci düzülmedi
baktığında hudutsuz şeref getirir
fikirleri hayretlerle bırakır
çiçeklerden baş tacı oluşur
kandil ve lamba gibi ortada durur

Sübhanallah öyle yeni bir fikir ki
 Metni yüce düşüklük yok
 Sanatının lütfuyla manalar oluşur
 Şairlik ruhu insana ruh verir
 Beserin bahçesini yemyeşil eder
 Onda fesahat yaprağını açılmış görürsün
 Hilalim beyanının fazileti ile kokulansa
 İncilerini dizen dalgıcın hayrı Allah içindir
 Şeyhler onun ilmi ile temayüz etti
 Öyle muarifi var ki ancak sadece
 Teliferi şahitleridir onun
 Lütfedip konuşunca zorluk yok
 Aydınlatan güneşi kim inkar eder
 Fazilet pınarının aciz bırakmasına şaşmayın
 Bana göre şerefi nitelediğimizden de öte
 Örneğin onun zatını benzetirim
 Örgüler büyükten büyüğe düştü
 Babasının hayrı Allah içindir
 Gözlerim ondaki gibi bir celal görmedi
 Halil rızası var kolay insan hoş sözü var
 Uzun boyludur ilimde uzun uzadıya gider
 Hosgörülüdür cimriliği terk eder düşürür
 Velayeti önde gelenlerin gözbebeği oldu
 Nasihatleri azgınlara rehberlik eder çevirir
 Sayılması mümkün değil kerametleri var
 Ona on katıp onu övmeye çalışan
 Vallahi ben haklarımı yerine getirmekte
 Onun Kerim Mevla'dan hibeleri var
 Sadece bir alim şerefının varisidir
 Sad'ın kubbesi ki üstünde halen daha
 Her ipucunda bir efendilik bulursun
 Özgür ! Şanlı soylu kimseyi methetmekten
 Yetmiş yaşındaki mazur sayılır
 Sen Radi'nin oğlu Radi'nin oğlu razı ol

inciler döker cinaslar dizer
 türlü belagat sanatları giyinmiş
 kadeh kalıntıları onu kirleten
 gömülüp gaip olduktan sonra
 kuru kaldıktan sonra ilk bahar çiçekleriyle
 gelin başı gibi örülmüş görürsün
 mikyasa bahçesinde köleleştirilmezdi
 onun fikirlerinde ilimler dalgalandırır
 yaşlarsa hayır libasını giydi
 akli vesveseli olan inkar eder
 ölçülemeyen eşsiz bir deniz olduğuna
 ancak yalakalanan pis adam müstesna
 ancak kör ki bu durum da böyle
 katırlar çekerek atları aciz bırakır
 insanlara yaptığı en güzel davranışlar ile
 Ahmet'in ahlakına ya da Ayas'ın zekasına
 en üstteki en sağlam temele dayandı
 yüksekleri konuşur sağlam dağ gibidir
 ötesinde sadece insanların Rabb'i var
 insaf eder ve cevherleri terk eder
 insanlara ise basit davranır eşit görünür
 kanaat ve tahammülde Hatemi akla getirir
 inatçıların gözleri ise onunla zelim düştü
 onunla katı kalpler yumuşar ve erir
 damla gibi dalgalar gibi nefisler gibi
 onun için beşlilerden altılılara geçemez
 gayet âciz düştüm ve iflas ettim
 ona en hayırlı libas rızayı giydirdi
 çatıların üzerinde yerleşmiş rütbesi var
 selefine uyumu ve esitliği görünür
 fesatçılar gibi haset etmeyi terk edersin
 katı zamanın cevriinden kurtulan kişi
 kışlak vakti aşık gibi tefekküründen
 ötelelerden gelen hislere tabi ol

Bağlı olduğun beşere layık ol bunlardır
 Eğer sen az görüşlü zayıf ve sefil olursan
 Kaftiyeleri toplanıp razı olunca
 Seni methetme övücünü üstünlük sayarım
 Cerir tüm şiirlerini toplamaya başladı
 Bir sevgiliye ki ulaşması artık mümkün değil
 Halen daha yükseltilere terakki ediyorsun
 Yüce şamına ötelerden senalar olsun
 Gözlerinde nimet veren medeniyet var
 Ateş böcekleri ile ona yazdıklarım

Abbasi'nin ihlasından dökülenler
 bu alçak vasıfları örtmen gerekir
 aşırı gittikten sonra sana tâbi olurum
 yükseltilere minberler kürsüler koyarım
 Ebu Firas övünerek böbürleniyor
 Ebu Hüseyin seslenişin, sözlerin kardeşi
 daha da ötelere hedefe giden muzrak gibi
 vakıflar gibi hapisler gibi
 dualarda ümitsizliğe düşmekten koruyan
 satırları mürekkeple beyazlatmaktadır

Allah izzetini ve yüceliğini arttırsın ki daha sonra bana şu gazeli yazdı;

İlimlerin kalbini kendinde toplayan
 Üç harfli bir isim ki sen onu üç harfli
 O normalde ile bir fildir
 Harflerini değiştirsen zevk sahibi olan
 Eğer başındakini kaldırırsan görürsün ki
 Ters çevirirsen zellilik ve zayıflıktan sonra
 Ayn harfini kaldırırsan makamında durdu
 Her birinin yeri değiştirildiğinde
 Ters çevirince bir incelik bulursun
 Lam harfini Fa harfi ile değiştirirsen
 İkisini değiştirirsen ekşi manasında
 Üçleyerek okursan delalet eder ki
 Evleri uzak bir beldenin adıdır
 Onun gerçek bir şey gibi itibar etsen
 Irak arazisinde bulunan bir şey
 Ararsan Horasan'da da var
 Mısır ve Şam'da da mevcuttur
 Bunu özetle bir gazel olarak al
 Bilmecenin çözümünü senin lafzının
 Nimetler içinde bir yaşantıda

eşsiz mücevherlerle süslenen
 görürsün ama aslında sekiz harflidir
 ters çevirirsen de durum böyledir
 üzüldü ve ondan uzaklaştı olur
 gidip gelmek manasında bir fiil olur
 salih olmak manasında görürsün
 ve uzaklaşmadı olur
 manzaralar ortaya çıkaran fiil oluşur
 sakince sabahlayan bir hastayı anlatır
 eşit görünenlerin ismi olur
 şehirlilerin ve çöldekilerin yediği
 vaktin dörtte birini orada geçirene
 ötesinde kocaman bir sahru vardır
 uzak ve yakın bir şey görürsün
 Hicaz arazisinde ise daha fazla bulunan
 Rum diyarında yeteri kadar
 hayır işlerinde rekabetten tükenmiştir
 zaman senin gibi ikincisini çıkarmadı
 güçlü cehberi ile zirvede durur
 deim olası berekette ve bollukta

Buna cevap verdim ve ben de bir bilmece sordum:

Ey haliyle ilmin dolunayı olan
Bana çok güzel bir bilmece okudun
Üç harfli bir isim ki onu ayırırsan
Lafzını değiştirdiğinde ise
Harflerini değiştirerek tahrif etsen
Başını silsen kalanı tekrarlasan
Yerlerini değiştirerek tahrif etsen
Tersini okursan develeri sessizce
Eğer kısaltarak okursan
Ayn harfini silip kaldırırsan
Hindistan'da ise cariye manasında
Batıdaki ipuçlarının gösterdiği gibi
İşte bu üç harfli isim ki bazen
Hidayet nuru gizli kalmaz
Zahirde değişiklik yaparken gizli kalır
Onun zıddından bir şey eksilmez
İlk harfi ve sonrasını değiştirirsen
İlk harfi sonrasına nakledilirse
Son harfini ortasına nakledersen
Zel harfi ile değiştirirsen yasaklı demektir
İşte cevap budur bilmece düşüktür
Bilmeceyi çözüm bileziği ile süsle
Sen her daim izzette ve saadette olasan

fikri ile müşkülliye ortaya çıkaran
insanlar içinde kadrini yüksekte tutun
harflerin sayısı sekize çıkar
yaralının kalan nefesinin adıdır
Türklerin içtiği bir içecektir
bir kayadan parladığını görürsün
zevk sahibi ondan uzaklaşmaz olur
giderken görenin sözüdür
ortak azalardan bir aza çıkar
kış mevsiminin geldiğini görürsün
Maveraünnehir'de süvâri anlamında
doğuda apaçık görünen bir çöl olur
yedi harfe bile ulaşabilir
bizi vâsfederken onu eşit bulursun
yeryüzünde farklı yerlerde görür durur
orada bulunan Fa silinir
burada iki kuvvet olmuş olur
zelile yardım edilen yol manasına gelir
fakir hüzünden şikayetçi olarak akşamlar
halen şaşkın ve sapkın demektir
manaları kabule daha layıktır
göklerde kanatlanıp uçarsın
günlerinin peşinden geceler gelmesin

Allah ömrünü uzun etsin ki bilmece cevaben şöyle söyledi:

Ey Allah'ın dininin dolunayı
Kadri büyük bir isimle gazel okudun
Sana dolunay desem bu bile övgü olmaz
Onda nice cevhler vardır
Hasetçilere reddiye var, güzelliğinden
Bitkileri iyidir bol verimlidir
İsteyen biri sevgiyle ona yola çıksa

ötelede her ilmin toplayanı
san ve şerefın zirvesinde daim oldun
seninle şehirler gündüzlere kavuşur
yüksekleri gösterir
insanlar içinde zelil görünür
iyiliği de halen daha daimdir
vefa meziyeti ile yakınlardan sayılır

Orada susuzlara nice serin pınarlar var
 O ne güzel bir alim ki
 Eğer İbn-i Burde bir kaside yazsa
 El Nevasi söz söylemeye çalışsa
 Velid sözlerini sigaya çekse
 Mütenebbi bile aciz düşer
 Ya da Maarri hikmetten konuşsa
 Şerefi ile zirvelere ulaşan bir kimseye
 Saadette ve nimete daim olasın

berrak suları saf-u pak akar
 Yemami giymiş görünür
 yorulur aciz kalıp teslim olurdu
 unuttur şaşırır öyle kalardı
 her türden zayıf düşer abese girerdi
 ne diyeceğini bilemezdi
 zorlanır ve doğru sözü söyleyemezdi
 bu meziyetler bid'at değildir
 geceleri yollarını yıldızlar aydınlatır

Ben de ona şu gazeli okudum:

Ey ilimde içtiği pınar pak olan
 Halen daha muamma bir üç harfli isim
 O hep susar konuşur kabul edilir
 Hem zahir hem gizlidir görünmez ama
 İlk harfini silsen
 Yerlerini değiştirsen büyük bir iş olur
 Sonuna bir harf eklediğinde görürsün
 Tersini çevirsen bir kız adı çıkar
 Fa harfini Lam yapsan
 Tersine çevirsen çölde bir kabile
 Ey iyilik sahibi ve emsalsiz deniz
 Ey o kimse ki büyük alimler onu
 Teslim ol ve devam et sayısız nimetlerle
 Akıllı da ve akılda fazilet bırakmayan
 Akıllının nutkunu kestin ve susturdun
 Gizli ipuçları verdin bazen
 Cevap ver demeye uğraştın, bilmece
 Öyle bir bilmece çıktı ki engellemeye çalışırsın
 Solhette ona büyük bir bilmece gösterdim
 Eğer onun bu kadar büyük olduğunu anlasaydın
 Galip gelmek istese bile ve ona çalışsa
 Allah için gazi bir nazam dizdi
 Şam'ın köşe bucağı onunla

pınarın tatlılığından rivayetler yapan
 varlığın doğusunda ve hem de garip
 lakin işaretleri ile en acayip kelimedir
 kalbi kaymış olamı kandırır durur
 savaşa toplayan manası bulursun
 cemaate öncülük eden bir sıfat olur
 verimliliği ile meşhur bir belde adını
 o kızın sevgilisi aşkından ölür
 güzeli seven aşık çıkar
 Araplardan bir misal
 haydi çöz bakalım bilmeceyi
 dolunay sayıp sohbetini ganimet sayar
 bulutlarından yağmur düşen yerlerde
 nice güzel bilmeceler söyledin
 çektiğin perde ile zekilere üstün geldin
 durum fiilleri sabittir kalbinde
 çözümünü ise acayipliğine bağlanmış
 dilediğinden, savaşmaktan geri durmazsın
 şaşırırdılar ve onun safına geçtiler
 yakın yerinden uzak fikirlere düşerdin
 yine de karşısında izzet bulamaz
 önümüze bir dolunay çıkardı
 biniciler develeri köktürdü

Oradan Mısır'a geçip dolaştı durdu
Orada ilimleri yaydı ve
Belki de o babası Radi' yi yakalar
Saadet ve izzettin daim olan

kerpiç süslü evleri tatlı suyla suladı
bilinmezleri aşıkardı etti
Arapça söylediği şiirler ile
doğuda ve batıda dolunay ola

O ise bana şöyle bir bilmece okudu;

Ey asrın enderi
Sülasi bir isim ki
Cisminin güzelliğiyle
Yürür ayağı yok
Hafiftir ama kalbi
Fa harfini değiştirirsen
Fa harfini kaldırırsan
Ayn harfini birleşik mi olmalı
Buzense fiil olur
Buzense isim olur
Eğer kalp yaparsan
Sonra fayı değiştirirsen
Sadece file mahsus
Fa'sı değiştirilse
Marifeye mahsus olur
Lam'ı değiştirilirse
Sana mubah bir şeydir
Çözümü zor gibidir
Teslim ol ve devam et
Son kısmı değişkendir
Hiçbir gece sabahı

vasıfları sınırsız
marifedir nekresi yok
gören gözüyle değil
seçilir ve ilginçtir
kuşatılamaz
tecrübe edilen olur
ezberlenen işler olur
büyük bir şeyin adı olur
hali takdir edilir
haber vereni gösterir
en hayırlı meta olur
lamına itibar olmaz
diğerlerinde bulunmaz
Lam'ı kısaltılır
cephesi kısa kalır
Ayn zikir edilmez
kalpler ona zorlanır
cevheri tektir
değişmeyen nimete
evveli ise kesilmez
mahvedip yok edemez

Buna cevap verdim ve ben de bir bilmece ekledim:

Ey vasıfları değerli
Bilmecenin bir isim
Cismi hissedilmez
Başı sonu gibi

parlayan yıldız gibi
birden evreni kapsayan
gözler onu görmez
hiçbir zaman değişmez

Hüznüyle uzargider
 Rabbine itaat eder
 Fa'sını değiştirirsen
 İsmi aleti ise
 Değiştir, boz Fa'sını
 Her şeyi kapsur
 Fiil olarak gelir
 Kerametli bir şey
 Kısaltılması lütufla
 Fa harfini değiştirirsen
 Ayn harfini değiştirirsen
 İkisini de değiştirirsen
 İşte bu ilk baharlık
 Geçimi kolay
 Fazlalığı değiştirirsen
 Fazilet isteyene
 İlk harfini yok etsen
 Ortasını yok etsen
 Eğer kısaltma yaparsan
 Dügümlü bir şeyin adı
 Fa'sını değiştirirsen
 Sonra vasıfları da
 Bu düğüm çözülür
 Halen saadettedir
 Yörüngede dönerler
 Karu yıldız kaybolur

serler ile kısadır
 sen kafir gibi görürsün
 iyilik kaynağı olur
 kaybeden bir şeydir
 ya da aynını kısadır
 eşsiz bir şekilde
 gelen gevşeklik için
 misafire ikram edilen
 tefsiri belirli
 kızgın bir ateş
 müzekker bir fiil
 sakınılan bir eylem
 sohbeti de hoş
 gözü de iyi görür
 dolu bir dalga
 cevabı kötülükle
 düşüşe götürür
 kesintisiz yer
 tam tersine gelir
 hazırlanan şeyin vasfı
 kokulu bir bitkidir
 herkesçe meşhurdur
 birincisi pahalıdır
 vasıfları sayılamaz
 dur durak bilmeden
 ışıkh yıldız gelir

Buna şöyle cevap verdi:

Ey ismi gibi olan
 Bir şeyi demek istedim
 Harfleri yumuşaktır
 Karıştırırsan sayfayı
 Annesine verirsen
 Ters çevir rahip olur

geceyi aydınlatan
 nimetleri hiç bitmez
 nefyi halindedir
 parlak çıkar
 sever hepinizi
 topladıklarından sakınılır

Üçüncüyü silersen

çıplak çıkar

Ters çevir korku olur

korkak kalbinden

Al bu da bulmacanın çözümünü

kısaltması buradadır

Salim nimet gibi

ay çıkar gece gibi

Tekrar bir bilmece yazdım:

Ey akşamın girişi

şükürüm ona sunarım

Üç harfli biri isimdir

ters çevirsen bir harftir

Bazen de fiil olur

o isim için vasıftır

Şu cevabı verdi:

Ey şamı için

yeni manalar güder

Muhteşem bir şey buldum

kalpler ona çarpar

Ne çok kemalden eğildi

cehaletle ise yükseldi

Ne çok fetih geldi

ne de çok ölüm geldi

Rahmet edersen gelir

manalarına da ekler

Rahmet etsen ve çevirsen

inceden harfi belirler

Onu silsen görürsün

böyledir bunun vefası

Arkasına çevir görürsün

güzünü sonra tersini

Hala anlamları taşıyor

madem gözlerim çırpıyor

Bu mekânda kalmaya, kaside, nazım ve nesirler icra etmeye devam ediyoruz. Efendimiz Abdulrahim'in meclisinden, müsamerelerinden, tatlı kelimelerinden istifade ediyoruz. İlim denizinden faydalanıyoruz. Onun ilminden istifade etmek benim için bir ihtiyaç ve kaçınılmaz bir durumdur.

Sözler gönle hoş gelir

rüzgar esintisinden tatlı gelir

Ne kadar muhteşem günlerdi o günler! O günlerde ilim neşredildi, nazım ve nesirler icra edildi. O günler bize Şam günlerini hatırlattı. Orada sabah akşam ilimle meşgul olduğumuzu, ne kadar emek sarf ettiğimizi, ne kadar ilim ve marifet tahsil ettiğimizi hatırlattı. Bu mekânda sıkıntısını

çektığım her kelimede, her konuda söz konusu efendime müracaat ettim. Benim için müşfik bir baba ve hayırlı bir kardeş olmuştu.

Kardeştir ancak dostluk kardeşi değil

babadan kardeş sadece

Belki de, efendim, mevlam, belaya duçar olması yakın olan nefsimi kurtaran, vahşetimi ünsiyete çeviren, beni her konuda nefsinin üstünde tutan bir kurtarıcı olmuştu. Belki de, kendi ruhum ve nefsim olmuştu. Çok şükür ki kalbim selimdir. Egemenlik ve ubudiyet mülahazası olmasaydı ona "Ey ben" diye hitap edecektim. Allah'tan af diliyorum, egemenlik ve ubudiyet fikrini muhafaza ederek, adet olduğu üzere ona kemali edeple hizmet ediyorum. Bu tutum zillet değil izzettir. Onun makamı her vakit şeriftir, şerefi yücedir, gölgesi afakı sarmıştır, kendisine gelenlere ışık saçmaya devam etmektedir. Burada ikamet etmeye devam ederken Sultan geziden döndü ve bizim kaldığımız beldenin yakınlarında bir yere çadırı kuruldu. Bunların tamamı Muharrem ayının sonlarında cereyan etti. Sultan burada üç gün kaldıktan sonra saltanat işlerini ifa etmek üzere gemilere binerek tuzlu denizi geçtiler. Karada ve denizde askerler etrafında saf tutmuşlardı.

Beldenin insanları bize izzet ve ikramda bulunmaktan ve bizim sohbetimizden sıkılmamış olsalar da biz artık burada kalmaktan usandık ve oradan ayrılmaya karar verdik. Yanımızda ne atımız, ne de yükümüz vardı. Sadece geldiğimiz gemide getirdiğimiz eşyalarımız vardı. Buraya bizi getiren gemi, Lütfü diye birine aitti. Adamın hali perişandı, gemi belki de oğlu Mami'ye aitti. Allah müstahaklarını versin. Her ikisine de haber yolladık, durumu kendilerine haber verdik. Sefere hazır olup olmadıklarını sorduk, değilse başka bir gemi tedarik edip süratle Kostantiniye'ye doğru yol alacağımızı söyledik. Bize "İşlerimizi toparladık, ancak bize cuma gününe kadar müsaade edin" dediler. Cuma geçti, ne ses ne soluk, onlardan hiçbir haber çıkmadı, yüzlerini bile göstermediler. Endişeye kapıldık, tekrar haber gönderdik, mutlaka gelmelerini istedik. Sonunda geldiler, özür dilediler ve "yolculuk mutlaka pazartesi günü gerçekleşecektir." Dediler. O gün geldi, hiçbir haber yok, yalan söyledikleri ortaya çıktı. Biz ise "Nerede bunlar!" diye haykırmaya başladık.

Bu durum canımızı çok sıktı, onları daha da sıkıştırdık ve bize gelip, yolculuğun çarşamba günü başlayacağına dair yemin ettiler. Çarşamba günü geldi çattı, fakat yine sözlerinde durmadılar. Onlardan hiçbir haber alamadık ve en sonunda onların güvenilir adamlar olmadıklarını anladık. O gün de geçti, sanki bir ateş üzerindeydik. Dünya bize dar geldi, sabrımız iyice taşıtı.

Günler geçtikten sonra birisi gelip özür diledi, vaatlerde bulundu. Pazar günü mutlaka yola çıkacağımızı söyledi. Vaadini yerine getireceğini umarak bekledik. Pazar günü gelip geçti ama onlardan hiç biri gelmedi, vaatlerini yerine getirmediler. Birkaç gün geçtikten sonra geldiler, "Sizden çok utanıyoruz ve size doğruyu söylüyoruz, Lütfü'nün gemisi henüz hazır değil, Mami'nin ki ise tamamlanmak üzere... Perşembe günü dinleneceğiz, cuma günü mutlaka çıkacağız." dediler. Bir Müslümanın inanacağı tarzda yemin ettiler. Sıkıntımızı atlattırmaya çalıştık, yalan söyleyenlerin de bir gün doğru söyleyebileceklerini umarak bekledik. Cuma günü geçti, onun üzerinde daha birçok gün ve geceler geçti. Sıkıntımız daha da arttı, kalbimiz beklemekten erimeye başladı. Söz verip sözden dönmeler bizi fazlasıyla perişan etti. Durumu beldenin kadısına bildirdik. Onları makamına çağırarak tehdit etti, yaptıklarının kabul edilemeyeceğini söyledi. "Bundan sonra bir özür beyan etmeyeceğiz, salı günü her hâlükârda bu cemaat gemiye binecektir ve gemimiz yol alacaktır" dediler. Yemin ettiler, teyit ettiler, vaatlerinde duracaklarını söylediler.

Salı günü sözlerini yerine getirip yola çıkmak istediklerini, ancak bugün çok rüzgârlı olduğunu, iki güne kadar rüzgârın sakinleşeceğini, cumartesi günü mutlaka yola çıkacaklarını söylediler. Cumartesi gelip geçti, peşinde pazar günü de geçti, yine gelmediler. Pazartesi birisi gelerek faydası olmayan özür beyan ettiler: "Yarın bir sandal gönderip eşyalarını aldıracağız". Sabah olup ortalık aydınlanınca uzaktan o sandal göründü, sandalı görünce çok sevindik ve yanaşmasını bekledik. Bu sevincin kâbusa döneceğini nereden bilirdik? Gülen yüzümüzün asılacağını nereden bilirdik. Eşyalarımızı indirdik, sabahleyin gemiye bineceğimiz düşünüydük, ancak öyle olmadı. O gece şiddetli bir yağmur yağmaya başladı, ovalarda sular nehir oldu. Çarşamba günü de devam eden yağmur perşembe gecesine kadar devam etti. Sonunda perşembe yüzünü gösterdi.

Hava çok kötüydü, yağmur yağmaya devam ediyordu ve kalpler titriyordu. Öğle üzeri yağmur yavaşladı ve güneş bulutların arasında peçesini açıp güzelce görünmeye başladı. El Şerif ibn Tabatıba'nın dediği gibi:

Ne zaman güneş gördün bulut altında

kıskanç elinde ayna gördün

Bakar ama üstüne zar örter

kendini onunla yükseklerde görür

Güneşin etkisi azalınca, ikinci vakti gemiye bineceğimizi zannederek Sefer ayının yirmi sekizinde yola çıkmaya azmettik. Korku içinde evden çıkıp yola devam ettik. Geminin bulunduğu sahile yaklaşınca bir cemaat bizi karşılayıp, sahilin yakınlarındaki Yenice adlı köye yönlendirdiler ve bize o adamın yalancı olduğunu söylediler. Bize "Burada istirahat edin" dediler. Orada yıkık bir eve geldik, altında ve üstünde kuzey ve güney rüzgârları esiyordu. Gündüz rahat edemediğimiz, geceleri uyku yüzü görmediğimiz bu evde on beş gün kaldık. Çok kötü bir haldeydik. Yağmur yağmaya başladı, soğuk şiddetlendi. Etrafımızdaki dağlara kar yağmaya, karın okları bize de uzanmaya başladı. Allah'a hamdolsun ki üzerimize değil de etrafımıza yağdı. Söz konusu o iki gemici yalan söylemeye devam ediyordu. Sözler verip sözlerinde durmuyorlardı, yemin edip yeminlerini bozuyorlardı. Allah onların gücünü zayıflatsın, belalarını artırsın, onları rezil rüsva etsin.

Ben bu sıkıntılı günleri geçirip rahata kavuşayım derken sıkıntılı halimiz daha da artıyor, hendek daralıyor, ipler kopuyor, yanmalar artıyor ve dayanılmaz bir hal alıyordu. Ancak, atlarımızın geldiği haberi ulaşınca sevinmeye başladım. Deniz yolu ile gitmek için Allah'a istiharede bulundum. Ben bu durumdayken Mami'nin vaadi gerçekleşti ve gemisine efendi hazretleri ve yanındakiler bindi. Mami bizim de başka bir gemiye binmemizi teklif etti. Orada şu şiiri okudum:

Sen ne Nuh'sun benî kurtarasın gemiyle

ne de Mesih'sin ki suda yürütesin

Onun ve babası için de şunları söyledim:

Hasta derse malımın yarısı

kadın ve erkekleri beklemeden

Mami'ye ayırırız malı

ancak babası ona beddua eder

Der ki bu benim halkımdır
 O zaman Mami'ye der ki
 Azını da çoğunu da alırım
 Her zaman iyileri değil
 Mal benimdir ikinizin de değil
 O zaman öfkelenir Lütfi
 Der ki sen hakkımı çaldın
 Mami'ye der ki hakkım bu
 Lütfi der ki nerden hakkın
 Sen değil miydin söz verip
 Oğlu dedi yalan söylerken göründüm
 Bahaneyi üstüne uydurdum
 Asilik hakkımı ispat eder
 Dediklerim hepsi delildir
 Sen eğer sözüne sadık olmasan
 Bırakmadın mı sahrada
 Umut gözü ile insan başları
 Büyük yaşyla heybetli gelişiyse
 Yanında o garip var
 O sözlerle Lütfi alevlendi
 Demedin mi sen benim oğlumsun
 Hepsini benden aldın
 Benden de başka huylar eklendi
 Sen gördüklerinden başka bilmedin
 Sana yararım diye düşündüm
 Bende hiç bitmeyen huylar var
 Dedi ki biliyorum
 Sonra zaafı aldım başkasından
 Kaderim kaderinden yüksektir
 Sor istersen düşmanlara
 Dediği zaman gördüm utancımı
 Sonra güzel sözler gelince
 Dedi ki ey oğlum
 İncelik derken rezalet demek
 Bunlarla uyandırdım tüm halkı

şeriat malı bana verir
 kökü sensin dalı benim
 iyisini de kötüsünü de görürüm
 kötülerini de benim başıma
 gözlerinizi açmayın üstüne
 lanet eder ikisine de
 oğlum olarak da asi çıktın
 hakkımı almak en iyi huyumdur
 ve bu en iyi hakkımdır
 elli bin kısım olmalı bu
 sen de en lanet baba olarak
 kendime de bundan bahane buldum
 bu en fesatların rezaleti
 şimdi hak oldu ey cahil
 istediğine varmadın
 şerif yüksek şanlı seyyidi
 Abdul Rahim El Seyyit Abbasi
 tüm hakları hak etti
 Şam yerinde müftü olandı
 ve söylenene üzülerek dedi ki
 o zaman huyları benden almışsın
 bunlar benim sanatımdır demedin mi
 sonra özellikler süslendi
 bende saklı olanları görmedin
 bendeki huylarla senden sakınmadan
 hiç bunlar kadar da görmedin
 sende saklı olanı görüyorum
 senden almadığım huylarla
 senin yarı yaşına gelmeden hatta
 onlar bile söyler yüksekligi
 yüzün de gece gibi karardı
 yumuşak ince sözlerle
 ey kahramanlık ve incelik oğlu
 kahramanlık derken de sefalet demek
 çıplak göründü tüm halim ve halleri

*En göz nurum sen bendensin
 Dinle sözüümü bak dediklerime
 Dedi yok ben hakkımı vermedim
 Babam olsan da kemaldendir
 Bu konuyu açarsak bazalarına
 Derler ki bunlar iki at gibi
 Kesin bunlar ikisi de
 Vallahi hiç bilmiyorum ki
 Desem ki Mami'ye bunda bir halk var
 Bu rezalet aslında var ki
 Bu cefa da Mami'ye de kesin
 Dediler ki barış kraldır
 En iyi yol barışın ve paylaşın
 İkiniz de halkın en rezilisiniz*

*biliyorum ki oğlumsun
 yükselt şanıma ve yay kerametimi
 hatta bazalarını da halka göstermedim
 sefaletim ise maldan mahrum bırakmamdır
 hele de anlayanlara
 ya da iki ortak gibiler
 rezalette yarışan iki baş gibi
 hangileri rezalette öndedir
 desem ki Lütfü'm o zaman halkın rezaletidir
 sefaletine en iyi kanıttır
 üstünde belirli bir rezalettir
 çoğu hakimlerin seçimidir
 herkes bunu tavsiye etmektedir
 bunu paylaşmaya razı olup barışın*

Bizleri bu hale sokan Lütfü için de şunları yazdım:

*Allah'a adaletle davran
 Faziletle aldın bizi*

*en kötü halka Lütfü var
 lütfü ile telif etti*

Sonunda yanımdakilerle oradan ayrıldık, bazı eşyalarımızı yanı-
 mıza aldık, diğerlerini gemide bıraktık ve efendi hazretleriyle vedalaştık.
 Bu vedalaşma kalbimize oturdu. Fikrimize hâkim olalım, kaldığımız bu yeri
 terk ettiğimiz için biraz sevinelim derken, efendi hazretlerinden ayrılmanın
 ve onunla vedalaşmanın zorluğu aklıma düştü. Bu durum kalbimi yaktığı
 anda dudaklarımdan Ali bin Hişam'ın şu satırları döküldü:

*Ey ateş yakan yakan söndüren
 Gel de ateşi kalbimden al
 Ey hasret kardeşim susuzluk arttı
 Susuzu gönder benim gözlerime
 Ayrılığı iade eden duy beni
 Kendin uzak kalırsan gözlerimden*

*kış geldi yağmur ruhu ile
 hasretten ve özlemde gözlerim yandı
 hiç mi bilmez susuzun halini
 susuzu sular göz yaşları ile
 ayrılığa halim yok bil bunu
 özün kalır gönül duvarımda*

Kostantiniyye'ye dönüş ve ondan sonra meydana gelen güzel olaylar sözünü ettiğim beldeden dönmemiz Rebiyülevvel ayının onu, Peygamber Efendimiz'in doğumuna rastladı. Oradan ayrıldığımız sırada gökyüzünü Bedri'n kanatları kapatmıştı ve korku her tarafımızı sarmıştı. Hızla yolumuza devam ettik, yeryüzünü sanki katladık. Zamirin fiile yapıştığı gibi ciddiyete yapıştık. Vadiler ve ağaçlar arasında dolaşarak geçip gittik, nehir gibi akan sulardan geçtik. Gündüzün binası yakıncaya kadar bu şekilde devam ettik. Uyku engeline isyan ediyor, bazen iniyor bazen çıkıyorduk. Gece bize örtüsünü giydirmişti. Ayı bulutlar kapatmıştı. Ne batısı görünüyordu ne de doğusu. Onun yerine şimşekler aydınlatıyordu etrafı. Yağmur ağız ve yüzleri rahatsız ediyordu. Yerden çamur akıyordu. Buna rağmen yürümemiz kesintisiz devam ediyordu ama hepimiz korku içindeydik. Dil'e (Hersek) yaklaştığımızı anlayıncaya kadar böyle devam ettik.

Dil Boğazı denize yakın tepeler arasında, kayıklara binilerek denizden İznik tarafına geçilen, insanların yolunu kısaltan, kestirme bir geçit. Orada Dil halkının, yolcuları ağırlamak için açtığı bir imaret bulunmakta... Geçiş iskelesinde bir han, hanın dışında bir pınar var ve suları, oraya gelenler faydalansın diye bir havuzda toplanıyor. Biz de o hana yerleştik ve şafak atıncaya kadar orada kaldık. hana kaldığımız süre içerisinde gözü-müze uyku girmedi. Yağmur yağmaya devam etti ve yağmur suları hanın tavanından aşağı döküldü, döküldü... Orada Nabiga gecesini geçirdik, Yakup üzüntüsü yaşadık. Eyüp sabrı gösterdik. Yaşadığımız bu sıkıntılardan bir kurtuluş yolu bulamadık. Gece boyunca gözlerimizden yaşlar sicim gibi aktı gitti. Sonunda sabah yüzünü gösterdi. Yağmur şiddetini azaltıp çiselemeye başlayınca yolumuza devam etmek için hazırlandık. Hayvanlarımıza binip halden hale geçerek hiç durmadan yolumuza devam ettik. Deniz gibi ovalardan ve insana dehşet veren şiddetli yağmurlardan geçerek, kuşluk vakti Gebze'ye ulaştık. Yılmadan usanmadan, sağa sola iltifat etmeden, gündüzün tamamını yürümekle geçirdik. Bulutların gözyaşları hiç durmadı. Güneş çarşafına sarılmış gün yüzüne çıkmaktan korkuyordu. Yer, çamurdan bataklığa dönmüş, üzerinde yürümek imkânsız hale gelmişti. Atlar ayakları bağlanmış gibi yavaş yavaş yürüyordu. Kalplerimiz iyice daralmıştı, elbiselerimiz atların ayaklarının çamurundan

baştan sona kadar nakışlanmıştı. O gün gelirken karşılaştığımız ve sohbet ettiğimiz arkadaşlarla selamlaştık. Herkes kendi memleketlerine gitmek, çoluk çocuklarıyla buluşmak üzere ayrıldı. Onlarla Şam topraklarındaki arkadaşlara selam gönderdik. Tekrar kalbimiz yanmaya başladı. Sabır el-bisemiz parça parça oldu. Ayrılık acısını hatırlamaya başladık. Gözyaşlarımız yine akmaya başladı, onlara mektup yazma imkânı bile bulamadık. Bu durum bana Ebu Hayyan'ın şu şiirini hatırlattı:

Kitabımı sevene derim ki

cehayı ve hevayı terk etsin

Ama ben bir kitabı yazınca

gözümdeki yaşlar kayboldu

Onlara kalbim içten yanarca ve gözümünden yaşlar akarca bir şiir yazdım, şairlerin efendisi Salah Erbili' ye ait;

Allah'a yemin ederim ey yolcu

sevdiklerime benden haber ver

Öldü de! Ne zaman? derlerse de ki;

ona ecel ayrıldığımız gün geldi

Gözyaşlarım yanaklarıma dağılmış, kalbim sakinleşmemiş bir haldeyken bazılarının şu şiirini söyledim:

Ey gelen benim yurduma

bazımızdan selam götürün bazımıza

Görüyorsun bedenim bu yerdedir

kalbim ise başka yerlerde

Allah ayrılık aldı aramıza

belki kavuşmamıza da nasip eder

Allah umudumuzu artırsın, duamızı kabul etsin! Âmin.

Onlardan ayrıldıktan sonra azalarım yanıp tutuşmaya başladı, gözümünden yaşlar akarak dönüp dönüp onlara bakıyordum. Onlar gözlerden kayboluncaya kadar ayağım bir gidip bir geliyordu. Sonra onların memleketine vardıklarını, ailem ve evlatlarım benden sorduklarında, benim durumumdan haber verdiklerini düşündüm ve şu şiiri okudum:

Annemin şefkatinden kopmadım gibi

yerimden yerine şefkat saçmış gibi

Sevgisinden her saat verir

halimi soran yolcu olursa

Nerde bedir nerde yeri diyorlar

bize gelip uğramadan neyle meşguldür

Uzanan bir elin susamışını mı bilmez

yoksa ayakları hayrını mı bilmez

Diğorlar ki tüm muratlarına erdi

kıymeti arttı şanı yükseldi

İlmini tüm yerlere yaydı

bu dedikleriniz doğru mu mizah mı

Çamur deryalarını geçerek yolumuza devam ettik. Güneş yüzünü hastaymışçasına sarartmıştı. Yağmur şiddetini kaybedip çiselemeye başlamıştı, ancak hala yağmaya devam ediyordu. Yağmaktan vazgeçmemişti ki biz Kartal'a vardık:

Güneş ışımlarını uzattı

yeryüzüne gitmek istemeden

Gümüş taneleri saçar gibi

güneş kalburundan geçer sanki

Kartal, sahile bitişik güzel bir köydü. Deniz dalgaları duvarlara çarpıyor, bazen evlere kadar giriyordu. Sakinleri, çoğunlukla yenilmiş ve azınlık kalmış olan Hristiyanlardan oluşuyordu. Kartal'da misafirlerin ağırlandığı geniş ve büyük bir han ve bolca balık vardı. Yakınında bir pınar, pınarın arkasında çiftlikler ve bahçeler vardı. Ağaçlı bir bahçeye uğradım. Beni muhabbet ve sevgiyle karşıladılar. Bahçedeki kuş seslerinden çok etkilendim, sanki her dalda bir kuş ötüyordu.

Bundan önce hiç bilmezdim

aşk sanattır sever ve aşık olur

Bu durum sakin olan hüznümü yeniden hareketlendirdi. Ailemi ve vatanımı hatırlattı, özlemlerimi canlandırdı. Burada bazılarının şu şiirini mırıldandım:

Vallah bu diyardan inleme duydum

inleye inleye çağrılar duydum

Yakınlığım zor oldu

yakında kalmak güçtür elbet

Adı geçen handa akşamladık ama gözlerimiz uykuyla buluşmadı. Uyku gözlerimize giden yolu bulamadı. Kalbimiz endişeyle doldu, ciğerimiz yanıp tutuştu, bütün azalarımız hava soğuk olmasına rağmen ateş gibi oldu. Gözyaşlarımız yağmurla birleşerek nehir olup aktı. Gece perdesini üzerimize kapattı, sabah olmasını engelledi. Sabah uykuya daldı, uyanmak bilmiyordu ya da zindanın derinliklerinde bağılıydı, çözen bulunmuyordu. Yahut ölüp dar bir çukura atılmış ve pis kokusunu bize

koklatıyordu. Her akşam sabahı sormamıza rağmen cevap alamıyorduk. Derken parlak ışıkları ufukta görüldü, yüzleri doğuda parlamaya başladı. Biz ise hala inanamıyorduk, ancak varlığının delilleri tam olarak ortaya çıkınca handan ayrıldık. İnişleri, yokuşları aşarak yolumuza devam ettik. Güneş hala yüzünü kapatmış, yağmur yağmaya, rüzgâr esmeye devam ediyordu. Ruhumuz iyice sıkılmıştı, Güneş yükselince yağmur hızını daha da artırdı. Yeryüzü nehir olup aktı, düz yerler çukur oldu, tepelerden aşağı akıp gitti. Yollar çamur deryasına döndü, sabretmeye mecalimiz kalmadı. Bu ahvalde elimizi açıp dua ederek yolumuza devam ettik. Sonunda öğle vakti Üsküdar beldesine gelebildik. Burada sıkıntılarımız bitmiş oldu. Hemen iskeleye inip büyük şehir Kostantiniyye'ye gitmek için vapura bindik.

Vapur yanaştıktan sonra yanımızdakilere "Bu gemiyi yürüten ve iskeleye yanaştıran Allah'ın adıyla. Muhakkak ki Rabbim gafurdur rahimdir" (Hud 21) diyerek 'Binin' dedim. Rabbimin izniyle yolculuğa uygun bir rüzgâr esiyordu. Bu da bizim yolculuğumuzu kolaylaştırdı, denizi emrimize amade etti. Bu mutlu adımlarımızda bize hizmet etti, maksadımıza erişmemizi sağladı. O gün ikindi vakti sahile ulaştık, Allah'a hamdolsun yolculuğumuzun sıkıntısı burada bitmiş oldu.

Şehre girince Allah'ın izniyle istikrara kavuştuk. Efendi hazretlerinin daha önce bizim için hazırlamış olduğu eve, ayın on ikisi Perşembe akşamına doğru yerleştik. Ancak insanın kendi evi gibi olmuyor, kendi dostlarının özlemine gidermiyordu.

Burada on altı gün ikamet ettik, ama ehil ve çocuklarımdan uzak kalmam istikrara kavuşmamı engelledi. Sabretmeye gücüm kalmadı, çok az uyuyabildim. Ayrılık üzerine ayrılık canıma tak etti. Ne ölümlerle ölüydüm ne de dirilerle diri. Bu durumlardan çıkış yolu ararken daha da derin kuyuya düşüyordum, bu ahvaller içinde boğuşup duruyordum:

Rüzgarları solur koklarım

amber gibi kokar nefesi

Çıplak ayakla yürüdük

sanki kutsal vadiye yürür gibi

Özlemim daha da artarak devam etti. Kalbimdeki üzüntü ve keder daha da artarak bana savaş açtı. Kalbin ateşi etrafa ateş saçtı, göz-

yaşları sel olup akmaya baladı. Sabır kılıcı köreldi, dayanma atları çukura düştü. Bu haldeyken dostlarımdan haber almak istiyorum, alamıyorum. Gece uzadıkça uzadı, etrafıma karanlık çöktü, uyku ve uykuya benzer rahatlatıcı şeyler kayboldu:

Bunun gibi özlenen insan görmedim

yüreğe serin veren rüzgar gibi

Mutlu günler kısa olur derler

acı gece ise uzun olmuştur

Umudumu muhafaza ederek şairin şu sözünü mırıldandım:

Bazı olaylar sıkır genci korkudan

ancak içinden çıkamaz

Daraldı ve halkaları inceldi

sallandı hiç bitmeyecek gibi

Ancak efendi hazretlerinin geldiğini duyunca yüzüm gülmeye başladı. Onun mübarek şahsiyetini müşahade edince rahattladım, selamlaştık, ağladık, ağlattık. Allah'a hamdolsun, onun üzerimizdeki nimetlerinden birisi olarak şükürlerimizi izhar ettik. Ünsiyete kavuştuk, nefislerimiz huzuru tattı. Bugünün sevinci dünü unutturdu. Dostça konuşmaya başladık, yolculuktan ve onun üzerimizdeki etkilerinden bahsettik. Unutulmaz bir buluşma oldu:

Bu sohbe gönül sevinir

sallandıkça dökülür sevinçleri

Buluşmamız, uzun süre uyku görmeyen gözlerimi uykuyla doldurdu. Aslında uyku benden hiç ayrılmadı, daima benimle beraberdi, ancak cesedin acısı ona galip geliyordu:

Geldim ve gözlerimle baktım

gittim ve kalbimle kaldım

Hiçbir ev saklamadı bizi

ancak karadan karaya aktardı

Müzakere ve muhavereye devam ettik. Kasideler, nazımlar, nesirler, ilmi kaynaklar ve ilim üstatlarının zikri birbirini kovaladı. Yanımıza bazı ehl-i ilim ve fazilet erbapları da geliyorlardı.

Burada Osmanlı saltanatının payitahtı Kostantiniyye'de ve İzmit'te bir araya geldiğimiz ulemadan bahis edeceğim:

-Şeyh, imam, kerim, efendimiz, Hacı Çelebi adıyla maruf Abdulrahim. Bize bazı tercümelerini takdim etti. Bize muhabbet, kardeşlik ve sevgi izhar etti. Ondan tam bir hüsnü kabul gördüm ve beni yüksek bir makama koydu. Bana arif, muhakkik ve müdekkik sıfatlarıyla hitap etti. Ben ondan, o da benden istifade etti, benden aldı, bana verdi. Oğlum Ahmed ve benden sonra gelenler için icazet talep ettim. Kendisine telifim olan El Zubde Fi Şerhi El Burde, Ayet El Kürsi tefsiri, Şeyhülislam menakıbını anlatan, mısralarının sonu Kaf harfiyle devam eden kasidemi, mısralarının sonu Ha harfiyle biten kasidemi ve bazı büyük tılsım hazinelerini takdim ettim. "Hallakul Alim" ayetini üzerinde taşıyanların taun ve basından kurulacaklarını ve bunun, bilgili imamlarımızdan nakil edildiğini söyledim ve kendim için şiiri yazdım:

Her kim hedefine yürürse

Mevla sevgisi ile seçilenlerdendir

ve yakınlıkta kusur etmezse

insan sevdiği ile beraberdir

Şeyhim için de şunları yazdım:

Siz de Allah'ın seçtiklerindensiniz

Mevla sevgisi ile seçilenlerdensiniz

yakınlığına talip olanlardansınız

insan sevdiğiyle, onlarla kalır

Kendisi de bana şunları ifade etti: (Bazı ariflerden nakil edilmiştir) "Kim beş defa "Rabbena" der ve dua ederse duası kabul olur". Bana Kur'an'da geçen İbrahim (a.s.)'ın şu hikâyesini anlatan, "Rabbimiz ben zürriyetimi, senin evinin yanından bitki bitmeyen bir yere yerleştirdim" ayetini okudu ve "Rabbimiz duamı kabul et, Rabbimiz hesap gününde beni, babamı ve müminleri bağışla" ayetine kadar devam etti. Bunu söylediklerine delil gösterdi.

O anda benim aklıma şunlar geldi: İbrahim (a.s) "Rabbimiz Sen, bunu batıl olarak yaratmadın" ve devamı olan "Rabbimiz peygamberlerine vaad ettiklerini ver, bizi kıyamet gününde rüsva etme, sen vaadine muhalefet etmezsin", ardından "Biz onları dualarını kabul ettik" ayetlerini okudum. Çok mesrur oldu, teşekkür ve dua etti.

-Şeyh Abdulrahim'in oğlu allame, muhakkik, müdekkik, bu evin temeli ve müessis, müderris Molla Ali Çelebi. Aziz bir aslın ferî, kemalî edep sahibi, belagat meydanında rakibi olmayan, güzel haberleri kulağın kulağına yayılan, ilim denizini şüphelerin kirletemediği büyük âlim, güzel ahlak ve fazilet sıfatlarını her zaman muhafaza eden, bedir gibi parlayan, güzel sıfatların zirvesini elinde tutan, mertebelerin en yüksekini işgal eden, şerefli ahlakının kokuları ve çiçekleriyle bezenmiş olan büyük âlim. Babası onu yanıma getirdi, bana selam verdi. Bilahare aramızda bir dostluk, arkadaşlık ve muhabbet meydana geldi.

-Kardeşi necip, faziletli, prensipte rütbelerin sonuna erişmiş insan, faziletiyle akranlarını geride bırakmış Efendim, Ebul Hadi. Gençliğini Allah'a ibadetle geçiren, küçüklüğünden beri hidayet üzere devam eden bir zat-ı muhteremdi. Ölüm onu küçük yaşta yakaladı, Rabbi onu civarına davet etti. Dokuz yüz otuz yılı Sefer ayında, taun hastalığına yakalandı ve vefat etti. Biz o vakit İzmit'teydik, Allah ona rahmet etsin. Babası onun benimle buluşmasını sağladı ve ona yanıma gelmesini emrederdi. Babasıyla birlikte meclisimde konuşmalarımı can kulağıyla dinlerdi.

-Abdülhadi'nin kardeşi zeki, temiz ahlaklı çocuk, Muhiddin Abdulkadir. Babası onu bana getirdi ve önümde oturup, benden istifade etmesini istedi. Allah lütfu keremiyle onu salih bir evlat olarak yetiştirdi, hayır ticaretinde kazançlı kılsın.

-Şeyh, imam, allame, hasap nesep sahibi, asil, kerim, imamların önderi, kadılar kadısı, fukahalar imamı, akliselim sahibi, ilim bahçesi, Amasya Kadısı ve yanında adı geçen Hacı Çelebi'nin kardeşinin oğlu Abdülhayy. Allah onu nimetlerine gark etsin. Beytullah'a giderken Şam'da babam ve benimle bir araya gelmişti. Aramızda bir sevgi ve muhabbet meydana gelmişti.

-Genç âlim, fadıl, meyvesi tatlı bir ağacın dalı, küçüklüğünden bu yana temiz ahlakla muttasıf, Hacı Çelebi'nin kardeşi, Abdulrazak diye anılan, kazaskerin oğlu İmam Abdulrahman. O da safer ayında taun hastalığından, amcasının oğlundan önce vefat etti. Onunla da bir araya geldik, benden bir takım bilgiler aldı.

-Kerim, ali cenap, mevlevi, imam, âlim, allame, İslam memaliği-nin ziyneti, geceleri ve gündüzleri güzel, mükemmel insan, ehli kalem, sırr'ı şerifin bayraktarı, karanlık zamanların aydınlığı, susuzların su kaynağı, kadılar kadısı Rumelili Muhiddin bin El Fenari.

-Kerim, dağınıkları toplayan, gecesi gündüzü güzel, zamanın al-lamesi, akranlarında tek, parmakla gösterilen, ekâbirlerin ziyneti, ayan-ların başı, taliplerin taleplerinin karşılanma mercii, fukara, yetim ve dul kadınların sığınağı, geçmişî güzel Anadolu Kazaskeri Kadir Çelebi. Allah onun dünya saltanatını daim etsin, işlerinde mutluluğunu kat kat artırsın.

Benim işlerimle fevkalade ilgilendi. Ondan her türlü tazim ve ina-yeti gördüm. Benim ders vermeme talep etmeden imkân sağladı. Oysa onunla çok az bir araya geldik, sadece bazı cihetlere berat yazmakla ilgili paşanın benden bahsetmesiyle tanışmıştık. Elhamdülillah istenilenleri yerine getirmiştım.

-Müslümanların kadılar kadısı, muvahhitlerin velisi, ilim ve yakın kaynağı, hükümlerinde adil, işlerinde ve sözlerinde Allah'ın murakabesini gözetleyen, zamanın insanı Kostantiniyye kadısı, Sadi bin İsa bin Emir Han. Fazilette akranlarını geride bırakan, kendisine arz edilen her belirsizliği ay-dınlığa kavuşturan, azimli, Allah hukukunda hiç bir pazarlık kabul etme-yen, iffetli, himmetli, güleç yüzlü bir şahsiyet:

Rızalı bir halk ile karşılaştırr

sadık yüzlü halkın siması

Bize izzet ve ikramda kusur etmedi. Allah ona fazlı ve lütfuyla mu-amele etsin.

-Şeyh, allame, imam, Mevlana Hoca Çelebi bin Mevlana Mu-hiddin Muhammed. Sekiz müderristen biri. Yüksek himmet, zekâ ve vakar sahibi. Eserleri başında bayrak gibi dalgalanıyor, seciyesi derindir, ahlakı hamideye sahiptir. İlimler onu sularken yücelik elbisesini giymiş, asaletle sulanmış, yükseklerde bedir gibi parlamış, baştakilerin başı olmuştur. Ken-disiyle aramızda bir bahis geçti, o da şudur: Bir ayetteki sıfat üzerinde tar-tıştık herkes kendi görüşünü beyan etti. Kendisiyle aramızda bir muhab-bet meydana geldi. Bana çok edepli davrandı, büyük izzet ve ikramda

bulundu. Kendisi, Efendimiz Hacı Çelebi'nin büyük oğlunun annesi olan büyük zevcesinin kardeşiydi.

-İlmiyle amil, imam, kâmil, ümmetin önderi ve imamı, iyi menkıbe ve ahlak sahibi, sekiz müderristen, Ebu Abdullah Muhammed Şemseddin Çelebi. Onunla aramızda muhabbet ve kaynaşma meydana geldi. Bana yaşının elli civarında olduğunu söyledi, oysa çok genç görünüyordu. Kendisine Hacı Çelebi Hazretleri'nin huzurunda Şeyhülislam Takıyyuddin bin El İd'in şu beytini icra ettim.

Gördüm ki saçlarıma

Gençlikten güç kazanıp

ağarmak yaldızmış gençlik gidiyor

yaşlılıktan da kibarlık

Beyitlerin açıklamasını yaptı ve çok memnun oldu.

-Şeyh, salih, âlim, kâmil, kıraat ehli İbrahim bin Muhammed bin İbrahim El Halebi. Önce Halep sonra Kostantiniyyeli oldu. Merhum Sultan Muhammed'in Cami'sinde imamdı. Kendisiyle birkaç defa bir araya geldik, Ayet El Kürsi tefsiri, Burde'nin şerhi gibi bazı teliflerinden hediye etti. Allah bana, ona ve bütün Müslümanlara lütfuyla muamele etsin. Amin.

-Şeyh, asil, vakur, alim ve halim, akıl ve fikir timsali, önce Menzile sonra Hanke Kadısı Onunla Halep'ten Osmanlı topraklarına kadar beraber geldik ve bazı konularda sohbetimiz oldu. Bana Sahra faresinin derisinden sordu, ben de ona "O da sincap gibi cumhurun görüşüne göre helaldir. Bunun detaylarından bahsetmek burada mümkün değildir. İlerde Allah izin verirse, telifine başladığım kitapta bu konuya açıklık getireceğimi" söyledim.

-Şeyh, asil, nezih menakıbı her tarafa yayılmış, asaletli, faziletli, müsamahakâr yüksek rütbe sahibi, emirleri ve ayanın önünde giden, hükümlerinde adil olan El Kemal El Tadiifi. Önce Halep sonra da Mekke kadısı. Bana Halep'ten Osmanlı memleketlerine kadar refakat etti. En güzel izzet ve ikram sahibi bir şahsiyet. Bana Tali kasidesini icra etmişti. O kasidenin makamı şiiirden daha yüksek daha kıymetlidir.

-Şeyh, asil, faziletli, kıymetli, eşi ve benzeri az bulunan, İzmit kadısı, Kadı Lütfullah'ın oğlu Muhiddin Muhammed. Memleketinde yanımıza

geldi, sonra bize tavuk, meyve ve koç gönderdi, bize kitapta okuduğu fakat çözemediği bazı fıkhi bilmeceler gönderdi. Bilmecelerini çözüp kendine verdik.

-Münevver, genç, salih, zeki, faziletli, latif tabiatlı, iyi ahlakla tanınan, Hacı Muslahaddin bin Hacı Muhammed İzmitli. Kasap oğlu adıyla şöhret bulmuş, İzmit beldesinin ileri gelenlerinden, tüccarlarından ve başkanlarından, izzet ve ikram sahibi, kıymetli bir zatı muhterem. İzmit'te onun evinde kaldık. Büyük izzet ve ikram gördük, ben ondan o benden ilim aldık. Resulullah'ın (s.a.v.) rüyasında iki melek görmesinin sırları, İbrahim Halil (a.s.) rüyası ve Eshab-ı Tennur, bunlarla ilgili uzun hadisi, El Zubde Fi Şerh-i Burde adlı kitabımı ve Elfiye üzerine Manzum şerhimi konuştuk. Benden, kendi ve evlatları Abdülkerim El Murahik Abdullatif El Sulası ve Abdulmuttalib El Sulası'ya icazet yazmamı istedi. Sonra bir işinden dolayı Kostantiniyye'ye geldiğinde görüştük. Allah ona ve bana hüsnü hatime ihsan etsin. Amin.

-Şeyh, yüce, soylu, Allah'tan korkan, tevazulu, din ve hayır ile meşhur, akranları arasında ayrıcalıklı bir yeri olan Şeyh Muhammed. Kendisi Sultan Selim Han İmareti'nin mütevellisidir. Allah onu rahmeti ve rızasına gark etsin. Kendisi Şamlı Kemal Nazır El Nezzar'ın yakınıdır. Tevazu ile ve hayır bereket duası ederek bizleri defalarca ziyaret etti. Bizi evine davet etti ve bizlere ziyafet hazırladı. Oğulları Mecit Kemal ve Cemal geldi, bize hürmet ederek selamladı. Allah hallerini iyi etsin, lütfu ve keremiyle hallerini ve akıbetlerini hayreylesin. Amin.

-Şeyh, âlim, hayır ehli, belîğ, edip, fesih, hatip, imaretin hatibi, Yeni Çeri Baş Hocası. Latif, ilim ve fazilet sahibi, hayır ve hayır ehline yakın bir zat. Kendisiyle aramızda iyi bir sohbet ve sevgi oluştu. Allah bizi ve müslümanları lütuf ve keremiyle karşılasın.

-Şeyh, faziletli, hafız Kur'an, kari', Yusuf Sinan Çelebi bin Abdullah. Sultan Selim Şah İmareti'nin idarecisi, ilim, iffet, güzel kıraat ve emanetiyle şöhret kazanmış bir insan. İmarette bize son derece latif davrandı. Allah bizi ve bütün Müslümanları rahmet ve mağfiretine gark etsin. Amin.

-Şeyh, allame, ilim, akıl ve faziletle şöhret kazanmış ve bu sayede yüksek makama erişmiş, Şemseddin Muhammed El Mısri. Bana gelip se-

lam verdi, güzel hitabesiyle aramızda bir muhabbet ortamı doğdu. Allah onu, beni ve bütün Müslümanları emellerine kavuştursun, söz ve amelde bizleri muvaffak kılsın. Âmin

-Adaletiyle meşhur kadı, yüksek himmet sahibi, iyi ahlak ile şöhret bulmuş Abdussamet. El Zaviye kadısı, sonra El Eşrefiye şeyhi. Kendisiyle aramızda birçok konuşmalar ve oturumlar geçti. Orada şunları hatırladım:

Edebiyat öğrenmek isteyen köle

Deyin ona benden iyi bilemezsin

Sorun nedir fiil ve fail burada

isyan ile anlamakla değil

edebiyatı bana sorsan anlatırdım zamanla

dedim bunlara örnek verirdim

-Şeyh, asil, Muhiddin bin Bereket bin El Merecani. Aslan Mekkeli, Kaymaz Karabaş oğlu lakabıyla meşhur, kemal ve kelam adamı, hal ve makam sahibi, zikir ve vird ehli, Türkler arasında büyük makam ve itibar sahibi olarak tanınmış bir zat. Kendisiyle aramızda arkadaşlık, dostluk ve muhabbet ortamı oluştu. Allah hallerimizi düzeltsin, lütuf ve keremiyle bizi ve Müslümanları emellerine kavuştursun.

-Yüce makam sahibi, büyük emir, Mevlana Sultan, Ahmed bin Merhum El Said El Şehit, Sultan El Melik El Eşref İnal. Allah onların hükmettikleri dönemi hayır ve bereketle mamur ersin. Onunla bu şehir güzelleşti. İnsanlarla ilişkisi sadece muhabbet, letafet ve sevgiye dayanıyordu. Ya-nıma gelerek bana selam verdi. Aramızda çok güzel bir muhabbet ve sevgi ortamı oluştu. Allah onun zat-ı şerifini her türlü kötülükten korusun. Bu saydıklarımın dışında daha birçok cemaatle görüştüm, onların hepsini burada saymam mümkün değildir.

Şimdi biz yine mübarek yolculuğumuza dönelim inşallah:

İzmit seyahatini tamamlayıp, Kostantiniyye’de daha önce işa-ret ettiğim efendi hazretlerinin evinde karar kıldık. Onun komşuluğuyla, müzakere ve muhaveresiyle huzur bulduk. Bu arada kış bütün şiddetiyle kapımıza geldi. Askerlerini ve siyah bayrağını başımıza dikti, rüzgâr şiddetini artırdı, her taraf karanlığa büründü. Gökyüzü kapılarını açtı, yağmur

şiddetli yağmaya başladı, yerlerde pınarlar fişkırdı. Kar yağmaya başladı, her tarafı bembeyaz etti, yerin siyah yüzünü beyaza çevirdi. El Sirri El Ra-fa'nın da dediği gibi:

*Görmüyor musun karların parmağı
Ateş var ama belirli değil*

*dikti dünyaya beyaz giysiyi
ışık ve su var ancak akar değildir*

İnsanlar karla uyandı, azaları hareket etmiyordu, damarları atmı-yordu, yüzler asıktı. Vücut kötü bir durumdaydı, beden donmuştu. Ruhsuz gibiydi, çok acı bir hayatla karşı karşıdaydık. O günlerde hayatımız acı içinde geçiyordu. Çünkü güneş yüzü göremiyorduk, zemheri gibiydi, buz gibi bardaklardan su içiyorduk. Ateş bize cennet gibi geliyordu, sonu-nun cennet olacağına inanarak bu durumu kabul ediyorduk. Soğuk dur-durak bilmeden devam ediyordu, devam etmekte de azimliydi. Şimşek-ler çakıyordu, her taraf karanlığa bürünmüştü. Ancak şehirde yaşayan Türkler, Araplar, Acemler ve Rumlar bize bu senenin diğer seneler kadar soğuk olmadığını söylediler. Allah'ımıza hamdolsun.

Bulutların gece gündüz bizi muhasara altına alması günlerce devam etti. Şimşekleri ve yıldırımları bizi korkutmaya devam etti. Yayıları ve okları afakı sardı. Selleri, dağları ve ovaları doldurdu, karları insanla-rın kalplerini ihtiyarlattı. Bahar, askerleri ve ordularıyla gelip onu hezimete uğratıncaya kadar bu durum devam etti. Sonunda kalpler baharın çi-çekleriyle ve güllerinin dikenleriyle huzura kavuştu, gökyüzü açıldı, güneş bazen kapansa da etrafa ışık saçmaya başladı:

*Orada yüzler seferdeki bahçelerdir
Yerler yeşil giysi ile süslenir*

*gözler orada suyla tartılır
havalar ise koyu maske ile saklanır*

Dağlar tepeler çiçek renkleriyle süslendi. Zaman baharı karşıladı. Hava bitkileriyle ve çiçekleriyle pırıl pırıl oldu. İkamet ettiğimiz bu şehrin her tarafından sular akmaya başladı. Şehrin etrafında sevinçle gezdik. Mesire yerlerinde ruhumuz huzura kavuştu ve şehirde rahat bir şekilde do-laştık. Nihayet etrafı bahçeler ve çiçeklerle çevrili olan bu evde mükem-mel bir şekilde istirahat ettik. Güller ve bahar çiçekleri yüzümüze gülüyor, kuşlar konuşuyor, tütsüler terennüm ediyordu. Bizlere sevinç hâkim oldu

ve sevincimiz katlandıkça katlandı. Efendi hazretleriyle bu güzel günlerde çok güzel vakit geçirdik:

Bugün deniz ile özetlenir

ancak yürüyen günü kısa

Vapurlar yollardan geçer bizimle

sular ise yükselir ve iner

Sanki dalgaları koyudur

ve sanki yolları çizgildir

O diyarda bir başka gün daha geçirdik. Sıkıntılar gitmiş, her şey mükemmel, iyilik ve güzellik dolu:

Laleleri esintiyle sallanan

bir yayla ile başladı

Ziyaret ettim bulutlu günde

çiçekleri kokar mis gibi

Sordum nedir bu hal diye

kırmızıyla boyalı bu yolcular

Sıkıntıdan uzak çiçek kokuları arasında, sündüsten elbise giymiş bu topraklarda, renklere bürünmüş bitkiler arasında, çiy sularının bitkiler üzerinde aktığı, rüzgârın dalları sağa sola salladığı, bülbüllerin ve güvercinlerin özlemle öttüğü bir gün daha geçirdik. Bugün memleketini, ehil ve evladını kaybetmiş bir garip durumuna düştüm ve şu beyti icra ettim:

Her yıl ayrılık mı var

hiç mi kavuşmaya niyet yok?

Ayrılık düşürdü bizi burada

hiç görür müyüz kavuşmayı

Rum'da güvercin gibi ağladım

öttüm ve garip oldu ötnem

Öttü ama hiç göz yaşı dökmedi

sonru öttü ve gözyaşı dağ oldu

İnledi ve yavruları baktı

yavrularım olmayan yerler uzaktır

Allah Teâla, fazilet ve keremiyle duamızı kabul etti. Vatan ve ailemize dönme yollarımızı açtı. Şöyle ki; biz o sıkıntılı günlerden çıkıp Cennet bahçeleri arasında gezmeye başladık, farz ve nafile namazlarda arkadaşlarımızla beraber olduk. Vezir bizim işlerimize büyük ehemmiyet attetti. Kazasker de öyle büyük çaba harcadı. Nihayetinde başarıya kavuştuk ve maksadımız hâsıl oldu. Nimetlerini bize serdeden, kerem ve lütfunu bizden esirgemeyen Allah'a hamdüsenaalar olsun.

Bu arada Şam tarafından ehil ve akrabadan bana bir yazı geldi. Kendisiyle hiç bir adavetimiz olmadığı halde sadece bazı zıt görüşlülerin

fesatlıklarıyla, Şam kadısı İbn-i İsrâfil bir dilekçe yazarak vazifemin kaldırılmasını istemişti. Oysa arkadaşlarımin bana karşı olmadıklarını, zıt görüşlülere yardım edecek bir halde olmadıklarını, benim talim ve fetvalarımdan faydalandıklarını biliyorum.

Bütün bunlar benim burada her cihetle temasta bulunmam, gücüm yettikçe isteklerimi yerine getirmem, bazı işlerimin takibinin Sultan kapısında, Osmanlı topraklarında olması nedeniyle hâsıl oldu. Bu durumu buradakilere ilettiğimde, kabul etmediler. Konuya ehemmiyet atfettiler, her tarafa yazı yazarak yeni imkânlar sağladılar. Sultanın yeni fermanı ile yeni imkânlar kavuşturdular. Böylece ortalığı karıştıran düşmanların tuzakları ortadan kalktı. Allah'ın fazlı keremiyle daha da yüksek bir makama geldik. Bizi sevenler sevindi, sevmeyenler hüsrana uğradı. Bütün bunlar Allah'ın lütuf ve keremiyle hâsıl oldu. Her zaman Allah'a sığınmak bana yeter.

Bütün bunlar olurken dilimden şu mısralar süzüldü:

<i>Zamanımdan güven umdum boşuna</i>	<i>tüm umduklarım da boş çıktı</i>
<i>Kavuşmaktan pes ettim hatta</i>	<i>daha acılarımı umuyorum zamandan</i>
<i>Sabır bizden ayrı yol buldu</i>	<i>içime de boşluk doldu dolarken</i>
<i>Kaç kez ölüm yutkundum sizden</i>	<i>yutkunduklarımı yuttum ayrılıktan</i>
<i>Tilkiler huyuna ısrar etti</i>	<i>hedeflerinden pes etmez gibi</i>
<i>Kendilerini boyadılar saklanırken</i>	<i>zaman geçtikçe arttı boyaları</i>
<i>Rahman'a sığındım isteklerimle</i>	<i>vardım isteklerime vardıkça</i>
<i>Lütfu ile şans verdi bana</i>	<i>gölgesiyle sakladı sakladıkça</i>
<i>Yorgunluktan sonra dinlendirdi beni</i>	<i>doğru yola gönülden giden yola</i>
<i>Allah'a hamd olsun ki bizi</i>	<i>doğruluk yoluna hidayet etti</i>
<i>Bize hidayet yolunu gösteren,</i>	<i>bizi delaletten kurtaran Allah'a hamdolsun.</i>

Uzun Ayrılıktan Sonra Vatana Dönüş

Allah'a hamdolsun bütün işlerimizi tamamlayıp durumlarımızı zı düzelttikten sonra dönüş yolculuğu hazırlıklarına başladık. Kerim efendim ve samimi dostum Abdulrahim bizzat kendisi benim işle-rimle ilgilendi.

Bütün işlerimi mükemmel bir şekilde tamamladı. Böylece hazırlık-larımız tamamlanmış oldu. Arkadaşlar azıkları hazırladılar, atlar eğlendirildi. Gurbet çadırları yıkıldı, yolcular ve vedalaşmak için gelenler hazırlandılar ve yolculuk başladı. Ayrılık sıkıntısı ruahları sardı, gözler yaşlarla doldu, ayrılık ateşi ciğerleri yaktı:

Elimi vedaya uzattı tokalaştı

gözler ayrılığa sel akar gibi

Aman Ya Rabb! Vedalaşma anının sıkıntısı ne kadar şiddetli, ne güç, ne kuvvetleri çökertici ve cisimleri eritici!

Ey kalbimin katili

katlandığından fazla yük yüklendim

Her gün bir dostu ayrılıyor

zamanla ve sevgili ayrılığı

Efendi hazretleri de şunları söyledi:

Ey Allah'ım sana emanet

sensin emanet sahibi

Sizin faziletinizden

kayusmaya umutlandım

Yüreğim eridi zaten

acı ayrılıklardan

Suları da hiç akmadı

hep göz yaşı hiç durmadı

Gecelerimde görünmedi

yükselen dumanları

Onunla cismimiz ayrı düşse de kalbimiz beraberdi. Bu şiirler kalbi-mizi hüznle doldurdu. Sonra kalbimizdeki yangını söndüremesek de göz-yaşlarımızı durdurduk, irticalen bana şunları söyledi:

Allah sana şan emanet etti

parmaklarının altında birey oldu

Allah sana bir zat emanet etti

varlıktan ne feda edersen

Allah sana gönül emanet etti

gönüllerin içinden

Allah sana köşe emanet etti
 Allah sana huy emanet etti
 Allah sana insan emanet etti
 Allah sana zat emanet etti
 Ey yürüyen, kalpler de yürür
 Sabır da hiç kalmadı
 Kavuşma umudu olmasaydı
 Yumumuzda tüm hayırla yürür
 Sağlık hala kaplıyor
 Gündüz özgürlükten yakınma
 Mutluluk vatanı güvendir
 Vakit de gayet düzenli
 Yürürken ulu yolculuk
 Karadır dostum sen denizsin
 Nedir bu mutluluk eşi
 Yükselik şanı almasın derim
 Devletinle güvenle yürüyesin

rica edene yer gösterdi
 onu taşıyana gösterdi
 daha sakin bakarsın diye
 yürürken ayrılık istemez
 yürürken ayrılığa dayanmaz
 sarhoşluğa dayanmaz gibi
 gönlümüz ölüme yaklaşıyor
 yürekler yıkılırdı burada
 ölüme yaklaşan bedeni
 gece karanlığında da soğuk kal
 şanı ve şahi artar
 mutluluk belirtisi de ortada
 yüzü de keramettir yolcunun
 kara da senden dalga bekler
 gece de kıskanır bunu
 yüceliğinden de mahrum kalmasın
 şükretmez şakirler şükürden

Şehrin dışında efendi hazretleriyle tekrar vedalaştık, gemiye bininceye kadar elimi bırakmadı, sonra da eteğini toplayıp oradan uzaklaştı. İşte o zaman kalbime ateş düştü. Derken yolumuza devam etmek üzere gemiye bindik. İskeleye halatlar söküldü ve ayrıldık, gözlerimden yaşlar sel olmuş akıyordu, göz ucuyla ona bakıyordum. O beni, ben de onu takip ediyordum. Gözden kayboluncaya kadar böyle geçti:

Beni yükseltti ve indirdi
 Benimle her konuşana da
 Beni her gören dedi

aşkımdan sonra deliliğe
 onla gitti demiştim
 bu adam delirmiş hevesten

Gemi karga gibi ses çıkarıyor, ceylan gibi atlıyor, yılan gibi süzülüyordu. "Onu durur sanırsın, oysa bulut gibi kayıp gidiyor."

Gemi bizi dalgalar arasında indirip kaldırarak almış götürüyordu, biz orada El Şerif Ebul Kasım'ın dediği gibi bir haldeydik:

Garip bir yapudur üstünde yürüdük deniz de

bazen sakinleşir sonra dalgaları

Garip uykusuyla kaldık orada

kerametiyle üstümüze eğildi gibi

Güneş çıkışına kadar uzandı

üstümüze ışıklarını açana kadar

Deniz suyu eriyen gümüşü

akarken Haliç görünüşü vardı

Ciddiyeti elden bırakmadan, acziyet ve tembellikten sıyrılmış bir halde yolumuza devam ediyorduk. Gemi de buhar saçarak denizin ortasına doğru bizi almış götürüyordu. Öğleye doğru Üsküdar beldesinin iskelesine yanaştık.

Beldenin içindeki bir imarete yerleştik. Ertesi gün cuma namazına kadar orada kaldık. Cuma namazını kıldıktan sonra hızla eşyalarımızı yükleyip yolumuza koyulduk. Gündüz, etkisini kaybedinceye kadar yolumuza devam ettik. Günün yıkılıp kaybolmasına rağmen biz, yorulmadan usanmadan yol kat ediyorduk. Şevval'in yirmi yedisi cumartesi akşamı, her tarafı, güzel kokulu güzel bitkili yüksek bir yerde akşamladık. Güneş ortalığı aydınlatıp bülbüller ötmeye başlayınca biz yola çıkmaya azmettik. Atlarımızı yüklerini bağladık, Gebze'ye varıncaya kadar durmadan yürüdük. Öğle üzeri zeval vakti Gebze'ye geldik, arkadaşların rahat edebilmesi için orada biraz mola verdik. Sonra ciddiyetle yol almaya devam ettik. Kuş gibi hızlıydık, deniz sahilindeki geçiş iskelesine varıncaya kadar hız kesmedik. İskelede vapurlardan birini seçtik. Ona binmek için istiharede bulunduk. Meram ve maksadımıza eriştiği için Allah'a dua ettik. Vapura bindikten sonra rahatladık, Allah'tan rahmet diledik, hayal kırıklığına uğramadık. Vapur hızla seyrederken biz yelkeninin altında gölgeleliyorduk:

Uçan rüzgar korkusu sandım

cennetlere kanatlarını açmış gibi

Yolumuza devam ederken deniz sakindi. Tam da denizin ortasındaydık ki Allah'ın emriyle her taraftan rüzgâr esmeye, bizi sağa sola, öne arkaya sallamaya başladı ve denizin dalgaları yükseldi. Sallantı daha da arttı, yolculuğumuz iyi giderken kötüye döndü. Her taraftan dalgalar gelmeye başladı. Kalpler titredi, diller sustu, rüzgâr geminin istemediği bir yönde esmeye devam etti. Batı rüzgârı şiddetlendi, deniz suyu bize hâkim olmaya başladı. Gemi bu minval üzere yol alırken biz bazen ölümü

düşünüyor, bazen bu düşünceden vazgeçmeye çalışıyorduk. Bu sıkıntıyı çekmeye devam ederken Allah'ın lütuf ve keremiyle deniz sakinleşti.

Biz de Dil denilen köyün sahiline demir attık.

Sonra bu iskeleden ve o olumsuz ortamdan ayrılıp yeniçeri meskenlerinin bulunduğu bir köye geldik ve orada akşamladık. Binelerimizin yanından hiç ayrılmadık. Şafak aydınlanıp, yıldızlar kaybolup, sabahın kâfur kokusu etrafa yayılınca oradan ayrıldık ve rahatımız burada bitmiş oldu. Bundan sonra derbentlerden, ovalardan, birbirine sarılmış ağaçlardan ve sulardan geçerek gün tam olarak aydınlanıncaya kadar devam ettik.

Derbent (veya Darende) denilen bir köyün yakınına indik. Burada sular çok soğuktu, ağaçları çok güzeldi. Çok kalmadan yolculuk hazırlığına başladık ve öğleden sonra oradan ayrıldık. Havası kötü, sıcak rüzgârı nefesleri kesen, bulutlar üst üste yığılmış yerlerden geçtik. Tepeler, sarp yollar, büyük küçük ağaçların içine düştük. Nihayet İznik Gölü'nün zarif manzarasının gülen yüzü görüldü:

*Yürek rüzgarı esti yayılarak
Yüzlere de parlaklığı döndü*

*ölümden yüreğin uyandığı gibi
kaybolur bitecek, görüldükten sonra*

Gölün sahilinde yemyeşil bitkilerin arasında yürüdük. Güneşin benzinin sarardığı bir vakitte şehre indik. İsa Paşa'nın babası Vezir İbrahim Paşa'nın imaretine yerleştik ve Şevval ayının yirmi altıncı günü, pazartesi gecesini çok iyi bir şekilde orada geçirdik.

Gece gençliğini kaybedip eteğini toplayarak kaçmaya başlayıp, ay ve yıldızların ışıkları kaybolduğunda oradan ayrılarak gölün kenarından yürüyerek yukarıya doğru tırmanmaya başladık. Tırmanışımızın hemen ardından ortalık karardı. O güzel hava yerini gam ve kedere bıraktı. Ok gibi yağmur, umudun yerini umutsuzluğa bıraktı. İşte tam o sırada öleceğimi zannettim.

Durmadan inip çıkıyoruz, kah umutlanıp kah hüznleniyor, bir ferahlayıp bir kasılıyoruz. Burada sanki meful yok fail var. Her toplandığımızda tekrar ayrılıyor. Olanlar kendi seçimimiz değil, olanlar bizim is-

teğimizle olmuyor, iyiyi kötüyü seçemiyoruz. Şerrin başlangıcı sonundan daha iyi değil. Bu halimize hayret etmek ve iniş çıkışlara galip gelmekten başka elimizden bir şey gelmiyor. Ellerimizi kaldıracak dua ediyoruz, yerin ve göklerin sahibi olan İlah'tan duamızın kabulünü temenni ediyoruz. Bu durumu hayra tebdil edeceğini umuyoruz. Çünkü O, imdat isteyenlerin imdadına koşar.

Bu dar boğazdan geçtikten sonra durum değişti. Güneş doğdu, ışıkları etrafa yayılmaya başladı. Yol bizi geniş bir ovaya ulaştırdı. Burada köyler, bol nimetler vardı. Ayın yirmi altısı Pazartesi, kuşluk vakti Yenişehir adında bir şehre geldik. Şehrin dışında, nehir kenarında yemyeşil, rahat bir yere indik. Ancak çok kalmadan, öğleye yakın yüklerimizi hayvanlara yükledik. Hiç ara vermeden gün bitip gece karanlığını üzerimize çöktünceye kadar yürüdük ve Ak Bıyık köyüne geldik. Orada bir han bir de hamam vardı. Ayın yirmi yedisi Salı günü o handa geceledik.

Gece yıkılıp şafak kılıcını çekince buradan ayrıldık. Güneş yükselince geniş ve kırsal araziden geçerek Ermeni Pazarı denilen bir köye geldik. Köyün dışında bir yerde konakladık. İki namaz arası bu mekânda kaldıktan sonra yorgun ve bitkin bir halde yolumuza devam ettik. Güneş batıp, aydınlığı yok oluncaya kadar durmadan yürüdük ve Bozüyük köyüne vardık. Orada Vezir Kasım Paşa'nın imareti bulunuyordu. Paşa imaretini gayet güzel bir şekilde düzenlemişti. Şehrin dışında, içinde pınar olan geniş bir yere indik ve çarşamba gecesini burada geçirdik.

Gece gidip şafak peçesini açınca yorgunluğumuza aldırmadan yola çıktık. Dur durak bilmeden iftar zamanına kadar yürüdük. Sakaçıftlığı köyüne varıncaya kadar yolumuza devam ettik. Uykunun üzerimizdeki baskısını azaltmak ve yorgunluğumuzu hafifletmek için orada istirahat ettik.

Perşembe günü, şafak yüzünü gösterdi. Gecenin karanlığı zail olup sabah gülümsemeye başladığında, erik ağaçlarının arasında yürüyerek başka bir köye vardık. Orada yaklaşık bir saat istirahat ettik ve ardından yolumuza devam ettik. Gündüz gidip gece hâkimiyetini ilan etmişti ki; biz (Şevval ayının otuzu Cuma akşamı) Akveren köyüne giriş yaptık.

Güneş ziyasını doğudan gösterdiğinde biz, yolumuza devam ediyorduk. Akşam olmadan Kara Hisar şehrine geldik. Bölgeye gelmemiz cuma gününe tesadüf etti, orada bulunan bir imarete yerleştik. Güzel bir mekândı. Ziyadesiyle memnuniyet ve ünsiyet hissettik. Geçmişteki yorgunlukları unuttuk, ruhumuz ve nefsimiz huzura kavuştu. Bugünün rahatlığı geçen günlerdeki yorgunluğumuzu unutturdu.

Karahisar, şehrin ileri gelenlerinden Hacı Ramazan'ın oğlu Hacı Şaban'la tanıştık. Bütün hayır ve hasenatını önümüze serdi. Yıkanma ve diğer ihtiyaçlarımızı gayet misafirperver bir şekilde gidermemizi sağladı. Bana, avladığı avın bir parçasının gövdesinden ayrılması halinde, o parçanın helal olup olmadığını sordu. Ona cevaben dedim ki:

Eğer hayvan vurulduktan sonra hemen ölürse, hem bedeni hem de ayrılan parçası helaldir. Şayet bir müddet sonra ölürse haramdır. Ancak hayvan kesilirse beden helal, parça haramdır. Verdiğim cevap çok hoşuna gitti ve fetvayı memnuniyetle yazıp sakladı.

Zilhicce ayının başladığı gece, sahur vaktine kadar bu beldede kaldık. Sabah bayrağını çekip namaza davet edildiğinde, davete icabet edip ve namazımızı kıldıktan sonra yola koyulduk. Durmadan, gece gündüz demeden, gündüzü geceye, geceyi gündüze katarak Çay adında büyük bir köye geldik.

Gündüz sona yaklaşmış, sıcak sakinleşmiş ve kabilemiz yorgun düşmüştü. Fırsatını bulduğumuz anda, suların aktığı, ağaçların gölgelediği bir yere kamp kurduk.

Çiçekleri çiğ vurur

Gece de kendini saklar

Sanki gündüzler yorgun çıkar

yeşil bir gölge gibi

gündüz de tüm kapahı açar

kanların izinden inşa ederler

Gözlerimiz uykulu iken ağaç dallarından öten bülbül sesleriyle uyandık. Farz namazımızı kılar kılmaz süratle yolumuza koyulduk.

Yolumuzun üstündeki diğer bir köye varmak için azimle yolumuza devam ettik. Kuşluk vakti Nişikli köyüne vardık. Ancak bu köye ısınmadığımız için yine yola koyulduk ve nihayetinde Akşehir'e ulaştık.

Akşehir'e ayın ikisi Pazar günü geldik. Hüseyin Paşa'nın imaretine yerleştik. İmaret son derece güzeldi, gereken her şey bünyesinde mevcuttu. Mescidinde ve evlerinde sular akıyordu. Gecenin geriye kalanını ve ayın on üçü pazartesi akşamını orada geçirdik. Güneş gök kubbe-yi aydınlatıp bizimle sohbet etmeye başlayınca, gölgeler arasında hafif rüzgâr esintisin getirdiği sağlıklı bir ortamda yolumuza devam ettik. Kuşluk vakti Söğütlü denilen bir mekâna geldik. Güneş zevalden dönünceye kadar burada kaldık.

Sonra yüklerimizi hayvanlara yükledik, bazen yavaş bazen hızlı adımlarla, mil üzerine mil katarak ilerledik ve ikinci vakti Bola köyüne vardık. Nehir kenarında gölgeli bir yere indik:

Sanırsın ki nehir бүкүлүр

ve sanki dallar akar gibi

Ayın dördü Salı günü bu mekânda akşamladık. Günün sabahında, rüzgâr esip ağaç dallarını sallarken uykumuzdan uyandık. Yüklerimizi atlara yükledikten sonra yolumuza devam ettik.

Hiç durmadan yürüdük ve ikinci üzeri Salahaddin adıyla bilinen bir köye geldik. Sabah ezan okunduktan sonra, ciddi bir şekilde durmadan yolumuza devam ettik ve akşam vakti Konya şehrine geldik. Geceyi orada geçirdik.

Çarşamba, perşembe ve cuma günü, cuma namazının sonuna kadar vaktimizi Vezir Azam Pir Paşa imaretinde geçirdik ve salih Şeyh Mol-la Hünkâr'ı ziyaret ettik.

Sıcakların şiddetlendiği bir vakitte yola çıktık. Yarım mil veya biraz fazla bir yol kat ettikten sonra vücudumda bir fütur, başımda şiddetli bir ağırlık hissettim. Yürümenin mümkün olmadığını anlayınca, Türkmenlerin oturduğu bir mahalleye inmek zorunda kaldık. Zilkadenin sekizi cumartesi günü, horozlar ötüp müezzinler namaza davet ettiği bir saatte hareket etmekten başka çare olmadığını anladık.

Güneş yükselip yüzü gülmeye başlayınca, çevre kasabaların su ihtiyacını karşılayan, suyu şerbet gibi tatlı Çarşamba Nehri'nin kenarına indik:

Güneş alev gibi

Yeşil berrak güzeldir

üstüne ışınlarını saçmış

altından takı ile süslenmiş

Hastalığımı hafifletmek ve soğuk suyundan içmek için nehrin kenarında rahat bir yerde durakladık. Ancak sıcakların daha da artmasıyla, nehrin soğukluğunun hiç faydası kalmadı. Oradan ayrılmaktan başka çare bulamadık. Durmadan, gecenin karanlığını aydınlatan ayın ışığında, o geniş arazide yolumuza devam ettik. Hareket esnasında memleketi hatırladığımda dönüş, içinde bulunduğum azabı unutturuyor ve keyfe çeviriyordu. Ailemi ve çocuklarımı hatırladıkça zor olan şeyler kolayla dönüşüyor. Bu hızlı yolculuk, yorgunluğumuzu daha da artırdı. Acılar ve ağrılar vücudumuzu iyice sardı:

Bedenimin bu bolluktan zevki

kalbimin bu acıdan dinginliği

Üç gün bu hal üzere devam ettikten sonra, yolumuz bizi Ereğli şehrine getirdi. Bu şehre Zilhiccenin onu pazartesi günü geldik. Burada hastalığım yeniden başladı, bedenimin keyfini kaçırdı, hareket ve intikalden aciz kaldım. Üç gece boyunca hareket etmemi engelledi. Oysa ben memlekettten uzak olmanın acısını çekiyor, memleketin özlemiyle yanıp tutuşuyordum. Burada Abbas bin Ahnef'in şu şiirini mırıldandım:

Ey vatanından evinden uzak kalan

Her ayrılık başlangıcında

Kalbi acı ile beslenir

Dudakları büzülür ağlar

yalnızlık acısına ağlayan

bedeninde halsizlik belirler

yuvasına ağlayan kuş gibi

her birimiz evine ağlamakta

İçinde bulunduğumuz bu durum uzayınca, deve almak mecburiyetinde kaldık. Deve alındıktan sonra, deveye binerek Zilkadenin on ikisi Perşembe günü beldeden ayrıldık. Adı geçen nehir üzerindeki köprüden geçerken, devenin ayağı kayıp üzerindikilerle birlikte nehre düştü ve yaralandı. Bize de elbiseleri değiştirip sabretmekten başka çare kalmadı.

O gece konakladığımız bazı köylerden yanımıza aldığımız azıklar-dan yedik. Ayın yirmi üçü Perşembe güneş yüzünü gösterince büyük bir çaba harcayarak yolumuza devam ettik ve Şucaaddin (Ulukışla) köyüne geldik.

Öğle üzeri oradan ayrıldık, uzunca bir yol kat ederek Ak Köprü civarına bir yere, ayın yirmi dördü Cuma akşamı indik, orada hal dilim şunları mırıldandı:

Kalk gör gecenin karanlığını

siyah bir giysi gibi

Sanki ufukta gündüz görünüyor

karanlık da kartal pençesinde kalmış gibi

Sanki gökyüzü denizden bir uçurum

yıldızlar ise buğday taneleri

Gündüz gelip de, beklemekten yorulan gözlerimiz rahatlar rahatlamaz yükümüzü yükleyip yola koyulduk. Sabah akşam yürüdük. Nehirler, akan sular, yüksek ağaçlar, yüksek dağlara galip gelerek devam ettik. Sonunda cumartesi gecesi Gülek Boğazı yakınlarında güzel bitkileri olan, daha önce geçişinin zorluğundan bahsettiğimiz bir yerde konakladık.

Günü gördüm kartal da kanadını

sermiş gül ve amber saçıyor

İkizlerin gerdanında şal belirler

süreyya giysisinin kolyesi kopmuş

Sonunda çok zor yolları aşarak bu engelden kurtulduk. Dağlara tırmanarak yürürken önümüze bir kale çıktı. Tırmanırken ayakların kaydığı, zirvesinde kuşların yuva yaptığı, atların tırnaklarının tutunamadığı, görünce nefeslerin daralışını tasvir etmekten aciz kalındığı bir yerdi:

Her karga ona sığar

ve her rüzgar oradan eser

Ve her giden bir kere

bir daha gidemezse şikayet eder

Bütün bunlar yürümemize engel olamadı. Gölgeleler uzadığı bir zamanda büyük ağaçları ve serin suları olan bostana benzer bir yerde, vücutlarımızın rahat etmesi için indik. Ancak benim ateşim çok şiddetlendi. Oranın soğuk suları bile ateşimi düşüremedi. Buna rağmen yürümeye devam ediyorduk. Ruhumuzun ve bedenimizin yorgunluğu, vatana olan özlemlerimiz nedeniyle yürümemize engel olamadı. Yürüdükçe yürüdük ve sonunda ayın on altısı Pazar günü Adana şehrine geldik. Burada İbn Ramazan'ın o güzel imaretine indik. Herkes esasını, fazla elbisesini çıkarıp attı ve uykuya daldı. Bu mekânda üç gün kaldık. Ayın on dokuzu Çarşamba günü şehrin dışında nehir kenarında dolaştık. Burada bizimle beraber

gidecek bazı arkadaşlarla tanıştık. Bizimle yolculuk yapan arkadaşların sayısı belli olunca yola çıkmak için azmettik.

O gün bize katılanlarla beraber sıcak bir havada yola çıktık. Milerce yolu kat ederek Ceyhan Nehri kenarındaki Misis şehrine geldik. Yatsı olmuştu ki, hayvanlarımızdan indik.

Orası bir yolcu için bulunmaz bir ortamdı. Gece kaybolmaya yüz tutup, batı ve doğu çiçeklere bürünüp, yüksekler sarı renge boyanınca yolculuğa hazırlığımıza başladık. Hayvanlarımızı yükledik. Orada bize yolların tehlikeli olduğu ve yolda hırsızların cirit attığı haber verildi. Biz yine de kırları, büyük ağaçları, serap yolları, parlayan tepeleri sıcaktan kavrulan, vahşi ve tehlikeli yolları aşarak yolumuza devam ettik. Sıcak dünkünden daha çok şiddetlenmişti. Herkes ziyadesiyle yorulmuş bir vaziyetteydi. Sıcak onları zehirlemişti. Ter içinde kalmışlardı. Kendilerini yere atıp istirahat etmek istiyorlardı. Durum böyleyken deniz tarafında Panyas Kalesi'ne yakın bir yerde konakladık. Zilkadenin yirmi biri Cuma akşamını orada geçirdik. Gece perdesini açıp, ortalık aydınlanıp, yollar açılınca oradan ayrıldık. Çiçekleri, nehirleri ve suları geçerek yürüdük. Merkez Boğazı'nı geçtik ve Bakras Boğazı'na geldik.

Orada yeşillikler, tatlı sular, ağaçlar her cins meyveler arasında dinlendik. Güneş batıncaya kadar Bakras'ta kaldık. Kafile yorgun düşmüştü, istirahat etmek gerekiyordu. Bakras'ın ortasında mescit ve hanın bulunduğu bir yere indik. Orada şadırvan gibi bir yerden sular akıyordu. Bedenimiz ve ruhumuz orada rahata kavuştu, ufkumuz açıldı. Akan sudan kana kana içtik. Benim de ateşim biraz olsun düştü. Derken mekândan, ayın ışıkları ortalığı aydınlattığı bir vakitte hareket ettik. Sarp yollardan ine çıkı yürüyorduk ki, hava bozuldu. Gökyüzünün şekli değişti, batıdan doğudan şimşekler çıkmaya, rüzgâr esmeye başladı. Bulutlar sanki aşağıya inmişti, bu sıkıntıları hisseden kalpler korkmaya başladı.

Tehdit devam ediyor, şimşekler çakıyor, rüzgârın yönünü değiştiriyor, bulutlar suyunu cömertçe aktarıyordu. Sonra hava açtı, sıkıntılar kalktı, bulutlar dağıldı. Ay bulutlardan kurtulup çiçek gibi açıldı. Allah'a hamdolsun biz de bu sıkıntılardan kurtulduk ve ortalık aydınlanıncaya kadar yolumuza devam ettik:

Güneş çıktı çıkışından söz eder

titreyen bir avuçta ayna gibi

Engelibeli yerden inip, düz yolda ağaçların arasında, tatlı suların aktığı nehirlerden giderken önümüze geniş, uzun, ucu görünmeyen ve dolambaçlı bir arazi çıktı. Gündüz sıcaklık artıncaya kadar durmadan devam ettik. Sıcaklar ortalığı kavurmaya başlayınca Yağra Hanı'nda biraz istirahat ettik.

Sonra oradan ayrılarak Teyzin beldesine doğru yol aldık. Güneş, inine girip örtündüğü, gece perdesini çektiği ve karanlığının her tarafı kapladığı bir anda oraya geldik.

Teyzin, büyük binaları, geniş arazileri, temiz havasıyla son derece güzel, toprağı verimli, derinlikleri ve yüksekleri mübarek, bitkileri çeşitli, gölgeleri uzun, evleri toplu, mutluluk dolu, her güzellikten nasibini almış, fazilet oklarını yayına koymuş, zarafetle dolu, her şeyden payını almış çok eski bir belde. Burada payımıza düşenleri aldıktan sonra yola çıkmaya azmettik. Yalancı şafak kuyruğunu gösterip, gerçek şafak ortalığı aydınlatmaya başlayınca tekrar hareket etmeye başladık ve güneş yükselinceye kadar yürüdük.

Öğle üzeri Tel Ada adlı bir köye geldik. Oranın halkı bizi büyük bir izzet ve ikramla karşıladı. Bizi evlerine aldılar, yemek ikram ettiler. Birçok insan ziyaretimize geldi. Allah'a hamdolsun korkularımız sona erdi. Ruhlarımız huzura kavuştu, yorgunluk gitti yerini rahatlığa bıraktı.

Zilkadenin yirmi dördü pazartesine kadar burada kaldık. Sabahın nuru etrafı aydınlatınca devam etmek istedik ancak benim o hastalığım yine şiddetlenmeye başladı, gücüm kalmadı. Halep'e gitmek için Allah Teâlâ'ya istihare de bulundum. Çünkü orada hekim ve ilaç vardı. Belki orada iyileşir, bu beladan kurtulur, şifaya kavuşurum umudunu taşıyordum. Halep'e doğru yola koyulduk. Köyden bize bir cemaat katıldı, bize hürmet ve mümkün mertebe bize yakınlık gösterdiler. Halep'e vardığımızda Şeyh Hüseyin adıyla bilinen El Piri Zaviye'sine geldik. O gün, yani pazartesi günü, orada iki namaz arası kadar kalmıştık. Zaviyenin sahibi, dostumuz El Şehabi'nin oğlu bizi çok güzel bir şekilde karşıladı, bize üç yer hazırladı. Kalbimizin ateşi söndü derken, ona özlemlerimizi anlatma-

ya başlayınca yine gözlerimiz yaşla doldu. Kalbimizdeki sıkıntılar artmaya başladı. Orada bulunan ulema ve ayandan arkadaşlarla da selamlaştık. Allah onların sayılarını artırsın, birliklerini dağıtmasın. Orada buluşmamızdan herkes memnundu. Hiç vedalaşmayacak gibi müzakere etmeye ve birbirimizden faydalanmaya başladık. Nazım, nesir dahil torbalarımızdaki kileri döktük, ben de orada şunları icra ettim:

Ben de mezar sallandığında

Onları övmekten geri kalmadım

ağlayanlar sızlayanlar olduğu gibi

ayrılalı sizden yolcuğum yollarda

Onlarla toplantımız daha da nurlandı, kendilerine bildiklerimi aktarmaya başladım. Âlimleri ve ileri gelenleriyle ahdimizi yeniledik. Ancak bu hastalık beni bırakmadı, hareket etmeme mani oldu. Şiddetlenmesi beni korkutuyordu, beni güzel ortamlardan mahrum ediyordu. Durmadan artıyor, büyüyor, tehlikeli bir hal alıyordu. Kazançlı çıkmak için her yolu deniyordu. Memleketin hekimleri devamlı gelip gidiyorlardı. Çeşitli ilaçlar tavsiye ediyorlardı ama hiçbir faydası olmuyordu. Hastalık daha da artıyordu. Ateşi düşürmek istiyorlardı ama durumum aksine kötüye gidiyordu. Tıbbi müdahaleleri terk edip Allah'ın hükmüne razı olmak, durumumu O'na havale etmek ve O'na tevekkül etmek için istiharede bulundum. Bu arada Şam tarafından El Hacc Muhammed El Moğribi geldi. Ehil ve dostlardan selam getirdi. Şam kadısının yaptıklarını ve içine düştüğü kıskançlıklardan bahsetti. Allah'a inandığım ve O'ndan başka fail olmadığına kesin kanaatim olduğu için üzerimde hiçbir etki yapmadı. Ehil ve dostlarımın sıhhat ve afiyette olduklarını öğrendiğim için Allah'a hamdüsena ettim. Zilkade ayı geride kaldı ve Zilhicce ayı geldi. Bayram için heyetler gelmeye başladı. Bayram namazını El Atruş camiinde kıldık, namazdan sonra Şeyh Abdulrahman bizi evinde misafir etti. Camideki halvetgahını bizim için hazırladı. Bize ikramda bulunmak için çok çaba harcadı. Allah onu meşkûr etsin ve en güzel şekilde mükâfatlandırın.

Teşrik günlerini de burada geçirdik. At ve katırlarımızdan bazılarını sattık ve develerle gitmeye karar verdik. Bu arada büyük bir kervan Şam'a gitmeye hazırlanıyordu. İstihare ve istişare neticesinde bu kervanla gitmeye karar verdik. Kafilenin büyükleri bana gelerek "Sen bizim emirimizsin" dediler ve kafilе işini bana bıraktılar. "Ne zaman gitmemizi emredersen biz emrine uyarız" dediler. Ayın ortasında, pazar günü yola çıkmaya ka-

rar verdik. Aileden uzakta kalmak (Cennet annelerin ayağı altındadır) hadisine muhatap olan annemin haberleri canımı sıktı ve yola çıkmaya azmettim. Bu arada dostların vedalaşmak için geldiklerini gördüm, gözlerimde yaşlar dökülmeye, kalbim çatlamaya başladı.

O gün hepimiz durduk

ayrılığa hepimiz hazır beklerken

Hasretten korkar bir kalbe baktım ki

gözler de yağmur gibi yağıyordu

Bedenimizi eriten, ciğerimiz yakan

kalbimizi çatlatan bir vedalaşma!

Vedalaşmaya gelenlere bazı edebiyatçıların şu beyitlerini okudum:

Size veda ederken kalbine emanet ettim ve

Allah'tan bana da size de yardım diledim

Yaşadığım sürece aşkınızı korurum

ve aşkımı korudukça mutluluk dilerim

Mahalleye gittim, oranın halkının çoğu, bizi yolcu etmek için çıkmışlardı. Gündüz gidip perdesini çekmeye başladığında, biz ancak şehrin dışına çıkabildik. Birçokları yürüyerek bizimle şehrin dışına kadar geldiler ve bizi yolcu ettikten sonra döndüler.

Şehrin dışında güzel düzenlenmiş şahane bir eve vardık. Pazar günü kafile mensuplarını toparlayıp, şehirde hiçbir yolcumun kalmadığından emin oluncaya kadar burada kaldık. Sonra pazartesi ay doğduktan sonra yola çıkmaya karar verdik. Gecenin karanlığı aydınlığa tahvil olunca yüklerimizi develere yükledik ve yolumuza devam ettik. Sabah'ın ışıkları afakı aydınlattıktan sonra, biz de Han Tuman'a gelmiş olduk. Gece, uzun ve her türlü yeşillik çeşitlerinin mevcut olan bir yerdi. Gün etkisini kaybedip sararmaya başladığı bir vakitte, oradan ayrılmaya karar verdik. Salı günü ikinci namazına çağrı yapıldığı vakit yüklerimizi yükledik ve çarşamba akşamının üçte biri geçmişti ki El Maarre şehrine geldik.

Şehrin dışında yeşil, rahat, hayvanların otlanacağı ve susuzluğumuzun giderebileceğimiz bir yere indik ve gecenin geri kalanını burada geçirdik. Ertesi gün karanlık gidip ortalık aydınlanmaya başlayınca devam ettik. Mil üzerine mil, fersah üzerine fersah katederek ve Allah'ın bizi her türlü beladan korumasını isteyerek Han Şeyhun'a geldik.

Perşembe günü sabah aydınlanıp ışıkları yayılınca ruhumuza huzur geldi. Vahşet gidip ünsiyet bulduk ve ikindiye kadar burada kaldık. Kırılarında ve sahralarında dolaştık, tepelerine çıktık. Gece askerlerini üzerimize salmıştı. Sonunda ayın öncüleri ufukta görünüp karanlık ordularını hezimete uğrattınca, yolumuza devam ettik.

Zilhicce ayının yirmisi Cuma akşamı Hama şehrine geldik ve şehrin dışında yüksek bir oturakta şafak atıncaya kadar oturduk. Sonra Şeyh Arif Ulvan'ın müritlerinden bir cemaat gelerek şeyhin oğlu Muhammed'in selamını getirdiler. Şeyh Muhammed'in gözlerinin ağrısının şiddetlenmesi nedeniyle bizleri karşılayamadığından dolayı özür dilediğini ve bizim için bir mesken hazırladığını söylediler. Bu arada benim humma hastalığım daha da şiddetlendi. Çok kötü bir durumdaydım. Onların isteklerine cevap verecek halde değilim. Selamlarına bile cevap veremedim, dönüp gittiler. Biraz sonra daha da kalabalık bir cemaatle geri döndüler ve kararlarında ısrar ettiler. Onların istedikleri yere gitmekten başka çare bulamadım. Eve giderken mahalle sakinleri bizi karşıladılar, selam verdiler. Şeyh Ulvan'ın kabrinin bulunduğu yakın bir mekânda ikamet ettik. Şeyhin oğlu büyük bir izzet ve ikramla bizi karşıladı.

Burada üç gün kaldık. İkametimiz Zilhiccenin yirmi üçü pazartesi gününe kadar devam etti. Oradaki günlerim ahzu ata ile geçti, herkes kendi sevdiği şeyleri ortaya koydu:

Avuçlar bağlılıktan kulak güzellikten

gözler hasretten yürek şaşkınlıktan

Burada şeyh hazretlerini, insanların arasında kapalı bir cevher, hazinesi faydalarla dolu, ayıpları çok olan dünyada bir güzellik, günahların çok olduğu zamanda bir tövbe yeri, pırlıl pırlıl parlayan edep ve terbiyesi, misk gibi kokan fazileti, ahlakı ve şemaii kerim bir zatı muhterem olarak buldum. Kalpler onun yanında Allah korkusuna tahvil oluyor, onun vakarı karşısında nefisler eğiliyor, diller onun özlemini konuşuyor, her ilim ve edep sahibi onunla buluşmak istiyor, dünyadan elini çektiği için din ve ibadet ehli onun meclisine koşuyordu. Himmeti yüksek, yüzü güleç, konuşması mütevacı, iffet, emanet ve diyanet üzere büyümüştü. Mekânı ve mekânî, ilim ve irfânıyla, hidayet minaresine yücelmiş, başlangıçtan sonuna kadar insanlar onun ilminden faydalanmışlar, onun tatlı pınarından içmiş-

ler, onun için şunu söylemişler:

Günler sana o kadar iyi davrandı ki

zaman senin ağzında bir gülümsemedir

Geceleri uykusuz kalıp onun güzelliklerin faydalanmışlar, onun çiçeklerinden koparmışlar. Şereflerin en yücelerini benliğinde toplamış, şerefi "şeref yoktur" diyenlerin aleyhine delil olmuştur. Kapları hasenatla doludur, hayatı atalarinki gibidir. Onlar gibi başlamış, onlar gibi bitmiştir. Kerim sıfatının hem mürekkebi hem denizidir. İftihar tacını giymiş, evvelkilerin sonrakilere bıraktıklarının şahidi olmuştur. Onun hallerini, fillerini ve sözlerini bu şekilde gördüm ve şahit oldum. Bu konuda şunları icra ettim:

Hala sizden haber duyarım

sanki mis koklar gibi

Bir kavuşsak güzelliği görürsem

durduklarımın kat katını görsem

Şeyh efendinin yanında kalmaya, onun güzelliklerinden istifade etmeye devam ettim. Sanki bu yolculuğu onu ziyaret etmek için yapmıştım. Derken ayrılık sürpriziyle karşılaştım, arkadaşlarım ayrılık için hazırlık yapıyorlardı. Vedalaşma haberi yayıldı, içimiz hüznle doldu. Arkadaşların yanına geldim, özlemin getirdiklerini paylaştık, ayrılığın dehşetinden şikâyet etmeye başladık. Sonunda eşyalarımızı yükledik. Hazırlıklarımızı, azıklarımızı tamamladık. Şeyh efendi bize fazlasıyla ikramda bulundu, bizi lazım olan herşeyle donattı, bizimle vedalaşmak için kendisi ve yanındakiler şehrin dışına kadar geldi. Bunun yanında şeyh, imam, hasep nesep sahibi, muhabbet, ihlas, doğruluk ve vefa adamı Ebulberekat Vefa, kardeşleri ve mahalle halkının birçoğuyla vedalaşmak için geldiler. Yine gözlerim yaşla doldu. Ya Rabbi bu ayrılık beni nasıl da hasta etti, aklımı nasıl lime lime etti, bedenime nasıl hastalık yükledi, kalbimi nasıl darmadağın etti böyle! Dostlarımla tekrar vedalaştık, ayrılık tekrar kalbimi yaraladı, acılar içinde şunları icra ettim:

Sızlayanlar insafetmedi bana

iki yere koydu iki kalbim yokken

Onlara tekrar buluşacağımız hususunda vaatle bulundum ve gözlerim yaşla dolmuş bir halde şunları söyledim:

*Neden duruyorsun kervan yürürken
Bugün diğerleri saklandı sanki
Senin kalbini alıp gittiler*

*nerde sıkıntı ve akan göz yaşları
suyunu senden sakınır gibi haktır
gözler akar yaşlarla sanki*

Sonra ciddi bir şekilde yol aldık ve gündüz kaybolup gece karanlığı çöktüğü, müezzinin yatsı namazını ilan ettiği bir vakitte Rasten şehrine geldik. Akşama kadar orada ikamet ettik. Güneşin eteğini toplayıp kaçmaya başlamasıyla birlikte hareket için kafilayı hazırladık. Zilhiccenin yirmi dördü Salı günü şafak doğarken yola çıktık.

Güneş doğudan doğup güleç yüzünü gösterdiği an Humus şehrine vasil olduk. Şehrin dışında bir yerde konakladık. Daha önceki ziyaretlerimizi hatırladık. Şehrin dışındaki Halit bin Velid'in kabrini ziyaret ettik. Burada sakinleri tarafından, Şeyh Abdulkadir bin El Debas'ı kaybettiğimizi öğrendik. La havle ve la kuvvete illa billah. İşte dünyanın hali... Devamlı insanlarla alay ediyor, nefes ve nefislerimiz ölümünün elinde, erkek ve kadın onun ayağının altında:

Bası da ortası da perişanlık

hiç durmadan sonu da fenadır

Buna rağmen hayata şiddetle gıpta ediliyor, bela evi olmasına rağmen ona umut bağlanıyor, hatta imkânsız olmasına rağmen onun hakikat olduğunu sananlar var. Hak olan, basiret ehlinin onu reddetmesi ve göçeceğini bilip hazırlık yapmasıdır. Allah bize hidayet ihsan etsin. O ne güzel Mevla, ne güzel yardımcıdır. Allah hidayet yolunu bize göster-sin, varacağımız yere hazırlık yapmamıza yardım etsin, ecel ve acilde bizi mutlu etsin. O her şeye kadir, duamızı kabul etmeye muktedirdir.

Çarşamba gününü ve akşamını bu şehirde geçirdik. Ay doğup nurunu bu beldenin harabelerine yayıp meramina kavuştuğunda yüklerimizi develere yükledik. Kuşluk vakti Hasye köyüne geldik, orada biraz istirahat ettikten sonra kırları, sulakları sahraları geçerek, Kara beldesini hedef seçtik ve yolumuza devam ettik.

Güneş batıya doğru meyil edince, gece çadırını kurup doğu ve batıyı karartmaya başlayınca, söz konusu beldeye varmış olduk. Orada istikrar ve sükûnete kavuştuk. Beldenin tarihi çok eskilere dayanıyordu. Et-

rafı geniş, eserleri ve binaları muazzam, güzel ve düz bir yerde bulunuyordu. Yıldızı parlak, havası bulutsuz, bahçeleri geniş, rüzgârı temiz, dilediğin kadar güzel manzaralı, toprağı verimli, güzelliği ve nuru etrafı parlatıyordu. Daha fazla anlatmaya gerek yoktu, Şam beldelerinden olmak ona yetiyordu. Arkala El Dimeşki' nin dediği gibi:

Budur bahar zamanı parlak

sevdiği ferah yaşantı

Neden uyansın ki güvercin öterken

sanki sarhoştur şarkı söyler alkışlar

Cahillere vatan sevgisi anlatıyorsun

hiç anlamaz ki onların gönlü

Şam Şam'dır dünya cennetidir

insan gözüdür Celak'tır adı

Senin için bitmeyen bir cennettir

kardeş için yakmayan cehennem

Gülerken dışları görünen bir kandil

ağlarken de gözyaşları akan

Burada bedenlerimizin yorgunluğunu atarak rahata kavuştuk. Sonra buranın ileri gelenlerinden bir cemaat bizi karşıladı. İmkânları ölçüsünde bizlere ikramda bulundular. Evlerinde kalıp kalmayacağımızı söylediler. Kalamayacağımızı söyleyerek özür diledik.

Perşembe günü sona erinceye kadar onların o nefis meclisinde kaldık. Gece olunca sahraları aşarak şafak vakti El Nebek beldesine geldik. Burada Allah'tan ecir ve sevabını umarak sabah namazını kıldık. Yöresinin getirdiği yorgunluk ve bitkinlikleri üzerimizden attık.

Güneş yükselip zirvesine kavuşunca, kendimize çekidüzen vererek yol hazırlığına başladık. Öğle üzeri El Katife köyüne vardık. Orası marmur, hayratı ve geliri bol, etrafı geniş ve yeşil bir köydü. Burası merhum, veliullah, melik adil Nureddin El Şehid'in El Meristan vakıflarından biri olup, şu an Sultan'ın tasarrufundadır.

Yüklerimizi burada indirdik ve ikindiye kadar burada kaldık. Böylece hamdolsun vatanın kıyısına gelmiş olduk. Sonra Allah'ın lütfundan memnun bir şekilde kırlardan dolaşarak El Kasir Aşîyye köyüne geldik.

Günün yaşandığı bir vakitte, ellerimizi kaldırıp Allah'a şükür ederek yükümüzü indirdik. El Kasir Aşîyye, eserleriyle son derece güzel, havası temiz, hayratı bol, bitkileri güzel, her şeyiyle mükemmel bir yer. Nefsin arzulanı ünsiyetin son noktası, görenleri büyüleyen bir köy. Oranın parlak

yüzünü görüp esrarına vakıf olunca şunları terennüm ettim.

*Bu vatanın toprağı mücecher
Suyu gerdanlık boncuğu*

*rüzgarı ise mis kokar
avlusunda ferah rüzgarlar eser*

Gecemizi burada geçirdik, ihtiyacımızı burada giderdik. Memlekete olan özlemlerimiz daha da arttı, heyecanımız kat kat arttı, gözlerimizden uyku kaçtı:

Bir gün çadır çadıra yanaşırsa

bu hasret hiç çekilmez sanki

Her dakika bizi memlekete yaklaşıyor ve toplanacağımız anların sedaları kulaklarımızı okşuyordu. Bunları şu beyitlerle ifade ettim:

*Yarın yaklaşır dediler
Kalan gecemde hiç görür müyüm
Yakınlığı duyuyorum ancak*

*ömrümde alacağım yarın var mı ki
Ahmed'i gecenin karanlığında
atesim sönmüyor onu görmeden*

Yürürken durmadan yıldızları takip ediyorum. Bazen sağıma bazen soluma, bazen yükseklerle bazen aşağılara bakıyorum:

*Gördün mü karanlıktaki yıldızın dediğini
Uyumayan gözlerle bekliyor Hatem*

*göz yaşlarımı görürken ne dedi
kusal ey gece bekliyor sevgiliyi*

Yıldızları murakabe etmeye, akan yıldızları gözetmeye devam ediyordum. Gecenin yüzüme gülmesini bekliyorum, fakat o daha da karanlıklaşıyordu. Çabuk yürümek istiyor, aksine daha da ağırlaşıyordum. Kendirni canlı tutmak istiyor, çabaladıkça daha da gevşiyordum:

*Her kim şükür ederse bu gecesine
Hiç sormayın nasıl geçti başları*

*benim gecem gibi bitmez olmasın
sonundan hiç haber almıyor iken*

Durmadan gecenin aklını almak ve onu gafil yakalamak istiyordum ama fayda etmiyordu. Nihayet gitmeye meyletmeye başladı, üzerinde bir daha dolaştım bu defa eteğini toplayıp kaçırmaya başladı:

Ülker yıldızları kaçtı sanki
 Bizim de yolumuz ona düştü
 Diğer yıldızlar geldi izinden
 Yedi gezegen çocuklu gibi sanki
 Gecede ud ile çalar öter
 Karaağaç rengi gibi
 Gecenin karanlığı inerse
 Beliren semanın yıldızları da

saklanan, elde olan yüzük gibi
 ceketini unutan bir yolcu gibi
 ve sırasıyla başka yıldızlar da
 hızlı geçer uzaklara
 bin ayrılık görmüş bin kere sanki
 Hüstre'ın beyaz ipek giysisi bekler
 öldürür atar yollara sanki
 ölümü kesin haberdar eder gibi

Diğeri:

Gecenin karanlığı giderken sanki
 Aylular da gidenleri bekleyen
 Hilalini üstümüze atar gibi
 Bu geceler insanmış gibi
 Sanki yiğit atlı kahraman gibi
 Mars gezegeninden meşale görünür gibi

bir savaşı kazanıp bırakmış gibi
 ışıkları saçan serpent gibi
 bir şan kazanıp bir de düşman yıkar gibi
 göz yaşını döktükçe dökmüş
 hızlı geçer duranlara görünmez gibi
 hiç sönmemiş hiç de sakınmamış sanki

Gecenin sona ermesine az bir zaman kala Allah'ın yardımını bekleyerek yol hazırlığına başladık. Sonra tümsekleri ve taşlı yolları aşarak devam ettik. Gece çarşafını yırttı, karanlığı kayboldu. Şafak hicabından çıktı, ziyası kâinata yayıldı ve havanın yüzünü güldürdü. Sabah, daha önceleri ayrılık uyarısında bulunurken bu defa buluşma müjdesini verdi. Onun bu çabalarına teşekkür ettim ve şunları icra ettim:

Gündüzün gelişine teşekkür ettim
 Dedim budur vedadan sonraki

madem kavuşma müjdesi verdi
 elime geçen ödülüm

Güneşin ziyası afakı kapladı, memleketin rüzgârı üzerimize esmeye başladığında, onu memnuniyetle karşıladık, kalbimiz uçacak gibi oldu, gözümüzde sevinç yaşları akmaya başladı. Orada gözyaşlarım devam ederken şunları icra ettim:

Seher esti tedirginliğim uyandı
 İlyas'tan sonra en iyi adamı verdin

nefes esti ferahlık uyandı
 acılardan sonra mutluluk ne güzeldir

Biz tam da oranın soğuşundan, örtünmüş olarak, tepelerinden dolaşırken ve ahdine vefa beklerken, bizi karşılamaya gelen dostlar ortaya çıkmaya başladı. Peşpeşe gelip benimle selamlaşıyorlardı. İşte burada çocuğuma olan özlemimden dolayı ağrıyan ciğerimin ağrısı uçtu gitti. Müjdecî, oğlumun geldiğini müjdeleyip de, onun yüzünü görününce gözyaşlarım durmadan akmaya başladı ve şu beyitleri terennüm ettim:

Gözlerim kavuşma sevincinden yaşardı

sakin ol dediler ağlamak fayda etmez

Bırak gözlerin bayramı ederken

zamana ağlamakla geçirmeyi

Beni karşılamaya gelen dost ve ahbablardan şunlar vardı:

-Şeyh, imam, ilim denizi, millet ve sünnetin medarı iftiharî, ümmetin imamı, Allah'ın dostu, Allah'ın ipine bağlı, kıraat ehli, ibadet ehli ulemanın en büyüklerinden, zühd ehli evliyaların, fakihlerin önde geleni Şeyh Ebul Abbas Ahmed Şehabettin El Arikî El Asilî, Nesebî El Meylî.

-Şeyh, fakih, âlim, allame, hafız, hayırlar hayırlısı, zekiler zekisi, sağlam akıl ve fazilet sahibi, Şeyh Muhammed Şemseddin El Aclunî El Rey-munî.

-Faziletli, kâmil, ashabın gözü ve reisi, hikmet, ahlak, nebâhat ve nezâhet sahibi, açık fazilet ve metin akıl sahibi, Şeyh Yusuf Cemalettin bin Hıdır El Hanefî El Şafîî El Sofî El Kadîrî.

-Genç, kâmil, ilim ve fazilet, temiz, asâlet ve ahlak sahibi, güzelliikleri çok kötülükleri az, El Şemsi Muhammed bin El Hamravî.

-İlmiyle amil, olgun ahlaklı, temiz nesebî, sadakat muhabbet ve ahlak ehli, ismiyle müsemma, en hayırlı talebe, üstatların başı, takva elbisinin en hayırlısını giymiş, El Muhib İbn El Zerhuni El Kavvas.

-Şeyh, allame, imam, araştırmacı, fazilet ve zekâ sahibi, iyi hasap ve neseb sahibi, üstün zekâsıyla acayip işler meydana getiren Recep ismiyle müsemma, Şeyh Zeyneddin El Hamevî.

-Şeyh, âlim, imam, faziletiyle en yüksek makama yükselmiş, çeşitli ilimlerden nasibini almış, sözlü ve mefhum ilimlerinden derin bilgiye sahip,

mutedil ahlak ve tabiatlı, Şeyh Alaeddin bin Ebu Said El Hamevi.

-Şeyh imam, âlim, muhakkik, faziletli, müdekkik, himmetli, zeki, keskin zihinli, doğru fikirli, müderris ve müftülerin öncüsü, Şeyh Şemseddin Muhammed El Ceberti.

-Şeyh, fazıl, ilmiyle amil, kâmil, asil, celil, hasep ve nesep sahibi, reis, şahsiyeti kâmil, cesareti tam, kıskanılacak menkıbelere sahip, faaliyetlerine kimsenin ortak olamadığı, Şeyh Bedreddin El Bekri.

-Şeyh, salih, kamil, abit, zahit, amil, sadık, cömert, anlayışlı, ihlaslı ve saf gönüllü, sıdk ve vefa sahibi, Rabbinden korkan Şeyh Abdülkerim El İmyahi.

-Şeyh, faziletli, iyi ahlaklı, kamil, güzel menkıbeler ve hoşsohbet sahibi, hafız, güzel konuşan, insanlara doğruyu hatırlatan, vaiz, sözü güzel, hali güzel, kıymetli din, akli metin ve fazlı mübin sahibi, sevenlerinin göz nuru, dostlarının gözbebeği, Şeyh Ebu'l Hasen Alaeddin bin El Bağdadi.

Bunlardan başka diğer dostlar, sevenler ve gelip giden talebeler, grup grup, parça parça geldiler ve bizi karşıladılar.

Bir çok gelen giden oldu ve biz böylece Kabun Mahallesi'ne ulaştık. Mahallenin başında evlerin başladığı yerde indim. Vatanımı görünce kalbim kuvvetlendi ve inşallah burada sıhhat buldum. Ey benim saçı beyazlamış atım. Onu vasfetmekte eksik kalmış ve çok sevmişimdir. Doğurgan, sakin, asil, devamlı ilerleyen, açlığın tutsağından nimetlere gark eden, rüzgarlarla yarışarak sabahları dokuyan, çalımla ve titreyerek eğlenip duran, yaratılışının güzelliği ve endamıyla zamanı dizinin dibinde durduran, güzel kokusuyla baş döndüren, azameti ile düşmanlarını titreten, hakkı ödenemeyecek kadar yaşlı, nice yok olmuş eskileri görmüş geçirmiş, İmamı Malik, ten rivayet edecek kadar yaşlı, o tatlı hayatın başında yaşlılık libasını giymiş, asil şahlanışlarını kulaklara dinleten ve hatibin namesine beyazlar giymiş atım. Onunla beraber vakur bir şekilde şehre girdim ve dostlarıma, ahababıma, sevdiklerime kavuştum.

Parlaklığı alışılmışın ötesinde bir nur gördüm. Ay ve güneşin parlaklığı onu yakalayamazdı. O nuru gözlerden önce gönüller tanır. O kadar

parlaktır ki gözler onu inkar eder. Arada Allahü Teala'nın sadece seçkin kullarının anlayabileceği bir takım sırları bu mukaddes topraklara serdiğini anladım. Vakar ve sükunet ile yürüyordum. Ta ki şehre girdik hamdolsun.

*İşte burası hiç alakamı koparmadığım evim
Etrafına bulutlar bolca yağmur bırakır
Sonra dost evlerine ve hoş kapılarına ulaştım
Leyla ve Sadi'nin aşkını evde bıraktım
Özlemim "sakin ol" diye bana seslendi*

*orası daima gönlümde saklı kalmıştır
kıymetli ve yakın komşuların evleridir
esiklerine yüz sürüp kapılarını çaldım.
öncelikle ilk menzili düzeltmeye koyuldum
sevdiğin evlere yavaş gel ve öyle in*

Allah Teâlâ'nın lütf ve keremiyle yeniden bir araya geldik. Anne-me, evlatlarıma ve diğer ehlime ve çocuklarıma kavuştum. Validem göz-yaşlarına boğuldu, uzak kaldığımdan şikâyet etti, ölmeden beni gördüğü için Allah'a hamdetti. Diğer evlat ve kardeşlerimle de hasret giderdik. Salih ameller Allah'ın nimetiyle tam olur, O'na hamdolsun.

Ağacını attı ve sakın oturdu

sanki gelen bir yolcu bekler gibi

Burada sıla-i rahim etmek, ayrılıktan sonra bir araya gelmek var. Burada bölünmüş kalbin birleşmesi, mutluluk yıldızının doğuşu var. Allah Teâlâ isteklerimizin gerçekleşmesi için bize yardım etti, vücudumuza hayat verdi. Karanlık gecede ünsiyet çıramızı yaktı, asık yüzümüze tebessüm getirdi. Kalplerin zühulünü geride bıraktı, ahbaplarla konuşma imkânını verdi:

Amber eser bir gün gibi

mücevherdendir derisi sanki

Günler bunun gibisini satarsa

yemin olsun ilk alan ben olurum

Ayrılığın karşılığı kavuşmaktır derler:

Uzaklık olmasaydı yakınlık olmazdı

ayrılık olmasaydı kavuşmak olmazdı

Vatanda kaybettiklerimi telafi etmeye, yorgunluğumu rahata, kırılgınlığı memnuniyete çevirmeye çalıştım. Sonunda ahvalimiz ve durumumuz düzeldi.

İhsan ve fazilet sahibi Allahü Teâlâ'dan sonumuzu güzelliikle tamamlamasını, en yüksek ve şerefli mekâna getirmesini, emniyet ve iman içinde yaşamamızı müyesser kılmasını temenni ediyoruz. O kerimlerin kerimi, merhametlilerin en merhametlisidir. Allah'a hamd, peygamberlere salat ve selam olsun.

"Rum Diyarlarında Ayın Doğuşu" kitabı burada sona erdi.

Allah bize yeter. O ne güzel vekildir.

Bedreddin El Ghazzi

İSTANBUL
TİCARET
ODASI 1882

ISBN 978-605-137-406-2 (Basılı)
ISBN 978-605-137-405-5 (Elektronik)

9 786051 374062